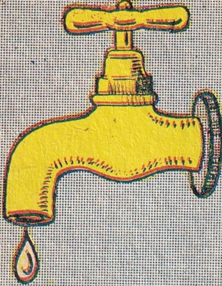

MUSLUK

MUŞMULA

MÜHÜR

AKISAN

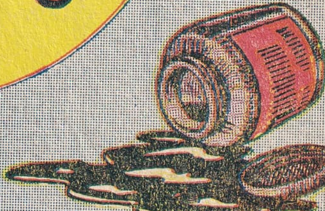
CEP ANSİKLOPEDİSİ

M -8

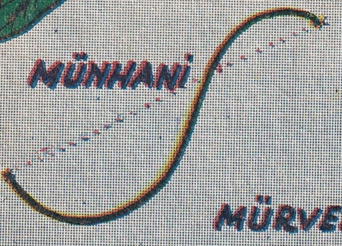
MÜRDÜM ERİĞİ

MÜREKKEP

MÜNHANİ

MÜRVER

Bunları biliyor musunuz?

DÜNYANIN EN KÜÇÜK BALIĞI

Filipin Adalarında yaşıyan, bir tatlı su balığı büyüdüğü vakit, en fazla 14 milimetre boyunda olur. Yerlilerin «Mimiki» adını verdikleri bu balık, dünyanın en küçük balığıdır.

NÖBETLEŞE KULUÇKA YATAN ERKEK VE DİŞİ KUŞLAR

Penguenler ve devekuşları hariç, bütün kuş cinslerinde dişiler kuluçkaya yatar. Bu iki cins kuşta ise kuluçkaya, gündüzün dişiler, geceleri erkekler oturur.

DOĞURAN AĞAÇ

«Hiç ağaç doğurur mu?» demeyiniz. «Mangrove» ağacının tohumları, yetiştikleri ağacın üzerine yapışırlar. Orada gelişip kök salarlar. Yeni Mangrove fidanı, kökünün uzunluğu yirmi santimi bulunca anası olan fidandan ayrılıp çamura düşer ve orada yaşamağa devam eder.

OSMANLI TARİHİNDE EN AZ SADARETTE KALAN SADRIÂZAM KİMDİR?

Zurnazen Mustafa Paşa; 1656 yılı 5 mart günü, padişah tarafından âsileri yatıştırmak için sadarete getirilmiştir. Fakat âsî yeniçeriler, onu da istemeyince bir rivayete göre 4 saat, bir rivayete göre 3 saat sadrıâzamlık yaptıktan sonra azledilmiştir.

OSMANLI TARİHİNDE İDAM EDİLEN ŞEYHÜLİSLÂM VAR MIDIR?

Evet, hem de iki tane. Âhizâde Hüseyin Efendi ve Hocazade Mes'ut Efendi adlı Şeyhülislâmlar idam edilmişlerdir.

mış okuma parçalarına «mensur parçalar» denilir. Bazı nesir parçalarındaki dilin akıcılığı, güzelliği, benzetişlerin inceliği bize heyecan verir. İşte, bu şekilde yazılmış parçalara da «mensur şiirler» adı verilir.

MENŞE :

Menşe kelimesinin aslı da Arapçadır. Dilimizde çok kullanılır. Menşe, kök ve asıl anlamında kullanılır. Türkiyede incirin menşei Aydındır dersek, incirin Aydında yetiştiğini kastetmiş oluruz. «Bu işe menşeinden başlamak gerekir» sözü ile de, bu işe çıktığı yerden başlamanın gerektiğini anlatırız. «Bitkilerin menşei topraktır.» cümlesi de bitkilerin yetiştiği yer, çıktığı topraktır mânasına gelir. Memleketimize getirilen malların, menşe şahadetnamesi olur. Menşe şahadetnamesi, o malın hangi memleketten çıkarılıp getirildiğini belirten bir belgedir.

MENŞUR :

Menşur kelimesi, eskiden matematik lisanımızda kullanılan ve bir geometrik şeklin adı olan bir kelime idi. Bugün, bu kelime yerine biçme yani prizma kelimesini kullanmaktayız. (Prizma kelimesine bak.)

Ayrıca, menşurun bir diğer mânası daha vardır. Şimdi, kısaca onu açıklayalım:

Eskiden, padişahların verdiği vezirlik, mareşallık (müşirlik) fermanlarına menşur denilirdi.

Menşurun yazılışı 7 kısma ayrılırdı. 1 ve 2. kısımlarda Allaha olan hamd ve sena ile Peygamber Efendimize olan hürmet duyuları belirtilirdi.

3. Kısımda menşurun verilme sebebi açıklanırdı. Ayrıca bu kısmı âyet ve hadîsler süslerdi.
4. Kısımda, menşur verilenin durumu anlatılırdı.

5. Kısmı padişahın emri doldururdu.

6) Kısımda, menşurda yazıların yapılması istenirdi.

7. Kısımdaki yazı ile de, menşur sahibine göz dağı verilmiş olunurdu.

Menşurlar, padişahın fermanı ile, Nişancı (Maliye Vekili) ve Reis-ül küttab (Hariciye Vekili) tarafından müştereken yazılırdı.

MENTEŞE :

Kapıların açılıp, kapanmasını sağlayan ve kapıları, kapı kasasına asılı tutan eklemli demir parçalarına «menteşe» denilir.

Menteşe, demir bir mil üzerinde birbirine geçmiş iki demir parçasından ibarettir. Mil adını alan demir çubuk, menteşenin bir parçasına sıkıca geçirilmiştir. Menteşenin diğer parçasındaki boşluk bu demir mile geçirilir. Böylece, menteşenin parçaları, yekdiğerinden ayrılmadan kolayca hareket ederler. Bu parçalardan biri duvardaki kasaya çakılır; diğeri de kapıya çivilenir. Kapı, menteşenin yardımı ile devrilmeden kapanır ve açılır. Her kapıda, kapının büyüklüğüne göre 2 veya 3 menteşe bulunabilir.

MENTEŞE :

Osmanlılar devrinde, Anadolunun batı güney köşesine «Menteşe» adı verilirdi. Bu bölge, Aydın vilâyetini meydana getiren 5 sancaktan ibaretti. Menteşenin merkezi de Muğla şehri idi. Selçuklu devletinin son zamanlarında, Menteşe bölgesinde, Menteşeoğulları bağımsızlıklarını ilân etmişlerdi.

MENTEŞEOĞULLARI :

Selçuklu devletinin zayıflaması üzerine, Anadoluda birçok

beylikler türemişti. İşte, bunlardan biri de, Menteşeoğulları Beyliği idi.

Menteşeoğulları Beyliği, güney batı Anadolu bölgesinde kurulmuştu. Muğla, Balat, Milâs, Beçin, Çine, Tavas kasabaları hep bu beyliğin sınırları içinde bulunuyordu. Menteşeoğulları Beyliği bağımsızlığını kazandığı sıralarda (1300), beyliğin başında Menteşe Bey bulunuyordu. Bu sebeple, kurulan yeni hükûmetin adı da, Menteşeoğulları olarak kaldı.

Menteşe Bey'in babası Hacı Bahaettin'di. Hacı Bahaettin, Selçuklu devletinin kıyı bekçiliğini yapıyordu. Menteşeoğulları az zamanda geliştiler. Civar ülkelere akınlar yapmağa başladılar. Bu arada, Rodos adasını bile ellerine geçirdiler. 10 yıl sonra da, yani 1310 da ayni adayı şövalyelere kaptırdılar.

Menteşe Beyden sonra beyliğin başına sıra ile Mesud ve Orhan Beyler geçtiler. Orhan Beyin ölümü ile Menteşe Beyliğinin toprakları 3 oğlu arasında bölüşüldü. Böylece, birlik ve beraberlik dağılmış oldu. Kardeşler birbirlerine düştüler. Aralarında devam eden kanlı savaşlarda, yer yer ün kazanan Gazi Ahmet Bey oldu.

Gazi Ahmet'ten sonra beyliğin hâkimiyeti, Mehmet Beye geçti. Bu sıralarda da, Osmanoğulları beyliğinin büyük bir hızla yayılmakta olduğunu görüyoruz.

Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid. birçok Anadolu beylikleri gibi Menteşeoğulları beyliğini de kendi devletinin sınırları içine katmıştı. Fakat, bu durumu kabul etmiyen Mehmet Bey, Yıldırım'a teslim olmadı; kaçtı. Anadoluyu ele geçirmekte olan Timur'a sığındı. Ankara Savaşı (1402) sonunda, Yıldırım Bayezid, Timur Han'a esir düşünce, diğer Anadolu beylikleri gibi Menteşeoğulları da, bağımsızlığa kavuştular.

Bu bağımsızlık uzun sürmedi. Zamanla toparlanan Osmanlı Devleti Menteşeoğulları ülkesine tekrar saldırdı. Böylelikle 1410'da bu minik beylik, tarihe karışmış oldu.

Menteşeoğulları beyliğinde denizciliğe önem verilirdi. Kuv-

vetli bir savaş filosu ile hatırı sayılır bir ticaret donanmasına sahiptiler.

Donanmalariyle Rodosa saldırıyorlar; tâ Mısır kapılarına kadar gidiyorlardı.

Ticaret gemileriyle de Avrupa, Asya limanları arasında alış veriş yapıyorlardı. Ege denizindeki adalara ticaret eşyası ve yiyecek taşıyorlardı. Bu yüzden, Menteşeoğulları halkı hayli zenginleşmişti. Hattâ, Balat limanı 14. yüzyılın işlek bir ticaret merkezi de olmuştu.

Menteşeoğulları, ellerine geçirdikleri topraklarda sayısız medeniyet (uygarlık) eserleri yaptılar. Hanlar, camiler, hamamlar, çeşmeler inşa ettiler. İslâm ve Türk kültürünün yayılmasına önayak oldular.

MENTOL (Mantol okunur) :

Mantol, buruna damlatılan ve nezlenin tedavisinde kullanılan bir ilâçtır. Naneden çıkarılan bir alkolden ibarettir. Kış günleri, özel damlalıklarla sık sık burun deliklerimize mantol damlatmalıyız. Mantol hem burnumuzun tıkanmasına engel olur, hem de bunun içinde bulunan nezle mikroplarını yokeder.

Mantolün vazelinde birlikte olanı da vardır. Bunlar, tüpler içinde bulunurlar. Burnumuzun her iki deliğine mantollü vazelin sıkarsak nezleyi yine önlemiş oluruz.

MENZİL :

Menzil kelimesi de dilimize Arapçadan girmiştir. Bir yolculuk esnasında, geceyi geçirmek için, konakladığımız yer anlamında kullanılır.

«İstanbuldan hareket edince, ilk menzilimiz Kartal'dır» denildiği vakit, gündüzün Kartal'a kadar yürünüleceği, gece olunca da, Kartal'da konaklanılacağı hatıra gelir.

Ayrıca, menzil kelimesi başka anlamlarda da kullanılır. Şimdi, kısa kısa bunları inceleyelim.

Posta arabalarının konakladığı yere de, «menzil» denilir. İki konak arası bir menzil olarak kabul edilir. Fakat bu kelime, en çok askerî bir deyim olarak kullanılır.

Yürüyüşe geçen askerî birliklerin mola verdikleri yerler de. yine menzil adını alır. Bundan başka, ordunun cephe gerisi işlerinin tümüne birden yine menzil denilir. Menzil müfettişi, ordunun geri hizmetlerini teftiş ve kontrol eden komutandır.

Top menzili dendiği zaman, top mermisinin ulaştığı uzaklığı anlarız. Bizim topların menzili 7 kilometredir sözünden, toplarımız mermilerinin 7 kilometrelik bir mesafeye kadar atıldığı anlamını çıkarırız.

Askerî yürüyüşlerde, bir de menzil yürüyüşü vardır. Menzil yürüyüşü cebrî-mecburî bir yürüyüştür. Menzil yürüyüşü savaşlarda, manevralarda yaptırılır.

MER'A: (Bak: Otlak)

MERAK :

Herhangi bir şeyi öğrenmek için, içimizden gelen arzuya merak denir. «Fotoğrafçılığa çok meraklıyım.» Cümlesinde fotoğrafçılığı öğrenmek arzusunda olduğumuz açıkça belirtiliyor.

Bir de «Kardeşimin giyime merakı yok.», sözünü söylediğimiz zaman kardeşimin iyi ve düzgün giyim alışkanlığına sahip olmadığı anlaşılır.

Ayrıca bu kelime kaygı, tasa ve üzüntü anlamlarında da kullanılır. «Meraklanma canım, bunda hiçbir şey yok.» cümlesindeki meraklanma kelimesi (kaygılanma, şüphe etme, üzülme) kelimeleri yerinde kullanılmıştır.

Bir şeyi öğrenmek gayretimize de, «merak sarmak» adı verilir. «Fransızcaya merak sardım.» Sözünden, Fransızcayı öğrenmek için gereken çalışmaları yaptığımız mânası çıkar.

MERAKEŞ :

Merakeş, kuzey batı Afrikasında bulunan bir şehirdir. Fransız Fas'ı sınırları içindedir. Yüksek Atlas dağlarının kuzey eteklerinde kurulmuştur. Arkasında bir duvar gibi yükselen dağlar 4165 metreye varır. Önünde, Tensift suyunun suladığı bereketli bir ova uzanır.

Fas ülkesinin eski merkezlerinden biri olan Merakeş'te 100 bin nüfus yaşar. En önemli yapısı Kutbiye minaresidir. Halkının çoğunu Faslı Araplar teşkil eder.

MERASİM: (Bak: Tören)

MERCAN :

Mercanlar, sıcak denizlerin sığ sularında yaşayan minik hayvancıklardır. Bazı mercanlar tek olarak yaşarlar. Fakat bunların, çok defa toplu bir halde yaşadıkları görülür. Bu şekilde olan mercanlardan milyarlarcası bir araya gelirler; âdeta, birleşmiş gibi birbirlerine kaynaşırlar. Yıllar sonra ölen ve birbiri üzerine eklenen mercan iskeletleri yığınlar halinde belirirler. ve sığ denizlerde mercan adalarını meydana getirirler. Bugün, Büyük Okyanus sularında, Avustralyanın doğusunda: pekçok mercan adaları vardır.

Mercanlar yumurtadan ürerler. Yumurtadan çıkan hayvancık, bir müddet yüzer. Sonra da bir kaya parçasına veya bir mercan kitlesine yapışır. Orada yaşamaya devam eder.

Canlı mercanların ağzında duyu organları vardır. Bunların görünüşü çiçeğe benzer. Mercan bu organlarını açıp büzmek suretiyle, minik hayvancıkları yakalayıp ağzına götürür. Beslenme işi sonunda da, çıkardığı kalsiyum tuzlariyle sağlam iskeletli bir yuva yapar.

Mercanların yaptığı adalar içinde, hayli geniş olanları da vardır. Zamanla teşekkül eden bu adalarda bitkisel ve hayvansal hayat ta gelişir.

Mercanların;

1) Sünger mercan,

2) Kap şeklinde mercan,

3) Çubuk mercan,

4) Setresifleri,

5) Madrepor,

6) Yelpaze mercan,

7) Yaprak mercan olmak üzere türlü çeşitleri vardır.

Resifler, Avustralyanın doğusunda çoktur. Madrepor mercanlar dallıdırlar. Bunlara en çok Kızıl Denizde rastlanır.

Ekseriya mercanların canlı kısımları kırmızıdır. İskeletleri ise beyaz kalkerden ibarettir.

Bazı mercanlar özel surette işlenerek, süs eşyası olarak kullanılır. Batı İtalya'da ve Kuzey Afrika'da bu gibi mercancılık işleri ileri gitmiştir.

Mercanların yaptığı adaları 3 bölüme ayırabiliriz .

1 — **Atoller:**

Atoller, çember şeklinde adacıklardır. Ortalarında berrak sulu birer göl bulunur. Karaya bitişik değillerdir. Ortalarındaki daire göller birer boğazla denize açılırlar. Fırtınalı zamanlarda gemiler, atollerin teşkil ettiği sakin limanlara sığınırlar. Gölcüğün dolayını çevreleyen adacığı da palmiyeler, geniş yapraklı ağaçlar süsler.

2 — **Kıyı resifleri:**

Kıyıların önünde boylu boyunca uzanırlar. Bu suretle kıyıları kuşatmış olurlar.

3 — **Set resifleri:**

Set resifleri kıyıların biraz ötesinde teşekkül ederler. Çok defa, set resifleriyle kıyı arasında tuzlu göller meydana gelir. Set resiflerinin büyük kısımlları suyun altında olur. Ancak, seddin bazı kısımları suların üzerinde kalır. Buralarda da, bazı bitkiler yetişir. Avustralyanın doğu kıyıları boyunca kuzeyden güneye doğru set resifleri uzanır. Bu set resiflerinin uzunluğu 2000 kilometreyi bulur; genişlikleri de 15-20 kilometre arasında değişir.

Mercana "polip" adı da verilir.

MERCANKÖŞK :

Mercanköşk, saksılarda yetiştirilen güzel bir çiçektir.

MERCEKLER:

Cisimleri daha iyi görebilmek için özel biçimde yapılmış camlara **mercek** denilir. Mercekler; cisimleri olduklarından ya daha büyük veya daha küçük gösterirler.

Mercekler, kenarlarına göre de adlanırlar. Başlıca iki çeşit mercek vardır:

1 — Kalın kenarlı mercekler.

2 — İnce kenarlı mercekler.

Kalın kenarlı mercekler :

Kalın kenarlı merceklerin ortaları iç bükeydir, çukurdur. Bunlarla baktığımız zaman cisimleri uzak görürüz. Bu sebep-

le, kalın kenarlı merceklere "**Iraksak mercekler**,, adı verilir.

Iraksak mercekler de, yapılışlarına göre üçe ayrılırlar:

1 — Kenarları kalın, karşılıklı yüzeyleri iç bükey olan mercekler,

2 — Kenarları kalın, karşılıklı yüzeylerinden biri düz, diğeri içbükey olan mercekler.

3 — Kenarları kalın, karşılıklı yüzeylerinden biri içbükey, diğeri dışbükey (tümsek) olan mercekler.

Bu, her üç şekildeki mercekten geçen ışınlar kırılırlar, birbirlerinden uzaklaşırlar. Iraksak mercekler ışınları toplamazlar, dağıtırlar. Bunun için de, bunlarla baktığımız varlıklar küçük görünürler.

İnce kenarlı mercekler :

İnce kenarlı merceklerle cisimlere bakarsak, cisimlerin bize yaklaşmış gibi büyük göründüklerini müşahede ederiz. Bu yüzden, ince kenarlı merceklere "**Yakınsak mercekler**,, de denilir.

Yakınsak mercekler de, yapılışları bakımından üçe ayrılırlar:

1 — Kenarları ince, karşılıkları yüzlerinin her ikisi de tümsek (dışbükey) olan mercekler.

2 — Kenarları ince, karşılıklı yüzlerinden biri dışbükey, diğeri düz olan mercekler.

3 — Kenarları ince, karşılıklı yüzlerinden biri dışbükey (tümsek), diğeri de içbükey (çukur) olan mercekler.

Bütün yakınsak merceklerden geçen ışınlar da kırılırlar. Kırıldıktan sonra da birbirlerine yaklaşırlar; bir noktada toplanırlar.

Bir ince kenarlı merceği güneşe tutsak ve elimizi ileri ge-

ri hareket ettirsek, mercekten kırılıp geçen ışınların bir noktada toplandığını görürüz. İşte, ışınların düğümlendiği bu noktaya odak adı verilir. Buraya koyu renkli bir kâğıt getirilirse biraz sonra kâğıdın yandığı görülür.

Yakınsak merceklerle baktığımız varlıklar, bize yaklaşmış gibi büyük görünürler.

Türlü merceklerdeki büyük ve küçük göstermenin sırrı, ışıkların kırılma oyunlarıdır.

Merceklerin kullanıldığı yerler :

Merceklerin faydası çoktur. Merceklerden faydalanmak suretiyle çeşitli aletler yapılmıştır. Gözlükler, büyüteç, aynalar, mikroskop, dürbün, teleskop hep bunlar arasındadır. Sinema makinaları ve fotoğraf makinaları da merceksiz olmaz. Işıldakların, projektörlerin yapımında, denizaltı periskoplarının imâlinde daima çeşitli merceklerden istifade edilmiştir.

Eğer mercekler olmasaydı, bize zehirleriyle zarar veren öldürücü mikropları nasıl görebilirdik? Vücut dokularının hücrelerini nasıl inceliyebilirdik? Bütün gözle görülemiyen minnacık varlıkları bize gösteren merceklerdir. Hattâ, uzay boşlukları içinde kaybolup giden, nokta halindeki yıldızları da iri gösteren yine merceklerdir. Gözlerimizde bile mercekler vardır. Gözleri miyop, hipermetrop veya astiğmat olanlar da, kör olmaktan ancak merceklerin yardımı ile kurtulabilirler. (Daha geniş bilgiler edinmek isterseniz, yukarıdaki kelimelere bakınız).

MERCIDABIK :

Yavuz Selim doğuda, Çaldıran zaferini kazandıktan sonra (1514), İstanbula dönmüştü. Fakat O, bu kadarla yetinmek istemiyordu. Osmanlı Devletinin sınırlarını güney yönünden de

genişletmek istiyordu. Hele, o zamanlar, zengin Mısır ülkesine hâkim olan Kölemen'ler, Osmanlı Devleti ile hiç te dost geçinmiyorlardı. Bunun üzerine, İstanbulda hazırlıklar yapıldı. Mısırı almak isteği ile hareket eden Yavuz, 5 Haziran 1516'da ordunun başına geçti.

Ulu Hâkan Yavuz Sultan Selim'in emrindeki Osmanlı ordusu, 24 Ağustos 1516'da Mercıdabık ovasına varmıştı.

Osmanlıların hareketinden haberi bulunan Mısır ordusu da, ayni yere ulaşmıştı. Mısır ordusunun başında, Memlûk Sultanı Kansu Gavri bulunuyordu. Böylece, başbuğlarının komutasında, iki ordu karşılaşmış bulunuyordu.

Yavuz, bir harp divanı kurdu. Gereken muharebe düzenini almakta gecikmedi. Orduyu sağ cenah, merkez ve sol cenah olarak savaş nizamına soktu. Sağ cenah komutanlığını Anadolu Beylerbeyi Zeynel Paşa ile Karaman valisi Hüsrev Paşaya verdi. Kendisi, merkezde kalacaktı. Sol cenah komutanlığına da, Bıyıklı Mehmet Paşayı gönderdi. Bizzat Yavuz'un bulunduğu merkez cephesinde, topçu kuvvetleri mevzilenmişti.

Savaş başladı. Mercidabık ovasını nâralar inletiyor, top sesleri birbirine katıyordu. Mısır ordusunda topların bulunmayışı, bize zafer üstünlüğünü kazandıran âmillerden biri oldu. Merkezdeki toplarımızın ateşi, Mısır askerlerini perişan etmişti. Az zamanda, duruma hâkim olan birliklerimiz, 50 bin kişilik Mısır ordusunu çember içine aldı. Kaçıp kurtulmak isteyenlerin ardından da, süvarilerimiz yetişti. Bu suretle koca Mısır ordusu yok olmaktan kurtulamadı. Kölemen devletinin ihtiyar sultanı Kansu Gavri de ölmüş bulunuyordu. Büyük zafer kazanılmıştı. Yavuzun eline geçen ganimetler arasında, 200 kantar gümüşle 100 kantar altın da vardı.

Mercıdabık zaferi sonunda, Halep, Osmanlı ülkelerine katıldı; Suriye kazanıldı. Mısır yolu açılmış oldu.

Haleb'in alınmasiyle bir milyon altınlık zengin bir hazine de Yavuz'un eline geçmişti.

Mercıdabık şehri, Suriye'dedir. Haleb'in 54 kilometre kuzeyinde bulunur.

MERCİMEK :

Mercimek, baklagillerdendir. Bu bitkinin asıl vatanı Akdeniz çevresi ile Batı Asyadır. Mercimek sıcak iklimi sever. Minik çiçekli olan mercimeğin yapraklarında bıyıklar (sülûkler) vardır. Çiçeklerinin rengi beyazımsı veya mordur.

Mercimek, daha çok kumsal yerleri sever. Tohumları pişirilerek yenilir. Mercimek, azot ve demir bakımından çok zengin bir besindir. (İçinde (0,013) oranında demir bulunur. Bu sebeple, kansızlar için de çok faydalıdır

MERDANE :

Merdane kelimesinin öz anlamı mertçe, erkekçe demektir. «Sen merdane hareket ettin.» cümlesini söylediğimiz zaman, karşımızdakinin yiğite yaraşır bir şekilde iş yaptığını anlatmış oluruz.

Bir de hamur açmaya, yolları düzeltmeye yarıyan çeşit irilikte merdaneler vardır.

Hamur açmaya yarayan merdaneler, oklavadan daha kalındır. Bunların iki yanları, avuçların arasında dönebilmeleri gayesiyle ince yapılır. Hamur merdaneleri tahtadandır. Hamurun üzerinden geçirilirler. Bu suretle tatlı yufkaları açılmış olur.

Yol ustalarının kullandığı merdaneler de silindir şeklinde olurlar. Yalnız bunlar hem daha iri, hem de taş ve demirden yapıldıklarından çok ağırdırlar. Yeni yapılmış kaldırımların üzerinden, bu ağır merdaneler geçirilerek yolların düzenlenmesi sağlanır.

Anadolunun bazı köylerinde, toprak damlı evler bulunur. Bu evlerin üzerinde, taş merdivenler vardır. Köylüler dama çıkarak taş merdaneyi yuvarlarlar. Ağırlık altında ezilen topraklar tıkızlaşır. Böylelikle de, yağmur yağdığı zaman su geçirmez bir hale gelirler.

Matbaalarda baskı makinelerinde mürekkep merdaneleri vardır. Bunlar basılacak sahifelerin üzerine mürekkep sürerler.

MERDİVEN :

Yüksek yerlere çıkmak için basamaklı yollar yapılır ki, bunlara merdiven adı verilir. Okullarımızda, evlerimizde merdivenlere rastlamak daima mümkündür.

Yapıların üst katlarına ekseriya merdivenle çıkılır.

Merdivenin çeşitleri çoktur. Tahtadan, ağaçtan, taştan ve demirden olanları vardır. Ustaların kullandığı merdivenler taşınabilen cinstendir. Bunlar 2 - 3 veya 4 ayaklı olabilirler.

Bir de gemicilerin, sporcuların kullandığı ip merdivenler de bulunur. İtfaiye kurulunun kullandığı otomatik merdivenler, kurtarma ve yangın söndürme işlerinde kullanılır.

Basit bir merdiven yapmak için, eşit uzunlukta 2 ağaç alınır. Bu ağaçların yontulmuş, düzeltilmiş olması gerekir. Bu ağaçlar yanyana getirilir. Eşit aralıklar üzerinden de basamaklar çakılır. Basamaklar, bir insan ağırlığını çekebilecek sağlamlıkta olmalıdır.

Büyük binaların üst katlarına, dönemeçli merdivenlerle çıkılır. Burgu gibi kıvrılarak yükselen bu merdiven dönemecinin arasında kalan boşluğa **merdiven kovası** adı verilir.

«Artık 40 a merdiven dayadık» sözünden de, söyleyenin 40 yaşına bastığını anlarız. Bu suretle, **merdiven dayamak** yaş almak anlamına da gelir.

MERHABA :

Merhaba kelimesi, dilimizde çok kullanılır. Bu, bir selâmlaşma deyimidir. «Günaydın!» anlamına gelir. Ayrıca, «Hoş geldiniz» yerini de tutar.

Yolda karşılaşan yolcular, «Merhaba!» diye selâmlaşırlar. Aramıza gelen bir misafiri, oturanların hepsi birer birer «Merhaba!» sözüyle karşılar.

MERİÇ :

Meriç, bugünkü Trakya sınırlarımızın üzerinden geçen bir nehirdir. Bulgaristanın ve Balkan Yarımadasının sayılı akarsularından biridir. Rodop'ların kuzey eteklerinden, Rila dağından (2930 m.) çıkar. Doğuya doğru akarak Filibe ovasına girer. Bu esnada, sağdan ve soldan aldığı kollarla gürleşir. Filibe - Edirne demiryolunu takiben Türkiyeye girer. Edirne'de Bulgaristan'ın Yanbolu şehrinden gelen Tunca suyu ile birleşir. Rodop dağlarının güney bölümünden çıkan Arda ırmağı da yine Edirne civarında Meriç'e karışır.

Meriç'in uzunluğu 490 kilometredir. Bunun 300 kilometresi Bulgaristan sınırları içinde kalır. Türkiyeden Ergene suyunu da alan Meriç, Türk - Yunan sınırını çizer; Enez'den Ege Denizine dökülür.

Meriç nehrinin boyları, şanlı tarihimizin destanlariyle doludur. Türk atlarının kişnemeleri, Türk akıncılarının şarkıları bu nehrin geçtiği ovalarda, hâlâ birer altın hâtıra olarak yaşar.

MERİÇ :

Meriç, Edirne vilâyetimize bağlı bir kaza merkezidir. Yunan sınırına yakındır. Ergene ırmağı doğu yönünden geçer. Alanı 359 kilometre karedir. 23 köyü vardır. Köyleriyle birlikte bütün nüfusu 15 bini bulur. Kaza merkezinde ise, 1500 kişi yaşar.

Meriç, Uzunköprünün 20 kilometre kadar batısına düşer. Ovası çok verimlidir. Tahıl ürünleri yetiştirilir Pancar, ayçiçeği, sebze, kavun elde edilir. İklimi, oldukça serttir.

Meriç kasabası, Sultan Birinci Murat zamanındanberi Türktür.

MERİDİYEN - MERİDYEN :

Ekvatörü dikine kesip, kutuplardan geçen dairelere **Meridyen** daireleri adı verilir. Meridyenler, Ekvatör üzerinde eşit aralıklarla sıralanırlar. Ekvatör ile Meridyenler arasında 90° lik açılar meydana gelir.

Meridyenler kutup noktalarında kesişirler. Kutuplara yaklaştıkça, aralarındaki mesafeler de gittikçe daralır; nihayet sıfır olur.

Dünyada; hakikatte, meridyen dairesi diye bir şey yoktur. Meridyenler, insanlar tarafından yapılan yerküre, düzlemküre ve haritaların üzerinde kullanılan dairelerdir. Uzunlukları da tamamen birbirine eşittir.

Dünyamızda varlığı kabul edilen meridyenlerin sayısı «360» tır. Londrada, Griniç gözlemevinden geçen meridyen, başlangıç meridyeni olarak kabul edilmiştir. Başlangıç meridyeni sıfır ile gösterilir. Bu meridyenin doğusunda kalan meridyenlere **doğu meridyenleri**; batısında kalan meridyenlere de **batı meridyenleri** denilir.

Böylece 180 tane doğu meridyeni, 180 tane de batı meridyeni var demektir. Doğu meridyenlerinin kapladığı alana **doğu yarımküre**, batı meridyenlerin kapladığı alana da **batı yarımküre** adları verilir.

MERİDYENLERİN FAYDALARI

Dünya üzerinde bulunan bir memleketin yerini tâyin etme-

de, meridyenlerden istifade edilir.

Meselâ, «Türkiye, 26 ile 45 inci doğu meridyenleri arasında yer alır» dediğimiz zaman, yurdumuzun dünya üzerindeki yerini belirtmiş oluruz.

Bir memleketin, başlangıç meridyenlerinden olan derece uzaklığı, o memleketin **boylamıdır**. Boylamı hesaplamak için, yine, meridyenleri bilmek icabeder.

İstanbul, 28° 58' 59" (28 derece 58 dakika 59 saniye) doğu boylamındadır. Burada da, güzel İstanbulumuzun başlangıç meridyenine olan mesafesi belirtilmiş oluyor.

Açık denizlerin ortasında kazaya uğrayan gemiciler, meridyen ve paralel dairelerin yardımı ile, yerlerini tâyin edip yardım isterler. Telsiz istasyonlarından S.O.S (imdat!) işaretini alan kurtarma ekipleri, belirtilen noktaya doğru yollanırlar. Batmakta olan geminin yerini yine bu meridyenler, paraleller yardımı ile kolayca bulurlar.

Bundan başka meridyenler ayrı ülkeler, ayrı memleketler arasındaki saat farklarının bilinmesini de sağlarlar.

Tam bir daire olan ekvatör'ü 360 meridyen kestiğine göre, dünyamızın çevresi 360 dereceye ayrılıyor demektir. Bir dairenin iç açıları toplamı da yine 360°'dir.

Dünyamız, ekseni etrafındaki dönüşünü 24 saatte tamamlar. Böylece, dünyamız yüzeyinde bulunan 360 meridyen, 24 saatte bir, devretmiş olur. Dünyanın, bir saatteki dönüşüne düşen meridyen sayısını bulmak için, bütün meridyenler sayısını «24» e böleriz. O zaman da işlemimiz 360 : 24 = 15 olur. Bu suretle yerküre, batıdan doğuya doğru dönerken, bir saatte, 15 meridyenlik (15 derecelik) bir alan katediyor demektir. Şu halde, aralarında 15° derecelik boylam farkı olan iki memleket arasında bir saatlik bir zaman farkı vardır.

İki meridyen arasındaki zaman farkını bulmak istersek bir saati «15» e böleriz. Bir saatte 60 dakika olduğuna göre işlem

Kahramanlık Hikâyeleri:

AMAN SÖYLEMEYİN!

— Mehmet çavuş! Benim takımı, sağ ilerinde yuvalanmış bulunan düşmanlar çok hırpalıyor. Ne, yapalım?

— İzin ver, bu gece baskın yapayım.

— Fakat bana lâzım olduğunuzu unutmayın.

— Tek erin burnunu kanatmadan dönerim inşallah.

Mehmet çavuş ve emrindeki yiğitler, bir sansar ustalığı ile ilerleyip baskını yaptılar. Gaafil avlanan düşman erlerinin hemen hepsini geberttiler. Yalnız biri kaçabildi.

— Çocuklar! Siperi dümdüz yapalım, yarın yine gelip yerleşemesinler.

Hemen işe koyuldular. Fakat kaçan er, durumu geridekilere haber vermişti. Bir bölük hücuma geçti. Sayılarının çokluğuna güveniyorlardı. Arkadaşlarının öcünü alacaklarına emindiler.

Umdukları olmadı: Mehmet çavuş, çok iyi ihtiyat tedbirleri almıştı. Gelenleri ateşle karşıladı. Silâhlarını, kazmalarını, küreklerini bırakıp kaçtılar. Bir kısmı da yerlere serildi.

— Hasan! Bak hele, yakında az yaralı gâvur varsa, yüzbaşıya armağan edelim.

— Başüstüne çavuşum.

Hasan, gitti, sırtında bir düşman eriyle döndü.

— Yarası ayağından. Gelmek istemedi. Uslu dursun diye ense köküne bir yumrukçuk indirdim. Kesti sesini.

Baygın erle geriye döndüler. Kendi siperlerine yaklaşırken çavuş; esiri başka ere yüklemek istedi. Yokladı, nefes almıyordu.

— Gebermiş cırtlak. Aman söylemeyin yüzbaşıya. «Leş getirdin» diye alay eder.

Sanki hiç bir iş becerememişler gibi, yerlerine utanarak döndüler.

Tarihî Fıkralar:

TOPAL AT

Büyük İskender, bir gün askerlerini gözden geçirirken süvarilerden birinin atını aksıyor görür. Canı sıkılır. Ordudan ayrılmasını emreder. Asker, kahkahalarla gülmeğe başlar.

İskender:

— Neye gülüyorsun?

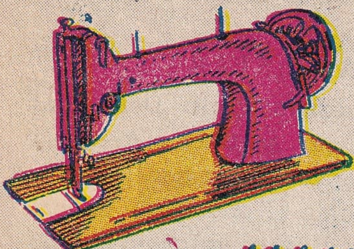
— Yaptığınız işe.

— Niçin?

— İyi koşan atlar, kaçmağa yarar. Fakat benim atım direnme, dayanma aracıdır. Bu atla kaçamıyacağıma göre, her girdiğim renkte, sonuna kadar savaşmak zorunda kalacağım. Zaferin sağlanmasında büyük payım olacak. Halbuki siz, beni kovuyorsunuz. Gülünç değil mi bu?

İskender, bu sözleri beğenir, askeri yerinde bırakır.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : ALİ RIZA AKISAN
Teknik Sekreter: EJDER AKISAN - Yayımlıyan: AKISAN YAYINEVİ : İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
18 Şubat 1955, Cuma: Sayı: 61 — Fiyatı: 15 Kuruş

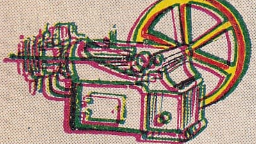
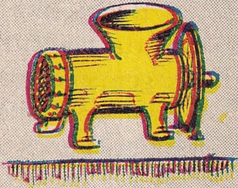
MAKİNALAR

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

M-9

Bunları biliyor musunuz?

DÜNYADA AZALAN HAYVANLAR

Bazı hayvan çeşitleri gün geçtikçe azalmaktadır. Denizlerde yaşayan «**Mors**» adlı memeli hayvan, gün geçtikçe tükenmeğe yüz tutmaktadır. Dev deniz kaplumbağaları artık görülmemektedir. Çıplak boyunlu bir akbaba cinsi olan «Kondor» un da nesli tükenmektedir. Avrupa kıt'asında su samuru kalmamıştır, Sibirya ve Amerikada azalmaktadır. Afrika gorillerinden dünyada 25 tane kaldığı bildirilmiştir.

DÜNYADA EN KUVVETLİ HAYVAN

Karada yaşıyan en cüsseli hayvan, fildir. Fakat en kuvvetli hayvan, filden daha küçüktür. Bir fil, kendi ağırlığının 6 misline kadar yükü çeker veya sürükler. Fakat «geyik böceği» adı verilen boynuzlu kara böcek, kendi ağırlığının 112 mislini çeker, sürükler ve taşır.

BAKTERİLER ZARARLI MIDIR?

Pek azı. Şimdiye kadar 2000 çeşit bakteri ve virüs keşfedilmiştir. Bunlardan 100 çeşidi insanlar için zararlıdır. 1900 çeşit bakteri ve virüs çeşidi ise insanlara faydalıdır. Bu faydalı bakteriler; insanlara yararlı olduktan başka, tabiatta hayat için lüzumlu olaylarda önemli rol oynamaktadırlar.

RENKLİ BUZ

Renkli buz vardır. Hem, bu buz fabrikada yapılmamıştır; tabiatta mevcuttur. Kuzey Atlantik sularında sefer eden bir çok gemiciler yeşil, mavi ve siyah buz dağları (Aysbergler) görmüşler ve bunların resimlerini çekmişlerdir. Buz dağlarına bu renkleri güneş ışığı vermektedir.

HİNT YAĞINDAN KUMAŞ

Şimdiye kadar müshil olarak kullanılan hintyağından son zamanlarda kumaş yapılmaktadır. İsrail'de hintyağından sun'î bir doku yapılmaktadır. Bu doku ile naylona benzer dokuma ve plâstik eşya imâl edilebilmektedir.

60 : 15 = 4 çıkar. Yani, iki meridyen (derece) arasındaki zaman farkı da «4» dakikadır.

Dünya, batıdan doğuya döndüğü için; güneş, doğu ülkelerinde daha erken doğar; daha erken batar. Bu sebeple, batıdan doğuya giderken, her 15 meridyen aştığımız vakit saatimizi bir saat ileri almamız gerekir. Doğudan batıya doğru yol alırsak, her 15 derece için de saatimizi bir saat geriye alırız.

Dünyamız 24 saat dilimine bölünmüştür. Biz, Doğu Avrupa Saat Dilimi içindeyiz. Yurdumuz üzerinden de, ancak bir saat dilimi (Her saat dilimine 15 meridyen genişliği düşer) geçtiğinden hepimiz ayni saati kullanırız. Saatlerimizi Ankara Radyosuna göre âyarlarız.

MERİH (Bak: Mars) :

MERİNOS :

Merinos, yapağısı makbul bir koyun cinsidir. Bu cins koyunlar, İspanyada asilleştirilip yurdumuza sokulmuşlardır.

Merinos, sert iklimli memleketlerde yetiştirilir. Yapağısı incedir, uzundur ve kıvırcıktır. Yılda, bir merinos koçundan 7, koyunundan da 4,5 kilo yapağı alınır.

Merinos cinsi koyunlar:

1 — Kumaş yapağısı merinosu,

2 — Çuha yapağısı merinosu,

3 — Et merinosu olarak ayrı cinsler halinde geliştirilmişlerdir.

Bir canlı merinos koçu 120 - 130 kilo ağırlığındadır. Merinos koyununun ağırlığı da 70 - 75 kiloyu bulur.

Ayrıca, merinosla kıvırcık melezleri de üretilmektedir.

Yurdumuzda Balıkesir - Bandırma Merinos Yetiştirme Çiftliğinde, Merinos yetiştirilmesine devam olunmaktadır.

MERKEZ :

Herhangi bir cismin tam orta noktasına merkez adı verilir. Cisimlerin olduğu gibi, yüzeylerin de merkezleri vardır.

Bir dairenin merkezi de, çemberi teşkil eden noktalardan ayni uzaklıkta bulunur ve dairenin tam ortasına düşer. Çaplar, daire merkezinde kesişirler.

Yarıçaplar, çemberden merkeze kadar uzanırlar. Şehrin merkezi dediğimiz zaman da, aklımıza şehrin orta yeri gelir.

Bir yönetimin, bir teşkilâtın merkezi ise, o yönetim ve teşkilâtın idaresini elinde tutan sorumlu yerdir. «Hükûmet merkezimiz Ankaradır» cümlesinden, Cumhuriyet hükûmetimizi yöneten en sorumlu teşkilâtın Ankarada bulunduğu anlaşılır. Hakikatte de yine öyledir. Türkiyede kanun yapan, hükûmeti denetliyen, gerekli kanunları değiştiren ve genel olarak 4 yıllık bir süre içinde Türk Milleti adına iş gören T. B. M. Meclisi Ankaradadır. T. B. M. Meclisi içinden seçilen, tâyin edilen Reisicumhur, Başvekil ve bütün Vekiller Ankaradaki dairelerinde çalışırlar. Böylece, Türkiyeyi idare eden mekanizma Ankarada bulunuyor demektir. Bu suretle «Ankara, hükûmet merkezimizdir» sözü ile, hükûmetimizin yönetiminde en sorumlu organizasyonun orada bulunduğunu kastetmiş oluyoruz

Kaza sınırları içinde, polis teşkilâtının en selâhiyetli idare yeri olan Emniyet Âmirliği de bir merkezdir. Üsküdar merkezi dediğimiz vakit, Üsküdar Emniyet Âmirliğini hatırlarız.

Ayrıca, jeologların kullandığı merkez tâbiri de vardır. Bu deyim, dış merkez, iç merkez diye başlıca 2 bölümde anlatılır.

Dış merkez :

Deprem sarsıntılarının başlangıç yerine dış merkez adı verilir.

İç merkez :

Yerkabuğu altından türeyen depremin doğduğu noktaya **iç merkez** denilir.

Merkez açısı :

Daire merkezinin etrafını kaplayan açıların tümü, **merkez acı**'dır.

Bir fikrin ,bir düşüncenin asıl temeli, o fikir ve düşüncenin merkezi sayılır.

Tabiat bilgisi ve fizik derslerinde geçen «merkez-i sıklet» deyiminin açık mânası, **ağırlık merkezidir.**

(Bak: Ağırlık merkezi).

MERKEZ BANKASI (Bak: T. C. Merkez Bankası) :

MERKEZLERİ BİR DAİRELER :

İç içe çizilmiş olup, merkezleri ayni (müşterek) olan dairelere, **merkezleri bir daireler** denilir. Pergelimizin ayaklarını 4 cm. açarak bir daire çizelim. Sonra da, ayni merkez noktasını kaybetmeden, pergelin çivisini ayni noktaya koyarak, çeşitli büyüklükte daireler çizsek; bunlar, merkezleri bir daireler olurlar. Merkezleri bir daireler, iç içedirler.

MERKÜR :

Merkür, güneş sistemi içinde en küçük bir gezeğendir. Güneşe de, en yakın olandır. Alaca karanlıkta göğe baktığımız zaman, iri ve kırmızı renkte görünür.

Merkür, güneşten uzaklaştığı vakitler seçilir. Merküre **Utarit** denildiği gibi, **Arzıtilek** de denilmektedir.

Merkür'ün güneşten uzaklığı 58 milyon kilometredir. Dün-

yamızın güneşten uzaklığı ise, 149,5 milyon kilometreyi bulur. Merkür gezeğeninin çapı 4,800 kilometredir. Bu minik yıldızın yoğunluğu, dünyamız yoğunluğunun %63'ü kadardır. Merkür'ün çekim kuvveti, yerçekiminin üçte birini bulur. Dünya üzerinde 50 kilo gelen bir cisim, Merkür'de tartılsa, 15,5 kilogram gelebilir. Merkür, güneş etrafındaki devrini 453 günde tamamlar. Bu yıldızın üzerinde hayat yoktur.

MERMER :

Mermer, billûr tanecikli bir kireç taşıdır. Çok eski devirlerde yaşamış bazı deniz hayvanlarının madensel çöküntüleri, basınç ve yüksek ısı sonucunda billûrlu bir şekil alarak mermeri meydana getirmişlerdir. Bu suretle, mermerin teşekkülü jeolojik devirlere aittir. Mermerler değişik renkte olurlar. Eğer, mermerdeki kalker safsa, mermerin rengi de beyazdır. Beyaz mermerler, billûr şeker görünüşündedir. Şeker mermeri gibi.

Mermerler, içinde taşıdıkları madenlere göre türlü renkler alırlar. Beyaz mermer, siyah mermer, sarı mermer, yeşil mermer, benekli mermer gibi

Fakat, mermerin en çok arananı parlak renkte olan beyaz mermerdir. Beyaz mermerler heykelcilikte, oymacılıkta kullanılır. Bunlar kolay işlenebilirler.

Renkli mermerlere somaki adı verilir. Somakiler, daha ziyade kıymetli yapılarda yer alırlar.

Mermerin yapısında kalsiyum (kireç) veya mağnezyum karbonat gibi çeşitli maddeler vardır.

Türkiyede en iyi mermerler, Marmara Adasından çıkarılmaktadır.

Dünyada mermer çıkaran memleketlerin başında Türkiye, İtalya, Yunanistan gibi devletler yer alır. Mermer, mimarlıkta,

heykeltraşlıkta, mozayıkçılıkta çok işe yarar bir taş olduğundan pek kıymetlidir.

Memleketimizdeki tarihî yapıları incelersek, ecdadımızın mermere büyük yer verdiğini görürüz. Ünlü san'atkârlarımızın ellerinde, mermer şekilden şekle girmiştir.

Anıtlar, anıtsal binalar, sütunlar, kornişler, masa üzerleri, lâvabolar, banyolar, küvetler, mezar taşları yapılırken, hep mermer kullanılır. Ayrıca beyaz ve ince bir bez cinsi vardır ki, buna da mermer denir.

Mermer kireci: Beyaz mermer taşından yapılan ve üst sıvalarda kullanılan iyi cins kirece **mermer kireci** adı verilir.

MERMİ :

Ateşli silâhların namlularından çıkıp, hedefe zarar veren tanelere mermi denilir. Top mermisi, tüfek mermisi, bazooka mermisi, tabanca mermisi gibi... Mermiler, ait oldukları silâhlara göre çeşitli büyüklükte olurlar. Herbirinin tesiri de, ayrı ayrıdır.

Mermi, ya çelik bir çekirdektir veya patlayıp dağılan maddelerden yapılır.

Mermilerin altında mermi kovanı bulunur.. Daha doğrusu mermi, silindir biçimde olan bakırdan mâmul bu kovanın üzerine yerleştirilir. Kovan tabanı ile mermi tabanı arasında belli bir ölçeğe göre yerleştirilmiş olan barut bulunur. Daire şeklinde olan kovan tabanının ortasına da, meme şeklinde bir kapsül konulur. Mermi, namluya sürülür. Tetik çekilir. Çekilen tetikle beraber, mekanizma içindeki çelik iğne hızla kapsüle çarpar. Kapsülün patlamasiyle ateşlenen barut, gaz haline gelerek genişler. Hacmi çok genişleyen barut gazı, kovanın cidarlarına basınç yapar. Bu basınç kuvveti ile mermi, kovandan ayrılır. Namludaki yiv ve setlerin dönüşüne uyarak büyük bir hızla boşluğa

atılır. Böylelikle de hedefe ulaşır. Mermi boşlukta, burgu gibi havayı delerek ilerler. Bu dönüşü ile daha uzak bir menzile ulaşır.

Merminin, namlu ağzını terkettiği zamanki hızı yüksektir. Fakat, havanın karşı koyması, yer çekimi kuvvetinin etkisi ve iklimin tesiri mermi hızını azaltan sebeplerdendir. Yakın mesafelerde delici kuvveti çok olan merminin, uzak mesafelerdeki delme kuvveti hayli azalır.

Mermilerin bazısı hedefi delerek, bazısı da hedef üzerinde patlayarak zararlı olurlar.

Mermi yolu :

Merminin, namlu ağzını terkettikten sonra, yere düşünceye kadar çizdiği ize, **mermi yolu** adı verilir. Mermi yolu, namluya yakın mesafelerde kısmen düzdür. Merminin düşüm noktasına yaklaştıkça bir yay halini alır.

MERSİ :

Mersi, «teşekkür ederim» demektir. Fransızcadan alınma olan bu kelime, dilimizde de çok kullanılmaktadır.

MERSİN :

Mersin, Akdeniz Bölgemizin Adana bölümünde yer alan bir şehirdir. Bu şehir, deniz kıyısında bulunur; İçel vilâyetimizin merkezidir.

Mersin, büyük Adana Ovasının güney batı ucunda kurulmuştur. Adanadan uzaklığı da, 67 kilometredir.

Yapılmakta olan büyük ve modern tesisleriyle Mersin limanı, Türkiyenin sayılı limanlarından biri olacaktır. O zaman,

boşaltma ve yükleme kolaylıkları sayesinde ticareti de hayli gelişecektir.

Mersinle Adana arasında demiryolu vardır. Çok muntazam şoselerle de bu güzel şehir, komşu kasaba ve vilâyetlere bağlanmaktadır. İklimi ılımandır. Yazlar sıcak, kışlar ılık geçer. Sıcak yaz aylarında halk, Toroslar üzerindeki yaylâlara çekilir.

Mersinin batısını ve kuzeyini, Toros sıradağları kuşatır. Şehir, adetâ, bu dağların denize varan etekleri üzerinde bulunur. Düzgün caddeleriyle, muntazam ve yeni binalariyle yeşilliklerin koynuna gizlenmiş gibidir. Etrafını limon, portakal ve mandalina bahçeleri süsler. Yakınlarında, tarihî eserlere de rastlanır.

Mersin şehrinin nüfusu 37 bindir.

(İçel vilâyetini öğrenmek için, İçel kelimesine bak):

MERSİN :

Mersin bitkisi, mersingillerden örnek bir bitkidir. Yaz, kış daima yeşil kalır. Bu yüzden bahçelere, parklara süs bitkisi olarak edilir. Karanfil ağacı, mersin, ökaliptüs gibi bitkiler, mersingiller takımına girerler.

MERSİN :

Bir de, mersin balığı vardır. Bu balık, nehir ağızlarına yumurtlar. Boyu 6 metreyi bulur. Denizlerde dolaşır. Küçük balıkları avlayarak geçinir.

Mersin balığı, ince ve uzun yapılıştadır. Yumurtalarından havyar yapılır. Eti de yenilir.

MERT :

Mert, farisice bir isimdir. Adam anlamına gelir. Bu kelime dilimizde, «erkekçe», «yiğitçe» kelimelerinin yerini tutar.

Sözünün eri olan, sözünde duran kimselere mert insanlar adı verilir.

MERTEK :

Uzun olup, dört köşeli yontulan kalın kerestelere mertek denilir. Mertekler, yapı işlerinde kullanılır.

Okuma - yazma bilmeyenler için de, «Elifi görse mertek sanır» sözü kullanılır.

MERYEM :

Hiristiyan dininin peygamberi Hazreti İsa'nın annesi Meryem adını taşır.

Meryem, ailece Davut Peygamberin soyuna mensuptur. Din kitaplarının anlatışına nazaran Meryem, henüz 15 yaşında bir kızken (Allah tarafından) İsa Peygambere gebe kalmıştır.

MERZİFON :

Merzifon, Amasya vilâyeti sınırları içinde bir kaza merkezidir. Orta Karadeniz bölümüne düşer. Amasya şehrinin kuzey batısında yer alır. Denizden 750 metre yükseklikte bulunan Merzifonun kuzeyini dağlar çevirir; güney ucunda da Merzifon ovası uzanır. Etrafındaki dağlar, zengin ormanlarla örtülüdür. Halk tarım yapar, hayvan besler, orman işleriyle uğraşır. 62 köyü ile birlikte Merzifonun genel nüfusu 40 bini bulur. Köylerinden başka, 3 tane de nahiyesi vardır.

Merzifon; Amasyadan 37, Samsundan ise 105 kilometre uzakta bulunur.

Samsun - Amasya demiryolunun geçtiği Havza'dan ayrılan bir şose, Merzifon'a varır.

MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA (Bak: Kara Mustafa Paşa).

MESAHA :

Arazinin geometrik yollarla ölçülmesine «mesaha» denilir. Ayrıca, geometrinin alan ölçülerini öğreten bölümü de, mesaha kelimesiyle adlandırılır.

MESAHA-İ SATHİYE :

Coğrafyada kullanılan bir terimdir. Alan veya yüz ölçümü mânasına gelir. Mesaha-i sathiye deyimi eskiden kullanılırdı.

MESAHA ZİNCİRİ YAPMAK :

Araziyi ölçmede kullanılan ve her 20 santimetrede bir işaretlenen, 10 parçalı olup, 10 metre uzunluğunda bulunan zincire mesaha zinciri denilir.

Biz de, basit bir şekilde, ipler kullanarak mesaha zinciri yapabiliriz.

Bunun için de, 10 metre uzunluğunda kalın bir ip almamız lâzımdır. Bu ipi, birer metre boyunda 10 yerden işaretleriz. Böylece, metre başları ve sonları belirtilmiş olur. Ayrıca, bu işaretlerin aralarında da, her 20 santimetrede bir düğümler yaparız. Bu suretle, ucuz cinsinden basit bir mesaha zincirimiz olmuş olur.

Mesaha zinciri ile arazi uzunlukları ölçülür, alan ölçüleri hesaplanır.

MESCİD - MESÇİT :

İçinde Cuma ve Bayram namazları kılınmayan küçük camilere mesçit adı verilir. Çok mesçitlerin minareleri bulunmaz.

Mescid-i Aksâ: Kudüs'teki «Beyt-i Mukaddes» mâbedine Mescid-i Aksâ denir.

Mescid-i haram: Mekke'dedir. Burası, Hazreti Muhammed zamanında, üstü açık bir namaz kılma yeriydi. Hazreti Ömer devrinde genişletildi. Daha sonraları Halife Osman tarafından da esaslı bir şekilde imar gördü.

Her yıl, Mekke'ye giden yüzbinlerce müslüman, Mescid-i haram camiini de ziyaret ederler.

Mescid-i Takvâ, İslâmiyetin yayıldığı günlerde ilk yapılan bir mesçittir. Medine yakınında, Kuba civarındadır. Hazreti Peygamber Mekke'den Medine'ye hicret ettiği zaman Kuba mevkiinde 4 gün kalmıştı.

Mescid-i Takva'nın yapılışında Hazreti Muhammed de çalışmıştı. Hattâ bu mescidin kıble tarafında bulunan duvarlarının temel taşını yerine, Hazreti Peygamberin kendisi koymuştu.

Mescıd'i Takva daha ziyade **Kuba camii** olarak anılır.

MESLEKLER :

İnsanlar, yaşamaları için belli bir meslek edinmek zorundadırlar. Okuyanlar da, okumayanlar da edindikleri meslekte çalışırlar; bu suretle, yaşamaları için gerekli parayı kazanırlar.

Hayatta, hiçbir mesleği olmayan kimseler sıkıntı çekerler; sürünürler.

Bunun için, küçük yaşlardan başlayarak derslere çalışmalı; öğretmenlerin sözlerini dinleyerek başarılı olmalıdır. Gereken öğretim çağını tamamlayanlar meslek okullarına girerler. Öğretmen, subay, avukat, hâkim, mühendis, mimar ve saire gibi çeşitli mesleklerden bir iş sahibi olurlar.

Eğer dikkat ederseniz, bütün ihtiyaç maddelerimizi kendimizin yapamadığını görürsünüz. Öyle ya, bir insan elbisesini,

kunduralarını, evini yâni her şeyini hiçbir zaman kendisi yapamaz. Topluluk halinde yaşıyan insanlar arasında bir iş bölümü vardır. Şöyle etrafımıza bir göz attığımız zaman, bu iş bölümünü kolayca görebiliriz. Kasabamızın çarşısında kasap, manav, bakkal, tenekeci, marangoz, fırıncı, sebzeci, şekerci, tuhafiyeci, terzi, doktor, avukat, dişçi gibi birçok iş sahipleri vardır. Bunlar hep ayrı, ayrı olan mesleklere mensupturlar. Herbirimiz de, bu iş sahiplerine daima muhtacız. Kendimiz için lüzumlu eşyayı ayrı, ayrı bu insanlardan temin ederiz.

Mesleklerin iyisi veya kötüsü diye bir şey düşünülemez. Ancak, az kazançlı veya çok kazançlı meslekler diye mütalea edilebilir. Yoksa, alın terimizin değerlendirdiği bir emek karşılığı olan her iş, şereflidir. Yalnız, ahlâkî inançlarımıza uymayan ve namus düşüncelerimizle bağdaşamayan işler kötü sayılabilir.

Çeşitli mesleklere en çok kalabalık cemiyetlerde rastlayabiliriz. Şüphesiz ki, bir köydeki iş bölümü ile büyük bir şehirdeki iş bölümü arasında farklar vardır.

İlk okulu bitirince veya orta okulun son sınıflarında, sizler de kendinize birer meslek seçmeye bakın. Bütün gayretinizi harcayarak bu mesleği tam bir şekilde edinmeye çalışın. Bir gün, düzenli ve rahat bir yaşayışın insanı olursunuz. Böylelikle de, hayat savaşının ağır yükü altında çabucak ezilmezsiniz. Çünkü, baba mirasına güvenmek hiç doğru değildir. Anadan, babadan kalan zenginlik, ateşin alevi gibidir; çabuk geçer. Ama, elinizde bir san'atınız, belirli bir mesleğiniz olursa, aradığınız saadeti çabucak bulursunuz.

Atalarımız ne doğru söylemişler: «Sanat altın bileziktir.»

Çalışmayanlar, bir meslek sahibi olmayanlar, zararlı insanlardır. Bunlar, başkalarının sırtından geçinmeye yeltenirler. Kimseden yüz bulamayınca da, sıkıntının bunaltıcı karanlığı içinde ölüp giderler.

Halbuki, insan olarak ilk vazifemiz yaşamaktır. Saadete

ermeğe, uygarlığın her türlü konforundan faydalanmaya hakkımız vardır. Bir mesleğin bütün hünerlerini, bütün inceliklerini öğrenen dürüst bir sanatkâr niçin zengin olmasın! Bunun için de edineceğiniz işlerde ve mesleklerde kafa yorarak çalışmalısınız.

Ayni mesleği tutanlara meslektaş denilir. Öğretmenler birbirlerinin meslektaşlarıdır. Bir doktor da diğer bir doktorun meslektaşı olur.

MESLEK SEÇMEDE DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR:

Meslekler, gelişi güzel seçilmemelidir. Çok defa, hayatta yanlış seçilen bir meslek, insanı başarısızlıklara sürükler. Bu sebeple meslek seçerken;

a) Kabiliyet ve istidadı,

b) Vücut yapısı ile sağlık durumunu,

c) Aile geçimini,

d) İçinde yaşadığımız cemiyetin o mesleğe olan ihtiyacını,

Daima göz önünde tutmalıyız.

İlk veya orta okulun son sınıflarında, bizi kendi yavruları gibi seven öğretmenlerimizle bu hususta konuşmalıyız. O candan ve büyük ruhlu insanlar ,bizim en yakın yardımcılarımızdır. Biz, öğretmenlerin tuttuğu meş'ale ile aydınlanan yollarda, yolculuğa çıkmış kimseleriz.

MESUDİYE :

Mesudiye, Ordu vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. Doğu Karadeniz bölgesindedir. Denizden 65 kilometre içeridedir. Ordu şehrinin güneyinde, Kızıldere suyunun kenarında kurulmuştur. Etrafını Canik dağları ile Yedigöz yaylâları ârızalandırır.

Denizden yüksekliği 1050 metre kadardır. 65 kilometre uzağında bulunduğu Ordu şehri ile Mesudiye arasında düzgün bir şose vardır.

65 köyü ile 2 nahiyesi olan Mesudiye'nin genel nüfusu 32 bini bulur. Kasabanın kendi nüfusu da ancak 2 bin civarındadır. Halk tarım yapar, hayvan besler. Fındık istihsali ile uğraşır.

MES'ULİYET :

Dilimizde kullanılan mes'uliyet kelimesinin bir karşılığı da «sorum» dur.

Bazı işler vardır ki, bunları yaparken çok dikkatli davranmamız iktiza eder. Böyle işlerin yapılmasında gösterilen ilgisizlikler, bazan, bizden hesap sorulmasını gerektirir. İşte, bu gibi işlerin yapılması ânında, vicdanımıza veya iş verenlere karşı içimizde yaşattığımız hesaplaşma duyusuna «Mes'uliyet - Sorum» adı verilir.

Meselâ, bankada veznedarlık mes'uliyetli bir iştir. Veznedarın yaptığı dikkatsizlikler, para hesaplarını altüst eder. Böylelikle de yapılan bir tahkikat sonunda veznedar ceza yüklenmekten kurtulamaz. Dikkatsiz veznedarlar mes'ul olurlar.

MEŞ'ALE :

Meş'ale, uzun değnekli bir alev tasıdır. Millî bayramlarda, geceleri meş'aleler yakılır. Uzun bir değneğin ucuna, bir teneke tas çivilenir. Bu tasın içine bir miktar kül konulur. Külün üzerine de petrol, ispirto gibi yanıcı sıvılar dökülür. Petrollü kül çamuru ateşlenirse, meş'ale yanmaya başlar.

Meş'ale, mecazî mânada ilim ışığı, bilgi nuru olarak ta kullanılır.

«Öğretmenlerin ellerindeki meş'aleler, karanlık ruhları nur-

landırır.» dediğimiz zaman, buradaki meş'aleler sözü, mecazî anlamda kullanılmıştır.

MEŞE :

Meşe, bir ağaç cinsidir. Bu ağaç, gürgengiller takımındandır. Yaprakları girintili, çıkıntılıdır. Testere dişlerine benzer.

Çeşit cins meşeler vardır. Palamut meşesi, mazı meşesi gibi.

Meşe ağacı sağlamdır. Kerestesi dayanıklı olur. Meşe odunu ile, meşe kömürü en iyi yakacaklardan sayılır.

Amerikanın kuzey bölgelerinde, Asyanın, Avrupanın ılık ülkelerinde zengin meşe ormanlarına rastlanır. Meşenin (200) den fazla cins sayısı olduğu görülmüştür. Fakat medeniyet ilerledikçe, insan sayısı çoğaldıkça, meşe ormanlarının da sayısı azalmaktadır.

Meşenin meyvasına kadehçik (pelit) adı verilir. Pelit, yüksük içinde bulunur. Toros dağlarında yetişen bazı meşelerin pelitleri, kızgın küle gömülerek yenilir. Bazı yerlerde meşe pelitleri, hayvan besini olarak ta kullanılmaktadır. Orman hayvanlarından sincaplar, kuşlar da pelitleri besin olarak yerler.

Meşe ağaçlarının yaşlıları dallı budaklı ve uzun gövdeli olurlar. 2000 yaşına varan meşelerin olduğu tesbit olunmuştur.

Meşe; yaprağından ,odunundan, meyvasından, kerestesinden, kabuğundan büyük istifadeler sağlanan bir ağaç cinsidir. Memleketimizin Akdeniz, Ege, Karadeniz ve Marmara bölgelerinde geniş meşe ormanları vardır.

Şimdi, bazı meşe cinslerini kısaca gözden geçirelim:

Ak meşe :

Ak meşeye sümbül meşesi de denilir. Ağacının boyu çok de-

fa 40 metreye varır. Kökü derinlere uzanır. Bu ağacın meyvası uzun bir sap üzerinde bulunur.

Mazı meşesi :

Bu cins ağaçlar küçük olurlar. Mazılarında «tanen» denilen bir maddenin varlığı sebebiyle. bu meşenin meyvası dericilikte, şarapçılıkta, boyacılıkta ve tıpta kullanılır.

Kara meşe :

Bunun yaprakları uzun, meyvaları kısa saplıdır. Bu cins meşe, ak meşe gibi ovaları değil, dağlık yerleri sever.

Mantar meşesi :

Mantar meşesinin kabukları kalın bir mantar tabakası meydana getirir. Bu mantardan da, çeşitli yollarda faydalar sağlanır. Mantar meşesi ağaçları daha ziyade Akdeniz bölgesi bitkilerinden sayılırlar.

Tüylü meşe :

Bu meşenin taze sürgünleri ile yapraklarının alt kısımları tüylerle örtülüdür.

Palamut meşesi :

Palamut meşelerine, yurdumuzun Akdeniz Bölgesi ile Ege Bölgesinde pek çok rastlanır. Zamanı gelince ağaçlar silkilerek palamutlar toplanır. Palamut tanelerinin içindeki pelitler çıkarılıp hayvanlara yedirilir. Kıvrımlı yüksükler de palamut olarak satılır.

MEŞHUR :

Meşhur kelimesi Arapçadır. Çoğulu meşahir olarak kulla-

nılır. Bayanları anlatmak için de meşhure denilir.

Meşhur; şöhret kazanmış, herkes tarafından bilinen demektir.

«Atatürk, dünya meşhurlarının başında gelir.» dediğimiz zaman, Atatürk'ün, dünyanın büyük adamları önünde yer aldığını anlatmış oluruz.

Galat-ı meşhur: Halk dilinde, aslından başka olarak, yani yanlış bir şekilde kullanılan kelimelere «galat-ı meşhur» denilir. Meselâ, hepimizin kullandığı «hesap» kelimesi, aslında hisaptır.

MEŞİN :

Hayvan derilerinin işlenmiş şekline meşin denir.

Futbol topunun üst kısmı meşindir. Ayakkabılarımızın üzerinde de meşin vardır.

MEŞRUBAT :

Meşrubat kelimesi de, dilimize Arapçadan girmiştir. İçkiler anlamında kullanılır. Biz burada, vücut sağlığımız için zararlı olan alkollü içkilerden bahsetmiyeceğiz. Kısaca, misafirlerimize sunduğumuz şerbetleri anlatacağız.

Mevsime göre, misafirlerimize çeşitli içecekler ikram ederiz. Bu içecekler arasında kahve, çay, şurup, limonata, portakal, ayran gibi içecekler yer alır.

Kahve :

Kahve, her mevsimde, misafirlere sunduğumuz içeceklerin başında gelir. Kahve, yorgunluğu giderir; sindirimi kolaylaştırır; sinirlere rahatlık verir. Bu sebeple, yorulduğumuz zamanlar, iyi pişirilmiş bir fincan kahveyi özlemle ararız.

Kahve sade, şekerli ve orta şekerli olmak üzere 3 türlü ya-

Kahramanlık Hikâyeleri:

ALAYIN CAN DAMARI

— Ahmet, yiğit olduğun kadar akıllı bulunduğunu biliyorum. Sana güveniyorum. Alayın can damarı bugün sende. Bugünkü savaşın zaferimizle sona erebilmesi; biraz da senin gayretine bağlı. İleri hatlardan gelecek haberleri bana, benim emirlerimi onlara vaktinde ulaştırman gerek.

— Anlıyorum albayım. Telleri çok emin yerden geçirdim. Korunağımsa; pek sağlam. Ne kurşun işler, ne gülle yıkar. Evel Allah telefonlar hiç susmayacak.

Alay santral eri Samsunlu Ahmet'in sözleri çok içtendi. Duygularını belirtiyordu.

Fakat düşman topçusu bütün hesapları alt üst etti. Sabahın ilk saatlerindenberi yüzlerce top, durup dinlenmeden ateş püskürüyordu. Gülleler, tellerin geçtiği yerleri deşiyor, kabloları koparıyordu. Ahmet, yardımcılariyle hemen dışarı fırlıyor, kısa zamanda konuşmayı sağlıyordu. Öğleye doğru bütün yardımcıları vurulmuş, yapayalnız kalmıştı.

Telefonlar işliyor, düşmanın gerilemeğe başladığı haberleri geliyordu.

— Gümmmm... buuuuvvvvvvv!

Büyük çaplı bir gülle düşmüş, korunağın yarısını çökertmişti. Satral sağlamdı. Alay kumandanının telefonu çaldı:

— Buyurun albayım?

— Çabuk çık oradan. Tavan çökebilir.

Gerçekten tavan çökecek gibiydi. Yer yer taş, toprak dökülüyordu.

— Telefonlar işliyor albayım. Zatınıza bozgun haberlerini ulaştırmam gerek. Alayın can damarını kesemem.

— Gümmmm... buuuuvvvvvvv!

— Düşman kaçı.........

İkinci gülle korunağı büsbütün çökertmiş, Ahmet de santralı kucağında, Hakkın rahmetine kavuşmuştu. Yüzünde vazifesini yapanlara özel tatlı bir gülümseme vardı.

Tarihî Fıkralar:

KURTULUŞ USULÜ

Almanların en büyük kumandanlarından Bismark'a uzun zamandanberi çene çalmakta olan elçi:

— Değerli zamanınızı uzun müddet alan geveze misafirlerinizden nasıl kurtulursunuz Prens Hazretleri? Diye sorar.

— Eşim. misafirlerin pek çok kaldıklarını görünce hademelerden birini gönderir, beni odasına çağırır.

Bu sırada kapı açılır. İçeri giren hademe:

— Prens Hazretlerini, madam cenapları odalarında bekliyorlar, der.

Gülüyorum

ANLAMADIM

Ahmet çok dalgın bir çocuktu. Babası bundan ötürü pek üzüntü duyuyordu:

— Oğlum, sözlerime dikkat etmediğin için söylediklerimi iyi anlamıyorsun.

— Ne dediniz baba, anlamadım.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : **ALİ RIZA AKISAN**
Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ** : İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
25 Şubat 1955, Cuma Sayı: 62 — Fiyatı: 15 Kuruş

MEMELİLER

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

M-10

Bunları biliyor musunuz?

BALIKLAR DENİZİN DIŞINI DA GÖRÜRLER Mİ?

Evet. Balıkların büyük bir kısmı denizin hem içini, hem dışını görürler. Bazı balıklar, su yüzünde uçan böcek ve sinekleri avlamak için sudan dışarı fırlarlar.

STRADİVARYÜS KEMANLARI

Keman meraklıları arasında en çok meşhur olan keman cinsi; «Stradivaryüs» kemanlarıdır. Uzun yıllar boyunca bu kemanların üstünlüğünün neden ileri geldiği anlaşılamamıştır. Son yapılan tetkikler; bu kemanların cilâsının yegâne üstünlük sebebi olduğu kanaatini vermiştir.

SUN'Î ALTIN YAPILDI MI?

Orta çağ ve daha önceki devirlerde insanlar altın imâl etmeğe çalışmışlardır. O vakit sihirbaz ve kimyagerler bu iş için çeşitli maddeleri birbirlerine karıştırmaktaydılar.

Zamanımızda Amerika'da atom enerjisi ile uğraşan kimyagerler sun'î altın yapmışlardır. Fakat sun'î altının tabiîsine nazaran çok pahalıya mal oluşu, bu işin devam ettirilmesine engel olmuştur.

NEYİ HESAPLAMIŞLAR?

Bazı meraklıların yapmış oldukları hesaplara göre, 3920 çeşit düğüm yapılabilir.

DÜNYANIN EN PAHALI ÇİÇEĞİ

Dünyanın en pahalı çiçeği bir çeşit orkidedir. Orkide çiçeğinin bazı cinslerinin 40 yılda bir çiçek verişi, onların böyle pahalı olmalarına sebep olmaktadır. George Tayler adlı bir Amerikalı «Rahibe başı orkidesi» adlı orkidesini, 500 bin Türk lirasına satmıştır.

pılır. Pişirmezden önce misafirlerimize sorarız. Arzuladıkları şekle uyarak kahveyi hazırlarız.

Çay :

Çay, bilhassa kış mevsiminde aradığımız bir içecektir. İnce zevkimize göre hazırladığımız bir çay sofrası etrafında misafirlerimizi ağırlamak, yerinde bir hareket olur. Yazın içilen çay harareti keser.

Limonata, portakal suyu, ayran ve sair meyva suları vücudumuza en yarayışlı içkilerdir. Bunlar, her mevsimde, her zaman içilirler. Özel âletlerle sıkılan meyvalardan çıkarılan sular vitaminler, şeker, madensel tuzlar bakımından da hayli zengindirler. Bu sebeple, bol bol meyva suyu içmeliyiz.

MEŞRUTİYET :

Başlıca, üç türlü devlet idaresi vardır ve şunlardır:
1 — Mutlakiyet,
2 — Meşrutiyet,
3 — Cumhuriyet.

Şimdi, meşrutiyetin ne olduğunu inceleyelim: Meşrutiyet, bir memleketin hükümdar riyaseti altında parlâmento (Meclis) tarafından yönetilmesi demektir.

Meşrutiyetle yönetilen devletlerin başında bir hükümdar bulunur., Bu hükümdar padişah veya kıral olabilir. Ayrıca bir de parlâmento vardır. Parlâmentoyu teşkil eden mebuslar, millet tarafından seçilirler. Böylece, devletin yetkileri; milletin yönetim sorumluluğu, hükümdarla meclis arasında paylaşılmış olur. Millete ait işler ve kanunlar, mecliste görüşülürse de, son söz hükümdarındır. Çıkarılan kanunları hükümdar imzalar veya veto eder.

Meşrutiyet, mutlakiyetten daha iyi bir devlet idaresi olmakla beraber, şüphesiz, cumhuriyet rejimi kadar faydalı sayılamaz. Ne de olsa, başta bir saltanatın bulunması ve meşrutiyet

anayasalarının saltanata geniş yetkiler tanıması mahzurların başında gelir. Çünkü, çok defa, kendi menfaatlerini gözeten bir hükümdar, meclis çalışmalarını sekteye uğratabilir. Hele bu hükümdarın hasta, ihtiyar, cahil veya çocuk yaşta olması, devletin başına gaileler de açabilir.

İçinde yaşadığımız yüzyılda, mutlakiyet ve meşrutiyet idareleri, modası geçmiş devlet şekilleridir.

Bugünkü meşrutî kırallıkların başında gelen İngiltere'de, devleti yönetme yetkileri hükümdardan ziyade parlâmentoya aittir. Bâhusus, İngilterede, biri Avam Kamarası. diğeri de Lortlar Kamarası olmak üzere iki meclis bulunmaktadır.

MEŞRUTİYET DEVRİ :

Osmanlı Devleti idaresinde ilk garplılaşma hareketleri «**Tanzimat devri**» ile başlamıştı. 1789 Büyük Fransız İhtilâlinden doğan demokrasi cereyanları, her yerde olduğu gibi, tepkisini, Osmanlı Devleti sınırları içinde de göstermekten geri kalmamıştı. Hele, Avrupayı gören bazı aydın fikirli Türkler, Tanzimatı kâfi görmüyorlar; Meşrutiyetin ilânını istiyorlardı. Mithat Paşa, Namık Kemal ve Ziya Paşa bu gibilerin önünde bulunuyordu.

Bu sıralarda, devlet yönetiminde bir inkılâbın yapılması gerektiğini ileri sürenler «**Genç Osmanlılar**» gurubunu teşkil ettiler. Genç Osmanlılar, meşrutiyetin ilânı ile birlikte, Meclis-i Mebusanın (Mebuslar Meclisi) açılması fikrindeydiler. Ancak, Sultan Aziz'in israfı yüzünden bozulan maliyeye, bu suretle çare bulunacağına inanmışlardı. Fakat Abdülâziz, meşrutiyet taraflısı değildi. O zamanlar, Sadâret Makamında Mahmud Nedim Paşa bulunuyordu. Mahmud Nedim Paşa, Rus taraftarlığı ile şöhret kazanmış bir adamdı. İstanbulda bulunan Rus elçisi General İgnatiyef'in sözünden çıkmıyordu. Bu sebeple halk, sadrıâzamdan hoşlanmaz olmuştu. Neticede yapılan bir nümayiş, Mahmud Nedim Paşa'nın sadâretten düşmesine sebep oldu. Abdülâziz tarafından yeni bir Nazırlar Meclisi (Vekiller

Heyeti) kuruldu. Böylelikle, meşrutiyet kahramanı Mithat Paşa da kabineye alındı.

O sıralarda, sınırlarımız içinde bulunan Bosna, Hersek ve Bulgaristanda patlak veren isyanlar yüzünden, Avrupa devletleri iç işlerimize karışmaya başlamışlardı.

Bu müdahaleleri önlemek gayesini güden Mithat Paşa, Sadrıâzam Mehmed Rüştü Paşa, Serasker Hüseyin Avni Paşa aralarında fikir birliği ettiler. Gizlice, Şehzade Murad Efendi ile de anlaştılar. Şeyhülislâmdan bir fetva alarak 29 - 30 mayıs 1876 gecesi Sarayı askerle kuşattılar. Padişah Sultan Abdülaziz'i tahttan indirdiler. Böylece, Osmanlı Saltanatının başına Murad V geçmiş oldu.

Murad V ruhen hastaydı. Saltanatının üçüncü ayında delilik belirtileri gösterdi. Devlete hâkim olan nâzırlar, Murad V'i tahttan indirmek zorunda kaldılar. Şehzade Abdülhamid de Kanunu Esasi'yi ilân edeceğini vâdetmiş bulunuyordu.

Genç Osmanlılar gurubunun lideri Mithat Paşa, Abdülhamid'e başvurarak Meşrutiyet idaresinin de kabulünü istedi. Abdülhamid bu dileği, istemiye istemiye kabullenmek zorunda kaldı.

Mithat Paşanın başkanlığında seçilen bir komisyon Kanunu Esasi'yi hazırlama işi ile görevlendirildi. 113 maddeden ibaret bulunan **Kanunu Esasi 23 Aralık 1876 da** top sesleriyle **ilân edildi**. O gün İstanbulda, Avrupa devletler delegelerinin iştiraki ile «İstanbul Konferansı» açılmıştı. Top seslerini duyan delegeler şaşırdılar. Bu sırada, konferans başkanlığını yapan Hariciye nâzırımız Saffet Paşa, yabancı delegelere döndü: **«İşittiğiniz şu top sesleri bütün memaliki Osmaniye için Kanunu Esasi'nin ilân olunduğunu haber veriyor. Bu dakikadan itibaren Türkiye meşrutî hükümetler sırasına girmiştir.»** sözlerini söyledi.

Abdülhamid'in padişahlığa getirildiği günlerde, Sadrıâzam Mehmed Rüştü Paşa istifa etti. Yerine de Mithat Paşa geçirildi. Fakat ne olursa olsun, Abdülhamit zeki ve zeki olduğu kadar da meşrutiyetten hoşlanmayan; yalnız kendi saltanatını düşünen bir adamdı. Nihayet bir müddet sonra, 5 şubat 1877 tari-

hinde Mithat Paşayı, sınır dışına sürdürdü. Mebus seçimleri yapıldı. 20 Mart 1877 tarihinde de **Dolmabahçe sarayında** Meclis açılmış oldu.

Mebuslar Meclisinin Reisliğine Ahmed Vefik Paşa getirildi. Ne yazık ki, bütün bu iyi hareketleri yıkmak için Padişah fırsat gözlüyordu. Onun için beklenen fırsat da gelip çatmıştı. 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı başlamıştı. Ordularımız, büyük kahramanlıklar göstermelerine rağmen yenilgiden kurtulamadık. İşte, bu durumdan faydalanan Sultan Abdülhamid, **1878 şubatında Meb'usan ve Âyan Meclislerini dağıttı**; bütün yetkileri kendi eline aldı. Bu suretle de, **Türkiyedeki Birinci Meşrutiyet idaresi** son bulmuş oldu. Bunun yerine, koyu bir mutlakiyet devri başladı.

Abdülhamit sonradan tekrar meşrutiyeti ilân zorunda kaldı.

(Bak: İkinci meşrutiyet).

METABOLİZM :

Bitkilerin ve hayvanların, yaşamaları için dışarıdan aldıkları maddeleri vücutlarına yarar bir hale getirmelerine; bu sindirme sonucunda da vücut yapıları için değersiz ve zararlı maddeleri dışarıya çıkarmalarına **metabolizm** adı verilir.

METAL :

Metal, matbaacılıkta kullanılan, antimon ve kurşun halitasından ibaret bir maden karışığıdır. Linotip adı verilen dizgi makinalarında satırları meydana getirmek için kullanılır.

METALOGRAFİ :

Maden, halita ve filizlerin yüzeylerini, kesitlerini ve billûrlaşma özelliklerini mikroskopla incelemek suretiyle açıklayan bilim koluna **metalografi** adı verilir.

METALÜRJİ :

Madenlerin yer altından çıkarılması, yabancı maddelerden arıtılması ve gereken şekiller halinde işlenmesi sanatının tümüne **metalürji** adı verilir. Bu suretle metalürji, bir madencilik san'atıdır.

MET - CEZİR :

Meddü cezire **gelgit** de denilir. Gelgit, denizlerin her altı saatte bir olan düzgün hareketleridir. Bazı kıyılarda bu hareketler, 24 saatte bir defaya iner. Hareketler, birbirlerini muntazam fasılalarla takib ederler.

Gelgitde deniz hem yükselir, hem de alçalır. Denizin kabarma hali **yükselme**, çekilme hali de **alçalma** adını alır. Zaten, birbiri arkasından olan bu yükselme ve inme olayları da, gelgiti meydana getirmiş olur.

Her yükselme, bir önceki günün yükselmesinden 50 dakika sonra başlar.

Gelgiti yapan, güneşin çekim kuvveti ile ayın çekme kuvvetidir. Dünyamızın yerçekimi kuvveti gibi, güneşin ve ayın da çekim kuvvetleri vardır. Güneş ve ayın çekim kuvvetleri dünyamıza etki yaparlar. Bu çekme etkisi sonunda da yeryüzündeki sularda yükselme başlar. Hele, ayın hilâl (yeni ay) ve dolunay (ayın ondördü) olduğu zamanlarda meydana gelen yükselme, **tam yükselmedir**. Çünkü, bu sırada güneşle ayın her ikisi de, ayni doğrultuda bulunduklarından çekme kuvvetleri birleşir. Dolayısiyle de yükselme şiddetli olur.

Bazan güneşle ay, çekimleri birbiriyle birleşeceği yerde, birbirinin etkisine aksi gelecek durumlarda bulunurlar ki, bu halde yeryüzündeki suların çekildiği görülür. Bu olaya da **tam inme** denir.

Açık deniz kıyılarında gelgitin tesiri pek çoktur. Bu gibi yerlerde bulunan nehirlerin ağızlarında da gelgitlere rastlanır. Suların bu inme ve yükselmeleri nehir ağızlarını te-

mizler, büyük haliçler meydana getirir. İç denizlerdeki gelgit hareketleri pek hissedilmez. Dünyada gelgit hareketlerinin en çok görüldüğü kıyılar, Batı Avrupa kıyılarıdır. Bilhassa, Londra şehrinin bulunduğu Thames nehri ağzı, gelgit hareketlerinin çok olduğu bir yerdir.

Gelgit etkilerinin çok oluşu sebebiyle, Batı Avrupa nehirlerinin ağızlarında, büyük haliçler teşekkül etmiştir. Gemiler için emin birer sığınak olan bu haliçlerin üzerinde de büyük limanlar kurulmuştur. Londra, Bordeaux (Bordo), Saint Nazaire (Sen Nazer), Nantes (Nant) bunlar arasındadır.

METE : (M. Ö. 209 - 174) :

Mete, Milâddan önce 209 ile 174 yılları arasında yaşamış ünlü bir Türk hükümdarıdır. Mete, Koyunlu devletini genişleterek büyük Hun - Türk İmparatorluğunu kurmuştur. Bu imparatorluğun sınırları doğuda Japon Denizine, batıda Volga Irmağına kadar genişliyor; böylelikle bütün Orta Asyayı kaplıyordu.

Mete, etrafında toplanan yiğitlerle üvey anasına savaş açtı. Bu savaşlarda, üvey anası ile üvey kardeşlerini bir, bir yendi. Babasının ölümünden sonra da, Türk Koyunlu Devletinin hâkanı oldu. Durmadı. Kazandığı zaferlerle yetinmedi. Orta Asya ufuklarına at koşturarak, 26 kırallığı kendi bayrağı altında topladı. Anayurtda Türk birliğini kurdu. Tanrıkut adını aldı.

Tanrıkut Mete, Çin'e saldırdı. Koca Çin ordusunu dağıttı. Çin imparatorunu bir kalede kuşattı. İmparatorun amân dilemesi üzerine de bu kuşatmayı bıraktı. Böylece geniş Çin ülkeleri, Milâddan önce 199 tarihinde, Hunların buyruğu altına girmiş oldu.

Metenin destanları dilden dile anlatıldı; dudaktan dudağa söylendi. O, kahramanların üzerinde bir ün kazanarak efsaneleşti. Türk efsaneleri içinde Oğuzhan olarak anıldı. Babası Teoman da, Karahan olarak anılmaktadır.

METELİK :

Eskiden, 10 para kıymetinde olan bakırdan veya nikelden yapılmış daire şeklindeki minik paralara metelik adı verilirdi.

Ayrıca dilimizde, «Metelik etmez», «Meteliğe kurşun atmak», «Metelik vermemek» gibi deyimler de kullanılmaktadır.

Bir insanın parasız kalma haline «Meteliğe kurşun atıyor» denilir.

Meteik vermemek, kıymet vermemek anlamında kullanılır. Bir şeyin değersizliğini anlatmak için de, metelik etmez sözü söylenir.

METEOR :

Yerküreyi kuşatan havaküre içindeki olaylara, kısaca meteor adı verilmektedir. Isı değişmeleri, rüzgârlar, yıldırım, yağmur, sis, bulut, kar, dolu gibi hâdiselerin hepsine **meteor** denir.

METEOROLOJİ :

Meteoroloji, meteoru inceleyen bir ilimdir. Bu ilim, fizik ilminin bir koludur. Hava içindeki ısı değişmelerinden, rüzgârlardan, yıldırım, sis, bulut bulut, kar, dolu ve yağmur gibi olaylardan bahseder.

METEOROLOJİ İSTASYONLARI :

Her sabah Ankara Radyosunu dinlerken, hava durumunu belirten haberler işitmekteyiz. Acaba, bu haberler niçin verilmektedir? Hiç düşündünüz mü?

Günlük işlerimizin çoğunu, hava durumuna göre âyarlamak zorundayız. Tarlasına giden bir çiftçi, uçmaya hazırlanan bir uçak, enginlere açılan bir gemi; günün hava şartlarına göre hareket etmek mecburiyetini duyar. Eğer çiftçi, yağmurun ya-

ğacağını hareketinden önce bilirse, tarlaya çıkmaz; hiç olmazsa hazırlıklı gider.

Şüphesiz ki, sisli ve fırtınalı havalarda uçakların havalanması tehlikelidir. Çok fırtınalı günlerde de gemiler, denizlere açılmazlar.

İşte, radyolarımız, her sabah haber yayınlarından sonra, meteoroloji istasyonlarından aldıkları günlük hava raporlarını bunun için duyururlar. Gemiciler, pilotlar, çiftçiler vesair iş sahipleri bu raporlardan edindikleri bilgilere göre, günlük işlerini düzene koyarlar. Günlük hava raporu bültenlerinde, havanın ısı derecesi, yağış miktarı, bulutlu veya açık oluşu, sisli bulunuşu, görüş mesafesi, yönleriyle birlikte rüzgârların hızı ayrı ayrı açıklanır.

Bu raporları, günlük gazetelere ve radyo merkezlerine ileten **meteoroloji istasyonlarıdır.** Meteoroloji istasyonlarında rüzgârın yönünü gösteren rüzgâr okları, hızını tesbit eden özel âletler vardır. Barometreler hava basıncını, rutubeti ölçer. Ayrıca ısıölçerler, yağış miktarını tesbit eden ölçekler ve daha çeşitli pek çok araç bulunur. Bu duyar âletlerin gösterdikleri rakamlar bizlere, günün hava durumu hakkında etraflı bilgiler verir. Bu bilgilerin radyolarla yayınlanması, dinleyicilerin günlük hareketlerini iyi bir şekilde tanzim etmelerine yol açar.

Türkiye'de, Ankara, İstanbul, Eskişehir gibi büyük merkezlerde «meteoroloji istasyonları» vardır. Böylece özel âletlerle, günlük hava raporlarının hazırlandığı merkezlere, hava istasyonları veya **meteoroloji istasyonları** adı verilir.

METİN :

Bir yazının veya bir eserin fikir bölümlerine **«metin»** denilir. Büyük yazılarda birden fazla metin bulunur.

Ayrıca, metin kelimesi, sıfat olarak ta kullanılır. Niteleme sıfatlarından olan metin, dayanıklı anlamında kullanılır. «Hayatta, daima metin olmalıdır.» cümlesinde olduğu gibi.

Eğer, metin kelimesi bir insana ad olmuşsa, o zaman da özel isim olur.

METRE :

Uzunluk ölçüleri birimi metredir. Metre, Ekvator uzunluğunun 40 milyonda biridir.

Metre sistemini kabul etmiş milletlerin hepsi, metreyi ölçek birimi olarak kullanmaktadırlar. İlk defa olarak Fransız Parlâmentosu (Millet Meclisi) 1791 yılında bu işi İlimler Akademisine havale etmiş. Akademinin Delambre ve Méchain adlarında iki bilgini bugünkü esası hazırlamıştır. Hazırlanan bu esasa uyularak bir metre uzunluk, «Yer meridyen dairesinin 40 milyonda biri» olarak kabul olunmuştur.

Bunun için de, iridyumlu plâtinden yapılmış bir aracın sıfır derecedeki uzunluğu metreye esas sayılmıştır. Bu metre örneği, Fransa'nın Sevr kasabasında, Bretuil pavyonunda saklanmaktadır.

Bir metreyi, kabataslak bir şekilde tasınlamak gerekirse, karışımızı 4,5 defa açar, ölçeriz. Tabiî bu, büyük insanların karışları içindir.

Bugün ustaların, marangozların, demircilerin vesair san'atkârların kullandıkları metreler, ya ağaçtan veya çelikten yapılmıştır. Terzilerin kullandığı mezüreler de bir nevi şerit metredir. Ayrıca basıldığı zaman açılan çelikten yapılmış yaylı şerit metreler de vardır.

Uzunluk ölçülerinde metre (m.) harfiyle gösterilir.

Metrenin askatları :

Metrenin küçük parçalarıdır. Bunlar, desimetre, santimetre, milimetre diye adlar alırlar.

Desimetre, metrenin 10 eşit parçasından biridir ve (dm) harfleriyle gösterilir.

Bir desimetre (dm) = metrenin onda biri = 10 santimetre (10 cm).

Santimetre, metrenin yüz eşit parçasından biridir. Bu da (cm) rumuzu ile belirtilir.

$$1 \text{ santimetre (cm)} = \text{Metrenin yüzde biri} = \frac{\text{Desimetre (dm)}}{10}$$

Metrenin 1000 eşit parçasından birine de, **milimetre** denilir. 1 Milimetre = Metrenin binde biri.

Milimetre yazıda kısaca (mm) harfleriyle gösterilir.

Metrenin askatlarını sayılarla belirtmek istersek;

Desimetre (dm) yi 0,1 metre

Santimetre (cm) yi 0,01 metre

Milimetre (mm) yi 0,001 metre olarak yazarız.

Böylece **bir metrenin 10, 100, 1000 eşit parçaya bölünmesiyle elde edilmiş olan parçalarına kısaca METRENİN ASKATLARI adı verilir.**

Metrenin askatları, küçük uzunlukları ölçmekte kullanılırlar.

Metrenin katları :

Bir de metrenin katları vardır. Bunlar, metrenin, 10, 100, 1000 defa daha büyükleridir. Şu halde, **metrenin 10, 100, 1000 defa daha büyültülmesiyle elde edilen daha büyük ölçülere «METRENİN KATLARI» denir.**

Şimdi, sırayla, metrenin katlarını inceleyelim:

Dekametre: Dekametre, metrenin 10 katıdır. 1 dekametre (**dam**) = 10 m.

Hektometre : Hektometre, metrenin 100 katıdır. 1 hektometre (**hm**) = 100 m.

Kilometre: Kilometre, metrenin 1000 katıdır. 1 kilometre (**km**) = 1000 m.

Kısa mesafelerdeki uzunluklar dekametre (dam) veya hektometre (hm) ile ölçülür. Uzun mesafe uzunlukları ölçümünde kilometre (km) kullanılır.

Tarla, bahçe, arsa uzunluklarını ölçerken dekametrelerden, hektometrelerden faydalanırız. Şehirler arası, kıt'alar arası uzunluklar da kilometre cinsinden hesaplanır.

Uzunluk ölçüleri, onar onar büyürler; onar onar küçülürler. Bunu unutmamalıdır.

Aşağıdaki tabloyu iyice belleyin:

Metre	Askatları	Desimetre (dm) = 0,1 metre
		Santimetre (cm) = 0,01 metre
		Milimetre (mm) = 0,001 metre
	Katları	Kilometre (km) = 1000 metre
		Hektometre (hm) = 100 metre
		Dekametre (dam) = 10 metre

Metreyi kullanmanın faydaları:

Alış veriş yaparken ölçüler kullanırız. Bir evin yapımında, bir elbisenin dikilmesinde yine ölçülerden istifade ederiz.

Eskiden arşın, endaze gibi batılı milletlerin bilmediği ölçüleri kullanıyorduk. Avrupa ile olan alış verişlerimizde çok defa zorluklarla karşılaşıyorduk. Bu noksanı gören Cumhuriyet Hükûmetimiz, eski ölçüleri kaldırdı. Medenî milletlerin kullandığı metre sistemini kabul etti. Göz karariyle, sair ölçülerle çok defa yanılmak mümkünse de, metre ile yapılan dikkatli bir ölçüleme işinde yanılmak hemen, hemen hiç olmaz.

METRE KARE :

Alan ölçüleri birimi metre karedir. (m^2).

Bir metre kare, eni ve boyu birer metre olan bir düzlem parçasıdır. Metre karenin sınırlarını teşkil eden 4 kenar, doksanar derecelik (90°) açılarla kesişmişlerdir. Metre kare, (m^2) rumuzu ile gösterilir. Bu alan ölçüsü arsaların yüzeyini ölçmekte kullanılır.

Metre karenin alanını hesaplamak :

«Bir metre kare içinde kaç tane desimetre (dm^2) vardır?» şeklinde bir soru sorabilirler. Bunu yapmak için, karenin alanı nasıl hesaplanırdı, bunu hatırlamanız gerekir.

Karenin alanını ölçerken bir kenarını kendisiyle çarpıyorduk. Metre kare de, bir kare olduğu için, bir kenarını kendisiyle çarparız.

Metre karede, kenarlar birer metredir. Bir metre içinde 10

desimetre (dm) vardır. Öyleyse, metre karenin eninde ve boyunda «10» ar desimetre var demektir. Buna göre;

1 Metre kare = 10 dm $\times$ 10 dm

$1 \, m^2 = 100 \, dm^2$ olur

Hakikatte de yere, düzgün bir metre kare çizersek; bu metre karenin en ve boyunda, desimetre başlarını işaretleyip, karşılıklı olarak birleştirirsek, meydana gelen şekil; içinde sıralanmış desimetre kareler bulunan bir metre kareden ibarettir.

Metre kare içindeki desimetre kareleri saydığımız zaman da, yukarıdaki işlemin doğruluğu çıkar.

Metre karenin çevresini hesaplamak :

Metre karenin çevresini hesaplamak için de, yine kare çevresini hesaplamayı bilmek lâzımdır.

Eğer kenarları çıtalardan bir metre kare yaparsak; bu metre karenin kenar çıtalarını birbirine eklediğimiz vakit elde edilen uzunluk 4 metre olur.

Böylelikle, metre kare (m^2) nin çevresini hesaplamak için bir kenar uzunluğunu 4 le çarpmak kâfidir.

Metre karenin askatları :

Desimetre kare, santimetre kare, milimetre kare metre karenin askatlarıdır ki, bunlar da, metre karenin 100, 10 000 1 000 000 eşit parçaya bölünmesiyle elde olunurlar.

Desimetre kare (dm^2):

Desimetre kare, eni ve boyu birer desimetre (10 cm.) olan bir karedir. Bir metre karede «100» desimetre kare vardır. Desimetre kare (dm^2) işaretiyle gösterilir.

Santimetre kare (cm^2) :

Santimetre kare, eni ve boyu birer santimetre uzunluğunda olan bir karedir. Bir santimetre kare, desimetre karenin «100» de biridir. Bir metre karede «10 000» santimetre kare bulunur. Santimetre kare (cm^2) işaretiyle belirtilir.

Milimetre kare (mm^2):

Eğer karemizin, eniyle boyu birer milimetre olursa, bu

minik yüzeyin adı da milimetre kare olur. Bir milimetre kare, santimetre karenin «100» de biridir. Bir desimetre karede «10 000» milimetre kare vardır. Milimetre karenin işareti de (mm^2) dir.

Metre karenin askatları, küçük alanları ölçmede kullanılır. Alan ölçüleri ikişer basamak halinde yazılırlar. Bu basamaklar da yüzer yüzer çoğalırlar, yüzer yüzer azalırlar. Bunun da sebebi, alanların uzunluk (boy) ve genişlik (en) olmak üzere iki boyutu olmasındandır.

Meselâ: 12 km2, 7 hm2, 15 dam2, 3 m2, 20 dm2, 4 cm2, 9 mm2'yi sayılarla göstermek gerekirse:

km2	hm2	dam2	m2	dm2	cm2	mm2
12	07	15	03	20	04	09

Şeklinde yazarız.

Bir metre kare = 100 desimetre kare

1 Desimetre kare = 100 santimetre kare

1 Santimetre kare = 100 milimetre karedir.

Metre karenin katları :

Metre karenin 100, 10 000 ve 1 000 000 defa büyültülmesiyle elde edilen katlarına **metrekarenin katları** adı verilir.

Metre karenin katları olan ölçülerle bahçe, tarla, bağ, ülke gibi geniş alanlar ölçülürler.

Şimdi, sırayla metre karenin katlarını inceleyelim:

Dekametre kare: Dekametre kare, metre karenin 100 katıdır. En ve boyu «10» ar metre uzunlukta olan bir kare, dekametre karedir. Dekametre kare (dam^2) işaretiyle gösterilir.

Hektometre kare : Hektometre kare, metre karenin «10 000» katıdır. Yani, bir hektometre karede, 10 000 metre kare var demektir.

Eni ve boyu «100» er metre uzunlukta olan bir kareye **hektometre kare** denir. Hektometre kare yazıda kısaca (hm^2) işaretiyle gösterilir.

Kilometre kare : Kilometre kare metre karenin «1 000 000» katıdır, Böylece, bir kilometre kare içinde «1 000 000» (bir milyon) metre kare bulunmuş olur.

Eni ve boyu biner metre uzunlukta olan bir kare yüzeye **kilometre kare** denilir. Kilometre kare yazıda kısaca (km^2) işaretiyle belirtilir.

Yukarıda açıkladığımız ölçülerden başka alan ölçüleri de vardır. Bunlar da, tarla, bağ ve bahçelerin ölçülmesinde kullanılırlar.

Ar, dekar ve hektar adlarını taşıyan bu ölçüleri de kısaca inceleyelim.

Ar :

Ar, bir dekametre kare demektir. Yazıda kısaca (a) harfiyle gösterilir.

Dekar :

Dekar 10 ardır. Yani 10 dekametre karedir. Bu ölçü metre karenin de 1000 katıdır. Yazıda kısaca (da) harfleriyle gösterilir.

Hektar :

Hektar 10 dekardır. Böylece, bir hektar içinde 100 dekametre kare veya 10 000 metre kare var demektir. Hektar yazıda, (ha) harfleriyle gösterilir.

Aşağıdaki şemayı inceleyiniz :

- Metre kare
 - Katları
 - Desimetre kare (dm^2) = 0,01 metre kare
 - Santimetre kare (cm^2) = 0,0001 metre kare
 - Milimetre kare (mm^2) = 0,000001 metre kare
 - Askatları
 - Kilometre kare (km^2) = 1 000 000 metre kare
 - Hektometre kare (hm^2) = 10 000 metre kare (hektar)
 - Dekametre kare (dam^2) = 100 metre kare (ar)

Alan ölçülerinde birimler yüzer yüzer büyürler; yüzer yüzer küçülürler. Her ölçü biriminin de iki basamağı vardır. Okunacak sayı, virgülden sağa doğru ikişer basamak ayrılarak okunur. Eğer en sağda tek basamak kalırsa, bunun da önüne bir sıfır konulmak suretiyle çift basamak haline getirilir. Bun-

dan sonra da,her basamak, kendi birim adlarına göre okunur.

Km2	hm2	dam2	m2	dm2	cm2	mm2
00	00	00	00	00	00	00

METRE KÜB :

Hacim ölçülerinin birimi «**metre küb**» dür. Metre küb; eni boyu ve derinliği birer metre olan bir **kübün** kapladığı hacimdir.

Metre küb yazıda kısaca (m^3) işaretiyle belirtilir. 13 metre küb, kısaca 13 m^3 şeklinde yazılır.

Metre kübün de katları ve askatları vardır. Şimdi, bunları inceleyelim.

Metre kübün askatları :

Metre kübün 1 000, 1 000 000, 1 000 000 000 eşit parçaya bölünmesiyle meydana gelen daha küçük ölçülere **metre kübün askatları** denir.

Bir metre kübten küçük olan hacimler metre kübün askatlariyle hesaplanır. Metre kübün askatları biner biner çoğalırlar, biner biner küçülürler.

Metre kübün katlarındaki ve askatlarındaki birimler, sayı olarak gösterilirken, üçer basamak halinde yazılırlar. Yani, her ölçü biriminin üç basamağı vardır. Okunacak sayılar virgülden sonra üçer basamak halinde ayrılırlar. Her basamak ta, kendi birim adına göre okunur.

m3	dm3	cm3	mm3
000	000	000	000

Desimetre küb :

Eni, boyu ve derinliği birer desimetre olan kübe bir **desimetre küb** denir.

Bir metre kübde 1000 tane desimetre küb vardır. Böylelikle, bir desimetre küb, metre kübün 1000 de biri (0,001) demektir. Desimetre küb yazıda (dm^3) işaretiyle belirtilmektedir.

Ayrıca, sıvıların hacmini ölçmek için, bir desimetre küb

büyüklüğünde ölçekler yapılmıştır ki, bunlara da (litre) adı verilir. Litre yazıda (l) (küçük le) harfiyle gösterilir.

Santimetre küb :

Eni, boyu ve derinliği yani ayrıtları birer santimetre olan bir kübe, **santimetre küb** denir.

Bir metre kübde 1 000 000 (bir milyon) tane santimetre küb vardır. Bir desimetre kübün içinde de 1 000 tane santimetre küb bulunur.

Santimetre küb (cm^3) işaretiyle gösterilir. Artı 4 derece ($+4^\circ$ de) bir santimetre küb arı suyun ağırlığı bir gramdır.

Milimetre küb :

Eni, boyu ve derinliği yani ayrıtları birer milimetre olan kübe **milimetre küb** denir. Bir metre kübde 1 000 000 000 (bir milyar) tane milimetre küb vardır.

Bir desimetre kübdeki milimetre küb sayısı 1 000 000 (bir milyon) dur. Bir santimetre kübün içinde de 1 000 (bin) tane milimetre küb bulunur.

Yazıda, milimetre kübü kısaca (**mm^3**) işaretiyle gösteririz.

Metre kübün askatlarını, aşağıdaki tabloda daha canlı olarak inceleyebiliriz:

Metre kübün askatları :	Desimetre küb (dm^3) = 0,001 metre küb (Litre)
	Santimetre küb (cm^3) = 0,000 001 metre küb
	Milimetre küb (mm^3) = 0,000 000 001 metre küb

Yukarıda yazdığımız hacim ölçüleri biner biner büyürler; biner biner küçülürler. Her ölçü biriminde üç basamak bulunur. Bu sayılar okunurken, virgülden sonra üçer basamak ayırmamız gerekir.

m3	dm3	cm3	mm3
000	000	000	000

Söylenen ölçü sayılarını bu bellediğimiz basamaklara göre yazarız.

METRE SİSTEMİ :

Metre birimi esas tutularak yapılmış olan uzunluk, ağır-

Kahramanlık Hikâyeleri:

TÜRK BAŞI

— Hey Memet! At tüfeği! Teslim ol!

Ali, düşman erinin bozuk bir Türkçe ile yaptığı ihtara hiç cevap vermedi. İki bölük arasında irtibat «bağlantı» ödevini yapıyordu. İki yanı, düşman baskısı karşısında açılıp gerileyince siper içinde tek başına kalmıştı.

Teslim olmak ayıptı. Bir Türke dövüşerek ölmek yaraşırdı. Ama mermisi, bombası tükenmiş, süngüsü kırılmıştı. Zaten daha yerinden fırlarken delik, deşik olacağı şüphesizdi.

— Haydi Memet, teslim ol! Yoksa siperin içinde gömüleceksin.

İkinci ihtar ona bir fikir verdi. Hemen yerden bomba büyüklüğünde taş aldı, fırlattı.

— Aaaaaal! Bak hangimiz gömülecek?

Küçük tümsekler arkasında siperlenmiş olan düşmanlar, havalanan cismi, pek korktukları Türk bombası sandılar. Yere yamandılar. Ali üç adım yana kaydı. İkinci taşı savurdu. Ötekiler yine kapandılar. Dördüncü taşta Ali mangasına ulaştı. Onu takip etmiş olan düşmanlar, manganın ateşi altında eridiler. Ali kahkahalarla gülüyordu.

— Amma ötlek oluyor bu gâvur milleti! Türkün taşından bile korktular .Diyordu.

Tarihi Fıkralar

Emevî halifelerinden Abdülmelik'in oğlu Süleyman, sakat kimselerin uğursuz olduklarına inanmıştı. Bir gün ava giderken sol gözü görmiyen birine rastladı.

— Uğursuz adam! Ne diye sabahleyin erkenden karşıma çıkarsın? Bağlayın şunu, atın kör kuyuya. Dönünceye kadar kalsın orda. Eğer işimiz rast giderse ne âlâ, yoksa kafası gider.

Adamcağızı bağlayıp kuyuya sallandırdılar. Fakat, av çok

hararetli oldu. Hiçbir aksiliğe rastlanmadı. Dönüşte mahbusu koyverdiler.

— Bugün mükemmel avlandım. Onun için serbest bırakıyorum seni.

— Sağ olun. Demek ki uğursuz değilmişim. Halbuki ben size rastladığım için ,koca bir gün kuyuda asılı kaldım.

Gülüyorum :

DİKKAT

Şimşek ile Tuna, bahçede çamurdan havuz yapmışlar, oynuyorlardı.

— Tuna sen piyano dersi mi alıyorsun?

— Evet... «Dağ başını» çalmasını öğrendim bile.

— İnanmam.

— İnanmazsan, gel dinle.

Ellerini yıkamadan eve girdiler. Tuna piyanoya oturdu. Çalmağa başladı.

— Pis ellerinle piyano çaldığını görürse, annen kızar.

— Ben dikkat ediyorum. Yalnız siyah tuşlara basıyorum.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : **ALİ RIZA AKISAN** - Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ**: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
4 Mart 1955, Cuma — Sayı: 63 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ

M-11

MEYVALAR

Bunları biliyor musunuz?

TANSİYON NEDİR?

Tansiyon, damarların büzülme ve genişlemesi olayına denir. Yetişmiş ve sağlam insanlarda ortalama tansiyon 13,5 tur.

DENİZLERDEKİ SUYUN MİKTARI

Dünya yüzünün yedide beşi sularla kaplıdır. İlim adamlarının buna dayanarak yaptıkları hesaplara göre denizlerde 520 milyar metreküp kadar su vardır.

DÜNYANIN EN BÜYÜK İNCİSİ

Dünyanın en büyük incisi 1628 yılında İran körfezinde bulunan bir istiridyenin içinden çıkarılmıştır. Bu incinin boyu sekiz, eni beş santim kadardır. Yani bir armut büyüklüğündedr. Bu incinin şekli pek güzel değildir; fakat çok beyaz ve parlaktır. Dünyanın en büyük incisi şimdi Fransa'dadır.

S. O. S NE DEMEKTİR?

Hepimiz; bir çok hikâyelerde ve yazılarda batan gemilerin ve tehlikede olan uçakların, telsizle «S. O. S.» harflerini göndererek imdat istediklerini okumuşuzdur. Beynelmilel olan bu kısaltma İngilizce üç kelimenin baş harflerinden meydana gelmektedir. O kelimeler şunlardır: «Save our souls.» Bu kelimelerin Türkçesi: «Canımızı kurtarın» demektir.

İNSAN VÜCUDUNDA MEYDANA GELEN ZEHİR

İnsan vücudunda en müthiş zehirlerden biri teşekkül eder. Fakat bu zehri insan vücudu yapmaz. Tetanoz hastalığında vücuda giren tetanoz basilleri yapar. Bu zehir çeşitli hayvanlara; başka, başka tesir eder. Ayni zehrin bir tavuğu öldürecek kadar olan zehir miktarı, 500 atı öldürmeğe kâfidir.

lık ve hacim ölçülerinin hepsine birden **Metre sistemi** denir.

METRİS :

Esas tabyaların önünde kurulan veya savaş hattının önünde yapılan eğreti tabyalara **metris** denilir.

METRO :

Bu kelime fransızcadan alınmadır. Esasen **Metropoliten'**dir. Genel olarak, yer altında işleyen veya havaî hatlarda çalışan trenlere metro adı verilir. Yer altı metroları, açılan tünellerde çalışırlar.

METRONOM :

Metronom, müzikte kullanılan bir âlettir. Tempo hızlarının ölçülmesini sağlar. Bu âletin kolu elle çalıştırılır.

MEUSE (Möz okunur) :

Meuse (Möz) nehri doğu Fransadan, Langres yaylâlarından çıkar. Kuzeye doğru akar. Belçika'yı ortadan ikiye böler. Hollânda'ya geçer. Dortrecht halicinden Şimal denizine boşalır. Bu nehrin uzunluğu 950 kilometredir. Semoy, Lesse ve Ourthe suları Meuse'ün başlıca kollarını teşkil eder. Nehrin ağzından giren orta büyüklükteki gemiler, Fransız'ların olan ve Fransa - Belçika sınırları yakınında bulunan Sedan şehrine kadar işlemektedirler.

MEVDUAT :

Bir kimseye veya bir bankaya emanet olarak bıraktığımız, para vesair kıymetli şeylere **mevduat** denir.

Bu kelime, en çok bankalardaki paralarımız için kullanılır.

«Bankadaki mevduatımı çektim.» cümlesini söylediğimiz zaman, bankadaki paramızı aldığımız anlaşılır.

MEVKİ :

Mevki, yer anlamında kullanılan bir kelimedir. Bu kelime, daha ziyade sinema, tramvay, vapur, tren, tiyatro gibi toplumsal yerler için kullanılır. Bu gibi yerlerdeki oturma yerleri birinci, ikinci veya üçüncü mevkilere ayrılırlar. Birinci mevkide oturanlar daha iyi, daha rahat bir yerdedirler. Bunun için de, diğer mevki insanlarına nazaran daha çok para öderler.

MEVLÂ :

Mevlâ, Kânatın yaratıcısı, Allah'ın başka bir adıdır. Ayrıca bu kelime, hürriyetine kavuşmuş köle anlamına da gelir.

MEVLÂNA: (Bak: Celâleddin-i Rumî Mevlâna) :

MEVLEVİLİK :

XII. yüzyıl sonlarında, Orta Asya'nın Belih şehrinde bir çocuk doğmuştu. Bu çocuğun babası ,Bahaettin Veled, annesi de, Belih emîri Rüknettin'in kızı Mü'mine hatundur. Böyle âlim bir baba ile asîl bir anaya mensup olan çocuk gelişti; büyüdü, Bir güneş gibi etrafa yaydığı ilim ışıklariyle. herkesin sevgisini, saygısını kazandı. Bu suretle, insanlık tarihinde, gururla andığımız koca Mevlâna Celâleddin-i Rumî oldu.

Celâleddin, babasından ilim tahsil ederken, bir yandan da ailesiyle birlikte şehirden şehre, beldeden beldeye dolaşıyordu. Bu arada Nişabur, Bağdat, Mekke, Medine, Şam, Halep, Malatya ve Erzincan gibi zamanın ilim merkezlerini gezdi. Henüz 24 yaşındayken de, babasını kaybetti.

Bir müddet sonra, Selçuklu Sultanı Alâeddin Keybubad'ın davetine uyarak Konya'ya gitti; orada yerleşti. Orada âlimlerle

tanıştı. Onlardan büyük istifadeler sağladı. 35 yaşına kadar durmadan kitap karıştırdı; şiirler yazdı.

Celâleddin, asıl Tebriz'li Şems'le tanıştıktan sonra kendini buldu. Tebriz'li Şems çok ulu bir insandı. Celâleddin o sıralarda 38 yaşlarında bulunuyordu. İşte, bu büyük insanla tanışma Celâleddin'in önünde geniş ufukların açılmasına sebep oldu. Mevlevî'lik te böylelikle kurulmuş bulundu. Mevlevîlik bir nezih ve kibar tarikattir. (yoldur). Bu tarikatin tasavvuf ve felsefesini buraya sığdırmak mümkün olmaz. Yalnız biz, Mevleviliğin ne olduğu hakkında kısaca bilgiler vermeye çalışacağız.

Celâleddin Konya'da yerleştiği için Rumî lâkabını almıştı. İlminin çok yüksek oluşu sebebiyle de, kendisine Mevlâna deniliyordu. Mevlâna'nın kurduğu tarikat az zamanda genişledi; bütün İslâm ülkelerine yayıldı. Hattâ, Osmanlı Sultanları bile, zamanla Mevlevîliğe girdiler. İstanbul'da sayısız Mevlevî tekkeleri açılmıştı. Bunların içinde Galata, Haliçte Bahariye, Yenikapı'da Yenikapı Mevlevîhaneleri en ünlüleri arasında bulunuyordu. Haftanın belirli günlerinde, bu Mevlevî tekkelerinde âyinler yapılırdı. Sema denilen bu âyinlerde ney, kudüm, santur gibi musiki âletleri çalınırdı. Semahanede âyin yeri hazırlanır;Şeyh efendi postuna otururdu. Diğer Mevlevîler de ortaya gelirler; ellerini göğüsleri üzerine kavuşturup Şeyh efendinin önünde baş eğerlerdi. Sonra da tatlı musikinin ahengine uyarak dönmeye başlardı Mevlevîhanlar, Mevlâna'nın Mesnevîsinden parçalar okurladdı.

Mevlâna, ney'i çok severdi. Bu sazın yanık sesini, Allah'a olan içli yalvarışlara benzetirdi.

İşte, büyük Türk ve İslâm düşünürü Koca Mevlâna'nın kurduğu bu tarikate, Mevlevîlik adı verilmişti.

Zamanla bozulan tekkeler, cemiyetimiz için zararlı olmaya başladılar. Bu sebeple büyük Atatürk'ün işaretiyle Halifelik kaldırılırken, tekkeler de kapatılmış oldu.

MEVLİT:

Mevlit kelimesi, Arapçadan dilimize girmiştir. Doğuş, doğ-

ma ve bir kimsenin doğduğu yer anlamlarında kullanılır.

Fakat, bu kelime çoklukla, Peygamber Efendimizin doğuş menkıbesini anlatır. Halkın dilinde de «**Mevlût**» olarak söylenir.

MEVLÛT :

Büyük Peygamberimiz Hazret-i Muhammed'in doğduğu gece Mevlûttur. Bu gece, kamer aylarından rebiyülevvelin on ikisine rastlar.

Müslümanların ekserisi, ölülerin ruhlarına Mevlût okuturlar. Bu okunan mevlûtlerden en iyisi Süleyman Çelebi'nin yazdığı eserdir. Bu eser, Hazret-i Muhammed'in doğumundan ölümüne kadar geçen bütün olayları, tatlı ve heyecanlı bir dille anlatır.

Mevlût camilerde okunduğu gibi, evlerde de okunur. Çağrılan davetliler abdest alırlar; temizlenirler. Bir salona otururlar. Hocalar, Mevlût hafızları başa geçer. Âyetlerle, hadîslerle Mevlût okunur; dualar edilir. Güzel sesli hafızların yanık sesleri, dinliyen mü'minlerin kalbini İslâmiyet ve Hazret-i Muhammed Aşkiyle yakar. Böylelikle, dinî bir topluluk olan Mevlûtte dinî hâtıraların tekrarı ile birlikte ölülerin ruhları da yâdedilmiş olur.

MEVSİMLER :

Dünyamızı anlatırken, yerkürenin 2 hareketi olduğunu incelemiştik. Bu hareketlerden biri **dünyamızın güneş etrafında dönmesi**, diğeri de, **dünyamızın ayni zamanda kendi ekseni etrafında dönmesi**'dir.

Yani dünyamız, güneş etrafındaki dönüşünü tamamlarken, durmadan kendi ekseni etrafında da döner.

Dünya, güneş etrafında bir elips çizer. Elips şeklinde olan bu yola biz, dünyanın yörüngesi adını veririz. Yörüngeden geçtiği farzedilen yüzeye de **yörünge düzlemi** denilir. Dünya, güneş

etrafındaki dönüşünü, tam 365 gün 6 saat 47 dakikada tamamlar ki, bu süreye de bir yıl demekteyiz.

Bu arada aklımıza «Acaba mevsimler nasıl oluyor?» diye bir soru gelebilir. Şimdi, bunu cevaplandırmaya çalışalım.

Dünyanın ekseni (kutuplardan geçtiği düşünülen hat) **yörüngeye 23°, 27′** (yirmi üç derece, yirmi yedi dakika) **eğiktir.** Bu eğiklik te hiç bir zaman değişmez; hep aynı kalır. İşte, dünya ekseninin yörüngeye eğik oluşu yüzünden;

1 — Mevsimler meydana gelir;

2 — Gece ile gündüz ayni uzunlukta olmaz.

Yerküre ekseninin yörüngeye eğik olması sebebiyle dünyanın güneşe olan durumu daima değişir. Bu bakımdan da güneş ışınları, dünyanın bazı yerlerine dik, bazı yerlerine de eğik gelir. Tabiatiyle güneş ışınlarını eğik alan yerler çok ısınmaz; buralarda kış mevsimi hüküm sürer. Güneş ışınlarını dik alan yerler, şüphesiz daha çok ısınacağından buralarda da yaz mevsimi devam eder. Yaz mevsiminin olduğu yerlerde, güneşin ışınları dik gelmekle beraber; buralarda günlerin gecelerden daha uzun olduğu görülür. Yazın, güneş çok erken doğar; geç batar. Bu münasebetle de, dünyayı ısıtma süresi artmış demektir. Kış mevsiminde ise, bunun aksinedir. Kışın, güneşin ışınları eğik gelmekle beraber; (kış mevsiminin devam ettiği yerlerde) dünyamız güneşi, çok az bir zaman içinde görür. Gündüzlerin çok kısa oluşu da, mevsimler üzerine etki yapar.

21 Martta güneşin ışınları, ekvator üzerine dik olarak düşmeye başlarlar. Bu suretle, Kuzey yarı küre ilkbahar mevsimine girer. Güney yarı kürede ise, tersine olarak sonbahar mevsimi başlar. Bu tarihte gece ile gündüz, dünyanın her yanında eşit uzunlukta olur. Kuzey yarı kürede ilkbahardan sonra yaz gelir. Güney yarı küre ise bu zamanda kış mevsimi içindedir.

Yazın başlaması 21 Haziran'a rastlar. 21 haziranda güneş ışınları Kuzey yarım kürede yengeç dönencesine (23° 27′ paraleli) dik gelirler. Artık, Kuzey yarım kürede gündüzler uzun, geceler kısadır. Güney yarım kürede ise, bunun aksi bir durum vardır. Kuzey kutup daireleri üzerindeki memleketlerde ise

güneş, 24 saat hiç batmaz. Aksine olarak,güney kutbu daireleri üzerindeki yerlerde de, gece 24 saat sürer. Aradan 3 ay geçer. 23 Eylûl gelir. 23 Eylûlle beraber kuzey yarım kürede sonbahar güney yarım kürede de, ilkbahar başlamış olur. 23 Eylûl tarihinde, dünyanın her yanında gece ile gündüz tekrar eşitleşir.

21 Aralıkta güneş ışınları, güneş yarım küresinde oğlak dönencesine (23° 27′ paraleli) dik düşmeye başlar. Böylece, kuzey yarım kürede kış başlarken, güney yarım küre memleketleri yaza kavuşurlar.

Bu suretle, her iki yarım küredeki mevsimler, günlerin uzayıp kısalması durmadan birbirini kovalamış olur.

Eğer, dünyanın ekseni yörüngeye dik olsaydı, ne olurdu? O zaman da mevsimler olmazdı. Gece ile gündüz de, dünyanın her yerinde 12 saat kalırdı.

Bu duruma göre ekvatorda daima yaz, kutuplarda daima kış, dönencelerde de daima bahar iklimleri hüküm sürerdi.

Bugün ekvatorda 4 mevsim değil, bahar ve yaz olmak üzere 2 mevsim vardır.

Mevsimin asıl anlamından başka bu kelime, daha başka anlamlarda da kullanılır.

Bir şeyin zamanına, o şeyin mevsimi denilir. Kiraz mevsimi, karpuz mevsimi, deniz mevsimi dediğimizde, aklımıza ilk gelen kirazların. karpuzların yetiştiği zamandır. Deniz mevsiminde de yüzülür; deniz sporları yapılır.

MEVZU :

Mevzu kelimesinin Türkçe karşılığı **konudur**. Dersimizin mevzuu dediğimiz zaman dersimizin konusu; daha doğrusu dersimizde çalışıp öğrenmemiz gerekli olan yeri hatırlarız.

Mevzuun tam mânası da **konulmuştur**. Masanın üzerine mevzu eşya, masanın üzerine konulmuş eşya anlamını taşır.

MEXİCO (Bak: Meksiko)

MEYDAN :

Dolayında yapılar bulunan geniş düzlüklere **meydan** denir. Meydan, düz ve üzeri açık yer anlamına gelir. Büyük şehirlerimizde, Cumhuriyet Bayramları ile sair Millî bayramlarımız törenlerinin yapıldığı düzgün meydanlar vardır.

Ayrıca, **muharebe meydanı** sözü ile de, birbirine düşman iki ordunun boğuştuğu yeri hatırlamış oluruz.

Meydan, ortalık mânasına da gelir. «Geldik ama, meydanda kimseyi göremedik.» cümlesinde kullanılan «meydanda» sözü, ortalıkta kelimesinin yerini tutmaktadır.

Mecazî mânada meydan kelimesi, zaman anlamına geçer. «Kardeşim acelen ne? Daha meydanımız var.» cümlesinde kullanıldığı gibi.

Meydana çıkmak, ortaya atılmak anlamını taşır. «Kendisine güvenen varsa, meydana çıksın!» cümlesinde olduğu gibi.

Meydana çıkmak, **meydana gelmek**, yetişmek, olgunlaşmak sözlerinin yerlerini tutar. Bir işi açığa vurduğumuz zaman da, o sırrı meydana vurmak veya meydana çıkarmak sözleriyle anlatmış oluruz.

Meydan okumak deyimi ile düşmanımızı, korkmadan kavgaya çağırmış oluruz.

«Bu işlere. hep sen meydan veriyorsun.» cümlesindeki **meydan vermek** mastarı, fırsat vermek mastarının yerini tutmuştur.

MEYVALAR: (Faydaları, pişmiş ve çiğ meyvalar, konserveler. pekmez ve pestiller, meyva kurutulması ve ezmeleri) :

Kavun, karpuz, üzüm, armut, ayva, nar, incir, çilek, kiraz, vişne, erik, portakal, mandalina, elma gibi bitkilerin yetiştirdiği yemişlere genel olarak meyva denir.

Yukarıda açıkladığımız meyva çeşitleri arasında, adını saymadığımız daha pek çok yemiş cinsleri de bulunur.

Memleketimiz meyva çesitleri bakımından çok zengin bir ülkedir. Hemen hemen yurdumuzun her bölgesinde ayrı mevsimlerde yetişen meyvalara sahibiz. Dünyanın en iyi üzümleri,

en tatlı incirleri Türkiye'de çıkar. Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen fındıklarımızın eşi yoktur. Meyvaların bir kısmı taze iken, bir kısmı da kuru olarak yenilir.

Ankara'nın armudu, İzmir'in inciri ve üzümü meşhurdur. İyi cins elmalar Amasya'dan, Gümüşhane'den ve Sapanca'dan çıkar. Bursa'nın şeftalisi ve kestanesi her yerde aranır. Tekirdağ'ın karpuzu, Kırkağaç'ın kavunu ün salmıştır. Malatya'nın ballı kayısılarına doyum olmaz. Alanya, Dörtyol, Mersin ve Fenike portakalları emsalsizdir. Bodrum'un mandalinası; Yarımca'nın kirazı; Giresun'un fındığı, İstanbul'un cevizi, ayvası ve çileği; Hatay'ın şekerpare denilen kayısısı pek ünlüdür.

Günden güne gelişen meyvacılığımız memleketimize çok para kazandırmaktadır.

Bir çok yabancı ülkeler pazarlarında Türk meyvalarını ararlar.

Meyvaların faydaları :

Bol miktarda vitamin, şeker ve madensel maddelerle yüklü olan meyvalar, en önemli yiyeceklerimiz arasında yer alır.

Meyvalar, sindirimi kolaylaştırırlar, barsaklarımıza yumuşaklık verirler, sindirim organlarımızın daha rahat çalışmasını sağlarlar. Ayrıca, vücudumuzun su ihtiyacını da, çok meyva yemekle karşılarız. Meyvaların bütün bu faydalarından başka, en önemli bir faydası da vücut sağlığımıza olan besin değerleridir. Meyvaların içinde bulunan şeker, tabiatın kendi yaptığı şekerdir. Bu şeker, şüphesiz ki, bakkaldan aldığımız şekere benzemez. Bakkaldan alınan şeker, o hale gelinceye kadar, bir çok işlemlerden geçer; bu arada yüksek ısı derecesinde kaynar. Böylelikle, içinde mevcut bulunan bir çok değerler yok olur.

Halbuki incirin, üzümün şekeri hiç bir elin değmediği; tabiatın imal ettiği en tabiî şekerdir. Bal gibi.

Meyvaların olgunlasması için, günes ışığına da çok ihtiyaç vardır. Böylece, olgun bir meyvanın dokusunda, güneşten alınmış canlı atomlar bulunmaktadır. Bu atomların varlığı, insan organizmaları için hayatî değerler taşır.

Meyvalar, kalori bakımından da değerlidirler; proteince de zengindirler.

Gözlerimizi parlatan, derimizi yumuşak tutan ve hastalıklara karşı vücudumuzu kuvvetli bulunduran «A» vitamini hemen hemen bütün meyvalarda vardır.

Havuç, patates, kayısı, elma gibi maddelerin içinde bilhassa çoktur.

Kalbimizi ve sinirlerimizi kuvvetlendiren, bizi kabızlıktan kurtaran «B» vitaminleri ceviz, fındık ve sair meyvalarda çok miktarda mevcuttur.

Vücut organlarımızı kuvvetlendiren, gençliği arttıran, diş etlerinin sağlığını koruyan «C» vitamini ise; limon, portakal, mandalina, turunç, çilek gibi meyvaların içinde çoktur.

Kemiklerimizi geliştiren, vücudumuza gerekli kireci sağlıyan «D» vitamininin büyük kısmını yine meyvalardan alırız.

Bizi yaşlılık hastalıklarından uzak tutan; astım, şeker, kalp rahatsızlıklarından koruyan ve kanseri önliyen «E» vitamininin kaynağı yine meyvalardır.

Kan dolaşımını düzenliyen, damarların sağlığını arttıran «F» vitaminini meyvalardan alırız. Ayrıca, yaşamamız için, şart olan calcium (kalsiyum) fosfor, demir ve iyod gibi minerallerin çoğu yediğimiz türlü meyvalarda bol bol vardır.

Pişmiş ve çiğ meyvalar :

Meyvaları bol su ile yıkadıktan sonra çiğ yemelidir. Sert olanlarını rendelemelidir. Meyvaları uzun zaman tutmak ta doğru olmaz. Komposto, reçel hoşaf gibi; meyvaları kaynatmak veya pişirmek suretiyle yapılan besinler, gereken faydayı sağlamazlar. Çünkü, kaynatılan meyvaların içindeki canlı atomlarını ve vitaminlerin çoğu yok olur. Meyvalar çiğ yendiği gibi taze iken çıkarılan sularından da faydalanmak mümkündür. Meyva suları sindirim organlarımızı yormadan, az bir zaman içinde kanımıza karışır. Dolayısiyle kalbimiz büyük bir enerji sarfetmekten kurtulur.

Elma suyunun içinde çok miktarda «A» ve «B» vitaminle-

ri, az miktarda da «C» vitamini bulunur. Mineraller bakımından oldukça zengin sayılan elma suyu vücut için eşsiz bir kuvvet kaynağıdır.

İçinde A, B, C vitaminleriyle bütün mineralleri bulunduran üzüm suyu kabızlığı önler, fazla şişmanlığı giderir, vücuda kuvvet ve enerji sağlar.

Meyvaları iyice temizledikten sonra bazan soyarak, bazan da kabukları ile yeriz. Şüphesiz ki, bazı meyvaların kabukları vitamince zengindir. Ne olursa olsun, meyvaları kaynatmadan yemeğe alışmalıyız. Besinlerimiz arasında da meyvalara büyük bir yer ayırmalıyız. Genç, dinç ve kuvvetli kalmanın tek sırrı; bol, bol taze meyva yemektir. Bunun için de, mutlaka pahalı meyvaları almak gerekmez. Ucuz ve kesemize elverişli meyvalar hemen hemen her zaman bulunabilir.

Konserveler :

Konserveler sebze ve meyvalardan yapılır. Konserve yapılan sebze ve meyvalar,bozulmadan, uzun zaman saklanabilirler. Biz burada, meyva konservelerinden bahsedeceğiz.

Konserve için hazırlanan meyvalar önce güzelce yıkanırlar. Bu suretle temizlenmiş meyvaları sağlam teneke kutulara dizer, yerleştiririz. Üzerine de, (üste çıkıncaya kadar) su koyarız. Bu şekilde hazırlanan kutuların kapakları kapanıp lehimlenir.

Yalnız, lehimleme işini yaparken, kapağın üzerinde mutlaka bir deliğin bırakılması icabeder.

Bu işi de tamamladıktan sonra, konserve kutusunu ateşin üzerine koyarız. kutu ısınınca, kutu içindeki hava da dışarı çıkmış olur. Havanın boşaltılması işlemi sona erince, deliği lehimleriz. Bu suretle de, hava ile kutu içindeki meyvaların ilişkisi tamamen kesilir. Havasız kablar içinde saklanan meyvalar, çürümeden tazeliklerini uzun zaman muhafaza ederler. Meyvaları bozan havanın etkisiyle, hava içinde mevcut bulunan mikroplardır.

Konserve haline getirilmiş meyvaların besin değerleri hayli

azalmış sayılır. Bunlar, vitamin bakımından da çok fakirleşmiş bulunurlar. Meyvaları konserve yapmakla, bu gibi besinleri mevsiminden önce veya sonra yemek imkânını sağlamış oluruz.

Bununla beraber konservecilik, meyvacılığın gelişmesinde önemli bir rol oynar. Ayrıca, milletimize ekonomik faydalar sağlar.

Turşular :

Meyvaların su yüzeyine çıkmaması için kavanozun içine teşular da yaparız. Turşular sofrada iştah verici yiyecekler olarak kullanılır. Hemen hemen bütün meyvaların turşusunu yapmak mümkündür. Bunun için önce meyvaları temizlemek gerekir. Bol su ile yıkanan meyvalar kavanozlara konulur. Bunların üzerine çıkıncaya kadar su dökülür. Bu suyun tuzlu olması şarttır. Tuzlu su yerine, tuzlu sirke de kullanılabilir. Hattâ sirkeye bastırılmış turşular daha makbuldür.

Meyvaların su yüzeyine çıkmaması için kavanozun içine temiz bir tahta, bunun üzerine de ağırca bir taş koymamız faydalı olur. Çünkü su üzerinde yüzen meyvalar hava ile temas edecelerinden çabucak çürürler.

Tuzlu sirke veya tuzlu su, meyvaların bozulmasını önler. Bu gibi sıvılar içinde çürütücü mikroplar faaliyet gösteremezler.

Turşunun az veya çok yenilmesi, vücudumuza hayatî faydalar sağlamaz. Bilâkis turşular zararlı besinlerden sayılırlar.

Pekmez ve pestiller :

Pekmez, en ziyade üzümden yapılan bir yiyecektir. Yurdumuzun üzüm yetiştirilen bölgelerinde, pekmez yapanlar da çoktur. Pekmez, bağı olan köylümüzün başlıca tatlısını teşkil eder.

Pekmez yapılacak üzümler, temiz bir kaba konulup sıkılırlar. Meydana gelen üzüm suları süzülür. Üzüm suyunun içine, biraz pekmez toprağı atılır. Böylece, kestirilen üzüm suyu, ateşte kaynatılır. Bütün bu işlemlerden sonra, pekmez yapılmış olur.

Meyvalardan «pestil» adı verilen ezmeler de yapılır. Olgun-

laşan meyvalar ezilirler; kaynatılırlar. Bundan sonra da çarşaflara dökülen bu meyva ezmeleri, güneşte kurutulmaya bırakılır. İyice kuruyan pestiller, parçalara bölünerek torba ve kutulara yerleştirilir. Pestil, en çok kayısı ve erik gibi meyvalardan elde edilir.

Meyva kurutulması ve ezmeleri :

Meyvalar tazeyken yenildikleri gibi, kurutulurlar da... Üzüm, incir, kayısı, zerdali, armut, elma, dut gibi meyvalar güneşe serilip kurumaya bırakılır. Kuruyan meyvalar torbalara, sandıklara yerleştirilir; kışın yenmek üzere saklanır.

Kuru meyvacılık en çok Ege bölgesinde yapılmaktadır.

Ezmelerin nasıl yapıldığını, pestil konusundan öğreniniz.

Sirke :

Üzüm suyunun içine biraz sirke mayası katılarak sıcak bir yerde muhafaza edilirse, elde edilen sıvıya **sirke** adı verilir.

MEZAR :

Ölünün gömüldüğü yere **mezar** adı verilir. Mezar kelimesinin diğer bir karşılığı da kabirdir. Mezarların çok bulunduğu yere **mezarlık** denir.

Mezarları **mezarcılar** kazar. Mezarlıklar ekseriya şehir dışında yapılır. mezarlıklara dikilen selvi ağaçları, mezarlık kokularını temizler.

MEZBAHA :

Kasaplık hayvanların kesildiği yere **mezbaha** denir. Mezbahalarda sığır, koyun, keçi cinsinden hayvanlar kesilir. Buraları, muntazam ve sağlık şartlarına elverişli olarak yapılmıştır. Kesilmeye getirilen hayvanları, önce baytar, (veteriner) muayene eder. Sağlamları kesime ayırır; hastaları kestirmez. Kesilen heyvanlar, mavi mühürlerle mühürlenir. Kamyonlara yük-

letilerek şehir içinde bulunan kasaplara yollanır.

Modern mezbahalarda hayvanların kanından da faydalar sağlanır. Bu gibi yerlerde bulunan soğuk hava depolarında, kesilen etler, uzun zaman muhafaza edilebilirler.

Mezbahaları şehir belediyesi işletir. Buraları, belediyeler için gelir kaynağı sayılırlar.

MEZOPOTAMYA :

Bugün İran yaylâlarının batısına düşen ve Arap yarımadasının kuzey doğu köşesinde bulunan ülkelere Mezopotamya adı verilir. Mezopotamya, yurdumuzun güney doğu yönünde yer alır. Burasını Fırat ile Dicle nehirleri sular. Zaten, Mezopotamya kelimesi, «iki nehir arası» anlamına gelmektedir. Fırat ile Dicle nehirlerinin kaynakları Türkiye'dedir. Doğu Anadolu yaylâlarından çıkan bu nehirler güneye akarlar. Arap çöllerine girerler. Dicle, Nusaybin'den sonra Irak topraklarında akmaya başlar. Doğudan, İran'ın batı dağlarından aldığı Büyük Zap, Küçük Zap, ve Diyale kollariyle genişler. Bağdat'dan geçer; Korno'ya varır.

Fırat nehri, Murat, Tuzlasuyu ve Karasu kollarının Keban yakınında birleşmesiyle meydana gelir. Bu üç kol da, doğu Anadolu yaylâlarından doğarlar. Fırat, Keban kasabasını geçtikten sonra, güneye doğru gider. Bu arada bir çok kıvrımlar çizerek Birecik'in güneyinde topraklarımızdan ayrılır. Suriye toprakları içinde akışına devam eder. Nihayet, Suriye topraklarını da geride bırakarak Irak'a girer. Irakta, birbirlerine paralel olarak akmakta devam eden bu iki nehir, Bağdat şehri civarında yaklaşırlar. Sonra tekrar, güneye doğru yol alırlar. Fırat ile Dicle nehirleri, Korna kasabasında birleşirler. Şattularap adını alarak Basra'dan da geçtikten sonra Basra körfezine dökülürler.

Fırat ile Dicle'nin suladığı Mezopotamya topraklarında bugün, Irak devleti bulunmaktadır. Mezopotamya, eski Yunanlılar tarafından verilmiş bir isimdi. Tarihin ilk çağlarından beri çok bereketli olan bu topraklarda çeşitli medeniyetler kurulmuştur.

Mezopotamya, geniş düzlüklerden ibarettir. Eğer buradan, Fırat ile Dicle akmamış olsaydı, Mezopotamya baştanbaşa kızgın kum çölleriyle dolu bulunacaktı. Bu iki nehir, Mezopotamya'da, iki can damarı halindedir.

Fırat ile Dicle nisandan itibaren taşmaya başlarlar. Yayıldıkları ovalarda kalın bir mil tabakası bırakırlar. Sular çekildiği zaman ekilen topraklardan âdeta bereket fışkırır.

Çok eskiden Fırat ile Dicle, ayrı yataklar halinde Basra körfezine dökülüyorlardı. Getirdikleri çöküntülerle taşıdıkları topraklarla ağızlarını doldurdular. Yüzyıllar sonra da kendiliklerinden birleştiler. Şat adını alarak, büyük ve geniş bir akarsu halinde Basra körfezine akmaya başladılar.

Mezopotamya, Yukarı Mezopotamya ve **Aşağı Mezopotamya** olmak üzere ikiye ayrılır.

Fırat ile Dicle'nin birbirlerine yaklaştıkları Bağdat bölgesinden, Türkiye sınırlarına kadar uzanan düzlüklere; Yukarı Mezopotamya adı verilir. Buraları, Anadolu yaylâlarına doğru basamak halinde yükselirler.

Aşağı Mezopotamya ise, Fırat ile Dicle'nin birbirlerine yaklaştıkları yerden güneye doğru, Basra körfezine kadar uzanan geniş ve alçak düzlüklerdir. Dünyada, toprağı kanallarla sulama usulü ilk olarak Mezopotamya'da tatbik edilmiştir. Bunu da atalarımız olan Sumerler yapmıştı.

Tarihin ilk çağlarında, Aşağı Mezopotamya'da ve Yukarı Mezopotamya'da bir çok devletler kurulmuştur. Buraları, en eski medeniyet merkezleri arasında yer alır.

Milâddan 4 bin yıl önce, Aşağı Mezopotamya'da Sumer, Kalde ve Akad devletleri ayrı medeniyetler yaşamışlardı. Yukarı Mezopotamya'da da Asurlular hüküm sürmüştü. Bu devletleri, kelime sıralarında anlatmış bulunuyoruz. Oralara bakarak inceleyiniz.

MEZURA :

Mezura, şerit metreye verilen isimdir. Mezurayı terziler,

kunduracılar kullanır. Bu, yumuşak bir dokumadan yapılmıştır. Üzerinde santim ve milim bölümleri vardır.

MIH :

Mıh, çivi anlamında kullanılır. Eskiden dilimizde çok kullanılmakta olan bu kelime şimdi yerini, çivi kelimesine bırakmıştır.

MIHLADIZ: (Bak: Mıknatıs):

MIHLAMAK:

Mıhlamak, çivilemek demektir.

«Babam kapıyı mıhladı.» cümlesiyle, babamın kapıyı çivilediğini anlatmış oluyorum.

Mecazî mânada mıhlamak, br kişiyi yerinden ayırmamak, uzaklaştırmamaktır.

Ayrıca, bıçakla saplamaya; kama ile vurmaya da «mıhladı» denilir.

MIKNATIS:

İğneleri, maden tozlarını kendine çeken demir çubuklara mıknatıs denir. Mıknatıslar uzun çubuk şeklinde olduğu gibi, at nalı şeklinde de bulunurlar. Mıknatısın uçlarına kutup adı verilir.

Her mıknatısta 2 kutup vardır. Mıknatıs kutuplarından biri negatif (menfî), diğeri de pozitif (müspet) tir. Kolayca ayırdedilsin diye pozitif kutup kırmızıya, negatif kutup ta maviye boyatılır. Pozitif kutup (N), negatif kutup (S) harfleriyle gösterilir.

İki türlü mıknatıs vardır:

1 — Tabiî mıknatıs, bunlar topraktan çıkan mıknatıslı demirlerdir.

2 — **Yapma mıknatıs,** bunlar sonradan yapılırlar. Eğer, bir demir çubuğu tabiî mıknatısa sürtersek, bir yapay mıknatıs elde etmiş oluruz. Ayrıca, bir demir çubuğu izole telle sarıp bu telden elektrik akımı geçirirsek, yine bir mıknatıs yapmış oluruz. Hattâ, böyle mıknatıslara elektrik mıknatısları da denilir.

Mıknatıs yaptığımız çubuk çelik ise, mıknatıslığı pek çabuk geçmez. Çelik olmayan mıknatısların çekicilik özelliği uzun zaman sürmez.

Mıknatıs kutupları arasında daimî bir elektrik akımı vardır. Bu akımın yönü, daima (N) kutbundan (S) kutbuna doğrudur. Bir mıknatıs çubuğunu, kolay dönebilir bir şekilde bir iğnenin üzerine iliştirirsek kutuplardan biri daima kuzeyi, diğeri de hep güneyi gösterir. Bu deneyi daha basit bir şekilde, yani mıknatıs çubuğunu ortasından ipe asmak suretiyle tekrarlasak sonuç yine ayni olur.

Ayni kutupları biribirine yaklaştırırsak, bu kutuplar yekdiğerlerini iterler. Fakat, ayni kutupları birbirine yaklaştırırsak, bu kutuplar birbirlerini çekerler.

Serbest dönen bir mıknatıs çubuğunun bir ucu kuzey yönünü, diğer ucu da güney yönünü gösterir, demiştik. Bunun niçin böyle olduğunu elbette düşünmüşsünüzdür. Acaba, mıknatıs kutuplarından biri kuzeyi, diğeri güney yönünü niçin ve neden gösteriyor? Bunu öğrenmek istemez misiniz? Elbette ki istersiniz. Bunun sırrı, kuzey ve güney kutupta yığılı bulunan tabiî mıknatıs madenlerdir.

Mıknatıs, elektrikçilikte, mekanikte, endüstride çok işe yarayan bir maddedir.

MISIR:

Mısır, Afrika devletlerinden biridir. Kıt'anın, kuzey doğu köşesinde yer alır. Cumhuriyetle yönetilen Mısır devletinin doğusunun Kızıldeniz, Ürdün ve Filistin; kuzeyini Akdeniz;

Kahramanlık Hikâyeleri:

KARA FATMA

1877 yılının ekim ayı ilk günleriydi. Moskoflar Erzurum kapılarına kadar gelmişlerdi. Ahmet Muhtar Paşa çok üzgündü. Sabahleyin erkenden kapısı vuruldu:

— Gel!

Emir subayıydı.

— Moskofların bir elçisi geldi paşam.

— Gelsin.

Emir subayı çıktı, elçi ile içeri girdi.

— Ne istiyorsunu?

— Erzurumu! Bu güzel şehrin harap olmasını istemezseniz; şimdiden teslim edin.

— Dedelerimin kanlariyle sulanmış bu mutlu toprakları; hepimizin teker teker canını almadıkça bir karışını elde edemezsiniz. Sonuna kadar dayanacağız.

Savaş büsbütün kızıştı. Tabyalardaki askerlerimiz kahramanlık örnekleri gösteriyorlardı. Fakat bütün çalışmalarına rağmen Topdağı çevresindeki 2 ve 3 numaralı tabyalar düşman eline geçmişti. Çok tehlikeli bir gedik açılmıştı.

Bu haberi alınca Muhtar Paşanın üzüntüsü arttı. Taze kuvvetlere ihtiyacı vardı. Sağlamak için zaman lâzımdı. Gerekli kuvveti şehirden derlemek kaabil değildi. Savaşa elverişli bütün erkekler silâh altındaydı.

Ne kadar bulabilirse, o kadarını derlemek kararı ile halkı topladı. Durumu anlattı. Üzüntüsünü belirtti. Genç bir kadın karşısına dikildi:

— Hayıflanma Paşa! Türkün kadını, kızı da, eri kadar savaşır. Bana Kara Fatma derler. Şimdi kızı kızanı toplarım.

O gece bütün şehir halkı; ellerinde baltalar, diğrenler, beller, yabalarla dövüştüler. Topdağı tabyalarından düşmanı attılar.

Bayrağımız, şehitlerle bezenmiş tepelerde dalgalanmağa

başladı. Yedi yerinden yaralı Kara Fatma onun nazlı dalgalanışını övünçle seyretti.

— Dalgalan benim şanlı bayrağım. Kanım, canım fedâ sana. Dedi. Ruhunu teslim etti.

Tarihî Fıkralar:

PABUÇLARIN DEĞERİ

Salâhattin Eyyûbî, Bağdattan elçi olarak gelmiş bulunan devrin din adamı Cenabı Sadrettin'i uğurlarken saygı göstermiş olmak için; pabuçlarını çevirir. Vezirlerden biri, sultana yaranmak emelile:

— Hoca Efendi Hazretleri! Pabuçlarınıza sultanın eli değdi. Değerleri yüceldi. Artık onları ayakta değil, başta taşımak, taç etmek gerek, der.

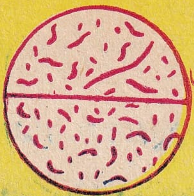
Olgun adam, sükûnetle cevap verir:

— Haklısınız. Ben en değerli şeylerimi dostlarıma hediye etmekten haz duyarım. Buyurun, pabuçlarımı size veriyorum. Gereği gibi kullanın.

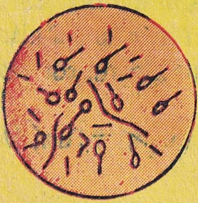
AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : ALİ RIZA AKISAN
Teknik Sekreter: EJDER AKISAN - Yayımlıyan: AKISAN YAYINEVİ : İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
11 Mart 1955, Cuma — Sayı: 64 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

MİKROPLAR

TÜBERKÜLOZ

KOLERA

DİFTERİ

TETANOS

TİFO

AKISAN
CEP ANSİKLOPEDİSİ
M-12

YILANCIK

ŞARBON

FRENGİ

BAĞIRSAK HASTALIĞI

SITMA

Bunları biliyor musunuz?

MEŞHURLARIN HASTALIĞI

Tarihteki meşhur kimselerden oldukça önemli bir kısmı sar'alı idiler. Meşhur sar'alılar arasında Roma diktatörü Julius Cesar, Napoléon Bonaparte ve İngiliz şairi Lord Byron da vardır.

Sar'a; zamanımızda bir Amerikalı doktorun gayretleri ile, tedavi edilebilir hale gelmiştir.

AMERİKANIN İLK KÂŞİFLERİ KİMLERDİR?

Hepiniz Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfettiğini okumuşuzdur. Acaba hakikat bu mudur?

Aslında Kuzey Avrupa'lı olan ve «Viking» adı verilen yağmacı denizciler; 1000 senesinde Norveç'ten İzlanda'ya, oradan da Amerikaya gitmişlerdir. Bütün bunları Kuzeylilerin «Saga» adı verilen efsanelerinden öğreniyoruz.

KÖPEK BALIĞININ DÜŞMANLARI

Denizlerin en müthiş canavarı olan köpek balığının da hakkından gelen düşmanları vardır. Barrakuda adı verilen ve köpek balığına nazaran çok ufak olan balıklar, köpek balıklarını parçalarlar.

Diodon adı verilen balık ise çok hilekârdır. Diodonlar ağızlarından bir sıvı çıkarır. Bu sıvı, köpek balığını körleştirir ve yaklaştırmaz. Buna rağmen köpek balığı Diodon'u yutarsa; bu işten sadece köpek balığı zararlı çıkar. Diodon, köpek balığının midesinde iken, onda karın ağrıları yapar. Bu yetmiyormuş gibi Diodon, mide içinde gittikçe şişer ve sert dikenleriyle köpek balığını delerek kurtulur. Tabiî bundan sonra köpek balığı yaşamaz.

batısını Libya Kırallığı toprakları; güneyini de Sudan arazisi çevirir.

Mısır'ın yüz ölçümü 999.354 kilometre karedir.

Yüzey şekilleri :

Türkiyeden biraz daha geniş olan Mısır arazisi, baştan başa taş ve kum çölleriyle kaplıdır. Yalnız, Kızıl Deniz kıyılarında yükselen dağlar, memleketin doğu taraflarını arızalandırmış olur. Bunlar arasında 2280 metre yüksekliği bulan Cebeli Zebra ile 2602 metreye varan Sina dağları en önemli tepeleri teşkil eder. Fakat, Mısır topraklarının %65 i yine kum ve taş çöllerinden ibarettir. Kum tepeciklerinin yüksekliği esen çöl fırtınalarına göre daima değişir. Bazan 100 metre yüksekliğe varan kum yığınları hariç tutulursa, Mısır düzlüklerinde hemen hemen hiç bir engebeye rastlanmaz.

Nil nehrinin yatağı, güneyden kuzeye doğru, memleketin doğu yönü boyunca uzanır. Bu vadi üzerinde bazı çukurlar, çöküntüler göze çarpar. Bereketülkarun gölü ile Siyva vahası bu çoküntülerden bir kaçıdır.

Çöllerin ötesinde, berisinde sızan su boylarında, vahalar bulunur. Bu vahalarda hayat izlerine daima tesadüf edilir. Feyum, Siyva, Bahariye, Dâkile, Hârice ve Farafra, belli başlı vahalar arasında yer alırlar.

Iklim :

Mısırda, çöl iklimi hüküm sürer. Yazlar hem sıcak, hem de çok kuraktır. Kışlar ise ılıktır. Yağışlar çok azdır. Yıllık yağış ortamı 35 cm. yi geçmez.

Yaz mevsiminde çöllerin yakıcı sıcağına karşılık, deniz kıyılarında serin meltemler eser.

Mısır ikliminin en elverişli bölgeleri Akdeniz boylarıdır.

Akarsular :

Mısıra hayat veren Nil'dir. Nil, memleketin yegâne akar

suyudur. Bu nehir, geçtiği yerlere bereket saçar. Eğer Nil olmasaydı, Mısır bugünkü canlılıktan mahrum kalırdı. Milyonlarca insanın barındığı bir memleket olamazdı.

Nil, Ekvatör bölgesinde bulunan Viktorya gölünden çıkar. Batıdan Bahrülarap ve Bahrülgazal kollarını alır. Doğudan da Habeşistan'dan gelen Mavi Nil, Albara sulariyle beslenir. Libya ve Nübye çöllerini aşar. Mısır topraklarına ulaşır. Uzun çöllerden geçmesine ve buharlaşmalarla çok su kaybetmesine rağmen, yine de cılızlaşmaz. Bunun sebebi, Habeşistan dağlarındaki karların erimesi ve tropikal bölgedeki yağışların bolluğudur.

Nil, Haziran sonlarında taşmaya başlar. Eylûl ve Ekimde çevresine yayılır. Her tarafı sular altında bırakır. Aralık ayında tekrar yatağına çekilir, Hazirandan Aralık ayına kadar süren taşma müddetinde Nil'in, etrafına yaydığı alüviyon miktarı 300 milyon metre küb tasarlanır, (tahmin edilir). İşte, yayılma süresinde, dolaylarındaki arazide bıraktığı bu alüviyonlar, toprağı tarıma çok elverişli bir duruma sokar. Ayrıca, açılmış bulunan kanallarla da topraklar istenildiği zaman sulanmaktadır. Bunu temin düşüncesiyle Nil'in üzerinde büyük barajlar yapılmıştır. Mısır'ın canlı yeri delta kısmıdır. Deltanın genişliği 2600 km. yi bulur.

Milâddan önceki devirlerde Mısır, eski medeniyetlerin beşiği olmuştu. Bunda da, Nil'in payı büyüktür.

Bitki örtüsü :

Mısır, bitki ve hayvan çeşitleri bakımından zengin sayılmaz. Bitki canlılığına, ancak su boylarında rastlanır. Vahalarda, en çok hurmalıklara tesadüf olunur. Mısır'ın kuzey doğu köşesini teşkil eden Sina yarımadası, kısmen otluk ve çalılıklarla örtülüdür. Bu otlaklarda tilkiler, sırtlanlar dolaşır; dağ keçileri gezinir. Mısır sınırları arasında uzayan çöllerin misafirleri de, gazallarla çakallardır.

Şehirler ve nüfus :

Mısır'ın nüfusu 19,423,000 i bulur. Kilometre kareye ortalama düşen insan sayısı «20» dir.

Nüfusun pek büyük kısmı Nil vadisi ile delta üzerinde toplanmıştır. Deltada, km2. ye 400 kişi isabet eder.

Bugünkü Mısır halkının ataları eski Mısır'lılardır. Nüfusun ekseriyetini Fellâhlar teşkil eder. Fellâhlar, eski Mısır'lılardan inme insanlardır. Beyaz ırka mensupturlar. Fellâhlar toprakla uğraşırlar, tarım yaparlar. Ayrıca, çöllerde dolaşan bedevîler de vardır. Mısırın güneyini çeviren Sudan topraklarında, zenciler yaşar. Büyük şehirlerde Türk, Yunan, Ermeni, İngiliz, İtalyan, Fransız ve Yahudi gibi azınlıklar barınır.

Mısır Cumhuriyetinin baş şehri Kahiredir. Kahire 2.100.506 nüfusu ile güzel ve modern bir şehirdir. İskenderiye, Dimyat, Tanta, Süveyş büyük şehirlerin başında gelirler

Tarım :

Mısır, bır tarım ülkesidir. Tarım yapılabilen toprakların genişliği, 30.000 kilometre karedir. Toprak ürünleri arasında pamuk, pirinç, buğday, arpa, patates, darı, şeker kamışı, soğan, keten, yonca ve bakla başlıcalarını teşkil eder. Nil nehrinin taşması, toprakların baraj ve kanallarla sulanması Mısır ziraatinin zenginleşmesine sebep olur.

Hayvancılık :

Mısır'da hayvancılık ta ileridir. Bilhassa koyun, keçi, manda, domuz, at, sığır, merkep, katır ve deve sürülerine çok rastlanır.

Maden ve endüstri :

Mısır'da maden pek azdır. Sina yarımadasında fosfat, manganez ile Süveyş güneyinde petrol vardır.

Mısır endüstrisinin büyük bir kısmı, Kahire çevresindedir.

Bunlar da un, makarna, şeker, ipekli ve pamuklu dokuma fabrikalarıdır.

Ticaret :

Mısır ticaretinin çoğunu İngiltere, İtalya, Fransa, Türkiye ve A.B. Devletleriyle yapar. Pamuk, pamuk tohumu, şeker, pirinç, canlı hayvan satar. Dokuma, ilâç, her türlü makina, çay, kahve, elektrik malzemesi, tütün ve maden kömürü alır.

Mısır'ın ticaret gemileri tonajı 108 bin tonu bulur. Demiryollarının uzunluğu da 4 bin kilometredir. Hele, Akdeniz ile Uzakdoğu yolunu kısaltan Süveyş kanalı Mısır'a ayrı bir canlılık verir.

Tarih :

Mısır, dünyanın en eski medeniyet merkezlerinden biridir. Bugün binlerce turist tarafından gezilen Cize piramidleri, eski tapınaklar eski devirlerden kalma hâtıralardır. Mısır 1517 tarihinde, Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı ülkelerine katılmıştı. 1811 de Sultan İkinci Mahmut zamanında Kavalalı Mehmed Ali Paşanın gayreti ile serbest bir vilâyetimiz haline geldi. Birinci Cihan Savaşı (1914 - 1918) içinde de İngilizlerin himayesine girdi. Sonraları bağımsızlığını kazanan Mısır, bugün Cumhuriyet idaresi ile yönetilmektedir.

Mısır :

Mısır, buğdaygillerden (tahıl) bir bitkidir Kuvvetli ve sulak toprakları sever. Kalın ve uzun gövdelidirler. Yaprakları büyüktür. Çiçekleri, tepede salkım halinde sallanır. Koçan adı verilen somaklarının üzerinde sarı renkli taneler sıralanır ki, bunlar, mısır ürünüdür.

Mısıra, mısır buğdayı da denilir. Mısır, tahıl bitkilerinin en iri tanelisidir.

İlkbaharda, derin sürülen topraklara ekilen mısır taneleri zamanla çimlenir; büyür. Birkaç defa çapalanan kökler toprakla boğazlanır.

Mısır buğdayı gübreli, sulak toprakları çok sever, sıcak havada çabucak gelişir. Memleketimizde mısır buğdayı yetiştirilen yerlerin başında, Doğu Karadeniz Bölgesi gelir.

Mısır buğdayı çeşitli işler için kullanılır. Öğütülerek elde edilen unundan ekmek yapılır, mısır ekmeği sarıdır. Ayrıca, mısır unundan çorba ve kaçamak denilen bir nevi yiyecek yapılır. Mısır unu çok besleyici bir maddedir.

Çeşitli mısır cinsleri vardır. Memleketimizde en çok yetiştirilen cinsleri iri taneli olanla, küçük taneli cin mısırıdır. Mısır taneleri, insan yiyeceğinden başka, hayvan yemi olarak ta kullanılır.

Mısır tanelerini en çok kümes hayvanları yer. Değirmenlerde kırdırılarak elde edilen mısır kırması, kocabaş hayvanlar için iyi bir yiyecektir. Kurumuş veya yaş mısır saplarını hayvanlar pek sever. Mısır koçanlarını örten saplardan hasır örgüler, şapkalar ve zembiller yapılır.

Kaynatılarak içilen mısır püskülleri idrar vericidir. Böbreklerinde taş ve kum olanlar kaynatılmış mısır püsküllerinin suyunu içerler.

Mısırdan ispirto da çıkarılır. Uzun kış gecelerinde eğlenirken mısır patlatırız. Sıcak odalarımızda; hem ninelerimizin masallarını dinler, hem de patlatılmış mısır tanelerini yeriz.

MISIRLILAR VE UYGARLIKLARI:

Mısır'ın ilk insanları Hâmî ırkındandı. Avcılık yapıyorlar; balıkçılıkla geçiniyorlardı. O zamanlar Nil nehri büyük bir göl durumundaydı. Eski Mısır'lılar, yontma taş devrinden cilâlı taş devrine geçince sular kurudu; memlekette kuraklık başladı. Nil, yavaş yavaş bugünkü yatağını buldu. Bu arada; insanlar da su kıyılarını bırakmadılar. Çöllerde kalan şehirlerini terkettiler, Böylece, buraları zamanla kum yığınlarının altında kaldı.

Mısır'lılar toprağı işlemesini, kanallarla sulamasını iyi bilirlerdi.

Cilâlı taş devrinde Mısır ahâlisi feodal beylikler haline geldi, Yunanlılar Mısır sitelerine «Nom» adını verdiler. Aradan geçen uzun yıllar sonra siteler birleştiler; merkezî bir devlet oldular. M. Ö. 4000 yıllarında Mısır'a yeni insan selleri gelmiye başladı. Bu suretle Mısır medeniyetinde yeni gelişmeler görüldü. Doğudan gelenler, Orta Asyalı Türklerdi. Yeni gelenler deltaya yerleştiler. Mısır yerlilerini güneye sürdüler. Deltada Mezopotamya uygarlığının bir benzerini kurdular. Göçlerle kalabalıklaşan Mısır'da iki kırallık kuruldu. Zamanla birbirine düşen kırallıklar, kanlı savaşlara giriştiler. Bu savaşlar esnasında **Tanrı kırallar** çağı başladı, Deltada oturanlar Tanrı **Horüs**, yukarı Mısır'da (güneyde) oturanlar da Tanrı **Sed** adına hüküm sürdüler.

Mısırda tarihî devirler :

Tanrı kırallar çağındaki savaşlar kıral Menes tarafından sona erdirilmiş oldu. (M. Ö. 3200).

Milâddan 3200 yıl önce başlayan ve Milâddan 525 yıl öncesine kadar devam eden devreye Eski Mısır tarihi denir. Bunu da, aşağıda gösterildiği gibi bir takım bölümlere ayırırız:

a) Eski kırallık (M. Ö. 3200 — M. Ö. 2300).

b) Derebeylik (M. Ö. 2300 — M. Ö. 2100)

c) Orta kırallık (M. Ö. 2100 — M. Ö. 1700).

d) Hiksosların istilâsı (M. Ö. 1700 — M. Ö. 1600).

e) Yeni kırallık (M. Ö. 1600 — M.. 1200).

f) Gerileme devri (M. Ö. 1200 — M. Ö. 645).

Gerileme devrinde Mısır, daima istilâlara uğramıştır.

1 — Deniz kavimlerinin istilâsı,

2 — Feodal Beylikler,

3 — Libyalıların istilâsı,

4 — Habeşlerin istilâsı,

5 — Asurluların istilâsı gibi.

g) Says kırallığı (M. Ö. 645 — M. Ö. 525)
h) Pers istilâsı (M. Ö. 525).

Şimdi, bu devreleri kısaca inceleyelim.

Eski Kırallık (M. Ö. 3200 — M. Ö. 2300):

Eski kırallık devri, kral **Menes** tarafından kurulmuştur. Eski kırallık devrinde Mısır'a **Tinis** sülâlesi hâkimdi. Baş şehir de **Tinis** şehriydi. Aradan hâyli yıllar geçti. Devlet merkezi, aşağı Mısır'da bulunan **Menfis** e getirildi.

Eski kırallık devrinin kıralları firavun adını aldılar. Firavunlar siteleri birleştirdiler; «**Nom**» ları eyalet haline getirdiler. Sonraları da dış memleketlere saldırıp sınırları genişlettiler. Bu arada Libya ve Nubya bölgelerini ele geçirdiler. Donanma ile Suriye ve Filistin yoluyla ticaret yaptılar.

Bu devrin ünlü firavunlarından **Coser**, sahrada M. Ö. 2900 yılında büyük bir piramit yaptırdı. Bu piramit, 7 basamaklıdır ve **dev basamağı** diye isimlendirilir. Daha sonraları da, **Keops**, **Kefren** ve **Mikerinos** gibi firavunlar Cize piramitlerini kurdular. Hele **Keops**'un Milâttan önce 2800'de yaptırdığı büyük piramit 150 metre yüksekliğini bulur. Piramidin karşısındaki muazzam **isfenks** (insan başlı, arslan vücutlu heykel)i de imparator **Kefren** inşa ettirmiştir.

Derebeylik (M. Ö. 2300 — M. Ö. 2100):

Firavunlar çok büyük yapı işleriyle uğraşırlarken; Nom ların başında bulunan asîller, merkezi saymamaya başladılar. Bir yandan da, rahiplerin nüfuzu durmadan gelişiyordu. Bunun neticesinde M. Ö. 2300 yıllarında **derebeylik idaresi** başladı. Eyaletlerin başında bulunanlar, malikânelerinin çevrelerini surlara çevirdiler; böylelikle küçük devletçikleri kurdular.

ORTA KIRALLIK (M. Ö. 2100 — M. Ö. 1700):

Derebeylik devam ederken güneyde, yukarı Mısır'ın Teb şehrinden çıkan prensler rahipleri ve asilleri yendiler. M. Ö.

2100'de tekrar bir kırallık kurdular. Bu devre, **Orta kırallık** devri denilir.

Orta kırallık firavunları tarihte **Sezostris** veya **Amenemhed** diye anılmaktadır. Bu firavunlar iç düzeni sağladılar. İstilâ hareketlerine giriştiler. Böylece Mısır'ın güney sınırlarını Nil'in ikinci çavlanına kadar genişlettiler. Buralarda kaleler kurdular. Altın madenlerini işlettiler. Sina yarımadasını zaptettiler, bakır madenlerinden faydalandılar. Orta kırallık devri fravunları Suriye ve Filistin ile geniş ticaret te yaptılar.

Hiksos istilâsı (M. Ö. 1700 — M. Ö. 1600):

Milâttan önce 1650 — 1450 arasındaki yıllarda ön Asyada gelişen ve Anadolunun büyük bir kısmına hakim olan Hiksoslar, zamanla Mısır için de tehlikeli oldular, önceleri, ticaret gayesiyle Mısıra gelip yerleşen Hiksoslar, M. Ö. 1700'de Mısır'a saldıran Hiksos ordulariyle birleştiler. Bu suretle Mısır'a hakim oldular. Hiksosların egemenliği, 100 yıl kadar devam etti. Bunlar, Mısır'lılar kadar uygar sayılmazlardı. Girdikleri yerleri yağma etmişlerdi. Fakat zamanla, savaş kabiliyetlerini kaybeden Hiksoslar M. Ö. 1600'de **Tebli** prenslerin saldırmalarına karşı duramadılar. Böylece silinip gittiler.

Yen kırallık (M. Ö. 1600 — M. Ö. 1200):

Teblilerin Hiksoslara karşı zaferiyle Mısır tarihinde **yeni kırallık** kurulmuş oldu. Tebli prensler Mısır'a hâkim olunca durmadan yayıldılar. Kuzeyde Âsi ve Fırat nehirlerine kadar ilerlediler. Güney sınırları da Nil'in dördüncü çavlanına dayanıyordu. Bilhassa **III Tutmosis**'in hayatı zaferlerle doludur. Ondan sonra başa geçen **III. Amonofis** barış politikası gütmüş; Teb'deki sarayında zevkli bir hayat yaşamıştır. Kendisini de bir Tanrı mertebesine çıkarmıştır. **IV Amonofis Aton** dinini kurmuştur. Aton, tek Tanrılı bir din sayılırdı. **Tutankamon'un** ölümünden sonra Mısır'lılar bir **Eti** prensini saraya almışlardı.

Eti Prensini Mısır halkı öldürdü. Bunun üzerine. Suriye'nin Kadeş adlı yerinde, M. Ö. 1295'te Mısır'lılarla Etiler arasında kanlı Kadeş savaşı oldu. Bu savaşta Mısır'lıların başsnda **II Ramses** bulunuyordu.

Kadeş savaşının kesin sonucu alınamamakla beraber, Suriye, Etilerin (Hititlerin) buyruğuna geçmiş oldu.

Mısır'lılarla Etiler arasında bir barış imzalandı. Bu barış, dünyanın ilk yazılı antlaşmasıdır.

Gerileme devri (M. Ö. 1200 — M. Ö. 645):

Mısır tarihindeki Gerileme Devrini 5 ayrı bölümde inceleyeceğiz.

Gerileme Devri II. Ramses'in ölümüyle başlar. Şimdi, sırayla Gerileme Devri bölümlerine geçelim:

1 — Deniz kavimlerinin istilâsı:

Milâttan 1200 yıl önce Ön Asyaya, bu arada Anadolu ile Suriye ülkelerine saldıran **Dor'**lar siyasî düzeni bozdular. Bir zaman sonra da Suriye ve Filistin kıyılarından kalktılar; Mısır üzerine hücuma geçtiler. Bunların saldırmalarını ancak **III Ramses** durdurabilmiştir. Eski Mısır yazıtlarında bu kavimlere **«Deniz kavimleri»** adı verilir.

2 — Feodal beylikler:

III. Ramses zamanında memleketin iç düzeni bozuldu. III. Ramses'in öldürülmesiyle, ordu ve donanma da eski kuvvetini kaybetti. Böylece, merkezî idare gevşedi. Prensler, ayrı hükûmetler kurdular. **Amon** şehri rahipleri de merkezden ayrıldılar. Mısır tarihinde firavun olarak anılan ve sayıları sekizi bulan **Ramses'**ler zamanında, her şeye rağmen Mısır parçalanmış oldu.

3 — Libyalıların istilâsı :

Libya'lılar ta barış zamanında, Mısır'a gelip yerleşmiş,

kavimlerdi. Bunlar, Mısır ordusunda parayla askerlik yapıyorlardı. Zamanla, ordudaki hâkimiyetlerini sağlayan Libya'lılar, Mısır'ın delta kısmını (Aşağı Mısır'ı) ellerine geçirdiler (M. Ö. 950). Fakat, Libya'lıların nüfuzu deltadan ileri geçemedi.

4 — Habeşlerin istilâsı :

Mısır, kargaşalık içinde yüzerken, güneyden harekete geçen Habeşler yukarı Mısır'a saldırdılar. Teb'i ele geçirdiler. Habeşler Mısır'ın güneyinde oturuyorlardı. Devlet merkezleri de Napata şehriydi.

Habeşler M. Ö. 750 yıllarında deltaya da saldırdılar. Burasını da buyrukları altına aldılar. Fakat, Habeşler hiçbir zaman birlik kuramadılar.

5 — Asurluların istilâsı :

Asurluların istilâsı M. Ö. 671 yılına rastlar. Asurlular Filistini aldılar. Sina yarımadası yolu ile Mısır'ı ele geçirdiler.

Sargon sülâlesinden **Asur Banipal** Habeşleri yendi; Teb şehrini aldı. On binlerce Habeşliyi de kılıçtan geçirdi. Ancak, Babil'de çıkan bir isyan sonunda Mısır'dan ayrılmak zorunda kaldı.

Says Krallığı (M. Ö. 645 — M. Ö. 525) :

Aşağı Mısır prenslerinden **Sayslı Psammetik** M. Ö. 645'te Mısır'da yeni bir devlet kurdu. Bu işi başarırken de, Libyalı ve Yunanlı askerlerin yardımını sağladı. Devletin sınırlarını Filistin'e kadar genişletti. Ama, bütün didinmelerine rağmen Filistın'le Suriye'yi ele geçiremedi.

Psammetik zamanında Mısır'a Yunan kültürü yayıldı. Memleket, medeniyetçe kalkındı. Psammetik, kurtuluş savaşlarında kendısine yardım eden Yunanlıları bereketli topraklara yerleştirdi. Bu müsaadeden faydalanan Yunanlılar, delta ü-

serinde **Navkratis** ticaret kolonisini kurdular. Lidya'lılar da, yaptıkları hizmetlere karşılık, yüksek memuriyetlere yerleştirildiler. Psammetik'in yabancıları mükâfatlandırma hareketleri Mısırlı'ların hoşuna gitmedi.

Pers istilâsı (M. Ö. 525) :

Mısır, M. Ö. 525 tarihinde Pers kıralı **Kurus**'un oğlu **Kambis** tarafından istilâya uğradı.

Bir süre sonra Mısır'a Makedonya kıralı **İskender** hâkim oldu. İskender'in ölümünden sonra da Mısır, Ptoleme'nin buyruğuna geçti. Daha sonraları Mısır'da, Roma hâkimiyetini görüyoruz.

M. S. 395'te, Roma imparatorluğu ikiye bölününce Mısır, Bizanslı'ların payına düştü. Bizanslı'lar zayıflayınca Mısır'a sırasiyle Araplar, Fatımîler, Eyyubîler, Kölemenler ve 1517 de de Osmanlı Türkleri hâkim oldular.

Mısır uygarlığı :

Mısırlı'lar kırallıkla yönetilirdi. Sonraları, Mısır kırallarına firavun denildi. Firavunlar Tanrının oğlu olarak bilinirdi. Bu sebeple de, taşıyla toprağıyla bütün ülke onların öz malı kabul olunurdu.

Mısır'da önceleri site idaresi vardı. Zamanla bu minik devletçikler birleştiler. Bu suretle merkezî bir kırallık idaresi kuruldu. Kıralın yanında vezirler bulunurdu. Memurlar «kâtip» sınıfından seçilirdi. Vilâyetlerin başında valiler iş görürdü. Halk sanatkârlar, köleler, tutsaklar ve angarya işlerinde çalıştırılan yabancılar olarak kısımlara ayrılmıştı.

Mısır uygarlığı çok ileri bir durumda idi. Maliye ve ekonomi kuvvetliydi. Alış verişte takas usulü carî idi. Mısır toprakları ilk zamanlarda firavunun, sonraları da devletin oldu. Bunun için, ekilen topraklardan alınan ürünün bir kısmı, devlete vergi olarak ödenirdi.

Mısırlı'lar başlangıçta güneş, ağaç, taşlar ve Nil nehri gibi varlıklara taparlardı. Sonraları hayvanlara tapmağa başladılar. Apis öküzüne taptıkları gibi. Önceleri en ünlü Tanrıları, insan vücutlu, şahin başlı «Horüs» tû. Eski kırallık devrinde baş Tanrı «Re» oldu. Yeni kırallık çağında baş Tanrılığa «Amon» yükseltildi.

Dünyanın en eski yazılarından biri de, Mısır yazısıydı. Mısır yazısına «hiyeroglif» denilir. Hiyeroglif, deyimleri resimlerle anlatırdı. Mısırlı'llar, hiyeroglifi bir cins kâğıt olan papirûs üzerine yazarlardı.

Mısırlı'lar; Mezopotamyalılar gibi, kanallar açarak araziyi sulamayı da bilirlerdi. Bataklıkları kurutmakta da ustaydılar. İlk takvimi yapan milletler arasında Mısırlı'ları da görürüz.

Mısırlı'lar büyük tapınaklar ve piramitler yapmakla, mimarlıkta da ileri olduklarını ispat ettiler. Piramitler, firavunlar için yapılmış mezarlardı. Yüksek memurların mezarlarına da lâbirent denilirdi. Lâbirentler de önemli yapılardan sayılırdı.

Bilhassa yeni kırallık çağında yapılan **Karnak** ve **Luksor** mâbetleri, ölmez şaheserlerden sayılır.

Mısırlı'lar mumyacılıkta, kabartmacılıkta ve heykelcilikte de çok ileriydiler.

MISIR VALİSİ MEHMED ALİ PAŞA: (Bak: Mehmed Ali Paşa Kavalalı) :

MISRA:

Şiirlerde, bir satır içinde bulunan söz dizisine mısra denilir. İki mısra beyit, iki beyit te kıt'a adını alır. Mısralar daima bir satıra sığdırılır. Mısra başları her zaman büyük harfle yazılır.

MIŞIL MIŞIL:

Minik bir yavrunun rahat uyumasına, «mışıl mışıl uyu-

yor» deriz. Bu deyim, rahat ve sessiz uyku halini anlatmak için kullanılır.

MIYMINTI:

Tembel olan ve çok yavaş iş gören kimselere mıymıntı denir. Mıymıntıları kimse sevmez. Onun için daima hamarat ve çalışkan olmalıdır.

MIZIKÇI:

Oyun düzenini bozanlar mızıkçı çocuklardır. Mızıkçılar oyuna fesat karıştırırlar, oyunun güzelliğini bozarlar. Mızıkçılar arkadaş edinemezler. Mızıkçılığı bilinen çocukları oyuna da almazlar.

Mızıkçı kelimesi oyun için kullanıldığı gibi,alış veriş için de kullanılır. Pazarlığı bozanlar, alış - veriş şartlarına uysallık göstermeyenler yine mızıkçı insanlardır. Oyun çocukların karakter aynasıdır. Oyun esnasında mızıkçılık, oyun bozanlık eden çocuklar asla dürüst sayılmazlar.

MIZMIZ:

Konuşurken sözü yayan ve ağır ağır konuşan kimselere mızmız denir. Mızmızlar işlerinde hem beceriksiz, hem de ağırdırlar. Yemek yemeyen veya nazlana nazlana yiyen kimseler için de, mızmız sözü kullanılır.

MIZRAK:

Eski orduların kullandığı silâhlardan biri de, mızraktır. Mızrak delici, parçalayıcı bir silâhtır. Uzundur. Ucu sivri ve keskin bir bıçağa benzer. Mızrakların uçları çelikten yapılır.

Eskiden, Orta Avrupa ufuklarında at koşturan akıncıla-

rımız kılıç gibi mızrak ta kullanırlardı. Ordumuzun savaş birlikleri arasında mızraklı süvari alayları da vardı.

MIZRAP:

Ut, mandolin, tambur gibi telli sazların çalınmasında mızrap kullanılır. Mızrap, sağ elin parmakları arasında tutularak tellere çarpılır.

Mızraba çalgıç veya tezene de denilir.

Mİ:

«Mi» bir soru takısıdır. Kelimelerin son hecesine göre mi takısı, mı - mu - mü - mu şekillerine girer.

Herhangi bir fiilin sonuna, «mi» takısı eklenirse, o fiil soru şekline sokulmuş olur.

«Mi» takısı daima fiillerden ayrı yazılır; sonuna da bir (?) soru işareti konulur.

«Gülşen, dersine çalıştın mı?» cümlesinde olduğu gibi.

Mİ:

Müzikte kullanılan notalardan biri de, «Mi» sesidir. Mi notası, yedi sesten üçüncüsüdür. «Re» sesinden sonra, «fa» sesinden de önce gelir. Portrenin en alt çizgisi üzerinde bulunur. Ayrıca, ince «mi» sesi de portenin en üst aralığı içinde yer alır.

MİCHEL ANGELO (Mikel Ancelo okunur):

Mikel Ancelo, Rönesans devrinin büyük san'atkârlarından biridir. 1475 te Caprese'de doğmuş; 1564 de Roma'da ölmüştür. İtalyan soyundan olan bu san'at adamı heykeltraşlıkta, mimarlıkta ve şairlikte eşsiz bir deha sahibi idi. Bugüne kadar, Mikel Ancelonun san'atkârlığına hiç kimse erememiştir.

Roma, Floransa şehirleri ile bazı Avrupa müzelerini onun kıymetli eserleri süsler.

Roma'da Vatikan'daki San Pietro kilisesinin kubbesi, Davut ile Musa Peygamberlerin heykelleri, Medici'lerin ve İkinci Jules'in mezarı, Sixtine kilisesinin freskleri Mikel Ancelo'nun en meşhur eserleri arasında yer alır. Mikel Ancelo, güzel san'atler alanında eşsiz bir adam olmakla beraber, zamanın bütün bilgilerini kavramış ünlü bir âlim sayılırdı

MİCHİGAN GÖLÜ:

Michigan gölü Amerika Birleşik Devletlerinin göller bölümünde bulunur. Beş büyük gölden ikincisidir.

Bu göl, deniz düzleminden 175 metre yüksekliktedir. Alanı 58.145 kilometre karedir.

Michigan gölünün kıyılarında büyük endüstri merkezleri kurulmuştur.

MİDE:

Sindirim organlarımızın en önemlilerinden biri de **mide**dir. Vücudun karın boşluğu içindedir. Diyaframın altındadır. Karnımızın sol tarafına düşer. Çaydanlık şekline benzer.

Midenin yemek borusu ile birleşen yerine **mide ağzı** denilir. Mide ile ince barsağın birleştiği kısım da **mide kapısı** adını alır. Böylece, biri yukarda, diğeri de aşağıda olmak üzere midenin 2 deliği vardır. Mide kapısından gelen besinler, midenin kapısından çıkarak ince barsağa girer. Mide kapısında bir boğum bulunur. Bu boğum tıpkı bir kapağa benzer. Böylece, ince barsağa geçen besinler, bir daha mideye giremez. Halbuki, mide ağzı nisbeten daha gevşektir. Kusma olaylarında, mide içindekiler yemek borusu yoluyla dışarı çıkabilir.

Mide üç tabakadan yapılmıştır. Bunlar da:

1 — Katılgan dokudan yapılmış olan dış tabaka,

2 — Yalız kas dokusundan ibaret olan orta tabaka,

3 — İç tabaka, adlarını taşırlar.

İç tabaka 2 milimetre kalınlığında bir epitelyumdan ibarettir.

Midede 3 türlü kas vardır. Bu kaslar da;

a) Uzunlamasına kaslar,

b) Halka şeklinde kaslar,

c) İğri kaslar olarak çeşit biçimdedirler.

Bu değişik kaslar, midenin, her doğrultuda kolayca hareketini sağlarlar.

Mide bezleri, iç zarın katılgan doku içine eldiven parmağı gibi girmesinden meydana gelmiştir. Mide bezlerinden mide özsuyu salgılanır. Mide bezlerini meydana getiren hücreler açık renklidir. Bu bezlerden **Pepsin diyastazı** salgılanır. Mide bezlerinin arasında görünen koyu renkli hücrelerden ise kloridrik asid çıkar. Kloridrik asid salgılayan bezlerin çoğu, mide kapısı yakınında bulunur. Bu hücreler de, kandan aldıkları sodyum klorürü, kloridrik asidi haline getirirler.

Midede iki türlü sindirim olur. Ağızda çiğnenip yumuşatılan ve tükrükle etki gören besinler yutak, yemek borusu yolu ile mideye gelirler.

Midede iki türlü sindirim olur. Ağızda çğnenip yumuşade sindirilmiş olurlar. Yine de, sindirim olayı mide de tamamlanmış olmaz. Bu iş ince barsaklarda tamamlanmış olur.

MİDHAT PAŞA (1882 - 1884):

Tarihimizde hayatını hürriyet uğruna feda edenlerden biri de Midhat Paşadır. Hürriyet şehidi Midhat Paşa, Rusçuklu Hacı Eşref Efendinin oğludur. İstanbulda 1822 yılında doğdu

Asıl adı Ahmet Şefik'ti. Gayet zeki olan Ahmet Şefik Kur'anı ezberlemiş, hafız olmuştu. 13-14 yaşlarında Babıâlinin Divanı Hümayun kalemine kâtip olmuştu. Burada kendisine Midhat mahlâsı takma adı) verilmişti. Midhat. Babıâli kaleminde çalışırken medreseye devam etti. Bir taraftan da özel dersler aldı. Bu suretle arapça ve farsçayı iyice öğrendi. Ayrıca, Koca Reşit Paşanın sözünü dinleyerek 35 yaşından sonra fransızçayı da öğrenmiş oldu.

Kahramanlık Hikâyeleri:

HİLMİ ÇERKEŞ TEPESİ

26 Ağustos 1916'ya kadar Galiçya dağlarının isimsiz bir tepesiydi burası. Diğer yüzlerce tepe gibi.

Teğmen Hilmi Çerkeş 26 Ağustosta beş defa geriye püskürttüğü Moskof askerlerini büsbütün yok edebilmek için durmadan yılmadan dövüşüyordu. Elbiseleri yırtılmıştı. Omuzlarında, kollarında, vücudünün bir çok yerinde yaralar vardı. Başındaki yara hâlâ kanıyordu. Kanlar, beyaz sargı bezinin dışına sızmış, şakaklarına doğru akıyordu. O, aldırmıyor; taş, toprak, çelik, alev, ateş yağmuru altında yılmadan çarpışıyordu.

— Haydi arslanlarım! Anamız bizi bu gün için boğurdu. Diye haykırıyor, askerlerinin güçlerini arttırıyordu.

Bir kurşun, kılıç tutan elini yaraladı. Bileğini parçaladı. Kılıç yere düştü. O, hiç bir şey olmamış gibi kanlar akan kolunu savurdu.

— Tanrı uludur! Daha hızlı vurun, durmayın!

Fakat kendisi fazla ileri gidemedi. İkinci kurşun iman dolu göğsünü delmiş, onu yere sermişti.

İki sıhhiye eri hemen sedyeye koydular. Geri götüreceklerdi.

— Götürmeyin beni. Askerlerimin yanından ayrılmak istemiyorum.

Tepelerinde patlıyan şarapnel, onu ve sedyecileri paramparça etti. Çok geçmeden zafer bayrağı teğmen Hilminin parçalanmış vücudü yanına dikildi.

O günden sonra bu tepe, onun ünlü adını taşıdı.

Tarihî Fıkralar:

HİÇ YOKTAN CEZA

Emevî kumandanlarından Haccac-ı Zalim, bir gece Yoğurtçular Çarşısından geçerken; yoğurtçulardan birinin kâseleri önünde kendi kendine konuştuğunu görmüş; Adam:

— Yoğurtları satayım. Çok para kazanayım. Zengin olayım. Haccac'ın kızıyle evleneyim. Eğer beni dinlemiyecek olursa, beline şöyle bir tekme indireyim.

Diye ayağını sallayınca kâseler devrilmiş. Haccac da kulağına yapışmış ve dövmüş.

— Sen benim kızımı tekmelersen; ben de işte böyle döverim seni, demiş.

Gülüyorum :

BİR GÖZÜ VAR

Filiz ile annesi sokakta giderken duvar kenarında oturan bir dilenciye rastladılar. Parça parça elbisesiyle çok merhamet çekici idi. Kadıncağız da acıdı.

— Zavallının galiba iki gözü de kör. On kuruş vereyim.

Filiz adamın yüzüne dikkatle baktı.

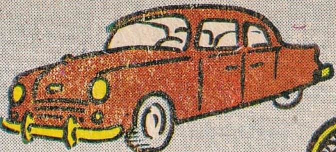
— Beş kuruş ver anneciğim, bir gözü görüyor.

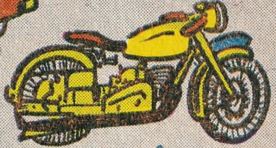
AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : ALİ RIZA AKISAN
Teknik Sekreter: EJDER AKISAN - Yayımlıyan: AKISAN YAYINEVİ : İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
11 Mart 1955, Cuma, Sayı: 65 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

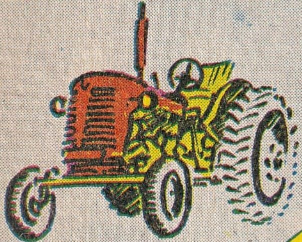
UÇAK

OTOMOBİL

TRAKTÖR

MOTOSİKLET

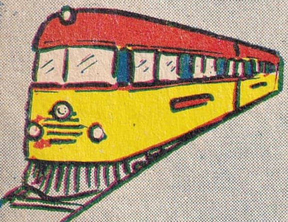
AKISAN

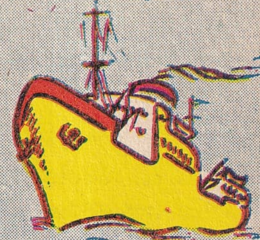
CEP ANSİKLOPEDİSİ

M-13

MOTORLU TREN

GEMİ

MOTÖRLÜ ARAÇLAR

TANK

DENİZ MOTORU

Faydalı Bilgiler

Kemik tarakları kullanmadan evvel zeytinyağına batırmalıdır. Bu suretle fazla dayanmaları temin edilmiş olur.

★

Sigaranın ellerde bıraktığı lekeler, yarıyarıya karıştırılmış oksijenli su ve amonyakla çıkar.

★

Saksılardaki çiçekleri suladıktan sonra, saksı içindeki nemliliğin uzun zaman sürmesi arzu ediliyorsa; saksının üzerine ortası delik bir kâğıt kapatmalıdır.

★

Dolaplara karıncaların ve diğer böceklerin girmemesi için, içlerine sirke ile dolu bir tabak koymalıdır.

★

Naylon fırçaları temizlemek için, sadece sabunlu ve soğuk su kullanmalıdır.

★

Beyaz kumaşlar üzerindeki kopya kalemi (mor, sabit kalem) lekelerini çıkarmak için bunları önce oksijenli su ile silmeli ve sonra soğuk su ile yıkamalıdır

★

Rugan iskarpin ve kemerleri yumuşatmak için arasıra zeytinyağına batırılmış bir pamukla silmelidir.

★

Tuvalet ve banyolarda bulunan kromlu ve nikelli musluklar alkole batırılmış bir bez parçası ile silinirse kolayca temizlenir ve parlar.

★

Halıların uçlarının kıvrılmasını önlemek için, uçlarına ufak bir demir parçası dikmelidir.

Günden güne gelişen Midhat 1844 yılında kâtiplik görevile Şam'a, Konyaya ve Kastamonuya gitti. Oralarda 1849 a kadar 5 yıl kaldı. İstanbula dönünce Mektupçu kaleminde, daha sonraları da Mazbata Odası Başhalifeliğinde bulundu. Dürüstlüğü ve çalışkanlığı ile göze çarpan Midhat, (Ahmet Şefik) Efendi, bir aralık özel bir vazifeyle Suriyeye gönderildi. Suriyede yaptığı inceleme sonunda, şahısların ellerinde kalan devlet mallarını ortaya çıkardı. Böylelikle de, o vakitler Arabistan Ordusu Müşiri bulunan Kıbrıslı Mehmet Paşanın vazifesinden atılmasını sağlamış oldu. Mithat Paşa, bu doğru hareketiyle Koca Reşit Paşanın güvenini kazandı.

Kıbrıslı Mehmet Paşa da bunu unutmadı. Bir gün Sadrazam olur olmaz ilk işi Midhat Paşanın vazifesine son vermek oldu. Hattâ kendisini mahkemeye verdiyse de, suçsuz oluşu sebebile Midhat Paşa, mahkemeyi kazandı. Ama, bu temiz seciyeli vatansever sonraları, daha önemli devlet işlerinde çalıştırıldı.

Midhat Paşa 1858 de, Âli Paşanın sadrıazamlığı sırasında Avrupaya gitti. Orada 6 ay kadar kalarak fransızcasını kuvvetlendirdi. Memlekete döndüğü zaman sadaret makamında, Kıbrıslı Mehmed Paşa bulunuyordu. Böyle olmakla beraber Kıbrıslı Mehmet Paşa, herkesçe dürüst tanınan Mithat Paşaya daha kıymetli vazifeler verdi.

İşte, 1861 tarihinde Midhat Paşayı, vezir rütbesiyle Niş Valiliğinde görüyoruz. Midhat Paşanın en başarılı yıllarına bundan sonra rastlıyoruz.

Onun Nişte Vali bulunduğu sıralarda yollar, köprüler yapılmış, tarlaları sulamak gayesiyle kanallar açılmıştır. Artık eşkiya türemez olmuş; halk, engin bir huzura kavuşmuştur.

Midhat Paşanın Niş Valiliği 4 yıl sürdü. Gösterdiği üstün başarılardan dolayı Nişe, Silistre ve Vidin vilâyetleri de eklenerek bu yerlerin idaresi Midhat Paşaya bırakıldı. Teşkil edilen bu geniş vilâyete de, «Tuna Vilâyeti» adı verildi. Midhat Paşa, bu yeni vilâyetin kalkınması için de durmadan çalıştı. Az zamanda, Bulgar çetecileri sindirildi. Yeni yollar, yeni

köprüler yapıldı. Bugün, memleketimizin ekonomik hayatında birer eser olan Ziraat Bankası ile Emniyet Sandığı da, daha o zamanlar Midhat Paşa tarafından kurulmuş müesseselerdi. Belediye teşkilâtı, san'at okullariyle arabacılık ve gemicilik şirketleri hep Mithat Paşanın açtığı yerlerdi.

Yapıcı kudrete sahip olan bu büyük insanın Tuna Valiliğinde geçen 3 yılı muvaffakıyetle doludur.

Artık Babıâlide de kendisini iyiden iyiye beğeniyordu. Bunun neticesi olarak Midhat Paşa İstanbula çağırıldı. Yeni kurulan «Şûrayi Devlet» Reisliğine getirildi. Fakat bir müddet sonra Âli Paşanın her dediğine «evet» dememesi sebebiyle İstanbuldan uzaklaştırıldı. Bağdad Valiliğine tayin edildi.

Midhat Paşa sonsuz çalışmasiyle orada da yeni, yeni eserler meydana getirmeğe başladı. Ama ne yazık ki Sadrazam Mahmut Nedim Paşanın kıskançlığı, Midhat Paşanın çalışmasına engel oldu. Görevinden istifa eden Midhat Paşa İstanbul'a geldi. Padişah Sultan Abdülâziz'in huzurunda Mahmut Nedim Paşanın yolsuzluklarını ispat etti. Bunun üzerine de, 1872 de Padişah tarafından Sadrıâzamlığa getirıldi. Midhat Paşa gibi doğru bir insan, Abdülâzizin sadrazamlığını elbette ki yapamazdı. Çünkü, Padişah çok müsrif bir adamdı. Aynı zamanda da müstebitti. 2.5 ay süren Sadrazamlıktan uzaklaşmak zorunda kalan Midhat Paşa, 6 ay sonra Adliye Nazırlığına getirildi. Bu görevde 3 ay çalıştıktan sonra Selânik Valiliğine tayin olundu.

Mahmut Nedim Paşa halkın dedikodusunu ve hoşnutsuzluğunu kazanmıştı. Genç Osmanlılar da bu durumdan faydalanıyorlardı. Aralarında Namık Kemal, Ziya Paşa gibi aydın fikirli insanların bulunduğu «Genç Osmanlılar» memlekette Meşrutiyetin ilân edilmesini istiyorlardı. Bu sebeple de Midhat Paşa, bunların lideri durumunda idi.

Nihayet Abdülâziz, Mahmut Nedim Paşayı Sadrazamlıktan uzaklaştırdı. Yerine de, Mütercim Rüştü Paşayı getirdi. Midhat Paşa bu suretle, tekrar Vükelâ heyetine ve Şûrayı Devlet Reisliğine getirilmiş oldu.

Gittikçe teşkilâtlanan Genç Osmanlılar Sultan Abdül-

âzizi tahttan indirdiler. Sultan Murat V i tahta oturttular. Boğaziçindeki saraylardan birine hapsolunan Abdülâziz, makasla el bilek damarlarını keserek intihar etti.

Beşinci Murat da deliliği yüzünden Padişahlıktan uzaklaştırıldı. Yerine de İkinci Abdülhamit getirildi. Abdülhamit II. Çok kurnazdı. Etrafa hoş görünmek ve mevkiini sağlamlamak gayesile Abdülhamit II., Midhat Paşayı Sadrıâzam yaptı. Meşrutiyeti ilân edeceğini vaadederek içlerinde Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi hürriyet kahramanlarının da bulunduğu bir Kanunu Esasi Komisyonunun kurulmasına müsaade etti. Hattâ bir müddet sonra da Meşrutiyet ilân olundu; Meclisi Meb'usan da toplandı (1876). Fakat ruhan müstebit olan İkinci Abdülhamit, Meclisi kapamak ve Meşrutiyeti ortadan kaldırmak için fırsat gözlüyordu. Başlayan Osmanlı - Rus savaşı da bu fırsatı vermiş oldu.

Abdülhamit II., Rusyaya savaş açtığı bahanesiyle Midhat Paşayı Sadrazamlıktan uzaklaştırdı. Memleket sınırları dışına da sürdü. Böyle olmakla beraber Abdülhamit II., Midhat Paşadan çok ürküyordu. Bir gün, Abdülâziz gibi tahttan indirilmek endişesi içinde titreyen İkinci Abdülhamit, sürülmeyi yeter bulmuyor, Midhat Paşayı yok etmeyi düşünüyordu. Nihayet, aranan plân da bulunmuştu. Abdülâzizi öldürdü iddiasile, tatlı sözlerle kandırılıp Avrupadan getirilen Midhat Paşa mahkemeye verildi. Mahkeme İstanbulda, Yıldızda Abdülhamidin başkanlığında açıldı. (Midhat Paşa Avrupadan dönünce, Suriye Valiliğine gönderilmişti. Mahkeme bundan sonra cereyan etmiştir.)

Hakikatte intihar eden Abdülâzizin ölümü üzerinden de, tam 5 yıl geçmişti. Ama, ne olursa olsun, yalancı şahidlerin ifadelerine dayanan ve sahte hâkimlerden teşekkül eden uydurma mahkeme Midhat Paşayı, Damat Mahmut ve Nuri Paşaları idama mahkûm etti. Fakat, sinsice hareket eden Abdülhamit II, idam hükmünü müebbet sürgüne çevirerek Midhat Paşa ile arkadaşlarını Taif'e sürdü.

1881 den 1884 yılına kadar kötü şartlar içinde devam eden

zindan hayatı, 7 mayıs gecesi sona erdi. Büyük ve hiç bir müstebidin önünde eğilmiyen Midhat Paşa, hain eller tarafından kahpece boğazlandı.

Böylece, millet yolunda ve hürriyet uğrunda yılmadan mücadele eden büyük insan Midhat Paşa, hürriyet şehidi olarak tarihimizdeki şerefli yerini almış oldu. Tertemiz bir insandı. Medenî cesareti sonsuzdu. Abdülâzizin ve Abdülhamidin koyu istibdadına karşı direnmesini bilmişti. O, her fani gibi hayata veda etti. Ama, Büyük Türk Milletinin kalbinde, en sıcak duygularla ebediyen yaşayacaktır.

Nur içinde yatsın.

MİDİLLİ:

Midilli, Ege Denizi adalarındandır. Anadolunun batı kıyıları önündedir. Edremit Körfezinin ağzını kaplar. Bu suretle körfezi, batı ve güney batı rüzgârlarından korur.

Bugün, Yunanistanın bir parçası sayılan Midilli adasının uzunluğu 74, genişliği de 55 kilometreyi geçmez. Büyük çöküntülerle Ege Denizi teşekkül ederken, Midilli de Anadoludan kopup ayrılmıştı. Adanın genişliği 3500 kilometre karedir. Nüfus 145 bin kadardır. Başlıca şehri de, adanın doğu kıyıları üzerinde kurulmuş bulunan Midilli şehridir. Midilli şehrinin içinde 45.000 insan yaşar. Midillinin güneyinde, içerlere doğru uzanmış iki körfez vardır. Bunlardan batıdaki «Kalonya», güney doğudaki da «Yero» körfezleri adını taşırlar. Bu körfezler, birer tabiî liman görünüşündedirler. Gemilerin barınmasına elverişlidirler. Adanın kuzeyinde, «838» metre yüksekliği bulan «Korekas» dağları yer alır.

Tarihin ilk çağlarından başlayarak Midilli daima el değiştirmiş; böylelikle çeşidli milletlerin bayrağı altında kalmıştır.

Değişik zamanlarda buraya Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Cenevizliler hâkim olmuşlardı. Fatih Sultan Mehmet zamanında, 1462 yılında da ada, Osmanlı sınırlarına katılmış oldu.

Birinci Cihan Savaşı sonuna kadar, Türk vatanının bir

parçası olarak kalan Midilli «Sevres» antlaşmasiyle Yunanistana bırakıldı. «Lausanne» barışı ile de burasının Yunanlılarda kalmasını kabul ettik.

Midillinin iklimi ılımandır. Ovalarda tarım yapılır. Bağları ve zeytinlikleri çoktur. Hayvan beslenirse de ada halkına yetişmez. Şarapçılık, zeytincilik, yağcılık çok ileri durumdadır. Palamut meşesi ormanları da zengindir. İncirlikleri geniştir. Kıyılarda yaşayanlar, gemicilik ve balıkçılık yaparlar. Midilli, ticaretini, en çok Ayvalık ile yapmaktadır.

MİDYAT:

Midyat, güney doğu Anadoludadır. Mardin vilâyetine bağlı bir kara merkezidir. Denizden 950 metre yüksekte bulunan Midyat'ın 76 köyü vardır. Genel nüfusu 38.956 dır. Merkezde 21 bin insan yaşar. Bunun 7660 ı Midyat'ın içindedir. Halkın çoğu tarım yapar; hayvancılıkla geçinir.

MİDYE:

Midye, bir deniz hayvanıdır. Solungaçları yassıdır. Yumuşakçalar cinsinden olan midyenin üzerinde, kapak şeklinde iki sert kabuk vardır. Hayvan, böylece kendisini düşmanlarından kolaylıkla korur. Midyeler, deniz içindeki kayalar üzerinde kümeler, salkımlar halinde yaşarlar.

Lâğım ağızlarında yaşayan midyelerden gayri, diğer midyeler yenilir.

MİĞFER:

Törenlerde, askerlerin başlarına giydiği çelik başlıklara **miğfer** veya tulga denilir. Miğfer, bir baş giyeceğidir. Yuvarlaktır. Mermi parçalarından, kurşunlardan ve kaya kırıklarından başı korur. Savaşa giren erlerin başında miğferler bulunur.

Miğfer, bugünkü ordularda kullanıldığı gibi, çok eskiden de kullanılırdı.

İtfaiye erleri ile polisler de miğfer kullanmaktadırlar.

MİHALIÇÇIK:

Mihalıççık, Eskişehir vilâyeti kazalarından biridir. Porsuk suyu ile Sakarya nehri kıvrımı içinde yer alır. Bütün köyle-

rinin sayısı 64 tür. Genel nüfusu 29.647 dir. Kasabanın içinde 1970 kişi barınır. Eskişehir'in kuzey doğusunda bulunan kasaba ve civarı halkı tarım yapar, hayvan besler.

MİHRACE:

Hindistan'da, bazı yerli hükûmetlerin başlarına **mihrace** adı verilir. Mihraceler büyük saraylarda, debdebe içinde yaşarlar. Zenginlikleriyle de şöhret kazanmışlardır

MİHRAP:

Camilerde, kıble tarafında olup imamın namaz kıldığı yerin ön kısmına mihrap denilir. Mihrap, cami duvarı içinde bir oyuktan ibarettir.

MİKA:

Mika cam gibi saydamdır (şeffaftır). Ateşe dayanıklı olan bir taş cinsidir. İnce yaprak haline getirilebilir. Çok defa sobaların kapaklarında gördüğümüz mikanın ak mika, kara mika (Biyotit) gibi türlü cinsleri vardır. Bütün mikalar alüminyum ile bir madenin silistidir. Dünyada en çok mika çıkaran yerler Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanadadır.

MİKROBİYOLOJİ :

Mikroplarla uğraşan, konusunu mikroplar teşkil eden bir ilim koluna **mikrobiyoloji** denir.

MİKROFON:

Mikrofon, sesi uzaklara ileten veya tabiî halinden daha çok gürleştiren bir araçtır. Bu aygıt elektrik kuvvetiyle çalışır.

Radyo spikerleri, konferansçılar, nutuk söyleyen hatipler hep mikrofon önünde konuşurlar. Mikrofon, konuşanın ağzına yakın bulundurulur. Üzeri delikli bir kutuya benzer. Deliklerin arkasında. ses dalgacıklarının kolayca titrettiği ince levha vardır. Bu levhanın arkasında da kömür çubuklar yer alır.

Ses dalgaları ince levhayı titrettiği zaman, bu levha, sesin şiddetine göre kömür çubuklara çarpar. Levhanın kömür çubuklara çarpması elektrik devresinin kapanmasına veya açıl-

masına sebep olur. Bu suretle ses titreşimleri elektrik akımı halinde mikrofona bağlı olan karşı cihazları (hoparlörleri) de harekete getirmiş olurlar.

O cihazlar da; mikrofon esasına göre yapılmışlardır.

MİKRON:

Metrenin milyonda bir parçasına **mikron** denir. Mikron, milimetrenin de binde bir parçasıdır. Mikron çok duyar (hassas) ölçülerde kullanılır. Mikronla mikroplar ölçülür.

MİKRONEZYA:

Avusturalya ile Yeni Gine'nin kuzeydoğusunu çeviren adalar gurubuna «Mikronezya» adı verilir. Mikronezya kelimesi «küçük adalar» anlamını taşır.

Büyük Okyanus'un içinde serpili bulunan adaları Polinezya, Melânezya ve Mikronezya diye 3 bölüme ayırırız. Mikronezya bölümü içinde Marianne, Caroline, Palao, Magellan, Anson, Marshall ve Gilbert takımadaları yer alır. Ekvator, Mikronezyanın üzerinden ve yakınlarından geçer. Bunun için, bu irili ufaklı binlerce adacık tropikal bir görünüşe sahiptir. İklim sıcaktır. Yağmurlar boldur. Her taraf yeşilliklerle örtülüdür. Yerliler çıplak dolaşırlar. Kulübelerde yaşarlar, balıkçılık ve gemicilik yaparlar. Mikronezyalılar Melânezyalılardan daha açık renktedirler. İçlerinde, pek çok ta mercan atolünün bulunduğu Mikronezya adaları, Amerika Birleşik Devletleri ile İngiltere arasında paylaşılmış gibidir.

MİKROPLAR:

Gözlerimizle göremediğimiz çok küçük canlılara **«mikrop»** adı verilir. Mikroplar ancak, mikroskop denilen özel bir âletle görülebilirler.

Mikroplar hem bitki cinsinden, hem de hayvan cinsinden yaratıklardır. Zararlıları olduğu gibi faydalı olanları da vardır. Zararlı mikroplar, atom silâhı kadar korkunçturlar. İnsan sağlığını kemiren ve her gün binlerce insanın, hayvanın ölmesine sebep olan hastalık mikropları zararlı mikroplardır.

Hayvanlar âlemine dahil olan mikroplar, tek hücreli amip-

lerdir. Bitkisel mikroplar ise, bakterileri meydana getirir. Devrilen bir ağacı çürüten, ölen bir hayvanı kokutup zamanla yok eden hep bu minnacık bakterilerdir. Etrafımızda var olup ta, kendilerini göremediği, milyonlarca mikrop durmadan çalışırlar. Canlıları kemirirler, yemekleri kokuturlar, ölü vücutları asal parçalara ayırırlar.

Sütü ekşitip yoğurt haline getiren, peyniri yapan, ekmek hamurunu ekşiten hep bu minnacık işçilerdir. Hattâ, tereyağını yapan, alkolü vücuda getiren, üzüm suyunu şaraba çeviren mantar (fungi) cinsinden bakterilerdir. Sert ve büyük kayaları kemirip, zamanla verimli topraklar haline getiren yine onlardır.

Böylece, bakterilerin tarım alanında çok büyük hizmetleri vardır. Bilhassa azot bakterileri, (Nitrifiant) havanın azotundan azot bileşikleri meydana getirirler. Azot ta bitkilere çok lâzım olan bir varlıktır. Havadaki karbon asitini de yine bakteriler yaparlar. Netice itibariyle bakterilerin insanlara zararları olduğu kadar, sayısız faydaları da vardır.

MİKROP HASTALIKLARI:

Yukarıda, kısaca mikroplardan ve bunların faydalarından bahsetmiş, zararlarını da işaret etmiştik. Şimdi de, mikrop hastalıklarına bir göz atalım.

İnsan vücudunu kemiren korkunç hastalıklardan çoğunu yine mikroplar yapar. Bu mikroplar bazan hayvan, bazan da bitki soyundan canlılardır.

İnsan, hayvan vücuduna veya bitki gövdesine giren mikroplar, toksin adı verilen zehirler çıkarırlar. Bu zehirlere karşı koyamıyan canlı organlar, ya sakat kalırlar veya ölüme giderler. Etrafımızda, çok temiz gördüğümüz yerlerde bile göze görünmez milyonlarca mikrop vardır. Böylece, her an, çok korkunç bir düşman ordusunun saldırışı karşısındayız demektir. Bu mikroplar ordusuna karşı koyabilmek için de, ancak çok temiz olmamız ve temizlik kurallarına itina göstermemiz iktiza eder. Bunları yapmazsak, bir gün biz de mikropların saldırışı karşısında sağlığımızı kaybederiz.

Hastalık mikroplarının da bitki soyundan olanlarına **bakteri**, hayvan soyundan olanlarına da **protozoa** denilir.

Hastalık mikroplarının vücudumuza nasıl girdiğini elbette öğrenmek istersiniz. Şimdi bunu açıklayalım.

Hastalık mikropları vücudumuza, vücudun pencerelerinden, çatlak ve yarıklarından girerler. Ağız, burun ve deri çatlakları, mikropların vücuda kolayca girmesini sağlayan yerlerdir. Bazı mikroplar sindirim, bazı mikroplar da solunum yoluyla vücuda alınırlar. Derimiz vücudu kaplayan bir örtüdür. Bunun bir tarafı kesilir veya parçalanırsa, orası da mikropların giriş kapısı haline gelir. Bununla beraber bit, pire, sivri sinek, kara sinek, tahtakurusu vesair gibi böcekler de mikropları insandan insana geçirirler. Bu böcekler hasta bir insanı ısırdıktan sonra, sağlam insanları ısırırlarsa hastalık mikroplarını sağlamlara da aşılamış olurlar.

Sıtma, veba, tifüs, uyku hastalığı mikropları hep yukarıda saydığımız böceklerin insanlara bulaştırdıkları mikroplardır.

Her gün, sayısız mikroplarla karşı karşıya olduğumuz halde niçin daima hastalanmadığımızı hiç düşündünüz mü? Öyle ya, aldığımız besinlerde, içtiğimiz sularda mikropların binlercesi bulunduğu bir hakikattır. Böyle olmakla beraber, sağlığımızı hemencecik kaybetmiyoruz. Bunun da sebebi, vücudumuzun mikroplara karşı koyma kabiliyetidir. Vücudumuz içinde, mikroplarla savaşan ve onları çok defa yok eden veya zararsız bir şekle sokan ordular vardır. Eğer uykusuzluk, bakımsızlık, besinsizlik, suistimal gibi olaylar sonunda vücut savunması yıpranırsa, o zaman, hastalık mikroplarına gün doğar.

Tetanoz mikrobu, çıban mikrokokları, spirillalar, uyku hastalığı trypanosome'u, veba basili, tifo basili, kuş palazı basili, kolera mikrobu, verem basilleri zararlı mikropların bir kısmını teşkil ederler.

Biz mikroplarla, başlıca 3 şekilde savaşırız:

1 — Mikropları yok etmek, mikrop yuvalarını imha etmek. Bu iş, geniş bir teşkilât işidir. Bataklıklar kurutulur. Dur-

gun sulara petrol dökülür. Böylelikle sivri sineklerin kaynakları kurutularak sıtma hastalığı önlenmiş olur.

2 — Mikropların vücuda girmesine engel olmak. Bu iş temizlik, bilgi ve görgü ister. Herkes mikrobun ne kadar korkunç bir varlık olduğunu bilirse, hareketlerini ona göre ayarlar. Vücut, çamaşır ve eşya temizliğine o kadar çok dikkat eder.

3 — Vücuda giren mikropları zararsız bir hale getirmek- Bu iş tamamen doktorlara aittir. İlâçlar, aşılar, seromlar ve tedavi hep vücuttaki mikropların «toxine» lerini zararsız bir hale sokmak içindir.

Hayatımızın en büyük düşmanları olan hastalık mikropları ile daima savaşmak zorundayız. Mikroplarla mücadeleye başlarken, önce onları çok yakından tanımalıyız. Daima temiz olmalıyız. Vücudumuza çok itina göstermeliyiz.

Bol ve kuvvetli besin, yeter uyku, istirahat, açık ve güneşli hava, her zaman temizlik: İşte mikropların baş düşmanları... Mikropların düşmanları, sağlığımızın yakın dostlarıdır. Bunu hatırdan çıkarmamalıyız.

MİKROSKOP:

Gözlerimizle göremediğimiz çok küçük cisimleri görmeye yarayan âletlere **mikroskop** denir. Mikroskop, ayna ve merceklerden meydana gelir. Mikropların tanınmasında, dolayisiyle çeşitli hastalıkların önlenmesinde mikroskobun faydası çoktur.

Mikroskobun keşfi 1590 — 1610 yıllarına rastlar. İnsan hayatında sonsuz iyilikler sağlayan mikroskobu **Galilea** keşfetmiştir.

Mikroskopta, gözümüzü dayadığımız yere oküler denilir. Görülecek cisme yakın olan mercek te objektif adını alır.

MİL:

Mil, uzunluk ölçülerinden biridir. Bugün İngiltere ve diğer bazı milletlerin kullandığı mil, milletlere göre ayrı uzunluklara sahiptir. İngiliz milinin uzunluğu 1609, Fransız deniz mili-
1312

nin uzunluğu 1852, Amerika Birleşik Devletlerinin kullandığı deniz milinin boyu da 1853,25 metredir.

Deniz taşıtlarının saatteki hızı mil ile hesaplanır. Mili çok eskiden, eski Romalı'lar da kullanırlardı. Onlara göre bir mil, 1000 adımlık bir uzunluğa eşittir.

Ayrıca coğrafyada kullanılan mil sözü, sellerin ovalara yaydığı çamurlu kum anlamına gelir. İnce, yuvarlak ve uzun madenlere de yine mil denilir. Eskiden, gözlere kızgın demir sürerler, böylece insanları kör ederlerdi. Buna da «Gözlere mil çekmek» adı verilirdi.

MİLÂS :

Milâs, Muğla vilâyetine bağlı; 85 köylü ve 44814 nüfuslu bir kaza merkezidir. Çevresi dağlık ve ormanlıktır. Hayvancılık, sebzecilik ve meyvacılığı ileridir.

MİLÂT:

Hıristiyan dininin Peygamberi olan Hazreti İsa'nın doğum yılına **«Milât»** adı verilir, Milât, bir çok milletlerin kullandığı takvim yılı başlangıcı olmuştur. 1955 yılı Milât yılıdır. Yani, İsa Peygamberin doğuşundan beri 1955 sene geçmiştir. Biz milâttan sonraki devirler içindeyiz. İsa Peygamberlerin doğumundan önceki devreye de Milâttan önce denir.

MİLİGRAM:

Gramın binde bir ağırlığına miligram denilir. Miligram kısaca mg. harfleriyle belirtilir.

MİLİLİTRE:

Mililitre de, litrenin binde biridir. Bir mililitre bir santimetre küb hacme eşittir. Kısaca, ml. harfleriyle gösterilir.

MİLİMETRE:

Milimetre, metrenin askatlarındandır. Metrenin binde birine milimetre adı verilir. Kısaca mm. harfleriyle gösterilir.

Bir milimetre = 0,001 metredir.

Kenarları birer milimetre olan kareye, milimetre kare denir. Milimetre karenin kısaltılışı da mm.2 dir.

Boyutları birer milimetre olan küblere de milimetre kübler adı verilir. Milimetre küb kısaca mm.3 şeklinde gösterilir.

MİLLET:

Ayni dili konuşan, dilek ve düşünceleri bir olan, ayni tarihi hâtıralara sahip bulunan, acı ve tatlı günlerini birlikte yaşayan insanların meydana getirdiği büyük topluluğa **millet** denir.

Milletin tarifinde bazan dil birliği de aranmaz. Meselâ İsviçre'de Almanca, Fransızca ve İtalyanca olmak üzere 3 ayrı dil kullanılmaktadır. Böylece belki bir dil birliğinden mahrum olan İsviçre'de elbetteki bir millet topluluğu vardır.

Bir topluluğun millet olabilmesi için, o topluluğu teşkil eden fertlerin arasında menfaat, kültür ve tarih bakımından belli bir beraberliğin var olması şarttır. Bir milleti meydana getiren fertlerin yürekleri ayni duygularla çarpar. Amerika Birleşik Devletleri sınırları içinde bir Amerikan milleti vardır. Halbuki, bu Amerikan milletini teşkil eden insanlar başka milletlerden gelmişlerdir. Fakat, kalpleri Amerikalılık için çarpar. (Bak: Türk Milleti).

MİLLETLER ARASI:

Biz komşularımızla birlikte, mahalle topluluğumuzu meydana getiriyoruz. Ayrı kıt'alarda, belirli sınırlar içinde yaşayan milletler de, dünya topluluğunu teşkil ederler. Bir cemiyetin insanları gibi, milletlerin de biribirleriyle ilişkisi vardır. Alışveriş ederler. İhtiyaçlarını karşılıklı olarak sağlarlar. Biribirlerine kültürel yardımlarda bulunurlar. Gerekirse savaşırlar. Böylece, dünya milletlerinin uzaktan veya yakından biribirleriyle daima münasebette bulundukları göze çarpar. İşte, milletler arasında cereyan eden bu olayların hepsi milletlerarası, meseleler adını alır.

Bugün, Milletlerarası meseleler, Amerikanın Nevyork şehrinde kurulmuş bulunan Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Merkezi'nde karara bağlanmaktadır. Orada, her milletin temsilcisi bulunur. Böylelikle her delege mensup olduğu devleti temsil eder. Delegeler toplanırlar. Dünya durumunu, Milletlerarasındaki dâvaları iyi bir sonuca bağlamıya çalışırlar.

MİLLETVEKİLİ:

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine Milletvekili veya Mebus denilir. Milletvekilleri, Milletvekili seçimi kanunu gereğince, seçim çevrelerinden seçilirler. Vilâyetler seçim çevreleridir. Kanunlarımıza göre, her 40 bin kişi için bir Mebus seçilmektedir. Mebuslar, seçildikleri vilâyetin Mebusu olarak anılmakla beraber, bütün Türk Milletinin vekili sayılırlar.

Bugünkü Türkiye Büyük Millet Meclisi'mizde 541 Mebus vardır. Milletvekilleri her dört yılda bir seçilirler. (Daha geniş bilgi edinmek için Milletvekili seçimi ile Mebus ve T.B.M. Meclisi kelimelerine bak).

MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ (Bak: Mebus seçimi):

MİLLİYETÇİLİK:

Anayasa kanunumuzun maddeleri arasında «Milliyetçiyiz» deyimi de vardır. Şimdi, bu deyimle neyin anlatılmak istendiğini kısaca belirtelim:

Hepimiz, Türk Milletinin çocukları olmakla övünç duyuyoruz. Milletimiz eski bir medeniyete, şanlı bir tarihe sahiptir. Dünya insanları, medeniyet ışığını bizden yakmışlardır. Konuştuğumuz dil Türkçedir. Dilimiz dillerin en yücesidir; en güzelidir. Milletimizi her milletten üstün görürüz. Millî şerefimizi canla başla koruruz. Milletimize olan sevgimiz sonsuzdur. Millî bağlılığımız kuvvetlidir. Kültürümüz de Türk kültürüdür. Bu kültürü geliştirmek ve yaymak hepimize düşen bir iştir. Böylece, Milliyetçiliğimiz, duygularımızın en değerlilerinden birini teşkil eder ve bütün kıymetlerin üzerinde bir yer alır. Milliyetçiliğimizde başka milletlerin varlığına yönelmiş bir kötülük yoktur. Dünyanın haysiyetli, vekarlı insanlığı içinde Türküz ve daima da Türk olarak yaşayacağız.

MİLYAR:

Milyar matematikte kullanılan bir deyimdir. Milyonun bin katıdır. Rakamların yazılışında milyarlar bölüğü, milyon-

lar bölüğünden sonra gelir. Milyarlar, on milyarlar, yüz milyarlar diye değerlenir. Milyarlar bölümünden sonra da, trilyonlar bölüğü gelir.

1 Milyarın yazılışı şöyledir: 1.000.000.000.

MİLYON:

Milyon, milyarın binde biridir. «1000» sayısının da 1000 katıdır. Milyonun içinde bin tane 1000 vardır. Tam sayıların yazılışında milyonlar bölüğü, binler bölüğünden sonra gelir. Milyarlarla binler bölükleri arasında milyonlar bölüğü yer alır.

1 Milyonun yazılışı şöyledir: 1.000.000.

MİMAR:

Güzel sanatların bir bölümü de mimarlıktır. Mimarlıkla uğraşanlara «mimar» denir. Mimar, her çeşit yapı plânları çizer. Binaların yapılmasını kontrol eder. Böylece, modern binalarla şehirlerimizi güzelleştiren mimarlardır. Stadyumları, galerileri yapan, parkları plânlaştıran yine onlardır.

Türkler, tarih boyunca büyük mimarlar yetiştirmişlerdir. Mimar Sinan, bunların başında gelir. İstanbul'daki Süleymaniye ile Edirne'deki Selimiye camileri Mimar Sinan'ın kurduğu en güzel şaheserlerdir.

Mimarlar Güzel Sanatlar Akademisi veya Teknik Üniversiteden diploma alırlar.

MİMBER:

Camilerde, mihrabın sağ tarafında merdivenle çıkılan bir yer vardır. Buraya mimber adı verilir.

Mimber, hatibin hutbe okuduğu yerdir.

MİMİK:

Yüzün türlü hareketlerine mimik denir. Konuşurken içimizde beliren duygulara göre yüzümüzde türlü hareketler belirir ki bunlar mimik hareketleridir. Mimikler ifadeye canlılık

verirler. Bu sebeple sahne veya filmlerde rol alan artistler, mimik bakımından becerikli, başarılı olmak zorundadırlar.

MİMOZA:

Mimoza bir süs bitkisidir.Baklagillerdendir. Sarı, beyaz veya menekşe renginde çiçekleri vardır. Bu bitkinin yaprakları akasya yapraklarına benzer.

Küstümotu, mimozanın en yaygın olanıdır.

MİNARE:

Camilerin yanlarında, göklere doğru yükselen ince, zarif kuleler vardır. Bunlara minare denilir. Namaz vakitlerinde minarelere çıkan müezzinler ezan okurlar. Bu suretle, namaz vaktinin geldiğini Müslümanlara duyururlar.

Minarelerin etrafını çeviren çember şeklindeki dönemeçlere «şerefe» adı verilir. Müezzin şerefede dönerek ezan okur.

MİNE:

Dişlerimizin üzerinde görülen parlak ve sert maddeye mine denir. Mine, dişimizi dış etkilerden korur. Sert şeyler kırarak, soğuk veya sıcak şeyler yiyerek dişlerimizin minesini çatlatmamalıyız. Minesi çatlayan diş çürümeye yüz tutar.

Madenden yapılan eşya üzerindeki parlak renkli cam tabakaya da yine mine adı verilir.

Saatın kadranı üzerinde mine tabakası bulunur. Ayrıca, çok ince ve parlak nakışlara da mine denir

MİNE ÇİÇEĞİ:

Mine çiçeği, mavi veya menekşe renginde güzel bir çiçektir. Karşılıklı olan yaprakları oymalıdır. Bu çiçeğin sapı dört köşelidir.

Mine çiçeği, «Mineçiçekgiller» türündendir.

MİNERAL:

Madenle ilgili yağlara veya maddelere toptan mineral adı verilir.

Neft, mazot gibi yer altından çıkarılan yağlar mineral yağlardır.

Kükürt, arsenik, antimon, volfrom ve molibden gibi cisimlerin etkisiyle madenleri ham maden haline sokmağa «Mineralleştirmek» denir.

MİNERALOJİ;

Mineraloji, mineralleri inceliyen bir ilim koludur.

MİNİCİK:

Çok küçük varlıkları anlatmak için «minicik» deyimi kullanılır. «Bülbül, minicik bir kuştur» cümlesinde olduğu gibi.

MİNİK:

Küçük fakat sevimli varlıklar için de minik sözü kullanılır. «Benim minik bir kardeşim var» cümlesindeki minik deyimi, sevimli ve küçük bir kardeşimin olduğunu belirtir.

MİNİMİNİ:

Minimini sözü de kocaman kelimesinin karşıtıdır. Ufacık anlamını taşır.

«Şu kuzu miniminidir» cümlesinde olduğu gibi.

MİNİMUM:

Minimum, lâtince bir deyimdir. Çok defa matematikte kullanılan bu kelime değişken bir niceliğin inebileceği en aşağı bir basamağı anlatmak için söylenir. Minimum, asgari kelimesinin de yerini tutar.

Minimum kelimesinin karşıtı maksimumdur.

MİNKALE (Bak: İletki)

MİNÜSKÜL:

Kitap harflerinin küçüklerine kısaca minüskül denir. Büyük kitap harfleri için de majüskül sözü kullanılır.

MİNYATÜR:

Eski el yazması kitaplarında ilksel, fakat hoşa giden şekil-

Kahramanlık Hikâyeleri:

SÜNGÜ SAYESİNDE

— Çukurda tıkıldık kaldık. Bu gidişle düşman bizi fare misali ezecek.

Bombaları tükenmişti. Kırk metre ilerdeki düşman bomba yerinden, birbiri ardınca fırlatılan bombalar çok zarar veriyordu. Şehit olan arkadaşlarını görmek Sadık çavuşu çileden çıkarıyordu. Bölük merkezinden bomba almağa giden er, eli boş dönmüştü.

— Ne haber Ahmet? Bomba yok mu?

— Yok çavuşum. Ancak yarın gelecekmiş.

— Peki ne yapacağız, yüzbaşı ne dedi?

— Dayanın! Dedi.

Sadık çavuşun çatık kaşları, büsbütün birbirine kavuştu. Burma bıyıklarının uçlarını sinirli sinirli kıvırdı:

— Bu çukur içinde, hiç bir işe yaramadan ölmeğe razı mısınız?

— Kim razı olur çavuş?

— Öyleyse gidip susturalım mendeburları!

İki yerinden yaralı, saz benizli bir delikanlı mırıldandı:

— Pek çoğa benziyor onlar. Nasıl başa çıkarız?

— Korkuyorsan; gelme sen. Süngü tak! Marş, marş!

Siperden yıldırım gibi fırladılar. Ayni hızla düşman bomba yerine atladılar. Süngüler işledi. Düşmanların çoğu geberdi. On beş tanesi de teslim oldu.

— Bize sabahtan beri ölüm saçan bombaları, sandıkları ile bizim sipere aktarın. Var olsun süngü! Sayesinde hem bomba kazandık, hem de düşmandan kurtulduk.

Tarihî Fıkralar:

DEĞER MESELESİ

Bu fıkrayı bir çoklarımız Nasrettin Hoca'ya mâlederiz. Aslı söyledir:

Timürlenk, veziri Mevlânâ Ahmet ile hamama gider. Yıka-

nırlarken Timur; başarılarından, sahip olduğu ülkelerden, halkın kendisine verdiği önemden bahseder. Övünür. Sonra:

— Sen bana ne değer biçersin? diye sorar.

Mevlânâ Ahmet düşünmeden cevap verir:

— Yetmiş akçe.

— Yok canım. Yalnız peştimalım yetmiş akçe eder.

— Zaten ben de ona verdim yetmiş akçeyi.

Gülüyoruz!

CEVAP VERMİŞ

Neclâ, yüzünde sevinç pırıltıları olduğu halde eve dönüyordu. Ünlü afacanlardan Metin ile karşılaştı.

— Ne o Neclâ, sevinçli görünüyorsun?

— Dersimi bildim. Ne sorduysa; doğru cevaplar verdim. Âferin dedi öğretmen.

— Ben de bugün öğretmenimin bütün sorduklarına hep cevap verdim.

— Sahi mi?

— Elbet. Ne sorduysa «bilmiyorum efendim» dedim.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : **ALİ RIZA AKISAN** - Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ**: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
11 MART 1955, Cuma — Sayı: 66 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

M-14

MUTFAK ARAÇLARI

Faydalı Bilgiler

BEYAZ İSKARPİNLERİ TEMİZLEMENİN YOLU

Beyaz deri iskarpinler yazı lâstiği ile temizlenebilir. Yalnız bu işte kullanılan lâstik temiz ve beyaz olmalı ve iskarpini silerken hep ayni istikamete ve hafif, hafif sürmelidir.

SANDIĞA ÇAMAŞIRLARI KOYARKEN NELERE DİKKAT ETMELİ?

Sandık ve dolaplarda saklanacak şeylerin iyice kurumuş olması lâzımdır. Aksi takdirde bunlar küflenirler ve üzerlerinde küf lekeleri meydana gelir.

OKSİJENLİ SU NASIL SAKLANIR?

Oksijenli suyu koyu renk şişelerde saklamak lâzımdır. Şişenin ağzı çok sıkı kapatılmalıdır.

BEKLEMİŞ TENTÜRDİYOT ZARARLI MIDIR?

Evet, uzun zaman kullanılmamış tentürdiyotu kullanmak tehlikeli olabilir. Çok beklemiş tentürdiyot deride zararlı yanıklar yapabilir.

DAHA KOLAY BULAŞIK YIKAMANIN YOLU

Bulaşık yıkanılan suya yarım bardak sirke koymalıdır. Bu suretle tabak ve tencereler daha kolay temizlenir.

MEŞİN EŞYA NASIL TEMİZLENİR?

Meşinden yapılma kaplar ve kitap ciltleri, yumurta sarısı ve alkol karışımına batırılan bir yünlü kumaş parçası ile temizlenir.

KUMAŞ ÜZERİNDE ASİT LEKELERİ

Kumaş üzerindeki asit lekelerini çıkarmak için, kumaşları amonyak buharı üzerine tutmak kâfidir.

de ince resimler yapılırdı ki; bunlara «minyatür» adı verilir. Minyatürcülük Osmanlılarda olduğu gibi, İran'da da ileri gitmişti.

Osmanlı minyatür sanatkârları içinde bilhassa «Levnî» yi sayabiliriz.

MİRAÇ:

Miraç kelimesi Arapçadır. Göğe çıkma anlamını taşır.

Mirac-ı İsa: İsa peygamberin göğe çıkmasını belirtir.

Mirac-ı Nebi: deyimi de Hazreti Muhammed'in göğe çıkmasıdır.

Mirac Kandili: Bu deyimin arapça karşılığı Leyle-i miraçtır. Bu da, İslâm dininin yüce Peygamberi Hazreti Muhammed'in miracına rastlayan gecedir. Miraç gecesi kamerî aylardan Recebin 26/27 sıne tesadüf eder.

MİRALAY:

Miralay kelimesinin bugünkü karşılığı albaydır. Yarbaydan büyük, tuğgeneralden küçük bir askerî rütbedir. Miralay, alaya komuta eder.

MİRAS:

Kanunlarımıza göre malı, mülkü olan bir insan ölünce, kendisine ait olan her şeyi çocuklarına, karısına veya yakınlarına kalır. İşte. ölüden diri yakınlara kalan paraya veya mallara, hukuk dilinde miras adı verilir.

Miras şekilleri ve nisbetleri hukuk kanunlarımızda açıklanmıştır.

MİSAFİRLİK VE MUAŞERET KURALLARI:

Dostlarımızın, yakınlarımızın ve komşularımızın görüşmek, konuşmak, dertleşmek; böylece hoş vakit geçirmek için aile yuvalarımıza gelip gitmelerine misafirlik denilir.

Bize misafirler geldiği gibi, biz de misafirliğe gideriz.

Misafir karşılamanın veya misafirliğe gitmenin belirli kuralları vardır. Bu muaşeret kurallarını bellersek etrafımızdaki

insanlar üzerinde iyi tesirler bırakmış oluruz. Her şeyden önce, milletimiz misafirsever bir millettir. Yuvamıza gelenleri daima sevinçle karşılarız. Onlara **Tanrı misafiri** adını veririz.

Şehirlerde yaşıyan ailelerin misafir kabul günleri vardır. Kabul gününün tertibi her bakımdan faydalıdır. O gün işlerini erkenden bitiren ev hanımı misafirlerini karşılamak için hazırlanır. Kabul gününde misafir beklenir; bir yere gidilmez. Uzaktan gelen misafirler boşuna yorulup geri dönmüş olmazlar.

Misafirliğe öğleden sonra gidilir. Misafiri evin kapısında güler yüzle karşılamak adettir.

Manto, palto, pardesü, şapka veya baston gibi eşyası elinden alınan misafir doğruca misafir odasına götürülür; oturtulur. Misafir odası, evin en iyi döşenmiş, en iyi süslenmiş odasıdır. Misafir odada hiçbir zaman yalnız bırakılmaz. Misafirlerin ayrı ayrı hatırlarını sormak, tanışmıyanları birbirlerile tanıştırmak, hoş konuşmalar icat etmek ev sahibine düşen vazifeler sırasındadır. Misafirin canını sıkmamak, ona hoş vakit geçirtmek icap eder. Az sonra ev sahibi misafirlerine döner, hepsine ayrı ayrı nasıl kahve içeceklerini sorar. Kahveler devamınca vaki arzuya göre radyo veya gramofonda dinlenir. Vakit geçince mevsime göre meyva suları veya çay sunulur. Misafirler hava kararmadan evvel ayrılırlar. Misafirlerin yanında dedikodu yapmak, başkalarını çekiştirmek hiç de doğru olmaz. Misafirin gösterdiği kostümü beğenmek, takdir etmek nezaket icabıdır. Daima söz hakkını da ona vermelidir. Ev sahibi konuşmadan ziyade dinlemeyi tercih etmelidir.

Misafirler giderken onları kapıya kadar uğurlamak, palto ve mantolarını giymelerine yardım etmek şarttır. Misafirler evden çıkınca kapıyı şiddetle kapamak ayıptır. Bazı misafirlerimiz de gece yatısına gelirler. O zaman evimizin en iç açıcı odalarından biri misafire ayrılır. Temiz yataklar, temiz örtüler serilir. Gece yatısına gelen misafirlerin evin belli nizamlarına göre hareket etmeleri gerekir.

Bir de yemeğe çağrılan misafirler vardır. Böyle misafirli-

ğe giderken ev sahibine çiçek götürmek iyi bir harekettir. Sofrada yemeklerden memnun kalındığını duyurmalı, tenkitli konuşmalardan sakınmalıdır.

Bayram misafirliklerinde önce küçükler büyükleri ziyaret eder. Ziyaret edilen büyüklerin elleri öpülür, küçüklere de hediyeler verilir. Bayram gezilerinde çok kalınmaz. Uzaklarda olup ta ziyaretine gidemediğimiz yakınlarımıza tebrik mektupları yollamalıyız. Gelen tebrik kartlarını mutlaka cevaplandırmalıyız.

Misafirlerimizle konuşurken can sıkmamaya dikkat etmeliyiz. Gevezeler insanları çabuk bezdirir. Lâubali hitaplardan, senli benli konuşmalardan çekinmeliyiz. Karşımızdakine «siz» diye seslenmeliyiz. Nazik ve yumuşak bir sesle konuşmak karşımızdakini hiç bir zaman sıkmaz. Otururken, kalkarken veya konuşurken bizi küçük düşürecek hareketlerden mutlaka sakınmak gerekir.

Giyinmeye önem vermek, mevsime göre giyinmek topluluk kuralları icabatındandır. Evde iş elbisemizi veya pijamamızı giyeriz. Misafir geleceği zaman en iyi elbiselerimizle hazırlanırız. Temiz, sade giyinmeli; hiçbir zaman gösterişe yer vermemeliyiz. Renkleri ve biçimleri de seçmesini bilmeliyiz. Koyu renkler ve ince çizgili elbiseler insanı olduğundan daha ince gösterir.

Çarşı ve pazar elbiseleri hafif ve kullanışlı olmalıdır. Misafirliğe, düğüne, baloya giderken giyeceğimiz elbiseler de ona göre hazırlanır.

İş yaparken iş, spor yaparken spor elbiseleri giyilir. Toplulukta, selâmlaşmanın da büyük önemi vardır. Yolda bir tanıdığa rastlarsak hafifçe başımızı eğeriz. Selâmı küçükler verirler: büyükler de alırlar. Başlarında resmî kasketi olanlar, şapka çıkarmadan selâm verirler. Subaylar, erler, okullular gibi...

MİSSİSSİPİ:

Dünyanın en uzun nehirlerinden biridir. Amerika Birle-

şik Devletleri sınırları içinde bulunur. Uzunluğu 4,900 kilometredir. Bu uzunluğa Missouri kolunun uzunluğunu da katarsak, o zaman Mississipi'nin boyu 7.200 kilometreyi bulur.

Mississipi nehri Minnesota devletinin İtasca gölünden çıkar. Geniş bir delta yaparak Meksika körfezine dökülür. Ohio, Missouri. Arkansas, Kızılnehir ırmakları Mississipi'nin başlıca kollarını teşkil eder.

Mississipi geçtiği ovaları sulamakla kalmaz. Çavlanlarından elektrik enerjisi sağlanır. Ayrıca su taşıtları için de elverişli bir yoldur.

MİSSOURİ:

Missouri, Mississipi'nin en büyük koludur. Uzunluğu 4.700 kilometredir. Büyük bir kısmının üzerinde gemiler çalışır.

MİSTER :

Mister İngilizce bir sırdır. «Bay» anlamında kullanılır. Erkek isimlerinin önünde yer alır. Amerikalılar da ayni kelimeyi kullanırlar. Kısaltılmışı «Mr.» şeklinde yazılır.

MİSVAK:

Misvak, lifli bir ağaç çubuğudur. Bunun ucu dövülür. Bu suretle lifler, dişleri fırçalayacak bir duruma getirilir. İslâm dininin ulu Peygamberi Hazreti Hazreti Muhammed dişlerini misvakla temizlerdi. Bu sebeple misvak kullanmak Müslümanlarca sünnet sayılır.

MİTOLOJİ:

Çok eski efsaneleri inceliyen bilime «mitoloji» denir. Ayrıca, herhangi bir milletin eski efsanelerinin toplamına da yine mitoloji adı verilir. Yunan mitolojisi gibi.

MİTRALYÖZ (Bak: Makineli tüfek)

MİYOP:

Miyop, göz şeklinin bozulmasiyle meydana gelen bir göz kusurudur. Değişik sebeplerle göz küresi yuvarlaklığını kay-

beder. Bu sebeple, gözün ön taraftan arkaya doğru olan ekseni uzar. Göz, yumurta uzunluğunu andırır. Miyop gözlerde görüntü (imge) ağ tabaka üzerinde değil, daha ön tarafta teşekkül eder. Bu yüzden de uzaktaki cisimler görülmez.

Miyopluğun başlıca sebebi olan art odanın uzunluğu ya doğuştandır, yahut ta sonradan olmadır.

Gözlerinden şüphesi olanlar, hemen bir göz doktoruna baş vurmalıdırlar. Doktor gerekli muayeneyi yapar. Sonra da, görülen lüzuma göre mercek camlı gözlük verir. Miyoplara ıraksak mercekli gözlükler tavsiye olunur. Böyle gözlüklerin camları kalın kenarlı olur.

Az ışıklı yerlerde okumak, kitabı veya defteri gözlere çok yaklaştırmak, veyahut ta haddinden fazla uzaktan okuma göz bozulmasının başlıca sebepleridir.

MİZAÇ:

Herhangi bir insanın karakter, huy ve yaradılış gibi hallerinin tümüne kısaca «mizaç» adı verilir. «Gülşen iyi mizaçlı bir çocuktur» cümlesinde Gülşen'in temiz karakterli, iyi huylu bir çocuk olduğunu anlarız.

Eskiden, çabuk hiddetlenen insanlara «Hadid-ül mizaç» derlerdi. Rahatsız ve hasta olanlar için de «Namizaç» sözü kullanılırdı.

MİZAH:

Mizah, edebiyatta kullanılan bir deyimdir. Anlatılmak istenen bir fikri şakalarla, ince târiz ve nüktelerle süsleyip yazmıya mizah denir. Mizah yazmak sanıldığı kadar kolay değildir. Mizah yazabilen kimselere de mizahçı adı verilir.

MOBİLYA:

Evlerimizi süsleyen oda takımlarına mobilya denir. Mobilya çok defa ağaçtan, keresteden yapılır. Koltuk, kanape, masa, gardırob gibi eşyanın hepsi mobilyaya dahil olur.

Mobilyayı yapanlara da Mobilyacı adı verilir.

MODA:

Kendi mesleklerinde üstün başarı kazanmış terziler giyimde yeni, yeni modalar icad ederler. Keyfe, arzuya bağlı geçici kullanışa, genel olarak **moda** denilir. Meselâ, 100 yıl önceki giyim tarzı ile bugünün giyimi arasında elbetteki büyük ayrılıklar vardır. O vaktin modası başkaydı; şimdiki moda başkadır. Moda kelimesi, daha ziyade giyimler için kullanılır. Bir şey değerden düştüğü zaman da, mecazî olarak «modası geçti» deriz.

MODEL:

Kendisi örnek tutularak, onun benzerini yaptığımız varlık modeldir. Resim dersinde, öğretmen kürsüye bir öğrenci oturtur. «Çocuklar, herkes oturduğu yerden bunun benzerini yapacaktır» der. Kürsüye oturan çocuk modeldir. Hepimiz o modele bakarak, kendi kabiliyetimize göre bir çocuk resmi yapmıya çalışırız.

Ayrıca, yapmayı tasarladığımız bir cismin önce yaptığımız minik benzerine de yine **model** adı verilir. Şapka modeli, elbise modeli gibi.

Tiplere de model denir. «Bu otomobil 1955 modelidir.» cümlesinde olduğu gibi.

İçinde, açıklamalı olarak giyim eşyası örnekleri veren dergilerin genel adları **model'dir.**

Birbirine çok benzeyen varlıklar, biribirlerinin modelidirler. «Füruzan annesinin modeli.» cümlesini söylediğimiz zaman, Füruzan'ın annesine benzediğini anlatmak istemişizdir.

MODERN:

Modern kelimesi fransızcadan dilimize geçmiş bir sözdür. Asrî anlamında kullanılır. «Modern sinema» gibi.

Ayrıca, bir de sanat tarzlarından olan **modern stil** vardır. Mimari'de, resimde bilhassa 19. yüz yıldan beri kendini göstermiye çalışan bu sanat anlayışı, zamanımızda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Tarihte, 1453 İstanbul'un Türkler tarafından fethiyle başlayıp, 1789 Fransız Büyük İhtilâline kadar sürüp giden yeni zamanlara **modern tarih** te denilmektedir.

MOĞOL:

Asya'da, Çin'in kuzeyinde uzanan Moğolya halkından olan insanlara Moğol veya **Mongol** denir.

Moğollar sarı derili, çekik gözlü, yuvarlak çehreli insanlardır. Bunların Türk soyu ile yakın ilişikleri vardır. Moğollar, Türk ırkının bir kolu olarak kabul edilirler. Moğolların dilleri Ural - Altay dillerindendir. Moğolların kullandığı alfabe, Uygur alfabesidir. Soldan sağa olmak üzere düşey satırlar yazarlar.

Moğollar, tarihte büyük imparatorluklar kurmuşlardır. Moğolların kurduğu imparatorlukları başlıca 3 bölümde inceleyebiliriz:

a) Cengiz'in kurduğu Türk - Moğol İmparatorluğu.
b) Timur'un kurduğu imparatorluk.
c) Hindistan'da, Timur'un torunlarından Babür'ün kurduğu imparatorluk.

Bunları ayrı ayrı kelime sıralarında inceleyiniz.

MOĞOLİSTAN:

Moğolistan, Orta Asya ile Çin'in kuzeyini kaplar; Çin'e bağlı bir ülkedir.

Moğolistan'ın doğusunu Mançurya, güneyini Çin, batı ve kuzeyini de Sovyetler Birliği toprakları kuşatır.

Alanı 1.620.574 kilometre karedir. Nüfusu 2 milyonu bulur.

Moğolistan baştan başa sarp dağlarla, yüksek yaylâlarla kaplıdır. Çok yerde dağların yüksekliği 3000 metreyi geçer. Büyük Altaylar batıdan güney doğuya doğru uzanırlar. Yablanoi dağ sıraları da kuzeye doğru uzayıp giderler. Orta Moğolistanı da Hanhukei dağları ârızalandırır. Asyanın geniş çöllerinden biri olan Gobi Çölü güneydedir; Çin ile Moğolya arasındadır.

Etrafında dağlar yükselen Moğolistan yaylâlarında, çok sert bir kara iklimi hüküm sürer. Yazlar sıcak ve kuraktır. Kışlar ise uzun ve çok soğuk geçer. Memleketin yaz sıcaklık ortamı 20° iken, kış ortamı —20°, hattâ bazı yerlerinde —30° dir.

Genel olarak yağışlar azdır. Yıllık yağış miktarı 25 santimetreyi geçmez. Yazın her tarafı kum fırtınaları kaplar. Savrulan tozlar ve kumlar, insanlarla hayvanların solunmasını güçleştirir.

Verimli topraklara, ancak su boylarında rastlanabilir. Bilhassa, kuzeyde bulunan Baykal gölüne dökülen Orhon nehri ile Selenga nehri boyları ekime elverişlidir.

Gobi Çölünde hayat izlerine rastlamak güçtür. Kuzeydeki ve kuzey batıdaki dağların yamaçları çam ormanlariyle örtülüdür. Bu ormanlar içinde kürklü hayvanlar dolaşır.

Moğolistanın baş şehri, 50 bin nüfuslu Ulan-Batur (Urga) şehridir. Bu şehir denizden 1150 metre yüksekte bulunur. Halk, göçebe hayatı yaşar. Yurt denilen çadırlarda barınır. Hayvan sürüleriyle otlatan otlağa dolaşırlar. Topraklarda altın gibi madenler varsa da bugün işletilememektedir. Memlekette kervan yollarından başka yol yok gibidir.

MOĞOLLAR VE YAYILIŞLARI :

Ortaçağda Asyada kurulan büyük imparatorluklardan biri de Türk - Moğol İmparatorluğu idi. Bu İmparatorluğu Cengiz kurmuştu. Cengiz yaptığı saldırılarla Çin'i yıktı. Batı komşusu Harzemşahları buyruğu altına aldı. Rusyayı ele geçirdi. Tuna kıyılarına kadar ilerledi. Böylece, çok geniş sınırları olan bir devlet kurdu.

Cengiz, ölümünden önce bu koca imparatorluğu oğulları arasında paylaştırdı. 1227'de ölünce imparatorluğundan Çin'de Türkistanda, Rusyada ve İranda ayrı ayrı devletler kalmıştı.

Cengiz'in oğullarından Hulâgû 1258'de Bağdat'ı aldı. Bu suretle de, Abbasî Halifelerinin saltanatına son verilmiş oldu.

Moğollar, yaptıkları saldırışlarla Anadolu Selçuklu Devletini sarstılar. 1243 tarihinde de vergi vermek durumunda bırak-

tılar. Böylece, XIII. yüzyıl ortalarında Anadolu Selçukluları Moğolların hâkimiyeti altına geçmiş oldu. Günden güne kuvvetini kaybeden Selçuklu sultanları, Moğolların oyuncağı haline geldiler.

Zamanla zayıflayan Selçuklu devleti parçalandı. Anadoluda, ayrı ayrı birer buyruk olan derebeylikler türedi.

MOHAÇ :

Biz Türklerin kalbinde, şanlı hâtıralariyle yaşayan Mohaç, Macaristan sınırları içindedir. Macaristanla Yugoslavya hududu üzerinde, Tuna nehrinin kıyısındadır. Nüfusu 17.000 dir.

MOHAÇ MEYDAN SAVAŞI :

Kanunî Sultan Süleyman tahta geçtiği zaman, kendisini Macarlar tebrik etmemişti. Ayrıca, vergi istemek bahanesiyle Kanunî'nin gönderdiği **Behram Çavuş'u** öldürmeleri Osmanlılarla Macarların arasını büsbütün açtı.

Zaten Macarlar ötedenberi Türklere düşmanca duygular besliyorlardı. Bunu bilen Kanunî, 1521'de Belgrad üzerine yürüdü. Vakit geçirmeden şehri zaptetti. Belgradı Türklerden geri almak için, kıral II. Lui hazırlıklara başladı. Hattâ, bu iş için de, Avrupa devletlerinin yardımlarını sağlamış bulunuyordu. Bu sıralarda Fransa Kıralı Fransuva, Avusturya İmparatoru Şarlken'e esir düşmüştü. Fransuvanın annesi, Kanunîye gönderdiği bir mektupta, oğlunun esaretten kurtarılmasını diliyordu. Bütün bu vesileler yanında, zengin Macaristan topraklarının sınırlarımız içine alınması, Kanunînin programı arasında bulunuyordu.

Nihayet, 1526 yazında ordularımız harekete geçti. Tuna'nın batı kıyısında uzayan Mohaç ovasında Osmanlı ordusu ile Macar ordusu karşılaştı. 29 Ağustos 1526 tarihinde cereyan eden ve ancak iki saat süren bir savaşta ordumuz eşsiz bir zafer kazandı. 200 bine yakın mevcutlu bir Macar ordusu, başta Kıral Lajos (II. Lui) olduğu halde imha olundu.

Kanunînin önderliğindeki Türk ordusu, 50 bin akıncı ile

187 bin savaş erinden mürekkepti.

Tarihin en parlak zaferlerinden biri olan Mohaç Savaşı'yle bütün Macaristan kılınçlarımıza teslim olmak zorunda kaldı. Başkent Budin elimize geçti.

Bununla beraber Kanunî, Macaristanı, doğrudan doğruya Türk sınırlarına katmadı. Macar tahtına, Türk taraftarlığı ile şöhret kazanan **Prens Yanoş'u** oturttu. Böylelikle Macaristan ovalarında 1,5 yüz yıla yakın bir zaman Türk egemenliği devam etti. Osmanlı hazinesinin zengin kaynaklarından biri de Macaristan oldu.

MOKASEN :

Mokasen, Kuzey Amerika kızılderililerinin giydiği bir çeşit kunduradır. Bu kundura, yarım iskarpin biçimindedir. Üzeri açıktır. Arkası yumuşaktır. Gerektiği zaman yemeni gibi üzerine basılıp giyilebilir.

Mokasen kelimesi, Kızılderililerin dilinden alınmıştır.

Son yıllarda bir de **Mokasen** ayakkabılara rastlanmaktadır.

MOLA :

İş yaparken, çalışırken veya yol yürürken, yoruluruz. Dinlenmek için de bir işe ara veririz. Oturur dinleniriz. İşte buna **mola** adı verilir.

Denizci lisanında mola kelimesi koyuverme anlamına gelir. Meselâ, «Gemici halatı mola etti.» dersek, halatın koyuverildiğini anlarız.

MOLEKÜL :

Atomların birleşmesiyle meydana gelen, cisimlerin en küçük parçasına **molekül** denir. Moleküller, madenlerin niteliğini taşırlar.

Kimyasal değişmeler sonunda moleküller yer değiştirince, yeni cisimler meydana gelir.

MOLİBDEN :

Molibden, bir maden adıdır. Rengi gümüşü andıran mo-

libden kolaylıkla kırılabilir.

Molibden, kimyada kısaca «Mo» olarak yazılır. Bu maden 2,500 derecede erir. Molibden, çelik halitalarında (alaşımlarında) kullanılır. Dünyada en çok molibden çıkaran memleketler şunlardır: Amerika Birleşik Devletleri, Meksika, Norveç, Fas.

MOLİERE: (Molyer okunur):

Molyer, Fransız komedi yazarlarının başında gelir. Dünyaca tanınmış bir şöhreti vardır. 1622 de doğdu. Yine kendi eseri olan «Hastalık Hastası» adlı piyesinin dördüncü perdesinde oynarken ansızın fenalaşarak ölmüştür. «1673».

Molyer, eşsiz bir tiyatro muharriri idi. Cemiyet içindeki ayrı karakterleri büyük bir incelikle yaratmasını bilirdi. Onun dâhî kaleminin çizdiği tipleri bugün bile aramızda çok görürüz. «Don Juan», «Kadınlar Mektebi», Gülünç Kibarlar», «Tartuffe», «Adamcıl», «Zoraki Hekim», «Cimri», «Georges Dandin», «Bilgiç Kadınlar», «Hastalık Hastası» ve «Scapin'in Dolapları» gibi eserler, Molyerin yazdığı eserlerden başlıcalarıdır.

Sahnelerimizde Molyer'in temsillerine sık sık rastlanmaktadır. Bu büyük Fransız komedyenini bize ilk tanıtan Ahmet Vefik Paşadır. Millî Eğitim Vekâletimiz Molyer'in eserlerini Türkçeye çevirtmiştir.

MOLLA :

Osmanlı Devleti zamanında büyük kadılara **Molla** denirdi. Bilginler için de «Molla Cami» deyimi kullanılırdı. Sonraları molla sözü, sarıklı, medrese öğrencileri ile, ekseriya din adamları için kullanılmaya başladı. Bugün bu söz kullanılmamaktadır.

MOLTKE :

Helmuth Karl Bernard, Baron Von Moltke 1800 yılında doğmuştur. Babası Danimarka ordusu generallerindendi. Moltke'nin çocukluğu Danimarkada geçti. 1822'de Danimarka'dan uzaklaştı; Prusya'ya gitti. O da babası gibi asker olmak istiyordu. Bu sebeple Prusya ordusuna girdi. Askerî bilgisini günden güne geliştirmeye başladı. 1839'da Türkiyeye geldi. Osmanlı

Ordusunda müşavir oldu. Hattâ, ordumuzla birlikte Suriye savaşlarına katıldı. Ordumuza yaşadığı devrin modern fikirlerini benimsetmeye çalıştı. Moltke'nın ordumuzla ilgili hâtıratında erlerimizin kahramanlığından sitayişle bahsettiği görülür. Yalnız, bu kahraman askerin bilgisiz ve geri kafalı komutanların elinde bulunduğunu da işaret etmekten çekinmez. Hakikaten, o devrin paşaları, düşmana saldırmak için müneccimlerden fikir alacak kadar basitlik göstermişlerdi.

Moltke 1860'da Prusya ordusunun ve 1871'de de Fransaya saldıran Alman ordusunun harekât plânlarını çizmişti.

O, daha ziyade idareci ve kurucu bir insandı.

MONACO: (Monako okunur) :

Monako, Fransanın güney doğusundadır. Fransa - İtalya sınırına yakın bulunur. Alp Maritim dağları eteklerinde, Akdeniz kıyısı üzerinde şirin bir şehir ve minik bir prensliktir. Nice (Nis) şehrinin doğusundadır.

Manzaraları güzel, iklimi yumuşak olan Monako'nun alanı 21 kilometrekaredir. Nüfusu da 23,000'i bulur. Prensin sarayı denize nazır bir set üzerinde kurulmuştur. Burada, deniz hayvan ve bitkilerinin zengin koleksiyonları bulunan bir müze vardır. Ayrıca, sarayın yanında bulunan bir bahçe, yabancı bitki ve hayvan çeşitlerini bir araya toplamış meraklı bir yerdir.

Deniz kıyısını boydan boya plâjlar kaplar. Plâjın arkasında güzel villâlarla süslü şehir yer alır. İşte, dünyaca meşhur olan Monte Carlo gazinosu da buradadır. Bu gazinoya, hemen hemen dünyanın her tarafından ünlü zenginler gelip. kumar oynar. Monte Carlo'nun sağladığı kazanç, Monako prensliğinin başlıca gelir kaynağını teşkil eder.

Bugün Monako prensliği meşrutiyetle yönetilir. Modern plâjı, lüks otelleri, muhteşem eğlence yerleri her yıl buraya binlerce zengin turistin gelmesine sebep olur.

MONARŞİ :

Bütün siyasî kuvvetin tek elde toplanıp, o devletin de böy-

le bir şahıs tarafından kayıtsız, şartsız yönetilmesine «**Monarşi**» adı verilir.

Eski devirlerde, Osmanlı Devleti gibi bir çok devletler de monarşi idaresi ile yönetilirlerdi.

Monarşinin türlü şekilleri vardır. Şimdi, bunlardan başlıcalarını kısa kısa belirtelim:

İrsî monarşi: Bu çeşit idarede hükümdarlık babadan oğula geçerdi. Osmanlı devletinde olduğu gibi.

Seçimli monarşi: Devlet kuvvetini elinde tutan hükümdar seçilmek suretiyle başa geçirilirdi.

Meşrutî monarşi: Hükümdarın nüfuz ve kudreti bir anayasa ile sınırlanmış bulunuyordu.

Mutlak monarşi: Mutlak monarşide hükümdar memleketi dilediği gibi yönetir; hiç kimseye karşı sorumlu sayılmaz. Sözü kanundur.

Parlâmentolu monarşi: Hükümdarlığın varlığı yanında, halkın seçtiği mebuslardan gelen Meclis te bulunur. Memleketi Meclis ile Hükümdar yönetir.

MONDROS :

Ege Denizi adalarından olup, Çanakkale Boğazının güney batısında yer alan Limni adasının kuzeyine düşen şehre, Mondros denir. Mondros limanı, Birinci Cihan Savaşı içinde İngiliz ve Fransız donanmalarına üs olmuştur.

30 Ekim 1918'de Müttefiklerle Osmanlı Devleti arasında imzalanan Mütareke Mondros'ta aktolunmuştu.

MONGOLFİYER :

Havadan hafif bir gazın yardımiyle, uçmayı ilk defa deneyen Mongolfier kardeşlerdi. Fransız olan Mongolfiyer kardeşler Annonay şehri kâğıt fabrikalarında direktörlük yapmışlardı. Büyüğü Jozef 1740 - 1810, küçüğü Etiyen 1745 - 1799 yılları arasında yaşamıştır.

Mongolfiyer kardeşler, ateş üzerindeki kâğıt parçalarının uçuşmaları üzerinde durmuşlar, bunun sebebini anlamaya çalış-

mışlardı. Nihayet, ateş üzerinde ısınan havanın, soğuk havadan daha hafif olduğu ve bunun için yükselirken kâğıtları da uçurduğu sonucuna vardılar.

Mongolfiyer kardeşler ipek kumaştan, küre şeklinde bir balon hazırladılar. Üzerini de, delikçikleri kapansın diye yağlı boya ile boyadılar. Balonun ağzı altında saman yaktılar. Az sonra, balonun içi sıcak hava ile dolunca balon havalanmıya başladı.

Böylece, balonun ilk yapıcıları Mongolfiyer kardeşler sayılır.

MONOKL :

Bazı insanların tek göze gözlük taktıkları görülür. İşte bu tek gözlüğe **monokl** denir.

MONOLOG :

Temsillerde bir kişinin sahneye çıkıp ta, tek başına söylediği ve temsil ettiği yazı çeşidine «monolog» adı verilir. Monologlar çok defa gülünç taklitlerden meydana gelirler.

Nitekim, bir topluluk önünde tek kişinin yaptığı güldürücü konuşma da, yine bir monologdur.

MONTAGU :

1712'de İngiliz lordu E. W. Montagu ile evlenen Lady Mary Wortley, şair ruhlu bir İngiliz kadınıdır. Tarihte, kısaca Lady Montagu diye anılır. Lady Montagu 1689'da doğmuş, 1762'de ölmüştür.

1716'da Lord Montagu İngiltere'nin İstanbul elçiliğine tâyin olunmuştur. Bu suretle Lady Montagu da Türkiye'ye geldi. Yaptığı inceleme ve gözlemlerle bilhassa Türk kadınlarını yakından tanıdı. İngiltere'deki dostlarına yazdığı uzun mektuplarda, hayranı olduğu Türk kadınlarından uzun uzun bahsetti:

Lady Montagu'nın «Mektuplar» ında en çok dikkati çeken konulardan biri de, çiçek hastalığı ve bu hastalığın Türkiye'deki basit tedavi şeklinde görülen kısımdır. Türklerde bu has-

talığa rastlanmayışın sebepleri de, birer birer anlatılmaktadır.

Ancak Lady Montagu'nun açıklamalarından sonra, İngiliz doktoru Edward Jenner (Edvırd Cenner) çiçek aşısını bulmuş oldu.

MONTAJ :

Birbirinden ayrı ayrı olan makina parçalarının eklenmesi takılma ve vidalanması suretiyle, makinanın işler bir bütün haline getirilmesine montaj adı verilir.

Meselâ, Van Gölü kıyılarında tersane (gemi inşa tezgâhları) yoktur. Van gölünde işleyen vapurların bütün parçaları İstanbul tezgâhlarında yapılmaktadır. Sonra, Van gölü kıyılarına taşınan bu parçaların montajı orada tamamlanır. Böylelikle de, oraya parçalar halinde götürülen vapurlar, orada gemi haline sokulur.

Ayrıca, gelişigüzel çekilen bir film şeridini senaryo konuları sırasına koyma işine de, yine montaj adı verilir.

MONT-BLANC (Mon blan okunur):

Avrupa'nın büyük sıra dağlarını teşkil eden «Alp» ların en yüksek tepesi Monblan'dır. Bu tepenin yüksekliği 4810 metredir.

Monblan tepesi Fransa'nın güney doğu parçasında, İsviçre ve İtalya sınırlarına yakın bir yerde yükselir. Üzeri daima karlar ve buzullar bölgesidir.

MONTE - CARLO (Montekarlo okunur):

Montekarlo, Monaco şehrinin bır semtidir. 9.450'yi bulan nüfusu ile Montekarlo eğlence yerleriyle meşhur bir yerdir. Montekarlo kumarhanesinde ve gazinosunda dünyanın sayılı zenginleri toplanırlar, eğlenirler.

MONTE - CRİSTO (Monte - Kristo) :

Monte - Cristo minik bir Akdeniz adasıdır. Korsika adası

ile İtalya'nın Toscana eyaleti arasında yer alır.

Bu adacık, Fransanın ünlü romancılarından A. Dumas'nın «Monte - Cristo Kontu» romanı ile edebiyat tarihlerine girmiştir.

MONTESSORİ :

Maria Montessori, dünya pedagogları arasında yer alır. 1870'de doğmuştur. İtalyan olan Montessori'nin terbiye sistemi şudur: Çocuklarda kendi başlarına hareketi sağlamak, düzen zevkini aşılamak ve duyguların hafızasını geliştirmektir.

MONTEVİDEO :

Montevideo, Güney Amerika devletlerinden Uruguay Cumhuriyetinin başşehridir. Atlas Okyanusunun güney batı ucunda, La Plata körfezinin kuzey kıyısında kurulmuştur. Nüfusu 770.000'dir. Memleketin içlerine demiryollarla bağlı olan Montevideo, Güney Amerika'nın en işlek limanlarından biridir. Canlı hayvan, et, konserve, deri, yün başlıca ihracatını teşkil eder.

MONTTGOLFİER KARDEŞLER: (Bak: Mongolfiyer).

MONTREUX (Montrö) :

Montreux, İsviçre'nin güzel şehirlerinden biridir. Havası lâtif, manzaları iç açıcıdır. Leman gölü yakınında kurulmuştur. Nüfusu 16 bin kadardır.

Bizim tarihimizde, Montreux kasabasının hususî bir yeri vardır. Çanakkale ve İstanbul Boğazları üzerindeki haklarımız, (1936-1937) Montreux anlaşmalariyle tanınmıştı. Bu anlaşmadan sonra da, yurdumuzun Trakya bölgesi ile Boğazlar çevreleri askerî mıntıkalar haline getirilmiş oldu. Montreux anlasmasında, Türk delegasyonu başkanı Dışişleri Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras'tı.

MOR :

Renklerden biri de mordur. Mor, mavi ile kırmızı rengin karışmasından meydana gelir.

MORA :

Balkan yarımadasının güney parçasına Mora yarımadası

Kahramanlık Hikâyeleri:

BAK SAATE YÜZBAŞIM

Bölük kumandanı, hücumdan önce Mehmet çavuşu çağırdı.

— Bu gün Cavattepe'yi almak için hücuma kalkacağız. Yardımcım sensin. Göreyim seni.

— Merak etmeyin yüzbaşım. Evel Allah iki saat sonra Cavattepe'deyiz.

Bölük yayıldı. Sıçraya sıçraya ilerlemeğe başladılar. Yer, müsait olduğu için; sıçramalar tehlikesiz oluyor, bölük Cavattepe'ye her dakika yaklaşıyordu. Yarım saat sonra, düşman siperlerine bomba atacak kadar yaklaşmışlardı.

Ölüm kozalakları ,birbiri ardınca havalanıyor, düşman siperlerini alt-üst ediyordu. Sonucun kötüye varacağını anlayan karşı taraf; çekilmeği, hattâ kaçmağı uygun buldu.

Rus topçuları, kaçakları ateş perdesi altında korumak için boşalan tepeyi gülle yağmuruna tuttular. Taş, toprak, demir birbirine karışıyor, ölüm perisi, en kuytu köşelere kadar sokuluyordu.

Bölük kumandanı, yüzbaşının fikrini öğrenince; ölüm kasırgası ortasında yerinden fırladı:

— Kurtuluş ilerde kardeşlerim! Düşman ateşi, göğsü imân dolu yiğitleri yakmaz. Türk olan ardımdan gelsin.

Şimşek hıziyle koşmağa başladı. Bölük erleri ona yetiştiler. Az sonra tepe alındı.

— Bak saate yüzbaşım.

— Sağol! Tam saatinde ulaştık.

Gülüyorum:

GETİRDİM

Mahallede çocuklar bir kır gezintisi yapmağa karar verdiler.

— Can'ın babası bizi kamyonu ile götürecek.

— Ne götüreceğiz?

— Artık herkes evde ne bulursa getirir. İdare ederiz.

Gittikleri yerde hepsi getirdikleri yiyecek ve içeceği ortaya çıkardı. Neş'e, oralı olmadı.

— Neş'e! Sen bir şey getirmedin mi?

— Getirdim... Kardeşimi!

—

— Herkes evde ne bulursa getirir, demediniz mi?

FİL

Demiray'ın annesi, gece gelecek misafirleri ağırlamak için pasta aldı, sakladı. Demiray, aradı, bulamadı, sabırsızlandı. Annesi oyalamak istedi:

— Demiray, gel seninle «Uçtu, uçtu» oynayalım.

— Hayır anne, filcilik oynayalım.

— Ben onu bilmiyorum.

— Kolay anne. Ben fil olacağım. Sen de file pasta veren iyi kalbli kadın.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : ALİ RIZA AKISAN - Teknik Sekreter: EJDER AKISAN - Yayımlıyan: AKISAN YAYINEVİ: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
11 MART 1955, Cuma — Sayı: 67 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

AKISAN
CEP ANSİKLOPEDİSİ
M -15
MÜZİK ARAÇLARI
MANDOLIN
KEMAN
TROMPET
AĞIZ ARMONIKASI
HARP
PİYANO
DAVUL
TEF
UD

Faydalı Bilgiler

İNCE KUMAŞLARI ÜTÜLERKEN

İnce kumaşları ütülemeden evvel şekerli suya batırmalıdır. Bu suretle daha dayanıklı ve daha parlak olurlar.

KUMAŞ ÜZERİNDEKİ TENTÜRDİYOT LEKELERİ

Kumaş üzerine dökülmüş tentürdiyotun yaptığı leke, saf ispirto ile çıkarılır.

BEYAZ İPEKLİLER

Beyaz ipekli kumaşları yıkadıktan sonra gölgede kurutmalıdır.

MÜREKKEBİN KURUMASINA KARŞI

Uzun müddet hokkada veya şişede kalan mürekkeplerin koyulaştığı ve kuruduğu herkesçe bilinir. Koyulaşan mürekkep çayla sulandırılır.

YEMEĞİN ÇABUK SOĞUMAMASI İÇİN

Yemek tenceresinin etrafına kâğıt örtülürse, tencere ve içindeki yemek ısısını uzun zaman muhafaza eder.

TAHTADAN MUTFAK EŞYASI NASIL TEMİZLENİR?

Mutfaklarda bulunan; kaşık, bıçak sapları ve benzeri olan tahta eşyalar önce sodalı su ile yıkanmalı ve sonra oksijenli sudan geçirilmelidir. Böylece en iyi şekilde temizlenmiş olurlar.

BEYAZ ÇAMAŞIRLAR İÇİN

Çamaşırda; beyaz çamaşırları durularken suya biraz nişasta ve ince tuz atmalıdır. O vakit ütülenmiş çamaşırlar kolalanmış gibi olurlar.

adı verilir. Bugün, Yunanistan sınırları içinde bulunan Mora'ya, Ortaçağ'da, Peloponezya denilirdi.

Mora yarımadası Avrupa kıtasına Korint berzahı ile bağlıdır. Kuzeyinde Korint Körfezi, batısında Yunan Denizi, doğusunda Ege Denizi, güneyinde de Akdeniz yer alır. Avrupa'nın en güney ucu olan Matapan Burnu da Mora'nın güneyine düşer. Mora'nın kıyıları girintili çıkıntılıdır. Dolayında birçok yarımadalar ve körfezler vardır. Mora'da bağcılık ileridir. Tahıl tarımı, meyvacılık ta iyi bir durumdadır.

Mora'nın nüfusu 1.185.000'i bulur.

MORFİN :

Morfin, afyondan çıkarılır. Uyuşturucu bir özelliği vardır. Doktorlukta, eczacılıkta kullanılır.

Vücutlarını morfin zehirine alıştırmış kimselere de **Morfinoman** adı verilir.

MORG :

Morg, adliye teşkilâtına yardımcı bir kuruluştur. Ölüm sebeplerini inceler. Tanınmayan ölülerin hüviyetini tesbite çalışır. Ölümü şüpheli olan kimselerin cesetleri morga kaldırılır. Orada, ceset gerekirse parçalanır. Bu suretle ölme sebebi meydana çıkarılır. Ilgili mahkemeye de gereken rapor gönderilir.

MORİNA :

Morina, kuzey denizlerinde yaşayan ve çıtarı cinsinden olan bir balık cinsidir. Çok defa bir metre boyunda olan morinanın karaciğerinden çıkarılan «balık yağı» kuvvet ilâcı olarak kış ile ilkbaharda içilir.

MORS :

Bu kelimenin aslı Fin'cedir. Fin dilinde «mursu» olarak kullanılır.

Mors, kuzeyin buzlu denizlerinde yaşayan bir memeli cinsidir. Bu hayvan denizde yaşadığı gibi karaya da çıkar.

Morsun vücudu kısadır. Üzerini kaplayan kürkü esmerdir. Erkek morsların üst çenesinden, aşağıya doğru iki uzun diş çıkar.

Morslar kutupların tenha buzları üzerine çıkarlar. Çok defa sürüler halinde dolaşırlar. İçlerinde, 7 metre boyunda olanlar da vardır.

Denizciler morsları derisi, dişleri ve yağı için avlarlar.

MORS :

Mors, telgrafçılıkta kullanılan alfabenin adıdır. Mors alfabesinin mucidi, Amerika'lı Samuel Morse'dur. Bu alfabede harfler nokta ve hatlarla gösterilir.

MORSE (Morse ok.) :

Kendi adı ile anılan alfabeyi meydana getiren Samuel Morse 1791'de doğmuş, 1872'de ölmüştür. Samuel Morse Amerika'lıdır. Kendisi hem ressam, hem de fizikçiydi. Samuel Morse ayrıca, yine kendi adı ile anılan bir çeşit telgraf cihazını da icat etmiştir.

MOSKOVA :

Moskova, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin baş şehridir. Moskova, doğu Avrupa ovaları ortasında Valday yaylâları üzerinde kurulmuştur. Volga nehrinin bir kolu olan Moskova nehri, şehrin içinden geçer. Leningrad'ın 640 kilometre güney doğusunda yer alır. Nüfusu 4.137.000'i bulan Moskova, Rus demiryollarının kavşak noktasıdır. Hazar denizinden Volga yolu ile gelen taşıtlar, Moskova nehri vasıtasiyle şehrin merkezine kadar sokulur.

Moskova, dolayında dokuma ve otomobil fabrikaları bulunur.

Tarihte adı geçen Kremlin Sarayı, Moskova'nın ortasına düşer. Moskova, tarih boyunca bir kaç defa Tatarlarla Moğollar, 14 Eylül 1812'de de Napoléon tarafından işgal olunmuştur. 1941 kışında doğu taarruzuna girişen Alman orduları, şehrin varoşlarına girerek Moskova'ya 20 kilometre yaklaşmışlardır.

Tarih süresince, Moskova, Türk düşmanlığının merkezi halinde çalışmıştır. Bu gün de bu şehir, insanlığının ve demokrasi

dünyasının karşısında yer alarak barışı baltayan kundakçı bir merkez haline getirilmiştir.

MOSTRA :

Bu kelime, İtalyancadan dilimize girmiştir. Örnek veya nümunelik anlamında kullanılır. Manavlar, sebzeciler, zahireciler sattıkları malların mostra (nümunelik) larını göze çarpacak yere koyarlar.

Avcılar, avda mostra kuşlar kullanırlar. Canlı kuşları veya taklitlerini bir yere bağlarlar. Mostraya yaklaşan avları da, bu şekilde avlamış olurlar.

MOTİF :

Motif, türlü anlamlar için kullanılan bir deyimdir.

Bir romanın, bir hikâyenin temel fikrine **motif** denir.

Sonra, Güzel Sanatlar bölümünde, bir tablo veya bir süsleme işindeki resimlere, şekillere yine motif adı veirilir.

Musiki cümlelerine de **melodi motifi** denir.

MOTOPOMP :

Kendi kendine işleyen elektrikli veya akaryakıtlı tulumbalara «motopomp» denir. Motopomplara en çok itfaiye teşkilâtında, bahçe sulama işlerinde rastlanır.

MOTOR - MOTÖR :

Yanıcı gazları patlatmak suretiyle çalışan makinalara motor adı verilir. Gaz motörlerinden başka elektrik motörleri de vardır. Böylelikle motörler:

a) Elektrik motörleri,

b) Akaryakıt motörleri olmak üzere ikiye ayrılır.

(Bak: Elektrik motörü), (Bak: Gaz motörü) :

MOTORBOT :

Motorla yol alan sandallara kısaca **«motorbot»** adı verilir.

MOTORİZE :

Tank, otomobil, zırhlı oto gibi motorlu araçlarla teçhiz edilmiş ordulara motorize ordular denir. «Türk ordusu motorize bir ordudur.» sözünden ordumuz silâh ve taşıtlarının tamamen makinalaşmış olduğunu anlarız.

Motorize ordularda yaya askerlere pek rastlanmaz. Kıtaat, tamamen motorlu taşıtlarla taşınır.

MOTOSİKLET :

Motor kuvvetiyle hareket eden iki tekerlekli taşıtlara «motosiklet» denir. Yanlarında sepeti olan motosikletler de vardır.

MOTRİS :

Ray üzerinde çalışıp arkasına taktığı vagonları çeken arabalara motris denir. Tramvayların en önünde bulunan araba motristir. Tramvay motrisleri elektrik kuvvetiyle çalışır.

MOZAİK :

Renkli taş kırıklariyle meydana getirilen şekil veya resimlere «mozaik» denir.

Mozaikçilik güzel sanatlarda ayrı bir bölümdür. Renkli olan ve küb şeklinde bulunan taşlar sanatkârâne bir şekilde kakılarak güzel mozaikler yapılır.

İstanbulda Ayasofya müzesinin ve Kariye camisinin mozaikleri çok kıymetli eserlerdendir.

Ayrıca, mermer kırıklarının çimento ile dondurulması suretiyle yapılan döşemelere yine mozaik adı verilir.

MOZAMBİK:

Mozambik Afrikanın güney doğusundadır. Hint Okyanusu ile Mozambik kanalı kıyısında bulunur. Burası Portekiz'e ait bir sömürgedir. Mozambik, Afrikanın sayılı nehirlerinden olan Zambezi nehrinin güney ve kuzey yönlerinde uzanır. 771,125 kilometrekare genişliğindedir. Nüfusu 5 milyonu geçer.

Mozambik'in baş şehri Laurenço - Marques'tir. Bu şehir, memleketin güney ucundadır; Delagoa körfezinin batı kıyısındadır. Sömürgeye adını veren 6000 nüfuslu Mozambik şehri, kuzey doğu kıyıları üzerinde yer alır.

MOZAMBİK KANALI:

Mozambik kanalı, Madagaskar ile Afrika arasını kaplayan su geçididir. Afrika kıt'ası üzerinde 1500 kilometre uzunluğunda bir yer kaplar. Bu kanal, bazı yerlerde 450, bazı yerlerde de 850 kilometre kadar bir genişliğe sahiptir.

Mozambik kanalında gemi seferlerini güçleştiren kayalıklar vardır.

MOZART: (Motsart okunur).

Dünyanın meşhur bestecilerinden biri olan Wolfgang Mozart, 1756'da Avusturya'nın Salzburg şehrinde doğmuştur. Musikiye küçük yaşta başlayan sanatkâr, sonsuz bir kabiliyete sahipti. Henüz 6 yaşındayken piyano ve keman konserleri vermiye başlamıştı. Mozart, kısa ömürlü olmasına rağmen, sanat bakımından çok verimli bir sanatkârdır. Birçok senfonileri, sanatları, konsertoları vardır. Oda müziği parçaları, kilise besteleri, mes'leri, mote'ları ayrı ayrı birer şaheserdir.

«Saraydan kız kaçırma», «Figaronun düğünü», »Cosi fan tutte», «Sihirli flüt» en kıymetli opera eserlerini teşkil eder. Doğuştan itibaren, engin bir müzik dehasına sahip olan Mozart, musikinin her bölümünde eser vermiş çok ünlü bir bestekârdır.

Mozart 1791'de, henüz 35 yaş baharında iken Viyana'da veremden ölmüştür. Fakat o, pek değerli eserleriyle daima aramızda yaşayacaktır.

MÖSYÖ:

Fransızca olan ve mösyö olarak söylenen bu kelimenin yazılışı **monsieur**'dür. Bay anlamında kullanılır. Erkek isimlerinin daima önünde yer alır.

Mr:

İngilizce bay manasına gelen «mister» kelimesinin kısaltılmışı da Mr. dir.

MUAHEDE:

İki devlet arasındaki yazılı antlaşmaya **muahede** denir.

Ademi tecavüz muahedesi: Bu şekilde bir antlaşma imza eden devletler, birbirlerine saldırmıyacaklarını belirtmiş olurlar.

Dostluk muahedesi: Aralarında kuvvetli bir dostluğun hakim olmasını isteyen milletler, dostluk muahedesi ile birbirlerine daha çok yakınlaşırlar.

İttifak muahedesi: Aralarında ittifak muahedesi imzalayan devletler, müşterek düşmana karşı birleşmiş olurlar.

Sulh muahedesi: Buna, barış antlaşması da denilir. Barış muahedesiyle savaş sona ermiş sayılır.

MUALLİM (Bak: Öğretmen)

MUAMMA:

Anlamı güç anlaşılır sözlere muamma denir. Bazan içinden çıkılmaz işlere de yine muamma adı verilir.

MUAŞERET KURALLARI : (Bak: İnsanların birbirleriyle münasebetlerinde gözetecekleri noktalar, misafirlik ve muaşeret kuralları, konuşmada muaşeret kuralları):

MUAVİYE:

Emevî devletinin ilk halifesi olan Muaviye Ebu Süfyan'ın oğludur. Muaviye 603 milâdi yılında Mekke'de doğdu. Büyük Peygamber Hazreti Muhammed'in kâtiplik şerefini kazanmış bulunan Muaviye, Halife Hazreti Ebu Bekir zamanında Şam valisi olmuştu. Halife Hazreti Osman zamanında da Muaviye Emîrlik makamında bırakılmıştı.

Hazreti Ali halife olunca Muaviye baş kaldırdı; Ali'nin halifeliğini tanımadı. Hazreti Osman'ın Ali tarafından şehit ettirildiği iddiasını ortaya attı. Böylece, Hazreti Ali ile kendi arasında bir kan davası olduğunu da etrafa duyurmaktan çekinmedi

Muaviye taraftarlarıyle Ali taraftarları, yaptıkları savaşlarda kesin bir sonuca varamadılar.

İslâm devletinin bir kısmına Ali, diğer bir kısmına da Muaviye hakim oldu. Irak, İran, Hicaz eyaletleri Hazreti Ali'ye sadık kalmıştı. Şam ve Mısır tarafları da Muaviye'yi tanıdılar.

Hazreti Ali şehit edilince yerine, oğlu Hasan geçmişti. Muaviye, Hazreti Hasan'ın üzerine kuvvetli bir ordu gönderdi. Hazreti Hasan, boşuna kardeş kanı dökmektense, halifeliğin Muaviye'ye geçmesine razı oldu. Fakat Muaviye, ne olursa olsun Hasan'ın vücudunu yok etmeyi düşünüyordu. Zamanla isteğine de kavuştu. Adamları vasıtasiyle Hazreti Hasan'ın yemeğine zehir koydurdu; onu zehirleterek öldürdü. Böylece, muarızlarını ortadan kaldıran Muaviye tam 20 yıl, rakipsiz olarak saltanat makamında kaldı. Önceleri, seçimle iş başına getirilen halifeler, Muaviye'den sonra babadan oğula geçmeye başladı. Bu suretle İslâmda ilk saltanatı kuran Muaviye'dir.

Muaviye zeki, sabırlı ve dirayetli bir insandı. Şahsî hırsı uğrunda, İslâm camiası içinde, yıllarca uzayıp giden ikiliği çıkarmaktan çekinmemiştir.

Muaviye 679 yılında Şam'da ölmüştür.

MUDANYA:

Mudanya, Gemlik körfezinin güney ağzındadır. Bursa'nın zidir. 38 köyü ile Tiril'ye adında bir de nahiyesi vardır. Nüfusu 20,530 dur. Mudanya merkez nahiyesi Ak'köyüdür. Buranın nüfusu da ancak «300» ün üzerindedir.

Mudanya, Bursa vilâyeti sınırları içinde bir kaza merke-
34 kilometre kuzeyinde bulunur. Bursa'nın bir iskelesi sayılır.

Bursa ile Mudanya arasında güzel bir şose vardır. Mudanya çevresi bağ, bahçe ve zeytinliklerle kaplıdır.

MUDANYA SİLÂH BIRAKIŞMASI:

Kahraman ordularımız, Kurtuluş Savaşı zaferini kesin olarak kazanınca, itilâf devletleri Ankara'da bulunan T. B. M. Meclisi Hükûmetine baş vurdular. Yunanlı'larla aramızda aracılık yaptılar. Bunun üzerine Mudanya'da toplanan Türk, Fransız, İngiliz ve İtalyan delegeleri aralarında anlaşarak 1922 tarihinde, Mudanya mütarekesini imzalamışlardır. Mudanya mütarekesine katılmak için gelen Yunan delegasyonu, vapurdan dışarı çıkamamıştı.

Mudanya mütarekesi şartları gereğince, imzayı takip eden 15 gün içinde Yunanlılar; Edirne dahil, bütün Doğu Trakya'yı boşaltacaklardı. İstanbul ve Boğazlar üzerindeki sivil idare Türklere devredilecekti. Türklerle Yunanlılar arasındaki savaşa da bilfiil son verilecekti.

MUDURNU:

Mudurnu, Bolu vilâyeti kazalarından biridir. 74 köyü vardır. Kazanın genel nüfusu 22.420'yi geçer. Bolu'nun 48 kilometre güney batısında bulunan Mudurnu, Bolu dağlarının batı bölümünde yer alır. Kasabanın kuzeyinden de, Mudurnu çayı geçer.

MUĞLA:

Muğla vilâyeti Anadolu'nun güney batısında, Ege Bölgesindedir. Muğla vilâyetinin genişliği 12,760 kilometrekaredir. Genel nüfusu 220,678'i geçer. Arazisi engebelerle doludur. Toros dağlarından ayrılıp batıya uzanan dağlar Muğla Vilâyeti sınırları içinden geçer. Bu dağlar sık ormanlarla kaplıdır. Böyle olmakla beraber, tarıma elverişli ekim sahaları da geniştir. Hele, Ege'ye karışan Dalaman deresi ile Akdeniz'e dökülen Kocaçay boyları verimli topraklarla dolu bölgelerdir. Tahıl, tütün, zeytin, incir, üzüm, portakal, mandalina vilâyetin belli

başlı ürünlerini teşkil eder. Bilhassa bağlar ve incirlikler çok geniş yer kaplar.

Muğla'nın merkez kazadan başka Bodrum, Datça, Fethiye, Köyceğiz, Marmaris, Milâs ve Yatağan olmak üzere 8 tane kazası vardır.

Muğla şehri denizden 660 metre yüksekte bulunur. Küçük bir ovanın içindedir. Yakınından Çine deresi geçer. Şehirin İzmir'den uzaklığı 177 kilometredir. Muğla'nın iskelesi Marmaristir. Muğla merkez kazasında 46,685, Muğla şehri içinde de 12,319 insan yaşar.

MUHABİR:

Gazetelere havadis yetiştiren kimselere muhabir denir.

Muhabir, biriyle haberleşen kimse demektir. Büyük ajans gazete ve mecmuaların uzak memleketlerde muhabirleri olur. Muhabirler oralarda bağlı bulundukları gazeteye günlük haberler yollarlar.

MUHACİR:

Muhacir kelimesinin, bugünkü dilimizdeki karşılığı göçmen dir. Muhacir, bir yerden bir yere hicret, yani göç eden kimsedir.

Balkanların Türk buyruğu altında bulunduğu devirlerden arta kalıp ta, bugün yurdumuza gelen soydaşlarımıza göçmen adını vermekteyiz.

1951 yılından 1955 yılı Şubatına kadar Bulgaristan'dan yurdumuza 156,157 göçmen kardeş gelmiştir Başta sevgili hükûmetimiz olmak üzere, bütün Türk milleti göçmenlere bağrını açmıştır. Onlara toprak, tarla, sermaye, tarım âletleri vermiş; her aileye de yeni bir ev yaptırmıştır

MUHAFAZA:

Muhafaza saklamak manasına gelir.

«Timur, bu resmi sana veriyorum. Onu muhafaza et.» dedi.

ğimiz zaman, Timur'dan, kendisine verdiğimiz resmi saklamasını istiyoruz demektir.

MUHAFAZAKÂR:

Devirlerin geçici modasına uymadan, an'aneleri, atalarından aldığı gibi saklayan insanlara muhafazakâr denir.

İngiltere'nin esaslı partilerinden biri de, İngiliz Muhafazakâr Partisidir. Bu parti liderlerinden olan Vinston Çörçil, İngilterenin sayılı devlet adamlarından biridir.

MUHALEFET:

Bir fikre muhalefet etmek o fikri kabul etmemek demektir. Çok partili demokrasi idarelerinde azınlıkta kalan partilere muhalefet denir. İktidar partisi hükûmeti idare eder. Muhalefet Partisi ise hükûmetin icraatını tenkit eder. Yapılan her işte daha iyiyi göstermeye çalışır.

Muhalefete katılan kimseler de muhalif adını alırlar.

MUHAMMED:

İslâm dininin Peygamberi olan Hazreti Muhammed 571'de Mekke'de doğdu. Hazreti Muhammed, Arapların ünlü kabilelerinden biri olan Kureyş kabilesindendi. Babası Abdullah, kabilenin ileri gelenlerinden biri sayılırdı. Annesi de, yine Kureyş'ten Veheb'in kızı Âmine Hatundu.

Hazreti Muhammed'in dünyaya gelişi, Rebiülevvelin on ikinci pazartesi günü sabahına rastlar. O gün, her zamandan daha parlak doğan güneş, Mekke'yi nura garkediyordu. Böylece kötülükler içinde yüzen insanlık, son kurtarıcıya kavuşuyordu. Bu olay, Hicret yılından 53 sene önce olmuştu.

Hazreti Muhammed henüz 25 yaşında iken babasını kaybetti. Onu, bir baba şefkatiyle bağrına basan, dedesi Abdülmuttalip oldu.

Abdülmuttalip o zamanki arap adetlerine uyarak küçük Muhammede bir süt nine tutmuştur. Bu süt nine, Beni Saad Kabilesinden Halime Hatundu. Muhammed beş yaşına gelin-

ceye kadar, Halime'nin yanında kaldı. Bu müddet zarfında arapçayı en güzel bir şekilde öğrendi. Muhammed Halime'nin evine uğur getirmişti. Nihayet annesi Âmine, Muhammed'i Mekke'deki akrabasının yanına götürdü. Bir yıl sonra da Âmine Hatun vefat etti. Bu suretle, Muhammed, dedesi Abdülmuttalip'e emanet olundu. Muhammed sekiz yaşına basınca dedesini de kaybetti. Amcası Ebutalip, kendisini yanına aldı.

Ebutalip ticaretle uğraşırdı. Muhammed on iki yaşına basınca, amcası Ebutalip'le beraber Şam,a; on yedi yaşına basınca da başka bir amcasiyle Yemen'e ticaret seferlerine çıktı. Tanıştığı, alış veriş ettiği insanların üzerinde çok dürüst, çok itimad edilir bir tesir bırakıyordu. Arap kabîlelerinin çoğu birbirlerine düştükleri zaman, Muhammed'e baş vuruyorlar; kendisini hakem tâyin ediyorlardı. O, haklı olarak Muhammed-ül Emin lâkabını almıştı.

25 yaşına basınca Kureyş kabilesinden Hatice hesabına kervanla Şam'a gitti. Şam'dan dönüşünde, kendisinden 15 yaş büyük olan Hatice ile evlendi.

Muhammed, 40 yaşında iken Peygamberlik şerefine nail oldu. Allah'ın gönderdiği Cebrail adlı melek, kendisine Peygamberliği tebliğ etti. Böylelikle de, Vahy-i İlâhi nazil olmaya başladı.

Hazreti Muhammed etrafındaki putperestleri, bütün insanları İslâmiyete davet etmeye koyuldu. Karısı Hatice ile dostu Ebubekir ve yakın akrabası Ali, ilk müslüman olanlar arasındadır.

İslâm dini üç yıl kadar gizliden gizliye yayıldı. Ancak, peygamberliğin 4 üncü senesinde, Allahın emriyle, İslâmiyet âlenileşti. Yeni din günden güne gelişirken, bu dine düşman olanların sayısı da artıyordu. Hazreti Muhammed'e türlü kötülükler yapılıyor; hayatına kastediliyordu. Fakat onun koruyucusu önce Allah, sonra da amcası Ebu Talipti. Peygamberliğinin onuncu yılında sevgili amcası Ebu Talib'i kaybeden Hazreti Muhammed, üç gün sonra da karısı Haticeyi kaybetti. Bunun üzerine putperestler, dinsizler büsbütün azgınlaştılar.

Hazreti Muhammed bir ara Taif'e gitmek zorunda kaldı. Ayni durumla orada da karşılaşınca, bir ay sonra, Mekke'ye dönmek mecburiyetini hisetti.

Peygamberliğinin on bir ve on üçüncü yıllarında Medinelilerin büyük çoğunluğu müslüman olmuştu. Mekke'de barınmanın zorluğunu kavrıyan Hazreti Muhammed, 53 yaşında iken Medine'ye hicret etti. Hicret, Milâdın 662'inci yılına rastlar.

Medine'liler peygamberi, büyük bir misafirseverlikle karşıladılar. Bu olayla bütün Medine halkı İslâmiyeti kabul etti. Artık İslâmiyetin ana kuralları da belli olmuştu. Nazil olan bir ayetle, o vakta kadar kıble sayılan «Beyti-Mukaddes» yerine, «Kâbe» kıble kabul olundu. Allah'tan gelen emir, kâfirlere cihat açılmasını istiyordu. Bunun üzerine Hazreti Muhammed, kâfirlere karşı Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber savaşlarını açtı. Hicretin sekizinci yılında Mekke'yi fethetti. Hicretin dokuzuncu yılında, Ebubekir'in emareti altında ilk hac farizası yapıldı.

632 yılında, hemen hemen bütün Arabistan kabileleri İslâm dinini kabul etmiş bulunuyorlardı. Bir yıl sonra, Hazreti Muhammed, yüzbinlerce müslümanla birlikte «Veda Haccı» nı yaptı. Veda haccında müslümanlara nasihatlerde bulundu. Artık vazifesinin tamamlandığını bildirdi. Hazreti Muhammed, onbirinci hicret yılında Medine'de rahatsızlandı. On üç gün devam eden bir hastalıktan sonra, 63 yaşında iken fanî dünyadan ayrıldı (634).

Hazreti Muhammed'in peygamberliği 23 sene sürmüştü. Müslümanların kutsal kitabı olan «Kuranı Kerim» ayet, ayet bu 23 senede tamamlanmıştır.

MUHAREBE:

İki ordu arasındaki çarpışmaya «muharebe» denir. Muharebe devletler arasında cereyan eden kara, deniz ve hava çarpışmalarıdır. Birbirine düşman savaş gemileri karşılaşınca toplariyle, torpilleriyle, bombalariyle birbirlerine saldırırlar;

böylece yekdiğerini batırmaya çalışırlar. Birbirine düşman iki ordu da karşılaşınca, bütün kuvvetiyle birbirlerinin üzerine çullanırlar. Uçaklar da havada, hava muharebesi yaparlar.

MUHARRİR:

Gazetelere, mecmua ve dergilere yazı yazan kimselere **muharrir** denir. Daha doğrusu muharrir kelimesi, yazar karşılığında kullanılır. Muharrirler, herhangi bir konuda kitap ta yazarlar. Bu kelime, arapçadan dilimize girmiştir. Erkekler için kullanılır. Kadın yazarlar için de **muharrire** kelimesi kullanılmaktadır.

Muharririn kelimesi ile çoğul yapmış oluruz.

Gazetelerin başyazısını yazan kimselere de **başmuharrir** adı verilir.

MUHASARA:

Kale veya yerlerin ordular tarafından kuşatılmasına muhasara denir.

MUHASİP:

Muhasip sayman demektir. Muhasipler muhasebe işlerini yaparlar. Fabrikaların, imalâthanelerin ve ticarethanelerin bütün hesaplarını tutarlar. Bu hesap tutma işi gelişigüzel olmaz.

Ayniyat muhasibi:

Ayniyat muhasipleri mağaza veya ambarların başında bulunurlar. Mağazaya giren ve çıkan malların hesabını tutarlar.

Muhasib-i aslî:

Sermayede hissesi olduğu halde müessesenin hesaplarını tutan ve diğer ortaklara hesap veren kimselere muhasib-i aslî adı verilir.

Muhasib-i mesul:

Resmî müesseseler adına para tahsil eden ve para ödeyen, aynı zamanda Divanı Muhasebat (Sayıştay) a karşı her zaman sorumlu bulunan kimselere de muhasib-i mesul adı verilir.

Murakıp muhasip:

Arada sırada gelip bir muhasebeyi inceliyen ve denetleyen kimselere murakıp muhasip denir.

Nâzım muhasip:

Bazı kayıtları düzenleyip, hesap vermek sorumluluğunu taşımayan muhasiplere nâzım muhasip denir.

MUHAYYER:

İstediğini seçmekte veya istediğini kabul edip etmemekte serbest olmaya muhayyer denir.

Ayrıca, beğenilmediği zaman iade olunabilen ve bu şartla yapılan satışlara da muhayyer denilir.

MUHTAR:

Politika dilinde muhtar kelimesi, özerklik anlamında kullanılır. «Osmanlı İmparatorluğu zamanında Mısır, muhtar bir eyaletimizdi.» dediğimiz zaman, Mısır'ın hususî bir idareye sahip olduğunu, doğrudan doğruya merkez tarafından idare olunmadığını kastetmiş oluruz.

Ayrıca, seçim yolu ile mahalle ve köylerin başına getirilen kimselere de yine muhtar denir. Muhtarlar 2 yılda bir seçilirler. Seçim günü, muhtar seçimlerine katılacak seçmenler oy sandıklarına oylarını atarlar. Saat 17,00 de sandıklar açılır. En çok oy alanlar Mahalle İhtiyar Heyetine seçilmiş olur. Mahalle İhtiyar Heyeti 5 kişiden ibarettir. Toplanırlar. Gizli oyla aralarından muhtarı seçerler. Durumu da, bir tutanakla kaza kaymakamına bildirirler.

Köy muhtarları ise doğrudan doğruya köylü tarafından seçilir. Muhtar, köyün başıdır. Köyde hükûmeti temsil eder. Köy kanununa göre, İhtiyar Heyetiyle birlikte köyü yönetir.

Okur yazar olanlar, 30 yaşını doldurанlar, askerlik yapmış olanlar; seçildiği köy halkından olanlar, ağır cezası veya yüz kızartacak bir suçu bulunmayanlar muhtar olmaya hak kazanırlar.

Bir de, fail-i muhtar deyimi vardır. Bu da dilediği gibi hareket etmekte serbest olma mânasını taşır.

MUKADDES:

Mukaddes, kutsal demektir. Tanrıya ait ve varlıklar mukaddes kelimesiyle anlatılır. «Kuranı Kerim mukaddes bir kitaptır.» «Kâbe, müslümanlar için mukaddes bir yerdir.» cümlelerinde olduğu gibi...

Bizce çok kıymetli olan ve uğruna seve seve canımızı verebileceğimiz varlıklar da, mukaddes varlıklardır. Meselâ biz Türkler için vatan, bayrak ve istiklâl mukaddes varlıklardır.

MUKAVELE:

İki kişi arasındaki yazılı sözleşmeye mukavele denir. Kiracı ile ev sahibi arasında mukavele imzalanır. Yani, hangi şartlar altında uyuştuklarını belirten bir mukavelename tanzim edilir.

MUKAVİM:

Mukavim dayanıklı demektir. «Bu güreşçi çok mukavim bir insandır.» cümlesini söylediğimiz zaman, güreşçinin dayanıklı olduğunu anlatmış oluruz.

MUKAVVA:

Kalın ve sert yapılı olan kâğıtlara mukavva adı verilir. Mukavva, kolayca bükülmez; hemen kırılır. Mukavva, okullarda iş derslerinde çok kullanılan bir araçtır.

MUKAVVA İŞLERİ:

Okullarda iş konuları arasında yer alan mukavva işleri, önemli bir yer tutar. Ayrıca, geometri derslerinde okuduğumuz mücessem şekillerin yapılışı, yine mukavva işlerinden sayılır.

Mukavva işlerinden geometrik cisimler, oyuncaklar, tramvay, otobüs gibi taşıtlar, evler vesair şeyler yaparız. Yardım-

cı araçlar olarak ta makas, çakı, pergel, gönye, cetvel, tutkal kullanırız.

İşe başlamazdan önce yapacağımız şeyi iyice tasarlamalıyız. Sonra da güzel bir plânını çizmeliyiz. Plânın ölçülü ve düzgün olması icabeder. Çizme işi sona erince sıra kesmeğe gelir. Mukavvanın bükülecek kısımları üzerine, tam çizgi üstüne gelmek şartiyle cetveli koyarız; çizgi izini takibederek çakımızla bastırırız. Bu bastırma işi, mukavvayı kesip ikiye ayırmayacak derecede olmalıdır. Çizgiler dış tarafta kalmak suretiyle kesilen, daha doğrusu çakıyla iz yapılan yerleri bükeriz. Böylece, yekdiğerine düzgün köşelerle bağlı, mukavva yüzeyleri meydana gelir.

Eklenecek, yapıştırılacak kenarlarda, yapıştırma payları bırakmayı da unutmamalıyız. Yapıştırma paylarına sürülen tutkal, yan yana gelen yüzeyleri yapıştırır.

İstediğimiz şekil meydana gelince, üzerini renkli kâğıtlarla kaplarız.

Sevgili çocuklar, mukavva işlerinde çalışırken sabırlı olmayı unutmayın. Dikkatli ve özeni ihmal etmeyin. Dikkatli ve özenli bir çalışma, sabırlı bir gayret sizi, muhakkak isteğinize ulaştırır.

MULAJ:

Bir cismin veya bir çehrenin alçı, balmumu gibi maddeler kullanarak kalıbını almıya **mulaj** denir. Bunun için de kalıbı alınacak cisim üzerine, bol zeytinyağı süreriz. Kalıbını alacağımız cismin ön tarafını bir çerçeve ile çeviririz. Dişçi alçısını, dökme kıvamına gelinceye kadar su ile kararız. Sulu bir halde iyice yağlanmış yüzeye dökeriz. Kuruyuncaya kadar bekleriz. Kuruyunca, yan çerçeveleri yavaşça sökeriz. Bu suretle, dişi kalıbı elde etmiş oluruz. Bu dişi kalıp üzerinde de ayni işlemleri yaparak istediğimiz örnekleri çıkarırız.

Balmumundan kalıp çıkarmak arzusundaysak, balmumunu eritip cismin üzerine dökmeliyiz. Bu arada, cismi yağlamayı da unutmamalıyız.

Kahramanlık hikâyeleri:

BATARYA İLE ATEŞ

Plevne savunması Türk, hattâ dünya tarihinde altın harflerle yazılıdır. Üstün düşman kuvvetlerine karşı Türk askerinin binbir yokluk ve zorluklar içinde olmasına rağmen aylarca dayanması bütün insanlığı şaşırtmıştı.

Türk topçusu bu savunmada büyük yararlıklar gösterdi.

Kaledeki bataryalar kumandanlarının isimlerine göre adlandırılmıştı.

Çok soğuk bir kasım sabahı düşman, Yunus Bey bataryasını çok sıkı top ateşine tuttu. Buradan bir gedik açabilirse kaleye girebileceğini umuyordu. Topçularımız; toz toprak içinde kaldı. Düşman, bataryayı susturduğuna kanaat edince piyadesini hücuma kaldırdı. Bu sırada bir mermi Yunus Beyin yanına düştü. yere yuvarlandı. Bir çok yerleri yaralandı. O, her zamanki gür sesi ile bağırdı :

— Batarya ile ateeeş!

Sonra gözleri kapandı. Ruhu göklere yükseldi. Fakat Türk topları ateşe devam etti. Düşman piyadesi, mevcudunun çoğunu -ölü ve yaralı olarak- bıraktı. Siperlerine döndü.

Gülüyorum

DİKKATSİZLİK

Nazlı, sapsarıydı. Üzüntüsü olduğu belliydi. Arkadaşı Cenk, merak etti:

— Neyin var kardeşim?

— Çengelli iğne yuttum.

— Açık mıydı?

— Evet.

— Ne dikkatsizlik bu Nazlı? İnsan yutmadan önce kapatır iğneyi.

NEYE YARAR?

Öğretmen, hayat bilgisi dersinde eşeğin faydalarını anlatıyordu.

— Yük taşır, araba çeker, bineklik eder, deve katarlarına öncülük yapar, yolunu bilir, az yemle beslenir, her güçlüğe katlanır.

Çelik parmak kaldırdı:

— Adı, tenbel çocukları paylamağa yarar.

SEBEP

Metin her sabah okula zil çaldıktan sonra geliyordu. Sınıf mümessili bir seferinde çıkıştı:

— Bak yine zilden sonra sınıfa girdin Metin!

— Ben iddiacı değilim. Varsın öncülüğü o alsın.

İKİ

Öğretmen Nazlı'ya sordu:

— Biri ortadan bölersek ne olur?

— İki olur efendim.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : **ALİ RIZA AKISAN**
Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ**: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
11 MART 1955, Cuma — Sayı: 68 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

AKISAN
CEP ANSİKLOPEDİSİ
M-16
ÇELEBİ MEHMET
MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA
MAHMUT II
MUSTAFA REŞİT PAŞA
MİTHAT PAŞA
ALEMDAR MUSTAFA PAŞA
KUYUCU MURAT PAŞA

Faydalı Bilgiler

ALİMİNYUM EŞYANIN TEMİZLENMESİ

İçinde kahve ve çay pişirilen alimünyum kablar, sirke karışımı ile ovularak temizlenir.

ŞİLTE YÜNLERİNİ YIKARKEN

Şiltenin kirlenmiş yünlerini daha çabuk ve daha kolay temizleyebilmek için, yıkama suyuna biraz sirke atılmalıdır.

ÇAMAŞIRLARDAKİ TER LEKELERİ

Beyaz çamaşırlardaki ter lekeleri ,amonyaklı su ile yıkanarak çıkar.

RUTUBETLİ DUVARLARA KARŞI TEDBİR

Islak duvarların rutubetini almak için, üzerine toz halinde kireç serpmelidir.

AYAKKABI LÂSTİKLERİ NASIL TEMİZLENİR?

Ayakkabı üzerine giyilen lâstikler ve şosonlar; iki suya bir amonyak esası üzerine yapılan karışıma batırılmış bir bezle silinirse temizlenir ve parlar.

UN KOLASI NASIL YAPILIR?

Yüz gram unu yarım litre su içinde karıştırın ve ateşe koyun. Hafif. hafif kaynatın. Unu koyu ve yapışkan bir hale gelince alın ve biraz soğuttuktan sonra kullanın. Bu şekilde yapılan bir kola çok iyi bir yapıştırıcıdır.

NAYLON ÇAMAŞIRLAR NASIL YIKANIR?

Naylon çamaşırlar gayet ılık bir suda yıkanmalıdır. Ütülerken de, ütünün hafif ısınmış olması lâzımdır.

ELDİVENLERİ YIKAMAK İÇİN

Pamuklu, ipekli veya yünden yapılan eldivenler ılık sabunlu su ile yıkanır. Bunları ayni ılıklıkta su ile durulamalıdır.

MERMERLER NASIL TEMİZLENİR?

Dumandan sararmış mermerler, klorlu su ile yıkanırsa, temizlenir ve beyazlanır.

Bir de, vücudun herhangi bir organının tabi'î renkleriyle kalıpları alınır. Bu kalıplardan derslerde faydalanılır. İşte, bu şekil kalıplara da, yine **mulâj** adı verilir.

MUM:

Pamuk bir fitili erimiş balmumuna veya iç yağına daldırıp çıkarırsak ve bu hareketi bir kaç defa tekrarlarsak istediğimiz mumu elde etmiş oluruz. Bundan başka parafinden yapılan aydınlatma aracına da **mum** denir.

Mum ilksel (iptidaî) bir aydınlatma aracıdır. Işığı titrektir. Yanarken fena bir koku çıkarır. İçinde bulunduğu odanın havasını çabucak bozar; zehirler. Mum dibine ışık vermez; tabanı karanlık kalır. Bu sebeple de, yakınlarına faydası olmayan bir kimse için «Ne olacak! **Mum dibine ışık vermez.**» derler.

Ayrıca, «Ahmet, çocukların hepsini muma döndürdü.» cümlesinden, Ahmed'in çocukları disiplin ve itaat altına aldığını öğrenmiş oluruz.

Mumla aramak:

Herhangi bir şeyi içten gelen bir dilekle aramıya, mumla aramak denir.

«Artık, o memur gitti. Onun gibisini mumla arasak bulamayız.» cümlesinde olduğu gibi.

MUMYA:

Eski Mısırlı'lar, kendi âdetlerine göre ölülerini bazı kokulu maddeler kullanarak çürümez bir hale getirirlerdi ki, biz buna mumya adını veriyoruz.

Bazı tarihçiler ile arkeologlar, Mısır firavunlarından İkinci Ramses'in mumyasını bulmuşlardır. Bu mumya, binlerce yıl önce hazırlandığı halde tazeliğini muhafaza edebilmiştir.

Sararmış, solmuş kimseler için «mumyaya dönmüş» tâbirini kullanırız.

MURADİYE:

Muradiye, Van vilâyeti sınırları içinde bir kaza merkezi-

dir. 99 köyü vardır. Merkez nahiyesinden ayrı, bir de Çaldıran adlı nahiyesi vardır. Kazanın genel nüfusu 19,790'dır. Muradiye merkez nahiyesi içinde 1,348 kişi yaşar.

Muradiye, Van gölünün kuzey doğu kıyısına yakındır. Denizden 1800 metre yüksekte bulunur. Kuzey doğusunda Tendürük ve Dumanlı dağları uzanır. Muradiye kazası ile Van şehri arasında bir şose vardır.

Çaldıran nahiyesi sinesinde, tarihimizin şanlı hatıralarını saklar. 1514 yılında, Yavuz Sultan Selim komutasındaki kahraman Türk ordusu Şah İsmail idaresindeki İran ordusunu Çaldıran'da bozguna uğratmıştı.

MURAT I (1325 - 1389):

Sultan Birinci Murat 3. Osmanlı padişahıdır. İkinci Osmanlı padişahı olan Orhan Bey'in oğludur. Orhan Bey 1359 da ölünce yerine oğlu Murat geçti. O zaman Murat Bey henüz 34 yaşında bulunuyordu. Dedesi Osman ve babası Orhan Beyler zamanında bir Beylik olan Osmanlılar, onun devrinde kudretli bir devlet haline geldiler.

Murat Bey Osmanlıların başına geçince, Ankara'yı aldı. Böylelikle de, Karamanoğlu Beyliği ile iş birliğine kalkışan Ahiler'i bozguna uğrattı. Kendisine sığınan Karaman Beyi Alâeddini affetti. Hattâ, kızı Nefîse'yi, Alâeddin Beyle evlendirerek onu kendisine dost edindi. Böylece, ülkesinin Anadolu sınırlarını emniyete alarak, tamamen Rumeliye döndü.

İpsala, Burgaz, Malkara, Keşan ve Edirne gibi yerleri birer birer ele geçirdi. Edirne alınınca başkent, Bursa'dan Edirne'ye naklolundu.

Türklerin Trakyada ilerlemesi, başta Bizans olmak üzere, bütün Avrupa hıristiyanlarını telâşa düşürmüştü. Papa da durmadan, Türklerin aleyhinde bir birlik kurmaya çalışıyordu. Nihayet Macarlar, Bulgarlar, Sırplar, Bosnalılar ve Ulahlar birleştiler. Hazırladıkları büyük bir ordu ile Edirne üzerine yürüdüler. O sıralarda Murat I Bursada bulunuyordu. Trakyadaki ordumuzun başında da Lala Şahin Paşa vardı.

Lala Şahin Paşa, emrindeki komutanlardan Hacı İlbey'e, düşmanı keşif vazifesi verdi. Hacı İlbey, 4000 akıncının başında olarak, ay ışığında Haçlılar ordusuna saldırdı. Sırp Sındığı denen yerde cereyan eden savaşta, hıristiyan askerleri Türk kahramanlarının kılınçları altında canverdiler. Sırp Sındığı zaferiyle, 60.000 kişilik Haçlı ordusu, 4000 kişilik Türk kuvveti önünde erimiş; yok olmuştu. Bu zafer, Osmanlı - Türklerinin Trakyada tutunabilmesini sağlayan ilk zafer oldu. Rumeli sınırlarımız genişledi. Batı Trakya, Bulgaristan ve Sırbistan'ın bir kısmı ülkelerimize katıldı.

Türklerin Avrupada hızla ilerleyişi önünde, Ragoza Cumhuriyeti, Osmanlılarla bir barış antlaşması yaparak Sultan Murad'a, yılda 500 florin altını vermeyi kabul etti. Osmanlıların ilk resmî muahedesi olan bu barış antlaşmasında Murat Bey mürekkepli elini basmıştı. Bu, eski Oğuz âdetlerinden biriydi. Sonraları, Osmanlı padişahlarının kullandığı tuğra, işte bu işaretten doğmuştu.

Selânik, Sofya gibi merkezlerle Anadoluda Hamidoğlu ve Germiyan Beyliklerinin toprakları hep Murat I zamanında alınmıştı.

Bir aralık oğlu Savcı Bey, orduyu ayaklandırarak babası aleyhine harekete geçti. Bizans prenslerinden Andronikos ta kendisine yardım ediyordu. Murat I, bu tehlikeyi de atlatmasını bildi. Orduyu tarafına çekti. Âsi oğlunu yakaladı. Gözlerine mil çektirdi. Sonra da başını vurdurdu. Bizans prensi Andronikos da cezasız kalmadı. Babası, oğlu Andronikos'u yakalattı. Gözlerine kızgın sirke döktürerek kör etti.

Murat Bey, tekrar baş kaldıran Karamanoğlu Alâeddin Beyi yendi. Fakat, kızı Nefise Hatunun hatırı için kendisine dokunmadı; yine affetti.

Bulgar Kıralı Şişman, Türklerin dostluğunu kazanmak için güzel kızını Murat I'e vermişti. Buna rağmen Sırp Kıralı Lâzar'la birleşerek, Niğbolu'yu kuşatmaktan da çekinmemişti. Yapılan bir savaşta, Çandarlı Ali Paşa Kıral Şişman'ı ele geçirdi. Kıral Şişman, karısı ve çocuklariyle birlikte kefene sa-

rıldı; böylece Murat Bey'in ayaklarına kapandı. Murat Bey, ayakları dibinde yalvaran kaynatası ile kaynanasını bağışladı. Ama, bütün Bulgaristan'ı da Türk toprakları arasına katmış oldu. Yalnız kalan Lâzar, başına gelecekten korktu. Avrupa devletlerinden yardım dilendi. Sırp, Bosna - Hersek, Arnavut, Ulah, Macar, Leh ve Çek'lerden meydana gelen 100 bin kişilik bir Haçlı ordusunun başına geçti. Kosova önüne geldi. Kosova sahrasında yapılan amansız savaşta zafer, yine Türklerde kaldı. Koskoca düşman ordusu, askerlerimizin kılınçları altında perişan edilmişti. Kıral Lâzar'la bir çok ünlü düşman komutanları ölüler arasında bulunuyordu. Artık savaş bitmişti. Murat Bey komutanlariyle muharebe meydanını dolaşıyordu. Bu sırada, Miloş Kabiloviç adını taşıyan yaralı bir Sırplı üzerine atıldı. Hançerini saplayarak Murat I'i şehit etti (1389).

Murat Bey, düşman silâhı ile savaş alanında can veren tek Osmanlı Padişahıdır. Sert ve disiplinciydi. Ahlâkan da çok dürüst bir insandı.

MURAT II: (1402 - 1451).

Sultan İkinci Murat, altıncı Osmanlı Padişahıdır. Çelebi Sultan Mehmed'in oğludur.

Murat II, babasının ölümüyle 1421'de Osmanlı tahtına geçti. O zamanlar, henüz 19 yaşında taze bir delikanlıydı.

Yıldırım Bayezid, Ankara Savaşında Timur'a esir düşünce (1402) oğullarından biri olan Mustafa Çelebi Bizans'a iltica etmişti. İmparator da bu şehzadeyi Limni adasında mevkuf tutarak, kendisinden faydalanma yolunu bulmuştu. Yıldırım'ın oğlu Mehmet Çelebi, kardeşini kendi aleyhine kışkırtmaması için her yıl Bizans Sarayına 300 bin akçelik bir rüşvet vermeyi kabul etmişti. Bu iş, İkinci Murat zamanına kadar devam etti.

Murat II. padişah olunca, bu rüşveti ödemiye yanaşmadı. Bizans İmparatoru da, Osmanlıların başına gaile çıkarmak için, elinde mevkuf bulunan İkinci Murad'ın amcası Mustafa Çelebi'yi ayaklandırdı. Bu suretle, Murat II ile Mustafa Çelebi arasında taht kavgaları başlamış oldu. Mustafa Çelebi İzmiroğlu

Cüneyt Bey ve Evrenoszadeler gibi hayli sayılı taraftarlar topladı. Edirneyi ele geçirdi. Vaziyet, Murat II için tehlikeli olmaya yüz tutmuştu. Nihayet, harp hilelerine başvuran Murat II, amcasını yendi. Yakalatarak Edirne'de idam ettirdi. Böylece, tarihlerimizde «Düzmece Mustafa isyanı» diye anılan gaile de kapanmış oldu.

İkinci Murat duruma hâkim olunca. Bizans'a döndü. İmparatordan hıncını almak istiyordu. Bu sebeple Bizans'ı kuşattı. Fakat, Anadoluda Karamanoğlu Beyinin baş kaldırması ve Rumeliden Haçlılar ordusunun ilerlemesi, kuşatmayı yarıda bıraktırdı. Murat II, Karamanoğlu beyinin isyanını bastırınca Fumeli ve döndü.

Macar Jan Hunyadi'nin komutasındaki Haçlılar ordusu ile savaşlara girişti. Bu savaşlardan hiç te iyi sonuçlar alınmadı. Hattâ Murat II, ağır şartlar ihtiva eden bir barış antlaşması imzalamak zorunda kaldı. Bu arada, Türklerle Hiristiyanlar 10 yıl birbirlerine saldırmıyacaklardı. Bu barış antlaşmasında, Murat II'nin Kur'an-ı Kerim, Hunyadi'nin de İncil üzerine yeminleri vardı.

23 yıldanberi sürüp gelen gaileler, mücadeleler Sultan Murad'ı bezdirmişti. Artık kenara çekilmek, istirahat etmek istiyordu. Bu sebeple saltanattan feragat etti. Yerini, henüz 14 yaşında bulunan oğlu Mehmed'e bıraktı. 1444'de oğlu Mehmet II'yi tahta çıkardı. Kendisi de Manisa'ya çekildi.

Tecrübeli bir insanın yerine, bir çocuğun başa geçmesini fırsat sayan Avrupalılar, Papanın teşvikiyle yemini bozdular. Jan Hunyadi'nin komutanlığında hazırlanan büyük bir Haçlı ordusu Osmanlı ülkesine yürümeye başladı.

Genç padişah Mehmet II, etrafındaki devlet adamlarının, bu arada bilhassa Çandarlı Halil Paşanın öğütlerine uyarak babasına mektup yazdı: «Baba, eğer sen padişahı Âli - Osman isen başa geç. Düşman ülkemize yürüyor. Eğer ben padişah isem, emrediyorum; ordunun başına geç!» şeklinde bir ifade taşıyan bu mektup üzerine, Murat II tekrar padişah oldu. Ordunun başına

geçerek, Varna şehri önlerinde düşmanla karşılaştı. Savaşın ilk anlarında zafer talihi, düşmana güler yüz göstermişti.

Bu esnada, Polonya Kıralı Vilâdislas (Ladislas) «Sultan Murad'ı ben öldüreceğim!» diye atını ileri sürdü. Fakat «Koca Hızır» adlı ihtiyar bir yeniçeri, Ladislas'ın işini bitirdi, başını keserek Murat II. nin önüne getirdi. Bu baş, hemen bir mızrağa geçirildi. Başka bir mızrağa da eski barış anlaşması iliştirildi. Altına da, «Yemininde durmayanların âkıbeti budur» yazısı yazıldı. Manzarayı gören hıristiyan askerleri şaşırdılar; bozulup kaçışmaya başladılar. Süvarilerimizin amansız takibi ile de perişan oldular. Muharebe meydanı binlerce ölü ile doluydu. Papa'nın vekili ile iki piskopos ve daha pek çok komutan, öldürülenler arasında bulunuyordu. Jan Hunyad nasılsa canını zor kurtarmıştı.

Böylelikle İkinci Murat, büyük zaferlerimizden birini kazanmıştı.

Varna Zaferi sonunda Murat II. Edirneye döndü. Tekrar saltanattan vazgeçti. Fakat, bu sefer de yeniçeriler rahat durmadılar; ayaklandılar. Bunun üzerine Sultan Murat, üçüncü defa olarak padişahlık makamına oturdu. Yeni yeni seferlere girişti. Moranın istilâsını tamamlamaya çalıştı. Arnavut Serdarı İskender Bey'i yendi; dağlara kaçırttı. Varna yenilgisinin acısını çıkarmak isteyen hıristiyanlar, tekrar hazırlanmışlardı. Büyük bir ordu ile Kosova sahrasında görünmüşlerdi Başlarında, yine Jan Hunyadi bulunuyordu. Murat II de ordusu ile Kosova'ya yürüdü. 3 gün süren kanlı savaşlar sonunda Türkler yeni bir zafer kazandılar. Haçlılar imha olundular.

Murat II. Edirneye döndü. Şehzade Mehmed'i, Zülkadiroğullarından Süleyman Beyin kızı ile evlendirdi. Şiddetli bir baş ağrısı ile henüz 49 yaşında iken, 1451 yılının şubat başında öldü.

MURAT: III (1546 — 1595)

Sultan Üçüncü Murat, Onikinci Osmanlı Padişahıdır. Yükselme devrinde saltanat sürmüştür. Babası, Kanunî Süleyman'ın oğlu İkinci Selim'di. Annesi Nurbanu Sultandı. Sarı

Selim adıyle de anılan İkinci Selim, 1574'de ölünce, Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa Manisaya haber saldırdı. O zaman Manisada vali bulunan Şehzade Murat, at koşturarak Bandırmaya geldi. Oradan da bir yelkenliye atlıyarak İstanbul'a geçti. Padişahlık tahtına oturunca, Sokollu Mehmet Paşa ile gizli bir konuşma yaptı. Sonra da, Şehzade olan beş kardeşini cellâtlara teslim etti. III Murat talihli bir Padişahtı. Dedesi Kanunî zamanından beri, Sadrazamlık makamını işgal eden Sokollu iş başında bulunuyordu. Sokollunun nûfuzunu içten içe kıskanmakla beraber, ondan çekinirdi de.

Murat III. tahta çıktığı ilk günlerde, Avusturya ve Lehistana karşı zaferler kazanılmıştı. Bu arada Lehistan, Osmanlı himayesine alınmıştı. Kuzey Afrikada Portekizliler bozguna uğratıldı. Fas tahtına, Osmanlıların himaye ettiği Abdülmelik oturtuldu. Sokollunun, sarayın tertibi neticesinde, bir deli tarafından öldürülmesiyle, işler değişti. Eski başarılar kazanılamaz oldu. İranlılarla sebepsiz ve lüzumsuz savaşlara girişildi. Böylece, boşuna binlerce yiğit kanı akıtıldı. Dış itibarımız sarsıldı. Hariçteki nûfuzumuz para ile satılır oldu. Rüşvetsiz iş görülemez bir hale geldi.

Murat III ü rüşvete alıştıran İsfendiyar oğullarından Şemsi Ahmet Paşadır. Üsküdar'da camii ve türbesi bulunan ve bu yüzden Üsküdar'ın en iyi semtine kendi adını verdiren dalkavuk Şemsi Paşa bir gün müverrih Âli Beye giderek: «Bugün Padişaha 40 bin altınlık büyük bir lokma yutturdum. Onlar bizim ocağımızı yıktılar (İsfendiyar Oğulları). Ben de onları rüşvete alıştırdım. Bundan sonra artık iflâh olmazlar demekten bile çekinmemişti. Bu arada, Leh Kırallığı, Eflâk ve Buğdan Voyvodalıkları büyük bir rüşvet karşılığı olarak satılmıştı.

Murat III. devrinin en önemli harplerinden biri de, Avusturya savaşlarıdır. İran ve Avusturya savaşları devletimizin varlığını kemirdi. Bu savaşlarda parlak zaferler kazanılamadı. Ordularımız, kötü idarecilerin, değersiz komutanların emrinde yenilgilere uğradılar.

Ruhen şair olan Murat III, bir çok şiir de yazmıştır. Yazılarında daima Muradî mahlâsını kullanmıştır. Kendisi, babası Selim II gibi kadına pek düşkündü. Hattâ, Osmanlı Sultanları arasında başta Selim II, sonra da Murat III kadar kadına karşı zaafı olan başka bir padişah gösterilemez.

Saltanat hayatını, saray eğlenceleri içinde geçirmiştir. Devlet idaresi Nurbanu Sultan, can feda kadın, Safiye Sultan, Esma Sultan gibi saray kadınlarının elinde kaldı. Kötü idaresi ile, koca bir imparatorluğu uçuruma doğru götüren Murat III 1595'te öldüğü zaman geriye 112 evlât bırakmıştı. Türbesi, Ayasofya müzesi yanındadır. «Esrarname» ve «Fütuhatı Sıyan» adında iki de kitabı vardır.

MURAT IV. (1612 - 1640):

Dördüncü Murat, 17. Osmanlı Padişahıdır. Babası Birinci Ahmet, annesi de Mahpeyker Kösem Sultandı. Dördüncü Murat 1612'de doğdu. Amcası Birinci Mustafa, deliliği sebebiyle tahttan indirilince, yerine Murat IV geçirildi. Murat IV, o zaman, 11 yaşında bulunuyordu. 21 yaşına gelinceye kadar devlet işleri, anası Kösem Sultan ile ocak ağalarının elinde kaldı. Dördüncü Muradın 17 yıl süren saltanatı kanlı ihtilâllerle doludur. Memleket baştan başa yolsuzluklar içinde yüzüyordu. Rüşvetsiz iş yapılamaz olmuştu.

Erzurum valisi Abaza Mehmet Paşa isyan etmişti. Sultan ikinci Osmanı tahtan indirip öldürdüler, diye yeniçerilere düşman kesilmişti. Erzurum'da rastladığı yeniçeriyi boğazlıyordu. Sarayda da türlü entrikalar dönüyor; her gün yüzlerce adam yok ediliyordu. İranlıların eline geçen Bağdad'ı kurtarmak için ordular gönderilmişti. Fakat kumandanların ihtirası ve halka kötü muamele yüzünden beklenen zafer sağlanamıyordu. Padişahın toyluğundan faydalanan zorba yeniçeri ve sipahiler Hafız Ahmet Paşa gibi değerli bir devlet adamını dördüncü Muradın gözü önünde paralamışlardı.

Fakat, yıllar sonra iş değişti. Genç padişah 21 yaşına basınca idareyi ele aldı. İlk iş olarak zorbaların başı Recep Pa-

şayı boğdurdu. Devletin disiplinini kurmak gayesiyle yedi yıl içinde elli bine yakın insan öldürttü. Serserilerin toplandığı kahveleri kapattı. Tütün ve içki kullananları idam ettirdi. Yolların bozukluğu sebebini ileri sürerek İznik kadısını astırdı. Dördüncü Muradın bu sert hareketleri, beklenen sonucu verdi. Asiler sindiler. Zorbalar silindiler. Böylece, devlet işlerinde belirli bir düzelme göze çarpmaya başladı.

Sultan dördüncü Muradın iki İran seferi vardır. Bunlardan Revan seferinde; Tebriz ve Revan şehirleri zaptolunmuştur. Bağdat seferi ile de, Bağdat geri alınmıştır.

Dördüncü Muradın 4 erkek kardeşi vardı. Bunlar Bayezit, Süleyman, Kasım ve İbrahim adlarını taşıyordu. Padişah Revan zaferini İstanbul'a ilettiği zaman şehzade Bayezit ile Süleymanın öldürülmeleri emrini de vermişti. Daha sonra şehzade Kasım'ı da boğdurttu. Yatağında hasta yatarken tek biraderi İbrahim'in de yok edilmesini istemişse de bu emir savsaklanarak yerine getirilmemiştir.

Dördüncü Murat'ın iradesi pek sağlamdı. Sonsuz bir cesareti vardı. İsyanlar ve zorbalıklar içinde yüzen devlet idaresini düzeltmesi en iyi tarafını teşkil eder. Giriştiği savaşlardan da daima üstün çıkmasını bilmiştir. Dördüncü Murat 17 yıl padişahlıktan sonra 1640 da 28 yaşında ölmüştür.

MURAT V. (1840 — 1904):

Beşinci Murat Osmanlı Padişahlarının otuz üçüncüsüdür. Babası Abdülmecitti. Ahlâkan temiz bir insandı. Tahsili de oldukça iyi idi. Amcası Abdülâziz padişah iken o Veliaht tayin edilmişti. Abdülâzizin Avrupa gezisine Veliaht Murat ta katılmıştı. Zamanın genç fikirlerini taşıyan «Genç Osmanlılar» cemiyeti ile gizliden gizliye ilgilenirdi. Onlara, padişah olursa Meşrutiyeti ilân edeceği fikrini vermişti.

Abdülâziz, 1876 da Midhat Paşa ve arkadaşları tarafından tahttan indirilince padişahlığa Beşinci Murat getirildi. O vakit henüz 36 yaşında olan Murat hisli ve içkiye düşkün bir insandı. Olaylardan çabuk heyecan duyardı. Midhat, Rüştü ve Hüseyin Avni Paşaların amcası Abdülâzizi tahttan indire-

ceklerini biliyordu. Böyle olmakla beraber, hâdisenin kararlaştırılan günden bir gece önce cereyan etmesi Beşinci Muradın gevşek olan sinirlerini büsbütün bozdu. Hele, Abdülâziz'in intihar etmesi onu derinden derine sarstı.

Beşinci Murat artık akılca hastalanmıştı. Kendisini iyi etmek için Viyana'dan bir doktor çağırılmışsa da, beklenen netice elde edilememiştir. Nihayet tahta çıkışının doksan üçüncü gününde padişahlıktan uzaklaştırıldı. Yerine, iki yaş küçüğü olan kardeşi Abdülhamit geçirildi.

1878 yılının 20 Mayısında Ali Suavi ve adamları Çırağan Sarayını bastılar. İçerde mahpus bulunan Beşinci Muradı tekrar tahta çıkarmak istediler. Fakat isteklerine ulaşamadılar. Bu olaydan sonra Beşinci Murat daha sıkı ve daha baskılı bir mahbes hayatı yaşamıştır.

Beşinci Muradın hiç kimse ile görüştürülmeden bir sarayın dar sınırları içinde yaşaması 28 sene sürdü. Nihayet 1904'de bu sıkı hayattan uzaklaştı .İkinci Abdülhamit hiç bir yerde onun lâkırdısını ettirmezdi. Murat kelimesini kullanmak yasaktı. Bu kelime gazetelerde «Mir'at» şeklinde yazdırılırdı. Sultan Muradı hatırlatacak en küçük bir söz büyük bir suç sayılırdı.

MURAT REİS:

Murat Reis, ünlü denizcilerimizden biridir. Cezayir enginlerinde yelken açıp korsanlık eden bu deniz kurdu, sonraları Kanunî'nin hizmetine girdi. Kendi gibi birer kahraman denizci olan Seydi Ali Reis ve Piri Reisle birlikte, donanmayı hümayunu Kızıldeniz, Umman Denizi ve Basra Körfezi sularında dolaştırdı. Bir süre sonra, Necid'in Katif Sancağı Beyliğine tâyin olundu. Piri Reisin idamı üzerine de, Mısır donanmasının kaptanlığına gönderildi.

Murat Reis, sayısız deniz cenklerine katılmıştır. Nice nice deniz kurtlariyle boğuşmuştur. Kanunî Süleyman, İkinci Selim, Üçüncü Murat, Üçüncü Mehmet ve Birinci Ahmet devirleri hep onun şanlı cenk destanlariyle doludur.

Murat Reis, Maltalı denizcilerle yapılan ve zaferimizle

sona eren «Kara cehennem» cenginde yaralanmış ve donanmamızın İstanbul'a dönüşünde, 80 yaşında iken Rodos açıklarında ölmüş ve orada gömülmüştür.

MUSA:

Hazreti Musa, tek Allah'lı dinlerin en eskilerinden biri olan Musevi dininin Peygamberidir. Milât'tan evvel 1705 yılında Mısır'da doğmuştur. Dinî kitaplara göre, Hazreti Musa Allah'la konuşmuş ve onun emriyle Firavun'ların zulmü altında inliyen İsrailoğullarını Filistin'e götürüp bağımsızlığa kavuşturmuştur. Hazreti Musa bir kanun yapıcısıydı. Filistin'de 130 yaşında iken hastalanıp ölmüştür.

MUSA ÇELEBİ:

Musa Çelebi, Yıldırım Bayezit'in oğullarından biridir. 1402'de babası yanında Timur'a karşı cenk ederken esir düşmüştür. Babası ile Timur'un esiri bulunduğu sırada, Yıldırım Bayezit intihar etmişti (1403). Timur, Osmanlı Padişahının cesedini esir Şehzade Musa Çelebi'ye teslim etti. Bursa'ya götürüp gömmesi için de emir çıkardı. O sırada Bursa'da kardeşi İsa Çelebi hüküm sürüyordu. Musa Çelebi çekindi; küçük biraderi Mehmet Çelebi'ye sığındı. Yapılan saltanat kavgasında İsa Çelebi yenildi. Bursa Mehmet Çelebi'nin eline geçti.

Edirne'de de, yine Bayezit'in oğullarından Süleyman Çelebi bulunuyordu. Oranın hakimi olan Süleyman Çelebi üzerine Musa Çelebi yürüdü. Bu kardeş kavgasının sonunda Edirne'nin hakimiyeti Musa Çelebi'ye geçti. Fakat, bu durum da çok sürmedi. Anadolu birliğini kuran Mehmet Çelebi Bizans'la da anlaşarak Musa Çelebi'ye savaş açtı. Musa Çelebi, Veziri Çandarlı İbrahim Paşanın oyun bozanlığı karşısında yenilgiye uğradı. Yaralı olarak cenk meydanından kaçarken, bir bataklığa saplanıp boğuldu (1413).

MUSALLA:

Musalla kelimesi arapçadır. Açık namaz yerine musalla denir.

Camilerde, cenaze namazı kılınmak üzere tabutun konulduğu yüksek taş masaya musalla taşı adı verilir.

MUSEVİ (Bak: Yahudi)

MUSHAF:

Kutsal kitaplardan biri olan **Kuranı Kerim'e** halk dilinde Mushaf veya Mushaf-ı Şerif adı verilir.

MUSLUK:

Musluk, çoklukla çeşmelerde bulunur. Suyun istenildiği zaman akıtılmasını sağlamak, ancak muslukla mümkündür. Musluklar, su borularının ağızlarına yerleştirilir; sonra da lehimlenir. Musluğun elle tutulur tutamağını çevirince su akar; ters çevirince de akan su durur.

MUSON:

Asyanın güneyinde 6 ay denizlerden karalara, 6 ay da karalardan denizlere esen rüzgârlara **«muson»** adı verilir. Denizlerden karalara esen musonlar güney Asyaya bol yağmur getirirler. Bu suretle dünyanın en yağışlı yeri de, Bengal körfezi kıyılarıdır. Buraya düşen yıllık yağış ortamı 12 metreyi bulur. Karadan denizlere esen musonlar hem kurak, hem de serttir.

MUSTAFA I. (1591 — 1639):

Sultan Mustafa I, Osmanlı padişahlarının on beşincisidir. Babası, Üçüncü Sultan Mehmet idi. 1591'de doğdu. Ağabeyi Birinci Ahmet'in ölümü üzerine de, 1617'de henüz 26 yaşında iken padişah oldu.

Sultan Birinci Mustafa'ya kadar padişahlık babadan oğula kalırdı. Fakat Birinci Ahmet zamanında bu usul değiştirildi. Hanedanın en yaşlısı tahta geçmeye başladı. Böylelikle saltanat hırsının kardeşi kardeşe vurdurarak masum kanlarının akıtılmasına engel olundu. Sultan Birinci Mustafa, kelimenin tam manasiyle deli bir insandı. Bu yüzden de ilk padişahlığı üç ay sürdü. Ancak, İkinci Osmanın yani Genç Osmanın öldürülmesiyle 1622'de tekrar saltanat tahtına oturdu. Zamanında olan isyanlar ve yeniçeri zorbalarının ayaklanmaları, hatta Genç Osman'ın boğdurulması Birinci Mustafa'yı büsbütün çileden çıkarmıştı. Yollara altın serperdi. Balıklara altın atardı. Böylece, o hayvanların duasını alacağını sanırdı.

Sultan Mustafa I. Padişah olmakla beraber, devlet işlerinde daima etrafının ve anasının sözü geçmiştir.

Kemankeş Ali Paşanın sadrazamlığı sırasında artık Sultan Mustafa I.'in kahrı çekilemez olmuştu. Bunun üzerine 1623 de tahtan indirildi. Yerine Dördüncü Murat geçirildi.

Sultan Mustafa da bir odada mahpus olarak daha 16 sene yaşadı. Nihayet 1639 da eceliyle öldü izdıraplı hayatı sona erdi.

MUSTAFA II. (1664 — 1703):

Sultan Mustafa II. Osmanlı padişahlarının yirmi ikincisidir. Babası Dördüncü Mehmet'ti. 1664 de doğdu. 31 yaşında iken, amcası İkinci Ahmet'in ölümüyle tahta çıktı.

O zaman devletin durumu pek karışıktı. Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya devletleriyle sonsuz savaşlar oluyordu. Mustafa II. padişahlığının ilk yıllarında vezirlerinin engel olmalarına rağmen ordunun başına geçti. Belgrad'a gitti. Tuna'nın ötesinde Avusturya ordularını yendi. Kaleler aldı. Böylelikle Rus Çarı Deli Petro'ya da göz dağı vermiş oldu. Bunun neticesinde Deli Petro kuşattığı Azak kalemizden vaz geçti.

O vaktin denizcileri Kaptanı Derya Amcazade Hüseyin Paşa ile Mezamorta Hüseyin Paşa, Akdenizde dolaşan Venedik donanmasını yendiler. Hattâ İkinci Mustafa'nın ordu başına geçerek tekrar Avusturyaya yürümesi memlekete bazı zaferler kazandırdı.

Fakat sonraları siyaset talihi değişti. Ordularımız bozgundan bozguna uğradı. Hele ordumuzun Zanta yenilgisi çok acı oldu. Bu savaşta Sadrazam Elmas Mehmet Paşa, dört vezir, on üç Mirmiran dahil olduğu halde yirmi bin yeniçeri de kaybettik. Ayrıca tarihimizin en kara antlaşmalarından biri olan Karlofça barışını imzalamak zorunda kaldık (1699).

Karllofça Barışı ile tarihimizde Duraklama Devri kapanmış, Gerileme Devri başlamıştır. Karlofça Barışı ile vatanımızın büyük parçaları da kopmuş, yâd ellere geçmişti. Podolya'-

yı Lehistan'a, Azak kalesini ve Erdel'i Rusya'ya, Macaristan'ı Avusturya'ya, Mora ile Dalmaçya'yı da Venedikliler'e kaptırdık.

Karlofça barışı 25 yıllık bir süre için imzalanmıştı. Bu müddet zarfında devletin iç işleri bozuldu. Kaptanı Derya Mezamorta Hüseyin Paşanın ölümü ve Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşanın sadaretten uzaklaşması ile işler büsbütün çığırından çıktı. Artık, Sultan Mustafa II de vaktini Edirnede geçiriyor; av âlemleri tertipliyordu. Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin, devlet mansaplarına oğullarını ve yakınlarını tayin etmesi yeniçerileri ayaklandırdı. İstanbul'da büyük bir ihtilâl patladı.

Kazan kaldıran isyancılar Edirneye yürümeye başladılar. Durum tehlikeliydi. Mustafa II himaye ettiği hocası Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'yi azletti. Sadrazamlığa da Yeniçeri Ağası Çalık Ahmet Paşayı getirdi. Fakat, ayaklanma yine de yatışmadı. Nihayet, yeniçeriler Feyzullah Efendiyi öldürdüler. Kanlı cesedini bir alay önünde sürüklediler. Mustafayı II yi de tahttan indirip yerine Ahmet III ü geçirdiler.

Mustafa II tahttan inişinin dördüncü ayında öldü (1703).

MUSTAFA III. (1717 — 1774).

Sultan Mustafa III, yirmi altıncı Osmanlı Padişahıdır. Babası Üçüncü Ahmet'tir. 1717'de doğan Sultan Üçüncü Mustafa, Üçüncü Osman'ın ölümü ile 1757 de tahta çıktı. O zaman 40 yaşında idi. Bilgisizdi. Görgüsü kıttı. Şehzadeliğini saray hapsinde geçirmişti. Saltanatının ilk yıllarında, sadaret makamında Koca Ragıp Paşa bulunuyordu. Bu adamın dirayeti sayesinde, devletin zayıf durumu pek belli olmuyordu.

Koca Ragıp Paşanın ölümünden sonra işler değişti. Devlet cahil sadrazamların elinde kaldı. Rusya İmparatoriçesi Katerina Lehistan'a saldırmıştı. Leh vatanseverleri bizden yardım dilemişlerdi. Halbuki devlet savaşa katılacak durumda değildi. Bununla beraber Mustafa III. Ruslara savaş açmaktan çekinmedi.

Rusya'nın Baltık filosu Cebelüttarık Boğazından geçti. Akdenize girdi. Osmanlı donanmasını Çeşme'de yok etti. Mora'da isyanlar başladı. Kırım Ruslara geçti. On yedi yıl süren bir saltanat hayatından sonra Mustafa III, 57 yaşında olduğu halde öldü. Mustafa III. ölünce yerine Birinci Abdülhamit geçti.

MUSTAFA IV. (1779 — 1808):

Sultan Mustafa IV. Birinci Abdülhamidin oğludur. Padişahların da yirmi dokuzuncusudur. Amcası Selim III. Kabakçı isyanı ile tahtan indirilince, 1807 yılında yerine Mustafa IV. geçirilmişti. O zaman 28 yaşında bulunuyordu.

Dördüncü Mustafa, Selim III.'ün başladığı yenilik hareketlerine devam edemedi. Zorbaların ve âsilerin etkisinde kalarak Nizamı Cedit taraftarlarını öldürtmüştü. Bir yandan da Rus orduları Tuna sınırlarımıza dayandı. Napoléon bile Osmanlı Devletinin bölünmesine taraftar bulunmuyordu. Bağdat, Şam ve Trablus valileri adetâ birer hükümdar durumunda idiler; merkezi dinlemiyorlardı. İstanbul'da yeniçeriler dilediklerini yapıyorlar; saraya bile kafa tutuyorlardı.

Ruslarla anlaşmak için Tuna boyuna gönderilen Behiç, Ramis, Refik ve Tahsin Efendiler Rusçuk'ta bulunan Alemdar Mustafa Paşa ile mutabık kaldılar. Bunun üzerine Alemdar Mustafa Paşa ordusunu aldı. Gizlice İstanbul'a geldi. Sarayı kuşattı. Niyeti Dördüncü Mustafa'yı tahtan indirip, yerine Selim III. ü geçirmekti.

Fakat, Mustafa IV. gerekli tertibatı almakta gecikmemişti. Sarayda müdafaa hazırlıkları yapılırken, bir taraftan da Selim III. ile Şehzade Mahmut öldürülmek istenmişti. Alemdar Mustafa Paşa ordusu Babı Hümâyunu kırarken içeride Üçüncü Selim şehit edildi. Şehzade Mahmud'u da öldürmek isteyen zorbalar onu bulamadılar. Cevrî Kalfa adında bir saray ağası Mahmudu sarayın damına çıkararak gizlemişti. Sonunda kapı kırıldı. Alemdarın kuvvetleri saraya girdiler. Mustafa IV. 1808 Haziranında tahttan indirildi. Yerine Mah-

mut II. geçirildi. Böylece, ancak 14,5 ay süren Sultan IV. Mustafa'nın saltanatı da sona ermiş oldu.

Yeniçerilerin azgınlığından ürken II. Mahmut, 1808 Kasımında bir saray odasında mahpus bulunan Mustafa IV.'ü boğdurdu.

MUSTAFAKEMALPAŞA (Bak: Atatürk).

MUSTAFAKEMALPAŞA:

Mustafakemalpaşa, Bursa vilâyeti kazalarındandır. 110 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Genel nüfusu 60.410 dır. Kaza merkezi Bursa'nın 60 kilometre güney batısındadır.

MUSTAFA REŞİT PAŞA (Bak: Reşit Paşa)

MUŞ:

Muş, doğu Anadoluda, bulunan bir vilâyet merkezimizdir. Alanı 8.145 km.2 dir. Muş vilâyeti yöresi denizden 1.300 ile 2.500 metre yükseklikte bulunur. İklim serttir. Akar suları boldur. Tarım yapılır. Tahıl, sebze ve meyva yetiştirilir. Hayvancılık ileri durumdadır. Vilâyet sınırları içinde 425.000 baş hayvan beslenir. Merkez kazadan başka Bulanık, Malâzgirt, Varto adında başlıca 3 kazası vardır. Muş şehri, kendi adını taşıyan bir ovanın kenarında kurulmuştur.

Bitlis'in 65 km. kuzey batısında yer alan şehir, denizden de ortalama 1.500 m. yüksekte kurulmuştur. Etrafını güzel görünüşlü bahçeler, bağlar kuşatır. Vilâyetin genel nüfusu 82.699 dur.

MUŞAMBA:

Muşamba, su geçirmiyen bir dokudur. Bu dokumanın bir yanına kauçuk yapıştırılır veyahut ta balmumu. yağlı boya gibi maddeler sürülür.

MUŞMULA:

Muşmula, gülgiller cinsinden bir bitkinin meyvasıdır. Bu

Kahramanlık Hikâyeleri:

GARİPLERİN ZAFERİ

— Garip Çavuş! Nasıl çavuş oldun? Haydi, bir daha anlat!

— Kaç oldu kardeş? Bıkmadın, usanmadın.

— Ne olur, bir daha anlat. Arkadaşlarım da işitsin.

Beni kırmak istemedi, anlatmağa başladı:

— O gün düşmana saldırmıştık. Onlar yer, yer karşı koyarak çekiliyorlardı. İlerlememizi güçleştirmek için topçuları, uçakları, önümüzü cehenneme çeviriyorlardı. Taş, toprak, ateş arasında gidecek yol ararken arkadaşlarımdan ayrılmışım. Sağa baktım, solu araştırdım. Kimseler yoktu. Bulunduğum yer tepelerle çevrili bir alandı. Uzakları göremiyordum.

«— Yürü Garip! Dedim. Geri kalırsan «kaçtı derler.»

İlerledim. Çok gitmeden benim gibi yolunu şaşırmış döküntü erlere rastladım. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Şaşkınlık içindeydiler. Hepsini bir araya topladım.

«— Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar. Gelin birleşelim. Ben kumandanınız olayım», dedim.

Razı oldular. Başlarına geçtim. Yürüdük. Pek yakınımızda silâh sesleri duyduk. Araştırınca; kuvvetlerimizin ileri haretini baltalayan düşman topluluğu olduğunu öğrendik. Çok önemli bir geçidi tutmuşlardı. Tanrı, bizi onların gerisine düşürmüştü.

Torbalarımız bomba doluydu.

«— Arkadaşlar, fırsatı kaçırmıyalım. Bombalarla saldıracağız. Yayılın. Marş! Marş!...» dedim.

Baskınımız düşmanı bozguna uğrattı. Akşam üzeri bayrağımız karşı tepelerde dalgalandı.

Ertesi gün de bana «Çavuş oldun!» dediler.

ANLAMADIM

Ahmet çok dalgın çocuktu. Babası bundan ötürü çok üzüntü duyuyordu.

— Oğlum sözlerime dikkat etmediğin için söylediklerimi iyi anlamıyorsun.

— Ne dediniz baba, anlamadım.

PASTA PARASI

Demir, vitrinde süslü, nefis pastaları görünce dayanamadı. Kötü iş yaptığını düşünemeden içeri girdi. Zaten düşünmesi kıt bir çocuktu.

Masaya oturdu. En büyüğünden bir tane istedi. Âfiyetle yedi.

— Amca... Pastanız güzelmiş. Teşekkür ederim.

— Eksik olma. Ver bakalım 25 kuruşu.

— Param yok.

— Öyleyse polisi çağırayım.

— Parayı polisten mi alacaksın amca?

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : **ALİ RIZA AKISAN**
Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ** : İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
18 Mart 1955, Cuma — Sayı: 69 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

NEWTON
NAMIK KEMAL
NAPOLEON
AKISAN
CEP ANSİKLOPEDİSİ
N
NAR
NANE
NİLÜFER
NERKİS
NEŞTER
NÖBETÇİ
NOHUT

Faydalı Bilgiler

CAM ÜZERİNE YAZI YAZMANIN YOLU

Cam üzerine yazı yazabilmek için adi mürekkebe onda bir ölçüsünde sodyum silikat katmalı ve iyice karıştırmalıdır. Bu yeni mürekkebe kalemi veya fırçayı batırınca cam ve kavanoz üzerine istediğinizi yazabilirsiniz. Daha iyi cins bir mürekkep elde etmek için, karışımda âdi mürekkep yerine siyah çini mürekkebi kullanılmalıdır.

LEKE ÇIKARDIKTAN SONRA

Leke çıkardıktan sonra kumaşın üzerinde ekseriya izler kalır. Bu ehemmiyetsiz izler, üzerlerine toz sabun dökülerek giderilir.

ŞİŞELERİN KOLAY AÇILMASI İÇİN

Şişelerin cam tıpalarının istenildiğinde kolay açılabilmesi için, kapatılırken biraz parafin yağı sürmelidir.

SÜT KAPLARI NASIL TEMİZLENİR?

Süt kaplarını temizlemek için, iri tuz ve sirke karışımı kullanılmalıdır.

MERMERLER NASIL TEMİZLENİR?

50 gram zeytinyağı ve 25 gram terebentin ruhundan ibaret karışım, mermerleri temizlemek için faydalı olur.

DOLAPLARDAKİ KÜFLERİ ÖNLEMEK İÇİN

Dolaplardaki küfün önüne geçmek için, içerlerine arada bir terebentin ruhu püskürtmelidir.

MUŞAMBA YAĞMURLUKLAR VE MUŞAMBA MASA ÖRTÜLERİ NASIL TEMİZLENİR?

Muşamba yağmurluklar ve muşamba masa örtülerini temizlemek için, sirkeli soğuk su ile yıkamak lâzımdır.

meyva, ancak çürüdükten sonra yenilir. Beş tane çekirdeği vardır. Adına döngel veya beşbıyık ta denilir.

MUT:

Mut kazası İçel Vilâyeti sınırları içindedir. 70 köyü vardır. Merkez nahiyesinden başka Sarıkavak adlı bir de nahiyesi bulunur. Umumî nüfusu 20.614 tür.

MUTEDİL:

Mutedil, ılıman anlamını taşır. Ölçülü manasına da gelir.

MUTFAK:

Evlerimizde yemek pişirilen yerlere mutfak denir.

MUTFAKTA BULUNAN BAŞLICA KABLAR VE ÂLETLERLE BUNLARIN TEMİZLİĞİ:

Mutfaklarımızda işimize yarayan pek çok âlet ve eşya vardır. Ocaklar, musluklar, tencereler, tava, sahan, kepçe, rende, havan, tepsi, ısgara vesaire hep bunlar arasındadır. Mutfakta eşyamız ne kadar çok olursa, o nispette de işlerimizde kolaylık sağlarız. Yalnız, bu âletlerin yerli yerinde olması, birbirine uzak bulunmaması lâzımdır. Mutfakta iş gören, bu eşyadan herhangibirini rahatça almalıdır.

Bunun içinde mutfağın çok tertipli yapılması gerekir.

Mutfak kaplarının temizliğine de, bilhassa dikkat etmeliyiz. İşlerimizi bitirince kabları yıkayıp temizlemeliyiz. Üzerlerini de daima kapalı tutmalıyız. Bakırdan yapılmış bulunanları, zamanında kalaycıya göndermeliyiz; kalaylatmalıyız.

MUTKİ:

Mutki kazası Bitlis vilâyeti sınırları içindedir. 36 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 11.062'dir.

MUTLAKİYET:

Devlet idarelerinden biri de mutlakiyettir. Mutlakiyette,

başta bulunan kıral veya padişah her şeye hakimdir. Onun sözü kanun sayılır. Millet, onun her dileğine boyun eğmek zorunda kalır. (Bak: Monarşi).

MUVAZZAF:

Askerlik görevini birinci defa yapanlar için «Muvazzaf askerliğini yapıyor.» denir. Muvazzaf kelimesi ödevli anlamını taşır.

MUZ:

Muz ağacının meyvasına «muz» adı verilir. Uzun, kokulu ve yumuşak olan muz meyvasının üzerini kabuklar kaplar. Bu hoş meyvaya, yurdumuzun Antalya ve Mersin yörelerinde rastlanır.

MÜDÜR:

Müdür, idare eden anlamına gelir. Okul, fabrika vesaire gibi müesseselerin başında bulunan kimselere müdür adı verilir.

MÜELLİF:

Kitap yazmış kimselere müellif denilir. «Çalıkuşu» romanının müellifi Reşat Nuri Gültekin'dir.

MÜFETTİŞ:

Vazifeli olarak bir işi etrafiyle birlikte inceleyen kimseye müfettiş adı verilir. Memurların gereği gib çalışıp çalışmadıklarını inceleyen müfettişlerdir.

MÜFTÜ:

Kazalarda ve vilâyet merkezlerinde, müslümanlara din işlerinde başkan olan kimselere müftü denilir Müftüler Diyanet İşleri Reisliğine bağlıdırlar.

MÜHENDİS:

Yol, yapı, köprü, gemi, makina, uçak, maden, su, elektrik

işleri gibi türlü mesleklerden birinde ihtisası olan kimseye mühendis denir. Mühendisler Teknik Üniversiteden veya Teknik Okuldan mezun olurlar.

MÜHLET:

Bir işin yapılması için geri gelen zaman, mühlettir. «Başkanlık müddetinin sona ermesine 2 ay kaldı» cümlesinde olduğu gibi.

MÜHÜR:

Bir insan veya bir kurumun adının tersine yazılmış olduğu maden parçasına **«mühür»** denilır. Mühür, istampaya bastırılıp, kâğıda basılınca, o kimse veya o müessesenin adı kâğıda çıkmış olur.

MÜKÂFAT:

Bir hizmete karşılık gösterilen iyiliğe, bir başarıya karşılık verilen armağana **mükâfat** denir.

MÜLK:

Tarla, bahçe, ev, dükkân gibi taşınamıyan mallara **mülk** denilir.

MÜLTECİ:

Mülteci, sığınan anlamına gelir. Başka memleketlerden yurdumuza gelip sığınanlar **mülteciler** adını alır.

MÜMEYYİZ :

Okul sınavlarında, sınıf öğretmeninden ayrı olarak bulunan ve öğrencilere soru sorup not atan öğretmenlere **mümeyyiz** denir.

Herhangi bir büroda yazılan müsveddeleri düzeltip tamamlayan kimseye de yine mümeyyiz adını alır.

MÜNAKAŞA:

İki kişi arasında veya bir topluluk içinde yapılan tartışmaya münakaşa denilir.

MÜNECCİM:

Yıldızların hareketlerine göre ahkâm çıkaran falcılara müneccim denir. Ayrıca, eskiden astronomi ilmi ile uğraşanlara da yine müneccim denilirdi.

MÜNEKKİT:

Herhangi bir eserin üstün ve eksik veyahut iyi ve fena tarafları üzerinde tartışma yapanlara münekkit adı verilir.

MÜNHANİ:

Münhani eğri çizgi anlamına gelir.

MÜRACAAT KİTAPLARI:

Okulda ders kitaplarını okur, bilgiler ediniriz. Kitaplarımızın dışında kalan bilgileri de müracaat kitaplarından sağlarız. Müracaat kitapları sınıf ve okul kitaplarında, kendi kitaplığımızda bulunur. Bunlar, bu elinizde bulunan Akısan Cep Ansiklopedisi ile diğer ansiklopedilerdir. Ayrıca, büyük sınıf kitapları gibi kitaplar da, müracaat kitapları arasında yer alırlar. Daha etraflı bilgi edinmek için başvurulan kitaplara müracaat kitapları denir. Sözlükler de, bu kitaplar sırasında sayılır.

MÜRDÜM ERİĞİ :

Erik cinslerinden biri de mürdüm eriğidir. Küçük ve siyah bir eriktir. Bu erikten, daha ziyade reçel yapılır.

MÜREBBİYE :

Mürebbiye, eğitici, terbiye edici bayandır. Zengin ailelerden bazıları, çocuklarının terbiyesini mürebbiyelere teslim ederler. Mürebbiye, çocukla meşgul olur. Ona faydalı alışkanlıklar kazandırır. Dil öğretir. Mürebbiyenin, çocuk psikolojisinden, pedagojiden iyi anlaması şarttır. Gelişigüzel insanlar arasından seçilen mürebbiyeler, çok defa zararlı olurlar.

MÜREKKEP :

Dolma kalemlerimize doldurup, yazı yazdığımız renkli sıvıya mürekkep denilir. Türlü renkte mürekkepler vardır. Çini mürekkeple yazılan bir yazı, kuruduktan sonra, ıslansa da yayılmaz; lekelenmez.

Eskiden, bezir yağının fitille yakılmasından çıkan isinden yapılan mürekkepler, en iyi mürekkeplerdi.

MÜRETTEBAT :

Geminin bütün insanlarına mürettebat denilir.

MÜRETTİP :

Mürettip, düzenliyen, tertip eden anlamına gelir. Basımevlerinde harfleri dizenlere de mürettip adı verilir.

MÜRTECİ :

Cemiyetin iyi düzenini, basit ve zararlı insanları ile geriletmeye çalışan insanlara, mürteci denir. Mürteciler, inkılâpların da aleyhinde bulunurlar. İleri bir cemiyet nizamına düşman olurlar.

MÜRURU ZAMAN: (Bak: Zaman aşımı):

MÜRVER :

Mürver, hanımeligillerden bir ağaçtır. Beyaz olan çiçekleri güzel kokar. Mürver çiçekleri, hekimlikte kullanılır.

MÜSABAKA :

Müsabaka kelimesinin türkçe karşılığı yarıştır. Birbirini geçmeye çalışanlar, müsabakaya girmiş sayılırlar.

MÜSAMERE :

Müsamere, çoklukla akşam eğlencelerine verilen bir isimdir. Fakat, yılın belirli zamanlarında okulların verdiği temsillere de genel olarak müsamere denir.

MÜSLÜMAN :

İslâm dininden olanlara ve Hazreti Muhammed'i Peygamber tanıyanlara müslüman adı verilir. Bir de, İslâm dininden olup ta ibadetini arasız yapanlara yine müslüman denilir.

MÜSLÜMANLIĞIN DOĞUŞU :

Müslümanlık, Milâdın yedinci yüzyılı başlarında doğmuştur. Bu dinin Peygamberi Hazreti Muhammed'dir. (Bak: Muhammed). Müslümanlık Arap Yarımadasında, Mekke ve Medine şehirlerinden yayılmaya başlamıştır. Hazreti Muhammed-den sonra yerine geçen Ebubekir, Ömer, Osman, Ali gibi Halifeler zamanında İslâmiyet, oldukça geniş ülkeler içinde yayılmış bulunuyordu.

MÜSLÜMANLIĞIN ORTA ASYA TÜRKLERİ ARASINDA YAYILIŞI :

Emevîler, Orta Asya kadar genişlemişlerdi. Fakat, Türklere iyi davranmadıklarından İslâmiyet, Türkler arasında tutunamamıştı. Zamanla Emevî devleti yıkıldı. Yerine Abbasî'ler geçti. Abbasîler Türklere değer verdiler; iyi muamele ettiler. Hattâ, Abbasî devletinin en büyük mevkilerinde daima Türkler yer almıştı. Bu sebeple de, İslâm dini Türkler arasında kolayca yayıldı. Böylelikle müslümanlık, Orta Asya Türkleri arasında ancak dokuzuncu ve onuncu yüzyıllar içinde yayılmıştır.

MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ :

Orta Asyada kurulan müslüman Türk devletleri sırası ile Samanoğulları, Karahanlılar ve Gazneli'lerdir.

(Bu devletlere ait bilgileri, isimlerine ayrılan konularda okuyunuz).

Samanoğulları devleti Batı Türkelinde kurulmuştu. Bu devletin kurucusu Horasanlı Samanoğlu Esed'dir.

Samanoğulları'nın zayıflamasiyle Karahanlılar devleti kuruldu (999). Bu devlet, Samanoğullarının doğusunda yer al-

mıştı. Zamanla, Samanoğulları'nın toprakları Karahanlıların eline geçti.

Gazneliler devleti, 962 ile 1183 yılları arasında yaşadı. Kurucusu, Samanoğlu valilerinden Alptekin'dir. Bu devlet Afganistan toprakları üzerinde, Gazne şehrinde kuruldu.

Gaznelilerin en meşhur hükümdarı, Gazneli Mahmut'tur.

MÜSTAFİ :

Kendi arzusiyle işinden çekilenlere müstafi denir. Müstafi, istifa etmiş anlamına gelir. Fakat, herhangi bir memur, izinsiz ve raporsuz olarak belli bir süre içinde memuriyeti başına gitmezse, yine müstafi sayılır.

MÜSTAHDEM :

Hizmete alınmış olanlara müstahdem denilir.

MÜSTECİR :

Müstecir, kiracı anlamını taşır.

MÜSTEMLEKE: (Bak: Sömürge):

MÜSTEŞAR :

Hükûmeti teşkil eden Vekâletlerde, Vekilden sonra gelen en yetkili şahıs müsteşardır.

MÜŞKÜLPESENT :

Bir şeyi beğenmekte güçlük çıkaran insanlara müşkülpesent denilir. Müşkülpesentlere bir şey beğendirmek zordur.

MÜTAREKE :

Karşılıklı anlaşmak suretiyle savaşı durdurup silâhları bırakmaya mütareke denir. Mütareke, silâh bırakışmasıdır.

MÜTEHASSIS: (Bak: Uzman):

MÜZAKERE :

Bir konu üzerinde yapılan konuşmaya müzakere denir.

Herhangi bir fikir hakkında vâki danışma da yine müzakere adını alır.

MÜZE :

Değerli san'at eserlerinin veya bilime ait işlerin saklandığı yapıya müze denilir.

Türkiyede müzeler:

Burada, müzelerimiz hakkında kısa bilgiler vermeyi faydalı bulduk. 1946 yılında yurdumuzdaki müzelerin sayısı 46 yı bulur. Yurdumuz eskiden beri tarihî eserlerle doludur. Hemen hemen Anadolu'nun her vilâyetinde, bir müzeye rastlamak mümkündür. Fakat İstanbul, Edirne, Ankara, Konya ve İzmirdeki müzeler en zengin müzelerimiz arasında yer alırlar.

MÜZİK :

Güzel san'atlardan sayılan müzik; sesleri kulağa hoş gelecek şekilde dizme san'atıdır.

Herhangi bir bestekârın bestelediği veya çaldığı parçaya yine müzik adı verilir.

MÜZİK ÂLETLERİ :

Çeşitli müzik âletleri vardır. Bunlardan üflenerek çalınanlar şunlardır: Kaval, kılârnet, fülüt, ney, saksofon, ağız mızıkası, ve saire......

Titreşmelerden faydalanmak suretiyle yapılan müzik âletleri de davul, tırampet, saz, keman, ut, kanun, kemençe, viyolonsel, piyano gibi âletlerdir.

MÜZİK DEĞERLERİ :

Müzik değerleri, portede yer alan notların kıymetleridir. Bunlar da: Birlik, ikilik, dörtlük, sekizlik, onaltılık, otuzikilik, altmışdörtlük olarak ayrı değerler taşırlar.

MÜZİK İMLÂSI:

Müzik imlâsının yapılışında üç safha vardır:

1 — Öğretmen, ağır ağır «a» harfiyle üç nota söyler. Öğrenciler, gözleri kapalı olarak bu notaların fonomimi işaretlerini yaparlar.

2 — Öğrenciler, gözleri kapalı olarak, öğretmenin söylediği notaları «a» harfiyle tekrarlarlar. Bu esnada, fonomimi işaretlerini de yapmayı unutmazlar.

3 — Öğrenciler, gözleri açık olarak notaları okurken, fonomimi işaretlerini de yaparlar.

Şimdi kısaca, fonomiminin ne olduğunu belirtelim:

Do — Sağ el yatay ve el ayası yere bakar şekilde mide üzerinde durur.

Re — Sağ el yatay olarak göğüs hizasındadır.

Mi — El çenededir.

Fa — Yatay olan elin parmakları kulağa değer.

Sol — Sağ el alındadır.

La — Sağ el başın üstüne konur.

Si — Sağ el başın üst tarafında, boşluktadır. Parmak uçları yukarıya doğru eğridir.

Tiz do — Sağ el baş üstünde boşluktadır ve yatay durumdadır.

Yazılı müzik imlâsında harflerle söylenen notaları porte üzerindeki yerlerine yazmak gerekir.

MÜZİK MERDİVENİ VE TÜNEK :

Tünek; üzerine, öğrenilecek nota sayısı kadar, yatay çizgiler resmedilmiş dikey bir çizgidir.

Çeşitli basamaklarda kullanılan tünekler vardır. Müzik merdiveninde, her basamağı bir notayı gösteren bir merdiven şeklini alır.

MÜZİKTE ALIŞTIRMALAR :

Porte üzerinde şarkı öğretmek usulü, ilk okulların dört ve beşinci sınıflarında başlar. Kara tahtaya yazılan şarkının notası, önce öğretmen tarafından okunur. Sonra da, çocuklara tekrarlatılır. Ayni melodi, vokalizasyon tarzında, (yani a har-

fini okuyarak) tekrar edilir. Notalar iyice kavranınca şarkı sözleriyle söyletilir.

Notaları, isim ve değerleriyle söylemek müzik öğretiminin temelini teşkil eder.

Müzikte, seslerin bazı hareketler yoluyla gösterilmesine «fonomimi» adı verilir.

Ölçü :

Ölçü hakkında bir fikir verebilmek için çeşitli düzgün vuruşlarla masaya vurmak icabeder. Çeşitli ölçüler vardır. İki vuruşlu ölçü, üç vuruşlu ölçü, dört vuruşlu ölçüler gibi.

Müzikte nüans gösteren harfler vardır.

Bilhassa bunları bellemek faydalı olur.

Şarkı söylerken öğretmenin ölçü vuruş hareketlerine dikkat etmelidir.

Müzikte soluk almanın kendine göre bir usulü vardır. Şarkı söylerken soluğun ağır, derin, kısa ve sessiz olmasını sağlamalıdır. Bunun için çocuklara iyi ve yerinde soluk almaları öğretilmelidir.

Bu işte bedenin durumuna dikkat edilir. Vücut dik olmalı, eller arkada bulundurulmalıdır. Gövde ve omuzlar düz durmalıdır. Şarkı söylerken ağızla soluk almalıdır. Nefes alıp verirken hırıltı çıkarmamalıdır.

Solfej :

Müzikte bir parçanın nota adlarını söyliyerek okuma işine solfej adı verilir.

MÜZİKTE NÜANS İŞARETLERİ :

Nüans işaretleri, müziğe güzellik verir. Diyezler, bemoller, sus işaretleri nüans işaretleri arasında yer alırlar. Başlıca nüans işaretleri şunlardır: (pp, p, mf, f, ff). Allegro, Andante, Largo, Allegreto, Preso gibi ifadeler de, başlıca hareketlerde kullanılan deyimlerdir.

MÜZİSYEN :

Müzik eserleri besteleyenlere veya herhangi bir müzik âletiyle müzik parçaları çalanlara **müzisyen** adı verilir.

N :

Bu harf, Türk alfabesinin 17 nci harfidir. Sessizlerin ise on üçüncüsüdür. Sesbilim bakımından diş sessizlerinin yumuşak ve güzel olanıdır.

NABIZ :

Nabız; atar damarların kımıltısıdır. Kalbin dakikada atış sayısını belirtir. Bileğin nabız yerine parmakla basıldığı zaman duyulan tıkırtı; yüreğin vuruşudur. Sağlam insanlarda dakikadaki nabız sayısı 70 kadardır.

NABİ :

Büyük divan şairimiz Nabi, 1642'de Urfa'da doğdu. 1665'de İstanbul'a geldi. Zeki idi. Mustafa Paşanın himayesine girdi. Mektupçu oldu. Hicaz'a gitti. 1678'de yine Mustafa Paşanın, kethüdalığına tayin edildi. Paşa ile, beraber Mora'ya gitti. Mustafa Paşa ölünce 1685'de Halep'e vardı. 25 yıl orada kalarak eser yazmakla vakit geçirdi. Halep Valisi Baltacı Mehmet Paşa Sadrazam olunca Nabi'yi beraberinde İstanbul'a götürerek başmuhasebeci yaptı. Nabi 1712'de öldü. Mezarı Üsküdar'da, Karacaahmet'tedir. «Divan» ı, «Hadîs-i Erbain Tercümesi», «Hayriye» «Hayrabat», «Surname» en meşhur eserlerini teşkil eder. Nazmı akıcıdır. Uslûbu kuvvetlidir.

NACAK :

Kısa saplı baltalara «nacak» denir.

NAFAKA :

Bir kimsenin bakmak zorunda olduğu insanlara, mahkeme kararıyle bağlanan aylığa nafaka denir.

NAFTALİN :

Naftalin; beyaz renkli, özel kokulu bir maddedir. Maden kömüü katranından çıkarılır. 1,158 yoğunluğundadır. 80° de erir. 218° de kaynar. Suda erimez. Buna karşılık benzin ve eterde çabucak eritilir. Yazın sandıklara ve gardroplara naftalin serpilirse, güvelerden sakınılmış olur.

NAHİYE :

Kazadan küçük olan ve Nahiye Müdürü tarafından yönetilen yerlere nahiye denir. Köyler nahiyelere bağlanırlar.

NAİMA :

Mustafa Naima, meşhur bir Osmanlı tarihçisidir. 1652'de Halep'te doğdu. İstanbul'a geldiği zaman 28 yaşındaydı. Divan kaleminde. Divan Efendiliğinde bulundu. Asıl adı Naim olup, Divan kaleminde Naima mahlâsını kullanan bu büyük tarihçi bazan sürüldü, bazan yükseltildi, bazan da işinden atıldı. Kalaylıkoz Ahmet Paşa, amcazadesi Hüseyin Paşa ve Çorlulu Ali Paşa Naima'nın koruyucuları arasında yer alırlar. Naima 1715 te Patras'ta öldü. «Ravzat-ül-Hüseyin fi Hülâsai Ahbarı Hafikin» adında olup edebiyatımızda sadece «Naima Tarihi» diye anılan meşhur eseri 1591 - 1659 yılları arasındaki olayları anlatır.

NAKIŞ - DİKİŞ: (Bak: Dikiş - Nakış)

NAL :

At, eşek, katır, öküz gibi hayvanların tırnaklarına çakılan

demirlere nal adı verilir. Nal hayvanların tırnaklarını aşınmadan korur.

NALBANT :

Hayvanlara nal çakan ustalara «nalbant» denir.

NALIN :

Ağaçtan yapılan ve üzerinde kayış tasmalar bulunan ayak giyeceklerine nalın denir.

NALLIHAN :

Nallıhan, Ankara vilâyeti kazalarından biridir. 63 köyü ile iki nahiyesi vardır. Bütün nüfusu 18,716 dır. Ankara'dan 130 km. uzaktadır. Başkentin batısında bulunur. Bolu'nun da 80 km. güneyine düşer.

NAMAZ :

İslâmiyetin şartlarından biri de namazdır. Günde beş defa namaz kılınır. Bunlar da, sabah, akşam, öğle, ikindi ve yatsı namazları adını alırlar.

Namazın on iki farzı vardır:

1 — Abdest alınır. Gerekirse gusledilir.

2 — Pislikten temizlenme.

3 — Avret yerini örtmek (Erkekler göbek hizasından diz kapaklarına kadar; bayanlar eller, yüz ve ayaklar hariç bütün vücutlarını örterler.)

4 — Kıbleye dönmek. Kıble Mekke şehrinde Kâbe'nin bulunduğu yerdir.

5 — Vakit. Her namaz kendi vakti içinde kılınır.

6 — Niyet: Namaza niyetle başlanır. Hangi namaz kılınıyorsa; önce içten, sonra da dille söylenmek suretiyle farz ve sünnetler belirtilerek niyet edilir.

7 — Başlangıç tekbiri. Tekbir «Allahü ekber» sözüdür.

8 — Ayakta durma.

9 — Okumak.

10 — Tekbir alarak eğilmek.
11 — Secdeye varmak.
12 — Son oturuş.

Şimdi de kısaca namazların rekâtlarını sayalım: Sabah namazı: 2 sünnet, 2 farz; öğle namazı: 4 sünnet 4 farz; 2 son sünnettir. İkindi namazı: 4 sünnet, 4 farz, akşam namazı: 3 farz, 2 sünnettir. Yatsı namazında 4 sünnet, 4 farz, 2 son sünnet ve en sonra da 3 rekât vitir namazı kılınır.

Bayram namazları Kurban ve Şeker bayramlarında câmide cemaatle birlikte 2 rekât olarak kılınan vâcip namazlarıdır.

NAMIK KEMAL: (1840 - 1888) :

Namık Kemal, ünlü bir vatan şairidir. 1840'ta Tekirdağında doğdu. Müneccimbaşı Mustafa Asım beyin oğluydu. Çocukluğunu büyük babasının yanında geçirdi. Ondan Arapça'yı, Farsça'yı öğrendi. Fransa'da iken Fransızca öğrendi; Eşref Paşa, Ziya Paşa ve Şinasi'yle dost oldu. Şinasinin çıkardığı Tasviri Efkâr gazetesine yazılar yazdı. Yeni Osmanlılar cemiyetine girdi. Avrupa'ya kaçtığı zaman Londra ve İsviçrede «Hürriyet» gazetesini çıkardı.

Abdülâziz, genel af ilân edince İstanbul'a döndü. Hadika ve İbret gazetelerindeki ateşli yazıları yüzünden Gelibolu Mutasarrıflığına sürgün olarak tâyin edildi. Fakat iki ay sonra istifa ederek İstanbul'a geldi ve kendini gazeteciliğe verdi. Yazmış olduğu «Vatan Yahut Silistre» adlı piyes oynandığı zaman halkı çok heyecanlandırdı. Bunun üzerine Namık Kemal Kıbrıs'ta Magosa zındanına sürüldü. Abdülâziz tahttan indirilince İstanbul'a dönüp Kanunu Esasînin hazırlanmasında çalıştı. Sonra tekrar sürgün olarak Midilli, Rodos, Sakız Adalarına mutasarrıflıkla gönderildi. Sakız'da iken zatürrie'den öldü (1888). Mezarı Bolayır'da, Süleyman Paşanın türbesi yanındadır. Şair, gazeteci ve tarihçi Namık Kemal; **yüce bir hürriyet kahramanı olarak Türk Milletinin kalbinde daima yaşıyacaktır.**

NAMUS :

Namus, yüzakı anlamına gelir.

NANE :

Nane, güzel kokulu bir bitkidir. Bu bitki ballıbabagillerdendir. Beyaz veya menekşe renginde çiçekler açar. Nanenin 15'e yakın türü vardır.

Nanenin yapraklarından nane ruhu çıkarılır. Bu esans, su içinde eritilirse nane suyu yapılmış olur.

NANKÖR :

İyiliği unutan, iyilik bilmez kimselere «nankör» denir.

NANSEN :

Nansen, Norveçlidir. 1861'de doğdu. Grönland ve Kutup denizlerine geziler yaptı. Buralara ait hâtıralar yazdı. 1923'te Nobel Barış Mükâfatını kazandı. 1930'da öldü.

NAPOLEON :

Napoléon Bonaparte 1769'da doğdu. Babası avukattı. Korsikalıdır. Askerî okullarda okudu. Topçu subayı oldu. Topçu generalliğine yükseldi. Fransız ihtilâline karıştı. 1798 - 1799'da Mısır seferine çıktı. Fakat başarı sağlayamadı. 9 Kasım 1799'da hükûmet darbesi yaparak birinci Konsül oldu. Kötü icraatının yanında Fransaya iyilikleri de çoktur. 18 mayıs 1804'de kendisini imparator ilân ettirdi. Sonu gelmiyen savaşlara girişti. Bütün Avrupayı zaptetti. Moskova'yı aldı. Ama, Rusya seferi Napoléon için hayli zararlı olmuştur. 1813'te Leipzig şehrinde müttefiklere yenildi. Böylece Fransa işgal edildi. Napoléon tahttan indirildi. O da, 20 Nisan 1814'de Elbe adasına çekildi. Bir müddet sonra tekrar Paris'e döndü. Tekrar başa geçti. Waterloo'da büyük bir yenilgiye uğradı. İngilizlere teslim olmak zorunda kaldı. Saint-Helena adasına sürüldü. Nihayet 1821 yılında da orada öldü.

Büyük bir kumandan olan Napoléon, kendisini ve Fransa-

yı ihtiraslarına kurban etmiştir.

NAR :

Nar, güzel bir meyvadır. Yuvarlak olan ve üzeri bir kabukla örtülü bulunan nar'ın içinde kırmızımtrak taneler vardır. Bu tanelerin suyu tatlı ve hoştur.

NÂRA :

Uzun bağırmaya nâra denir. Çok defa sarhoşlar sokaklarda nâra atarlar.

NARGİLE :

Tömbeki içmeye yarar takıma nargile adı verilir. Bu da büyükçe bir şişedir. İçine su konur. Ağzına lüleli bir marpuç takılır. Tömbeki, lülenin üzerine yerleştirilir. Ateşle yakılır. Marpuç emildiği zaman, tömbekinin dumanı sudan geçerek ağıza gelir.

NARH :

Satılan şeyler üzerine hükûmetin koyduğu satış fiatına narh denilir.

NARİN :

Narin, ince yapılı anlamını taşır.

NARKOZ :

Ameliyatlarda bir ilâçla temin edilen bayılma haline «narkoz adı verilir.

NASIR :

Dar ayakkabı giyenlerin ayaklarında peydahlanan urcuklara nasır denir. Nasırı olanlar acı çekerler.

NASİHAT: (Bak: Öğüt):

NASREDDİN HOCA :

Tatlı ve hoş fıkraları ile daima aramızda yaşayan Nasred-

Kahramanlık Hikâyeleri:

HER DAMLA İÇİN

— Öyle değil, böyle! Ya Allah!

— Dayan Mehmet Çavuş, yanındayım.

— Var ol onbaşım! Gâvurlara canımızı bahalıya satalım.

İki saattir süren süngü savaşı, düzenini kaybetmiş, iki taraf birbirine girmişti. Gözlerini kan bürümüş insanlar; vurmaktan, öldürmekten başka bir şey düşünmüyorlardı. Adım başında ölü ve yaralı vardı. Yer, kanla örtülmüştü. «Allah, Allah!» sesleri, «Hoorra!» böğürmeleri, küfürler, nâralar, feryatlar, çığlıklar birbirine karışıyordu.

İşte bu cehennemde Mehmet Çavuş ile Ali Onbaşı; kırk, elli düşman askerinin çenberi içinde kalmışlardı. Kurtulma ümitleri yoktu. Şehitlik rütbesine erişmeden önce mümkün olduğu kadar çok gâvur öldürmek istiyorlardı. Mehmet Çavuş dört, Ali Onbaşı iki yerinden yaralanmışlardı. Yaraları onları çökertmemişti. Bilâkis; daha coşkun hınçla dövüşmelerini sağlıyordu.

Baha onbaşı onların zor durumlarını gördü. Beş erle yardıma koştu. 5 dakika sonra düşman kaçmağa başladı. Mehmet Çavuş:

— Peşlerini bırakmayın! Gebertin hınzırları!

Beşleşen yaralarına rağmen kaçanların ardına düştü. Çok gidemedi. Yakınında patlıyan bomba, onu yere serdi.

Sedye üzerinde sargı yerine giderken; akan kanlarına bakıp söyleniyordu.

— Alacağınız olsun! Gelecek sefer, boşa akan her damla kanım için, bir gâvur geberteceğim.

Tarihi Fıkralar

İKİ HASAN

Vaktile iki Hasan varmış. Bir mahallede doğmuşlar, büyümüşler. Can ciğer arkadaş olmuşlar. Günler geçmiş, Hasanlar-

dan birine talih gülmüş. Günün birinde paşa oluvermiş. Fakat iki arkadaşın dostlukları devam etmiş. Rütbesiz Hasan, Hasan paşaya gelir, yarenlik ederlermiş. Biraz bönce olan rütbesiz Hasan, arkadaşına hep eskisi gibi «Hasan ağa» diye hitap edermiş. Öteki buna kızarmış. Bir gün paşalığını arkadaşının kulağına sokmak için şöyle konuşmuş:

— Bu gün saraya gittim. Efendimiz «Gel bakalım Hasan paşa, ne var, ne yok» diye iltifat buyurdular. Huzurdan çıktım. Kızlar ağası yakama sarıldı. «Hasan paşa, bir kahvemizi içmeden bırakmam.» dedi. Kahve içerken hanım sultan «Hasan paşa nasıl, iyi mi» diye hatırımı sormuşlar. Saraydan çıkarken emir verdi. Yolda her gören «Selâmünaleyküm Hasan paşa» diye saygı gösterdiler.

— Anladık, anladık, uzatma artık. Paşa oldun Hasan ağa! Demiş.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ

HAFTALIK MECMUA

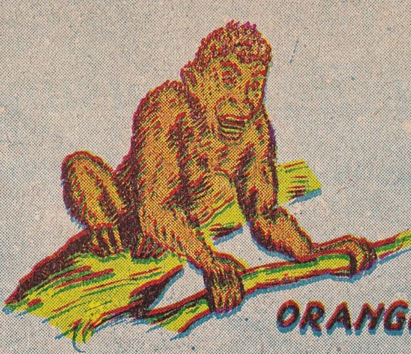
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : **ALİ RIZA AKISAN** - Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ** : **İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :**

AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.

Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

18 Mart 1955, Cuma — Sayı: 70 —Fiyatı: 15 Kuruştur.

ORANGUTAN

ORG

OBUA

ORKINOS

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

O

ORKİDE

OTOBÜS

OTOMOBİL

ODUN

Bunları biliyor musunuz?

NİÇİN TELEVİZYON, RADYO KADAR SÜR'ATLE YAYILAMADI?

Her hangi kuvvetli bir radyo istasyonunun neşriyatı, dünyanın her tarafında dinlenebilir. Halbuki televizyon istasyonları mahdut bir sahaya yayın yapabilirler. Çünkü; televizyon dalgaları dağlar gibi tabiî engelleri aşamazlar. Bilginler televizyonun bu mahzurunu ortadan kaldırmak için çeşitli çareler aramaktadırlar.

Bu arada televizyon istasyonlarının vericileri kabil olduğu kadar yüksek direklere, kulelere konmaktadır.

Dağlık bölgelerde, birbirlerine yakın istasyonlar yapılarak, televizyon dalgaları nakledilmektedir.

Son bir tedbir olârak; televizyon dalgalarının, aydan yere aksettirilmesi yoluyla dünyanın her tarafına gönderilmesi düşünülmektedir.

ALTININ YAYILMA ÖZELLİĞİ

Altın çok ince tabakalar halinde de yayılabilir. Bir gram altınla 3240 metre uzunluğunda bir teli kaplamak mümkündür.

İNSANLAR NE KADAR YEMEK YER?

Bir insan; yirmi dört saatte normal olarak, ağırlığının, kırkta biri kadar yiyecek yer.

DÜNYANIN EN BÜYÜK KÖPRÜSÜ

Amerikada San Fransisco şehrinde bulunan ve içinde bulunduğu şehrin adını taşıyan köprünün uzunluğu 22 kilometreden fazladır.

Köprünün 19 giriş kapısı vardır. Üzerinden günde 75,000 taşıt geçer. Altından en büyük transatlantikler dahi rahatça geçebilirler. Bu köprü 30 kilometre uzaktan görülebilmektedir.

din Hoca, 1208'de Sivrihisar'ın Horto köyünde doğmuştur. Babası, aynı köyün imamı Abdullah Efendi idi. Zamanla Akşehir'e gelen Nasreddin Hoca, ömrünü orada geçirmiştir. Âlim bir insan olan Nasreddin Hoca'nın Konyada müderrislik ve kadılık yaptığı da söylenir. Fakat ,onun en kuvvetli tarafı halkı güldüren ve her biri birer ibret dersi olan fıkraları ile hikâyeleridir.

Nasreddin Hoca 1283 yılında Akşehir'de ölmüştür. Türbesi de oradadır.

NAVARİN :

Navarin, Yunanistanda 2000 nüfuslu bir limandır. 1827'de İngiliz - Fransız ve Rus donanmaları, Türk - Mısır donanmasını Navarin'de bozguna uğratmıştı. Bunun üzerine de, Yunanistan istiklâline kavuşmuş oldu.

NAVLUN :

Eşya ve malların taşınma karşılığı olarak vapurlara ödenen paraya «navlun» denir.

NAZARLIK :

Nazar (göz) değmesin diye çocukların omzuna veya bir yere asılan şeye «nazarlık» adı verilir.

NÂZIMİYE :

Nâzımiye kazası, Tunceli Vilâyetine bağlıdır. 30 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Kazanın genel nüfusu 7.315'tir. Nâzımiye, vilâyet merkezi Çemişgezek'in 80 km. kuzey batısına düşer.

NAZİLLİ :

Nazilli, Aydın Vilâyeti kazalarından biridir. 85 köyü vardır. Merkez nahiyeden başka 3 nahiyesi daha vardır. Kazanın genel nüfusu 68,011'dir. Nazilli kazası, Aydından 40 km. uzaktadır. Vilâyet merkezinin de doğusunda yer alır.

Ödemiş'e şose ile ve Aydın'a demiryolu ile bağlıdır.

NEBAT, NEBATAT: (Bak: Bitki):

NEBÜLÖZ :

Çakır yıldızlı gecelerde gökyüzüne baktığımız zaman, bulutu andıran parlak lekeler görürüz. Bu lekelerin herbirine «nebülöz» veya «bulutsu» adı verilir.

Astronomların yaptıkları incelemelere göre nebülözler, dün-

yamızdan pek çok uzakta olan yıldız kümeleridir. Bazı astronomlar da, nebülözlerin, gaz kütleleri arasında bulunan yıldızlardan meydana geldiğini iddia ederler.

NECATİ: (MUSTAFA) :

Büyük inkılâpçılarımızdan ve sayılı devlet adamlarımızdan biri olan Mustafa Necati, 1894'de İzmir'de doğdu. Babası Halil Beydi.

İstanbul Hukuk Fakültesini bitiren Necati, İzmir Öğretmen Okulunda muallimlik yaptı. Bir ara Vasıf Çınar'la birlikte özel bir mektep açtı. Fakat, onun adı, 1919'da Güzel İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesiyle duyuldu. Bu sıralarda Necati Bey, çete faaliyetlerinde vazife aldı. Balıkesir cephesinde, düşmana karşı koymaya başladı. Bir yandan da çıkardığı «İzmir'e doğru» gazetesinde ateşli yazılar yazmaya başladı. 1920'de Saruhan Mebusu seçildi. İstiklâl Mahkemelerinde vazife aldı. 1923 te İzmir Mebusu oldu. Çeşitli vekilliklerde bulundu. Maarif Vekili iken 1929 yılında öldü. Kendisini tanıyan öğretmenlerin kalbinde çok iyi bir maarifçi olarak daima yaşıyacaktır.

NEDİM :

Büyük divan şairimiz Nedim, 1681'de İstanbul'da doğdu. Sadrıâzam Silâhtar Ali Paşanın himayesinde yetişti. Ali Paşa Varadin'de şehit düşünce, Sadaret makamına geçen Nevşehir'li İbrahim Paşa, Nedim'i kendi himayesine aldı Böylece Nedim, kendi sahasında yükselme imkânlarını buldu 1713 - 1715 yıllarından sonra da, yazdığı güzel şiirlerle etrafın dikkatini çekti. Lâle Devri'ni gazelleriyle terennüm eden büyük şair; İbrahim Paşa tarafından çeşitli işlerde kullanıldı. Lâle Devrini sona erdiren ihtilâlde damdan dama kovalanırken düşüp öldü (1730). Nedim'in mezarı Üsküdarda Karacaahmette Tunusbağı mezarlığındadır.

NEFES :

Ciğerlerimizle alıp verdiğimiz soluğa «nefes» denir. Ayrıca bektaşî felsefesini anlatan koşmalara, şiirlere de yine nefes adı verilir.

NEF'Î

Divan edebiyatımızın üstatları arasında yer alan Nef'î, Erzurum'un Pasinler kazasında doğmuştur. (1634).

İstanbul'a Birinci Ahmet zamanında geldi. Az zamanda büyük bir şöhret kazandı. Birinci Ahmet, İkinci Osman ve Dördüncü Murat devirlerinde kıymetli kasideler yazdı. Zaman, zaman önemli memuriyetlerde de bulundu. Bilhassa, Sultan 4. Murat'ın sevgi ve teveccühünü kazandı. Böyle olmakla beraber, ölüm fermanını veren yine 4. Murattır. Nef'î, hiciv söylememeye padişah tarafından tövbe ettirilmişti. Fakat, sözünde durmadı. Bayram Paşa aleyhinde uzun bir hiciv yazdı. Buna sinirlenen Padişah, şairin öldürülmesi için emir verdi.

Sadrıâzam Bayram Paşa da, bu koca şairi sarayın odunluğunda boğdurdu.

NEFT :

Neft, kimyasal bir maddedir. Petrolden ve örgensel maddelerin ayrışmasından meydana gelir.

NEGATİF :

Pozitifin (müspetin) karşıtı negatif (menfi) dir. Fizikte, matematikte negatif işareti (—) dir.

NEHARÎ :

Neharî kelimesi, arapçadan dilimize geçmiştir. Gündüzle ilgili anlamını taşır. Yatısız olarak okula gidip gelen öğrencilere «neharî öğrenciler» adı verilir.

NEHİR :

Akarsuların büyüklerine «nehir» denir. Fırat, Dicle Nehirleri gibi. Nehirler, aldıkları kollarla büyürler. İçinden geçtikleri arazinin tabiatına göre çeşitli kıvrımlar ve oyuntular meydana getirirler. Göllere veya denizlere dökülürler.

Nehirlerin ovalarda akışları yavaştır. Dağlar arasında ise çavlanlar yaparlar; dar vâdilerin içinden geçerler.

NEHİRLERİMİZDEN NASIL FAYDALANMAKTAYIZ? :

Nehirlerimizden çeşitli surette faydalanmaktayız. Sulama, taşın ve enerji sağlama gibi... Son yıllarda nehirlerden faydalanmayı ilk plâna alan hükûmetimiz «Büyük Su İşleri» ve «Kü-

çük Su İşleri» adı ile geniş çalışmalara başlamıştır. Bu arada Seyhan, Kızılırmak, Sakarya, Gediz gibi nehirlerimiz üzerinde hidro elektrik santralleri kurulmaktadır. Bu işler bitince, ucuz ve bol elektrik enerjisine kavuşmuş olacağız. Ayrıca, nehirler üzerinde yapılan barajlar ve bentler, taşmaları önleyecek; açılan kanallar ile de çorak topraklar sulanacaktır. Bütün bu işlerin sona ermesi ile, ziraî ve iktisadî alanda geniş imkânlara sahib olacağız. Nehirlerimiz, düzgün rejimli akar sular değildir. Yazın cılızlaşırlar; kışın coşarlar. Karların erimesi sonunda taşarlar. Çok defa dağların arasından, dar vâdilerden geçerler. Bu sebeple, taşın işlerinde, su taşıtlarının çalışmasına pek elverişli sayılmazlar.

NEKAHET :

Hastalığı geçirdikten sonraki iyiliğe yüz tutma hali nekahet devresidir. Nekahet, dünyaya yeniden geliş gibi taze ümitlerle dolu bir haldir. Bu devrede olan insan bol besin ister. Canlılık göstermeye başlar.

NEM :

Hafif ıslaklık haline nem denir. Başka bir deyimle de rutubet demektir.

NEMÇE :

Osmanlı tarihinde Avusturya'ya Nemçe denilirdi.

NEMRUT :

Nemrut. Bâbil'in kurucusu olan bir hükümdardır. Çok zalim ve gaddardı. Milâttan 2640 yıl önce yaşadığı tahmin edilmektedir.

Halk arasında yüzü gülmez insanlar; «Nemrut» kelimesiyle vasıflandırırlar.

NEON :

Kimyasal bir maddedir. Kimyada kısaca «Ne» olarak yazılır. Yoğunluğu 0,69'u bulur. Gaz halinde bulunan bu cisim, havada az miktarda vardır. Sıvı haline getirilmiş havadan elde edilir. Reklâm lâmbalarında kullanılır.

NEPAL :

Hindistanın kuzeyinde, Himalâya Dağları eteğinde küçük

bir hükûmettir. 145.000 km2. genişliğinde olan Nepal'in nüfusu 5.600 000'dir. Bakır, kömür ve demir madenleriyle zengin olan Nepal'in başşehri Katmandu'dur.

NERGİS :

Nergis, sarı veya beyaz renkte olan bir çiçektir. Soğandan ürer.

NESİR :

Şiir şeklinde olmayıp da düz, konuşma dilinde yazılmış yazılara «nesir» denir.

NEŞ'E :

İnsanın sevinçli haline «neş'e» adı verilir.

NEŞRİYAT :

Radyo, gazete, kitap gibi vasıtalarla yapılan yayıma «neşriyat» denilir.

NEŞTER :

Neşter, hekimlerin ameliyatta kullandıkları bıçaktır.

NET :

Her haliyle aydın görünen bır şeyi net kelimesiyle anlatırız.

NEVALE :

Nevale. yiyecek, içecek anlamını taşır.

NEVŞEHİR :

Yeni vilâyetlerimizden biri de Nevşehir'dir. Orta Anadolu bölgesinde bulunur.

NEWTON :

Kendi adı ile anılan çekim kanununu bulan Newton, 1642 de doğdu. İngilizdir. Fizik ve matematik alanında hayli çalışmaları vardır. Yer çekimi kanununu bulan Newton, güneş ışınlarının 7 renkten meydana geldiğini de ispat etti. Dünyanın sayılı bilginleri arasında yer alan bu büyük insan 1727'de ölmüştür.

NEWTON ÇARKI :

Newton çarkı, beyaz rengin; 7 rengin bir karışımı olduğunu ispat etmeye yarar. Bir daire dilimlere bölünür. 7 renge boyanır. Daire bir kol vasıtasiyle sür'atle döndürülürse, gözümüze. sadece beyaz renkte görünür.

NEW-YORK: (Niyuyork okunur).

New-York, dünyanın en büyük şehirlerinden biridir. A. B. Devletlerinin doğusunda, Atlas Okyanusu kıyısında yer alır. Hudson Nehri ağzındadır. Adalar üzerinde kurulmuştur. Etrafı ile birlikte bütün nüfusu 12.000.000'dur. Limanı işlektir.

NEY :

Ney, kaval biçimde bir çalgıdır. Nefesle çalınır.

NEZAKET :

Başkalarına karşı hal ve tavırlarımızdaki inceliğe, kısaca nezaket deriz.

NEZLE :

Kışın bizleri en çok rahatsız eden hastalıklardan biri de nezledir. Nezle, burun bölgesinde beliren bir hastalıktır. Bulaşıcıdır. Burunu tıkar veya aksine burun durmadan akar. Ses duruluğunu kaybeder. Ateş yaptığı, başı ağrıttığı da olur. Nezleli zamanlarda soğuktan korunmalıyız. Burun damlalariyle gripin, çay, ıhlamur gibi maddelerle iyi olmaya çalışmalıyız. Ihlamur içip, gripin alarak yatıp terlemeliyiz.

NIŞADIR :

Amonyum klorhidratın bir adı da nışadırdır. Nışadır kalay ve lehim işlerinde kullanıldığı gibi, daha birçok yerlerde de kullanılır.

NİAGARA :

Niagara, kuzey Amerikada bir sudur. Kanada ile A. B. Devletleri arasında bulunur. Eni 500 ile 3000 m. arasında değişen Niagara, 50 m. yüksekten dökülerek büyük bir şelâle meydana getirir. Niagara şelâlesi Erie Gölünün sularını Ontario Gölüne boşaltır. Yanyana olan 2 şelâleden biri Kanada'ya, diğeri de Amerika Birleşik Devletlerine aittir. Şelâlelerden bol miktarda elektrik enerjisi elde edilmektedir.

NİAM NİAM'LAR :

Dilimizde «yamyam» olarak kullandığımız Niam niamlar, Afrika yerlilerinden bir kısmını teşkil ederler. İlkel bir şekilde yaşayan ve insan eti yemiye alışık olan yamyamlar Afrikada Doğu Sudan, Nil, Kongo ve Çat Gölü kıyılarında yaşarlar.

NİCARAGUA: (Nikaragua oku.) :

Nikaragua, Orta Amerika Devletlerindendir. Cumhuriyetle yönetilir. Alanı 128.340 km2.'dir. Nüfusu 1.013.000'dir. Managua şehri, bu küçük cumhuriyetin baş şehridir.

Arazisi dağlıktır. Şekerkamışı, pirinç, kahve, kakao, çavdar ve mısır başlıca ürünlerinden sayılır. Altın, gümüş, demir gibi madenleri de vardır. 1839'dan beri bağımsızdır.

Nicaragua toprakları içinde, Orta Amerikanın en büyük gölü olan Nicaragua Gölü vardır. 7700 km2 genişliğinde olan bu gölün derinliği 15 ile 60 m. arasında değişir.

NİF (Bak: Kemal Paşa) :

NİFAK :

İki kişi arasındaki bozuşukluğa «nifak» denilir.

NİGER (Nijer oku.) :

Nijer Nehri, Batı Afrika'dadır. Mandingolar Memleketinden çıkar. Büyük bir kıvrım yapar. Geniş bir delta üzerinden Ginea Körfezine dökülür. 4000 km. uzunluğunda olan Nijer Nehri üzerine modern barajlar yapılmıştır. Kıyılarındaki ovalarda pirinç ve pamuk tarımı ileridir.

NİGER (Nijer oku) :

Bir de, Nijer adını taşıyan bir ülke vardır. Batı Afrika'da yer alan Nijer, Fransa'ya bağlı bir sömürgedir. 1.200.000 km.2 genişliğinde olan Nijer'de 2.050.000 insan yaşar.

NİGERİA (Nicerya oku.)

Bir İngiliz sömürgesi olan Nicerya batı Afrika'da bulunur. 870.000 km2 olan Nicerya'nın nüfusu 22 milyona yaklaşır. Başkent Lagos şehridir. Topraklarında kalay ve kömür madenleri vardır.. Pamuk fidanı, palmiye ve kakao ağacı yetiştirilen Nicerya'da hayvan da çok beslenir.

NİGHTİNGALE (Naytingely oku). :

Kızılhaç'ın esasını kurarak, dünyanın ilk hemşiresi olan Florence Nightingale (Florıns Naytingayl okunur) bir İngiliz bayanıdır. 1820'de doğmuştur.

1853 - 1856 Kırım Savaşında İstanbul'a geldi. Selimiye

Kışlasında müttefik yaralılarının yardımına koştu. Ölümü 1910 yılına rastlar.

NİĞBOLU SAVAŞI :

Niğbolu Bulgaristan'dadır. Tuna boyunda yer alır. 1396 yılında, Osmanlı Hükümdarı Sultan Yıldırım Bayezid'in ordusu ile Macar Kıralı Sigismond'un idaresindeki Haçlılar Ordusu Niğbolu civarında karşılaşmışlardı. Savaş Türklerin parlak zaferiyle sona erdi. Haçlı orduları büyük bir bozguna uğradı. Sigismond zor kurtuldu. Namlı şövalye «Korkusuz Jean» kuvvetlerimize teslim oldu.

NİĞDE :

Niğde Vilâyeti Orta Anadolu'dadır. Dolayını Seyhan, Kayseri, Nevşehir, Ankara, Konya ve İçel vilâyetleri çevirir. Alanı 15.623 km.2 dir. Nüfusu 296.584'tür. Vilâyet sınırları içinde Melendiz, Pozantı Dağlarına rastlanır. 3.250 metreye varan Hasan Dağı, bölgenin en yüksek dağıdır. Denizden, ortalama 900 - 1100 m. yükseklikte bulunan Bor ve Aksaray Ovalarında tarım yapılır. Tahıl elde edilir. Meyvaca zengin olan Niğde'de bilhassa elma çok yetiştirilir.

NİKÂH :

Nikâh, evlenmek için nikâh memuruna baş vuran kadın ve erkeğin arasındaki resmî anlaşmadır. Nikâhı, Belediye reisi adına evlendirme memuru kıyar. Nikâh karşılıklı isteğe dayanır. ve muhakkak 2 şahit huzurunda kıyılır. Eskiden imam nikâhı kıyılırdı.

NİKBİN :

Nikbin, iyimser anlamını taşır, Karşıtı bedbin yani kötümserdir.

NİKEL :

Nikotin, tütünde bulunan, zehirli bir maddedir. Renksizdir. Kimyada kısaca «Ni» olarak yazılır. Yoğunluğu ise 8,8 dir.

NİKOTİN :

Nikotin, tütünde bulunan, zekirli bir maddedir. Renksizdir. Hava ile temasa geçince esmerleşir. 247 derecede kaynar. Yoğunluğu 10,9'dur.

NİKSAR :

Niksar, Tokat Vilâyeti sınırları içinde bir kaza merkezidir. 91 köyü ile iki nahiyesi vardır. Genel nüfusu 38.654'tür. Niksar Ünye'den 60, Tokat'tan da 50 km. uzaktadır. Niksar'dan Kelkit Çayı geçer.

NİL :

Afrika'nın en büyük nehri Nil'dir. Dünyanın da ikinci uzun nehri sayılır. Ekvator bölgesinde Victoria - Nyanza gölünden çıkar Çeşitli kollar alarak gürleşir. Belirli zamanlarda taşar. Çevresindeki topraklarda bir mil tabakası bırakır.

6.500 kilometre uzunluğunda olan Nil Mısır topraklarına hayat verir.

NİLÜFER :

Yaprakları tekerlek biçiminde olan nilüferin çiçekleri beyaz, mavi, pembe renklerde olur. Havuzlarda ve durgun suların içinde yetişen nilüferin 20 ye yakın türü vardır.

NİLÜFER :

Bir de Bursa yakınında Nilüfer Çayı vardır. 100 km. uzunluğunda olan Nilüfer Çayı Bursa Ovasını sular; Susurluk Nehrine karışır.

NİMBUS :

Kara renkli yağmur bulutlarına «nimbüs bulutları» denir.

NİMET :

Nimet, iyilik demektir.

NİNE :

Nine ana, anne kelimelerinin yerini tutar. Yaşlı kadınlara nine denir. Annemizin veya babamızın anasına nine dediğimiz de olur.

NİNNİ :

Anneler bebeklerini uyuturken türkü söylerler. İşte bu uyku türküsüne «ninni» adı verilir.

NİRENGİ :

Her hangi bir yerin haritasını almak için o yeri üçgenlere bölme işine «nirengi» denir.

Nirengi işlerindeki tepe noktaya da «nirengi noktası» adı verilir.

NİSAN :

Nisan, yılın dördüncü ayıdır. İlkbahar mevsiminin de ikinci ayı sayılır. Marttan sonra, Mayıstan önce gelir. 30 gün sürer. Nisanda hava ılıklaşır; çiçekler, tomurcuklar açar. Bu ayın ilk gününde dostlar birbirlerini nisan balığı şakası ile aldatmıya çalışırlar.

NİSPET (Bak: Oran)

NİŞAN :

Nişan alâmet veya belirti anlamında kullanılır. Sürüdeki hayvanın kaybolmaması için nişan koyarlar. Bir yaranın izi de nişandır. Hedefi vurmak için nişan alırız.

Evlenecek çiftler söz kesiminden sonra nişan yaparlar. Kız ve erkek birbirlerinin parmaklarına nişan yüzüğü takarlar.

Nişan, madalya kelimesi yerine de kullanılır. İyi nişan alanlara nişancı denir. Ayrıca, Osmanlılarda Padişahın tuğrasını kâğıda atan memurlara da yine Nişancı adı verilirdi.

NİŞASTA :

Tahıl taneleri, patates, bezelye, mercimek gibi taneler; suda çürütülerek ezilirler. Süt beyazlığında bir sıvı elde edilerek kurutulur. Böylece nişasta yapılmış olur. Nişasta kola yapmakta ve tatlı yapmakta kullanılır.

NİTELİK :

Bir şeyin nasıl olduğunun belirtilmesine, o şeyin «nitelik» i denir.

NİTROGLİSERİN :

Nitrogliserin sarı bir sıvıdır. Nitrik asit ve sülfürik asit karışımına Gliserin katılarak elde olunur. Isınınca patlar. Çarpmalarda da patlar. Bunun önüne geçmek için nigrogliserine talaş. kömür ve silis karıştırılır. Böylelikle de dinamit yapılmış olur.

NİYAZİ :

Tarihimizde hürriyet kahramanı olarak yer alan Niyazi Bey, 1873'te Resne'de doğdu. Abdülhamit'in istibdadına karşı

dağa çıktığı zaman, kolağası rütbesinde bir subaydı. Harbiyeden 1896'da mezun olmuştu. 1897'de Türk - Yunan Savaşında yararlık gösterdi. 1908'e kadar da Bulgar çetecileriyle vuruştu. O sıralarda gizlice kurulan «İttihat ve Terakki Partisi» ne girdi. Taraftarlariyle Abdülhamit idaresine isyan etti.

Enver (Paşa) ile işbirliği yaptı. İkinci Meşrutiyetin ilânında önemli rol oynadı. 1912'de de bir düşmanı tarafından öldürüldü.

NİZAMNAME :

Nizamname kelimesi bugün daha çok tüzük olarak kullanılmaktadır. Her hangi bir cemiyetin nasıl, ne yolda çalışacağını o cemiyetin nizamnamesinden anlarız.

NİZAMÜLMÜLK :

Nizamülmülk Selçukluların himmetinde bulunan meşhur bir vezirdir. Soyca Türktür. 1017'de Horasan'ın Tus şehrinde doğdu. Nişabur'da okudu. Büyük şair Ömer Hayyam'la ders arkadaşlığı yapmıştır. Önceleri, Belh Hâkimi Ali Bin Şadan'ın hizmetine girdi. Sonra Selçuklu Devletinin veziri oldu. Alp Arslan'ın yanında 20, Melikşah'ın hizmetinde de 8 yıl vezirlik göreviyle çalıştı. Akıllı, çalışkan bir insandı. İlmi ve şairliği kuvvetliydi. Bağdat ve İsfahan'daki Nizamiye medreseleri onun eseridir. 1096'da öldürüldü.

NİZİP :

Nizip, Gaziantep Vilâyetine bağlı bir kazadır. 119 köyü vardır. Merkez nahiyesinden başka bir nahiyesi daha vardır. Genel nüfusu 47.461 dir.

Nizip, Gaziantep - Urfa yolu üzerindedir. Gaziantep'in 40 km. batısındadır. Urfanın da 98 km. güney batısındadır.

Sultan İkinci Mahmut devrinde, İbrahim Paşa'nın komutasındaki Mısır ordusu ile Osmanlı ordusu Nizip'te karşılaşmış ve yenilgiye uğramıştı.

NOBEL :

Alfred Nobel İsveçli bir kimyagerdir. 1833'de Stokholm'de doğdu. Patlayıcı bir madde olan ve savaş silâhlarında çok kullanılan dinamiti icat etti. Bu suretle hayli zenginliğe kavuştu.

Servetinin bir kısmı ile dünya Nobel armağanı tesisini kurdu. Böylece, dinamitin icadı ile insanlığa yaptığı fenalığı kurduğu bu mükâfatla unutturmak istedi.

Nobel mükâfatı, her yıl edebiyatta, fizikte, kimyada, fizyolojide ve barışta en çok çalışıp en büyük eseri meydana getirenlere verilir. Nobel 1896'da San Remo'da öldü.

NOEL :

Hıristiyanların İsa'nın doğum günü olan 25 Aralıkta kutladıkları yortuya «Noel» denir. O gece Hıristiyanlar küçük bir çam ağacını mumlarla. oyuncaklarla süslerler. Bu ağaca «Noel ağacı» adı verilir. Noel baba da hayalî bir ihtiyardır. O gece, sözde gökten iner; iyi çocuklara oyuncaklar getirir.

NOGAY :

Kafkasya'nın kuzeyinde ve Romanya'da yaşayan bir kısım Türklere Nogay denilir. 13. yüzyılda Altınordu Hanlarından olan Nogay Han'ın idaresinde yaşayan Kıpçaklara da yine Nogay adı verilir.

NOHUT :

Nohut, baklagillerden bir bitkidir. Çiçekleri sarımtıraktır. Tohumlarında bol nişasta bulunur. Nohuttan aş yapılır. Leblebi de, nohudu kavurmakla elde olunur.

NOKTA :

Geometride, çizgilerin kesiştiği yere «nokta» denilir. Noktanın boyutları yoktur. Nokta bir benek, en küçük bir iz anlamına da gelir. «İ» harfinin, «Ö» nün «Ü» nün üzerindeki benekler noktadırlar.

Dilbilgisinde nokta :

Yazıda, cümle sonlarına nokta konur. Noktadan sonra yazılan kelimenin ilk harfi, muhakkak büyük harf olur. Noktada durulur; nefes alınır.

NOKTALAMA İŞARETLERİ :

Yazılarda ve okuma parçaları için «noktalama işaretleri» dediğimiz işaretler kullanılır. Bunlar da nokta (.), virgül (,), noktalı virgül (;), soru (?), ünlem (!), açıklama (:), çizgi (—), tır-

nak (« ») gibi işaretlerdir. Bu işaretler ayrı ayrı kelime sıralarında açıklanacaktır.

NORMAL :

Normal, tabiî anlamına gelen bir kelimedir. Doğal kanunlara ve kurala aykırı olmayan şeyler normaldir.

Norveç, Kuzey Avrupa devletlerinden biridir. İskandinav-

NORVEÇ :

ya yarımadasının batısını kaplar. Alanı 321.477 km.2 dir. Nüfusu 2.953.000'dir. Meşrutî kırallıkla yönetilen Norveç'in başşehri Oslo'dur. Norveç'in doğusunu İsveç, kuzeyini Finlandiya, batısını ve güneyini de Kuzey Denizi çevirir. Kıyıları, dünyanın en girintili çıkıntılı yerleridir. Arazisi dağlıktır. Dağların arasında geniş yaylâlar yer alır. İklim çok serttir. Dağların üzerleri daimî karlarla, buzullarla örtülüdür. Endüstride oldukça ça ileri olan Norveç'in tarımı gelişmiş sayılmaz. Ormanları boldur. Arpa ekilir. Çok hayvan beslenir. Su kuvvetinden elektrik sağlanır. Alüminyum, nikel, bakır, çinko madenleri zengindir.

NOT :

Hatırlanması için kısaca kaydedilen yazıya «not» denilir. Ayrıca not, verilen hüküm anlamına da gelir. Dersin bilim derecesine göre, öğretmenin öğrenciye verdiği numaraya da, yine not adı verilir.

NOTA :

Müzik yazısına ve seslerin işaretlerine nota denir. Başlıca notaların sayısı «7» dir. Notalar kıymetlerine göre ayrı ayrı şekillerde bulunurlar. Notalar, perde adı verilen 5 çizgi ve 4 aralıktan meydana gelen bir şeklin üzerine yazılırlar. Do, Re, Mi, Fa, Sol, Lâ, Si notaların adlarıdır.

Ayrıca; bir devletin temsilcisi vasıtasiyle, diğer bir devlete yaptığı bildiri de; yine notadır.

NOTER :

Senet, sözleşme, vekilleme gibi belgeleri tasdik eden, hazırlayan ve Adliye Vekâletince tayin edilen kimselere noter denir.

NÖBET :

İş sırasına «nöbet» denir. Askerler nöbet beklerler. Nöbet, sıra ile görülen hizmet anlamına da gelir. Karakolda polisler, kışlada askerler, telgrafhanede telgrafçılar nöbet tutarlar. Nöbette uyanık bulunmak gerektir.

NÖBETÇİ :

İş veya hizmet sırası kendisinde olan kimseye «nöbetçi» denilir. Sınırlarımızın kahraman nöbetçileri arslan Mehmetçiklerdir.

NÖRON :

Biyolojide kullanılan terimlerden biri de «nöron» deyimidir. Asıl hücre ile protoplâzma uzantılarından ibaret bir sinir hücresidir.

NUH :

Peygamber olan Hazreti Nuh, söylentilere göre Âdem Peygamberden 1742 yıl sonra doğmuş ve 950 yıl yaşamıştır. Dinî kitaplara göre; peygamberliğe 50 yaşında kavuştu. Kavmi Nuh'u dinlemedi. Allah'ın emriyle Hazreti Nuh 500 yaşındayken büyük bir gemi yaptırdı. Eşini, Sam, Ham ve Yafes adlarındaki oğullarını gemiye bindirdi. Ayrıca her hayvandan da birer çift örnek aldı. 40 gün 40 gece yağmurlar yağdı. Büyük tufan oldu. Yer yüzü sulara gark oldu. Gemide olan canlılar kurtuldular. 150 gün sonra sular çekildi. Nuh'un gemisi Cudi veya Ağrı Dağında karaya oturdu. Böylece dünyadaki canlılık Nuh'un gemisindeki canlılardan üredi.

NUMAN PAŞA : (Köprülüzade) (1668 - 1718) :

Numan paşa Üçüncü Ahmet devrinde 63 gün sadrıâzamlık yapmıştır. Köprülü Fazıl Mustafa Paşanın oğludur. Sadrıâzamlıktan kendi isteği ile çekildi. Bilgili, temkinli ve faziletli idi.

NUMARA :

Benzer varlıkları birbirinden ayırdetmek için bu varlıklara numaralar konulur. Öğrencilerin okul numaraları vardır. Otomobillerin ve bütün taşıtların numaraları bulunur. Evlerimizin kapılarında numara levhacıkları asılıdır

Bir artistin gösterilerine de numara adı verilir.

NUMARATÖR :

Numaratör, numaralama makinesidir.

NUSAYBİN :

Nusaybin, Mardin Vilâyeti kazalarından biridir. 79 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Genel nüfusu 16.131'dir. Nusaybin Türkiye - Suriye sınırında ve demiryolu üzerindedir.

NUTUK :

Bir insanın, bir topluluk önünde yüksek sesle konuşmasına «nutuk» denilir. Nutuk söylemek, söylev vermek demektir.

NÜFUS :

Bir memlekette yaşayan insanların sayısına, nüfus adı verilir.

NÜFUS CÜZDANI :

Nüfus hüviyet cüzdanı, kimlik kartıdır. Bir insanın nüfus kütüğündeki kayıtlarına göre, nüfus memurluğundan aldığı cüzdan, nüfus cüzdanıdır. Her vatandaşın bir nüfus cüzdanı vardır.

NÜKTE :

Söz, yazı ve resim içine gizlenen mizahî ince mânaya «nükte» denir. Nükteki kavramak için dikkat sarfetmek gerekir.

NÜMAYİŞ :

Nümayiş, gösteriş; dış görünüş anlamına gelir. Toplu yürüyüşlere de yine, nümayiş adı verilir.

NÜMUNE: (Bak: Örnek):

NÜSHA :

Birbirinin benzeri veya ayni olan şeylerin bir tanesi, diğerinin nüshası olur. «Senin kitabının bir nüshası da bendedir» cümlesinde olduğu gibi.

NÜVE :

Nüve, çekirdek anlamına kullanılır. Hücre çekirdeği yerine, hücrenin nüvesi de deriz.

O :

O harfi, Türk alfabesinin 18. harfidir. Sesli harflerin de beşincisidir. Kalın seslidir. Yuvarlaktır.

Kimyada oksijen gazının simgesi olarak kullanılır. Cümlenin başında yazıldığı veya söylendiği zaman, sevinç ve hayranlık anlatır. «O, sen misin?»

O harfi, bazan da cümlede ve söz arasında isimlerin yerini tutar. Böylece şahıs zamiri olur. Zamir olarak kullanıldığı vakit, tekil üçüncü şahıs zamiridir. İsimlerle yanyana olunca, isimleri işaret edince de işaret sıfatı olmuş olur. «O çocuk çalışkandı.» cümlesinde olduğu gibi.

OBA :

Oba, bölmeli, küçük bir çadırdır. Bu çadırı göçebeler kullanır.

Ayrıca çadır halkına, göçebe ailesine de oba denir. Bir de Yavrukurt teşkilâtında kullanılan oba sözü vardır. Oba bir birliktir. Her oba 6 yavrukurttan meydana gelir. Bu yavrukurtlardan biri oba başı, bir diğeri de oba başkan vekilidir. Obalar, hayvan isimleriyle adlanırlar.

OBİ :

Obi; Asya nehirlerindendir. Sibirya'da bulunur. Uzunluğu 3.718 km. dir. Altay Dağlarından çıkar. Kuzey Buz Denizine dökülür.

Kahramanlık Hikâyeleri:

KOPAN KAYA

İşgal kuvvetleri güzel Anadolu şehrini baskıları altına aldıkları zaman Hisar altındaki sıra otelleri kurağ yaptılar. Beş otel ve beş, altı ev; bir alayı barındırmağa yetti

Şehir halkı yas içindeydi. Dünkü uşaklarına bugün efendi demek zorunda kalmak çok acıydı. Onları yurt dışına atmak gerekti. Ama bu zaman işiydi. Toplanmak. silâhlanmak lâzımdı. Eli silâh tutan bütün gençler dağlara çıktılar. Millî kuvvetler derlenmeğe başladı.

Bir sabah, bütün hemşehrilerin yüzlerini güldüren bir haber yayıldı.

— Hisardan kopan koskoca kaya, bu gece bütün alayı pestile çevirmiş.

Haber doğruydu. Sıra otellerin üzerine rastlayan koca kaya gece ansızın kopmuş, işgal alayı son neferine kadar ezilmişti.

Herkes hayret içindeydi. Yalnız küçük Namık işini yapanlara özel bir gururla gülüyordu. Çünkü koptuğu sanılan kaya, hisarın asırlar önceki sahipleri tarafından kalın zincirlerle bir savunma tedbiri olarak bağlanmıştı. Zamanla bu zincirleri topraklar, otlar, dikenler örttüğü için görünmez olmuştu.

Namık, iki sene evvel ölen dedesinden bu zincir hikâyesini dinlemişti. Kumbarasındaki bütün parası ile demir desteresi almış:

— Alçakları bir çiyan gibi ezeceğim, demişti.

Ve dediğini yaptı. Yaptığı ile övünmedi. Ona öç alma zevki yetti.

— Ben vazifemi yaptım, dedi.

Gülüyorum

BİR VİRGÜL

Tarihçi Abdurrahman Şeref, Abdülhamit devrinde Galata-

saray lisesinde öğretmenlik yapıyordu. Sarayın nüfuzlu bütün paşalarının küçük beyleri öğrenciler arasındaydı. Bir gün Şeref bey; çok nüfuzlu ve çok cahil bir paşanın oğluna kızdı, şöyle azarladı:

— Adam ol, baban gibi eşek olma!

Paşa oğlu, bu sözleri aynen babasına aktardı. Paşa küplere bindi. Sırmalı elbiselerini giyip okula gitti. Öğretmene çıkıştı. Abdurrahman Şeref bey gülerek cevap verdi:

— Oğlunuz yanlış anlamış paşam. Ben: Adam ol baban gibi, eşek olma! dedim.

ÜÇ TANE

Öğretmen, Süreyya'yı kaldırdı:

— Bana, içinde süt bulunan üç tane yiyecek söyliyebilir misin?

— Söylerim efendim: İnek, koyun, keçi.

OLMADIĞINDAN

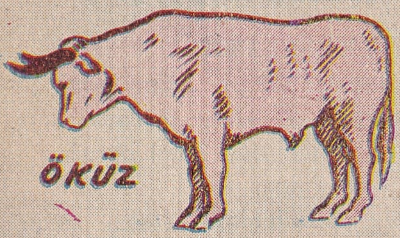
Nasrettin Hoca'nın beş parmağı ile pilâv yediğini gören biri sormuş:

— Pilâvı neden beş parmağınla yiyorsun?

— Altı parmağım olmadığı için.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN**
Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ**: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
25 MART 1955, Cuma — Sayı: 71 — Fiyatı 15 Kuruştur.

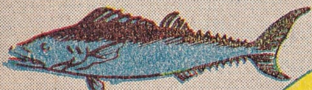
ÖKÜZ

PALYAÇO

PAPATYA

PALAMUT

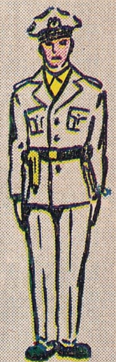

PATEN

AKISAN
CEP ANSİKLOPEDİSİ
Ö-P

PARS

PETROL
LÂMBASI

POLİS

PENGUEN

Bunları biliyor musunuz?

ATOM BOMBASINI KİM KEŞFETTİ?

İlk atom bombasını patlatan Amerikalılardır. Atom bombasının müthiş kudreti; uranyum madeninin atom çekirdeğinin parçalanmasının meydana getirdiği enerjiden hâsıl olmaktadır.

Atom çekirdeğini ilk parçalayan kimseler ise Hahn ve Strassman adlı iki Alman bilginidir. Bunlar; 1938 yılı Aralığında, Berlin'de Kaiser Wilhelm Fizik Enstitüsünde, ilk defa uranyum madeninde atom çekirdeği parçalanmasını meydana getirmişlerdir. O halde atom enerjisinden faydalanmağa yarayan temel keşif, bu iki Alman bilginin başarısıdır.

SİNEKLER, TEPKİLİ UÇAKLARDAN HIZLI MI?

Bu sual bir çok kimselere deli saçması gibi görünür. Fakat bir kaç sene evvel Amerika'da bu hususta incelemeler yapan bir ilim adamının elde ettiği sonuç korkunç olmasına rağmen hakikattir.

Küçük bir sinek dakikada 300 defa kanat çırpar. Bu sık kanat çırpmalariyle saatte 1400 kilometrelik bir sür'ate erişir.

KIZILDERİLİ DUL KADINLAR

Amerika'nın kızılderili yerlileri arasında garip bir gelenek vardır. Bir kadının kocası öldüğü zaman; dul kalan kızılderili kadının saçları dibinden kesilir. Bu saçlar uzayıncaya kadar kızılderili kadının evlenmesine müsaade edilmez.

KADIN VE ERKEK ARASINDAKİ FARKLAR

Normal bir kadın, normal bir erkekten yedi kilo daha hafiftir ve on santim kısadır. Normal kadın beyni, normal erkek beyninden 140 gram daha hafiftir. Umumiyetle kadınlar, erkeklere nisbetle daha uzun ömürlüdürler.

YERYÜZÜNDE FAALİYET HALİNDEKİ VOLKANLAR

Yeryüzünde bulunan volkanlardan 450 kadarı hâlen faaliyet halindedir. Yani arasıra patlarlar, hiç olmazsa kraterlerinden (ağızlarından) duman çıkarırlar.

OBJEKTİF :

Objektif mikroskop, dürbün, fotoğraf makinesi gibi âletler de bir mercektir. Bu mercek cisimlerden yansıyan ışınları alır.

Objektif kelimesi «tarafsızca» anlamını da taşır.

OBUA :

Obua, orkestralarda yer alan bir nefesli sazdır. Zurnaya benzer.

OBUR :

Haddinden fazla yemek yiyenlere «obur» denilir.

OBÜS :

İçi patlayıcı maddelerle dolu top mermisine «obüs» denir.

Bir de, obüs topu vardır. Bunun mermi yolu, diğer toplara nazaran diktir.

OCAK :

Evlerde, ateş yakmak için yapılmış özel yerlere «ocak» adı verilir. Burası bacalı bir girintidir. Köy evlerinde ocaklar bulunur. Ocağa odun kütükleri konularak yakılır. Yemekler de ocakta pişirilir.

Taş ve maden çıkarılan yerlere de «ocak» denir. Bostanlarda sebzelerin ekildiği toprak tümsekler yine «ocak» adını alır. Ocak ev ve yurt anlamına da gelir.

OCAK AYI :

Yılın aylarından biri de «ocak» tır. Kış ayıdır. Yılın ilk ayıdır. Yılbaşı, 1 ocak günüdür.

ODA :

Evin iç bölümlerinden her biri oda adını alır. Yemek odası, yatak odası, misafir odası gibi...

ODACI :

Dairelerde gel-git oda hizmetini yapanlar odacılardır.

ODAK :

Küresel bir aynaya paralel gelen ışınlar yansıdıktan sonra bir noktada birleşirler ki, bu noktanın adı odaktır.

ODER :

Oder nehri Polonya'dadır. 866 km. uzunluğundadır. Südetler bölgesinden çıkan Oder, Baltık Denizine dökülür.

ODUN :

Yakılmak için kesilen ağaçlara odun denir. Odun kesenler veya odun satanlar da, odunculardır.

ODUN KÖMÜRÜ :

Mangalda yakılan ve ağaçlardan yapılan kömüre, «odun kömürü» adı verilir. Çeşitli ağaçlardan kömür elde edilirse de, en iyi cins odun kömürü, meşe kömürüdür.

Kömür yakanlar ağaçları keserler. Dalları çadır şeklinde dizerler. Bunun üzerini yapraklarla, topraklarla örterler. Bu şekilde hazırlanan kömür ocağı, altta, bir delikten ateşlenir. Ağır ağır yanan odunlar, bir müddet sonra kömür haline gelirler.

Kömürü ev içinde yakmalıdır. Mangala konan kömür, dışarda iyice yandıktan sonra içeri alınmalıdır. Kömür yanarken mavi bir alev çıkar. Bu alev zehirlidir. İnsanı çabucak öldürür.

OFİS :

Memleketimizde bazı ürünlerin gelişmesini sağlamak için kurulan idarî teşekküllere ofis denilir. Toprak Mahsulleri Ofisi, Petrol Ofisi gibi...

OFSET :

Kauçuktan yapılmış bir merdanenin mürekkebe bulanarak kâğıtların üzerinden geçirilmesi suretiyle yapılan baskıya «Ofset Baskı» adı verilir.

OĞAN :

Oğan kelimesi, Tanrı kelimesinin yerinde kullanılır.

OĞLAK :

Keçi yavrusuna oğlak denir. Ayrıca Kova ile Yay arasındaki burca da «Oğlak burcu» adı verilir.

Cedi medarının bir adı da, **Oğlak dönencesi**'dir.

OĞUZ :

Türk boylarının en yücesi Oğuzlardır. Selçuklular, Osmanlılar, Azerîler ve Orta Asya Türkmenleri hep Oğuz boylarındandırlar.

OĞUZELİ :

Oğuzeli. Gaziantep Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. 25 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Genel nüfusu 25 bin kadardır.

OĞUZHAN: (Bak: METE):

OHRİ GÖLÜ :

Ohri Gölü, Balkan Yarımadasındadır. Sırbistan'ın güneyine düşer. Arnavutluk sınırı üzerinde bulunur. 270 km2. genişliğinde olan Ohri Gölünün kuzeydoğu kıyısında, Ohri kasabası yer alır.

OK :

Ateşli silâhların icadından önce savaşçılar ok kullanırlardı. Ok, ucu sivri bir zıpkına benzer. Yayla atılır. Saplandığı insanı öldürür. Bugün bile ilkel kabîlelerde ok kullanılmaktadır.

Arabanın önünde uzanan sivri kısma da ok denilir.

OKÇU :

Ok yapanlara, ok satanlara okçu denir. Fakat okçu sözü, daha ziyade ok atan askerler için kullanılır.

OKKA :

Okka, eski ağırlık ölçülerimizdendi. 1283 grama eşitti. Bu tartı birimi yerine sonraları kilogram kabul olundu.

OKLAVA :

Oklavanın aslı oklağıdır. Yufka açmakta kullanılır. Uzun ve yuvarlaktır. Ağaçtan yapılır.

OKLUK :

İçine ok konulan meşin torbaya okluk denir.

OKSİJEN :

Havanın bileşiminde 1/5 oranında bulunan oksijen gazı renksiz, kokusuz ve tadsızdır. Hidrojenle birleşirse suyu meydana getirir. Oksijenin yaşayışımızdaki rolü büyüktür.

OKSİT :

Basit cisimlerin oksijenle birleşmesinden meydana gelen bileşiğe «oksit» adı verilir.

OKTAV :

Musikide, 8 sesten mürekkep ses dizisine «oktav» denir.

OKUL :

Öğrencilerin okuma - yazma öğrendikleri, faydalı bilgiler edindikleri ve eğitildikleri (terbiye olundukları) yerlere «okul» denilir. Okullar ilk, orta, lise, san'at okulu, ticaret okulu, Harp

Okulu gibi çeşitlere ayrılırlar. Okullarda, öğrencilere rehberlik eden öğretmenler vardır.

OKULDA HAYAT:

(Bak: İlkokul):

OKUL KOOPERATİFİ HESAPLARI :

İkokullarda öğrencileri küçük yaştan defter tutmağa alıştırmak için, öğrenci kooperatiflerinin hesaplarını bizzat öğrencilere tutturmalıdır. Defterler gelir ve gider sahifelerine ayrılır. Yapılan masraflar ve satışlardan gelen para, gereken kısımlara yazılır. Böylece öğrenciler basit olarak gelir, gider ve kâr hesaplamayı ve bilânço yapmayı öğrenmiş olurlar.

OKUMA :

Okullarda, okumaya büyük yer verilir. Zaten, okulun vazifelerinden biri de, çocuklara okuduklarını doğru ve çabuk anlama, tabiî ve mânalı okuma ile faydalı alışkanlıkları kazandırmaktır.

Çocuklar güzel okuma tekniğini kavrayarak Türk dilini severler; kitap okuma alışkanlığını kazanırlar. Okumanın zevkli bir ihtiyaç olduğunu kavrarlar. Nihayet, bol okuma sayesinde, çocukların kelime hazineleri zenginleşmiş olur. Dolayısiyle de, okuyan yavruların bilgileri artar.

OKUMA TEKNİĞİ :

Okuma çeşitleri **sesli okuma** ve **sessiz okuma** diye ikiye ayrılır. Sesli okumayı yaparken konuşma tabiîliğinden ayrılmamalıdır. Okurken, sesimizin âhengini, okuma parçasının anlamına uydurmalıyız. Noktalama işaretlerine bilhassa dikkat etmeliyiz.

Başkalarının dinlemesi için veya okuma tekniğinin geliştirilmesi için sesli okuma yapılır. Sesli okuma yapılırken, aşağıdaki esaslara dikkat etmelidir:

a) Bir öğrenci yüksek sesle okurken, diğer öğrenciler yalnızca dinlemeli; okunan parçayı takip etmelidirler.

b) Okunan parçalar, çocukların seviyesine ve zevkine uygun olmalıdır. Çocuklar, okudukları parçanın ana fikrini belirtmeyi veya açıklamalarını kendileri yapmaya alışmalıdırlar.

c) Okumada, tekrarlardan mutlaka sakınmalıdır. Ancak, hoşa giden parçalarla anlaşılması zor parçalar tekrar ettirilir.

Sessiz okuma ise, kendimiz için yapılan bir okuma şeklidir. Bu türlü okuma ile zaman ve enerjiden kazanılmış olur. Çocuk kendini çalıştırmaya alıştırır.

Sessiz okumanın hayatımızdaki yeri büyüktür. Bu sebeple, daha ilk sınıflardan itibaren sessiz okuma alıştırmalarına baş vurmalıdır. Sessiz okuma yaparken dudak ve baş hareketlerinden kaçınmalıdır. Kelimelerin bilinmiyen mânalarını, okuma parçası bütününden çıkarmalıdır.

OKUMA KONULARI :

Geniş bir okuma zevkinin aşılanması için çeşitli okuma araçlarına baş vurmalıdır. Öğrenciler için başta gelen okuma konuları ders kitaplarıdır. Bunları gazeteler, dergiler, gezi hâtıraları, tarihî hikâyeler, masallar, büyük adamların hayatını anlatan yazılar, bilgi veren kitaplar, bilmeceler, oyunlarla ilgili yazılar takibeder.

Birinci ve ikinci sınıflarda masallara, hayvan, ağaç gibi tabiat hikâyelerine yer vermelidir. Üçüncü sınıfta hakikate uygun masallar ile millî efsaneler okutulur. Dört ve beşinci sınıflarda ise sergüzeştler, çocuk romanları, hâtıralar, hikâyeler ve çocuk zevkine uygun kitaplar yer alır.

OKUR :

Gazete, dergi, kitap gibi yayınları okuyanlara **«Okur»** adı verilir.

OKÜLER :

Optik âletlerde, objektiften aldığı ışınları göze veren merceğe **oküler** denir.

OKYANUS :

Büyük kıt'aları ayıran engin denizlere **okyanus** denir. Dünyada beş okyanus vardır: Büyük Okyanus, Atlas Okyanusu, Hint Okyanusu, Kuzey Buz Denizi ve Güney Buz Denizi.

OKYANUSYA :

Dünyanın en küçük kıt'ası Okyanusya'dır. 11.300.000 km2. genişliğinde olan Okyanusya, Asya'nın güney doğusunda yer

alır. Amerika ile Asya arasını dolduran Pasifik Okyanusu içinde serpili bulunan irili, ufaklı binlerce ada, Okyanusya'yı teşkil eder. Okyanusya adalarının bir kısmı volkanik adalar, bir kısmı da mercan adalarıdır.

Okyanusya, başlıca 3 adalar gurubuna ayrılır. Bunlar da Mikronezya, Melânezya ve Polinezya adlarını alır.

Okyanusya'nın iklimi sıcaktır. Muson rüzgârlarının etkisiyle yağışlar boldur. Okyanusya hem bitki, hem de hayvan çeşitleri bakımından dünyanın diğer kıt'alarından ayrılmaktadır.

Okyanusya adaları üzerinde Endonezya devleti ile Filipinler cumhuriyeti vardır. Ayrıca Avustralya ile Yeni Zelânda dominyonları İngiltere İmparatorluğuna dahildir. Geri kalan adaların çoğu İngiliz, Fransız veya Amerika Birleşik Devletleri sömürgeleridir. Okyanusya yerlileri iptidaî bir hayat yaşar.

OLAY :

Topluluğun ilgisini çeken hâdiseye **olay** denir.

OLDU BİTTİ :

Bir olayın veya bir işin habersizce sonuçlandırılmasına **oldu bitti** denilir. (Eski dilde emr-i vâki).

OLGUNLUK :

Olgun olma haline olgunluk adı verilir.

OLGUNLUK İMTİHANI :

Lise mezunlarının üniversiteye girebilme hakkını kazanmak için bazı derslerden vermek zorunda oldukları sınava **olgunluk imtihanı** denir.

OLİGARŞİ :

Devlet idaresinin bir kaç kişinin veya bir ailenin elinde bulunmasına oligarşi idaresi denilir.

OLİMPİYAT :

4 yılda bir yapılan milletlerarası spor şenliklerine olimpiyat adı verilir. Olimpiyatlar her dönemde ayrı bir devlet merkezinde yapılır. İlk olimpiyatlar 1896'da Atina'da yapılmıştı. Sonraları 1900'da Paris'te, 1904'te Amerikanın St. Louis şehrinde, 1908'de Londra'da, 1912'de Stockholm'de, 1920'de Anvers'te, 1924'de Paris'te, 1928'de Amsterdam'da, 1932'de Los

Angeles'te, 1936'da Berlin'de, 1948'de Londra'da ve 1952'de de Helsinki'de yapılmıştı.

OLTA :

Balık yakalamakta kullanılan çengel iğnelere olta denir. Oltalar at kuyruğu kılından veya naylondan yapılmış ipliklere bağlanır.

OLTU :

Oltu; Erzurum Vilâyetine bağlı bir kazadır. 162 köyü, 54900 nüfusu vardır.

OLTU TAŞI :

Eruzurum Vilâyetinin Oltu kazasında bulunan ve çeşitli süs eşyası yapmağa yarayan siyah bir taş çeşidine «oltutaşı» denir.

OLUK :

Suyun akmasını sağlıyan üstü açık su yoluna oluk denir.

OMLET :

Omlet, yumurtadan yapılan bir yemektir. Temiz bir çanağa kırılan yumurtalar iyice karıştırılır. Bu karışığın içine peynir veya domates konularak biraz yağla tavada pişilirilir.

OMUR :

Omurga kemiklerinin ortak adına omur denir.

OMURGA :

Omur kemiklerinin dizilmesinden meydana gelen ve vücudun dik durmasını sağlayan kemik dizisi omurgadır. Omurgada 33 tane omur kemiği vardır. Omurganın bir ucu baştadır. Diğer ucu de leğen kemiklerindedir. Ortadan da kaburgaya ilişiktir.

Omurga; boyun, sırt, bel, sağrı ve kuyruk omurları kısımlarına ayrılır.

OMURGALILAR :

Memelileri, kuşları, kurbağagilleri, sürüngenleri ve balıkları içine alan hayvanlar bölümüne **omurgalılar** denir.

OMURİLİK :

Omurga kanalının içini dolduran sinirsel organa omurilik adı verilir. Omurilik beyinle ilgilidir. Ayrıca, omurilikten çıkan sinir uçları vücudun her tarafına yayılır.

OMUZ :

Kolların gövdeye bağlı oldukları kısma «omuz» denir.

ON :

Dokuzdan bir fazla olan sayı «10» dur. 10 sayısı Romen rakamlarında X işaretiyle gösterilir.

ONBAŞI :

Askerlikte rütbelerin en küçüğü onbaşıdır. Onbaşı, manga komutan vekilidir.

ONDABİRLER :

Matematikte herhangi bir varlığın on eşit parçada bir parçalarına **ondabirler** denir. Ondabirler basamağı tam sayılarla ondalık kesirleri ayıran virgülün hemen sağına düşer. 0,1 - 0,3 - 0,9 gibi yazılır ve ondabir, onda üç, onda dokuz olarak okunur.

ONDALIK KESİRLER :

Bir bütünün 10, 100,, 1000... gibi eşit parçalarından bir veya birkaç parçasını gösteren kesirlere **ondalık kesir** adı verilir.

Ondalık sayılarla tam sayılar arasında virgül (,) bulunur. Ondalık sayılar bu virgülün sağında yer alırlar. Büyükten küçüğe doğru ondabirler, yüzdebirler, bindebirler, onbindebirler... ilâh basamak, basamak sıralanırlar.

Bütünlerin onda bir parçaları virgülün sağındaki birinci basamağa, yüzde bir parçaları ikinci basamağa, binde bir parçaları da üçüncü basamağa yazılır. 0,694 sayısı sıfır tam sayı altı yüz doksan dört diye okunur.

Ondalık sayının sağına konan sıfırlar, sayının değerini değiştirmez.

ONDALIK KESİRLERİN DÖRT İŞLEMİ :

Ondalık sayılar da, tam sayılar gibi toplanırlar, çarpılırlar, bölünürler veya çıkarılırlar. Tam sayılarda yapılan dört işlem, ondalık sayılarda da kullanılır. Yalnız aradaki farkları iyice bellemek lâzımdır.

ondalık kesirlerin toplanmasında, ayni adı taşıyan basamaklar altalta yazılır. Virgüller de yukarıdan aşağıya doğru ayni hizada bulunurlar. Bundan sonra da sayılar, tam sayılar gi-

bi toplanırlar. Yukarıdaki virgül hizasından da aşağıdaki sonuca bir virgül konulur.

```
    1,30
   31,73
+   0,06
--------
   33,09
```

işleminde olduğu gibi...

Ondalık kesirlerde çıkarma:

Ondalık kesirlerin çıkarmasında aynı adı taşıyan basamaklar ve virgüller altalta yazılır. Tam sayılarda olduğu gibi aynı adlı basamaklar çıkarılır. Sonuca da virgüllerin hizasından bir virgül indirilir.

```
   2,069
   1,579
/--------
   0,490
```

işleminde olduğu gibi...

Ondalık kesirlerde çarpma :

Ondalık kesirlerin çarpılması da, tıpkı tam sayıların çarpmasına benzer. İki ondalık kesri birbiriyle çarpmak için, önce kesirler, virgül yokmuş gibi çarpılırlar. Sonuçtan da, çarpanlardaki ondalık kesir basamağı sayısı kadar basamak ayrılır.

```
     8,75
×    1,06
---------
     5250
     000
    875
---------
   9,2750
```

işleminde olduğu gibi.

Ondalık kesirleri 10, 100, 1000... gibi sayılarla çarpmak için için virgülü bir, iki ve üç basamak sağa kaydırmak gerekir. $0,276 \times 100 = 27,6$ olur.

Ondalık kesirlerin bölmesi :

Bir ondalık kesri tam sayıya bölmek için, tam sayılarda ol-

duğu gibi önce tamlar bölünür. Bundan sonra virgül konur. Daha sonra da kesirler bölünür.

Bir ondalık kesri 10, 100, 1000... gibi sayılara bölmek için virgülü bir, iki ve üç basamak sola kaydırmak icabeder.

Tam sayıyı ondalık bir kesre bölmek istersek, tam sayıya ondalık kesirdeki basamak sayısı kadar sıfır koymak şarttır. Böylece, bölen ondalık sayı da virgülden kurtulmuş olur.

Eğer ondalık kesri, yine ondalık bir kesre bölmek gerekiyorsa, bunun için de, bölenle bölenin ondalık basamakları sıfırlar konularak aynı yapılır. Bu suretle virgüller kaldırılarak işleme tam sayılarda olduğu gibi devam olunur.

ONDALIK KESİRLERİN ÖZELLİKLERİ :

Ondalık kesirler, bütünlerin onda, yüzde, binde... gibi parçalarını gösterirler. Yani, ondalık kesirlerde bütünleri ancak «10» a veya «10» un kendi katlarına bölebiliriz. Yoksa, herhangi bir bütünü dilediğimiz parçaya bölüp bu parçalar içinden istediğimiz kadarını alırsak, bunu bayağı kesirlerle göstermek zorunda kalırız.

Tam sayılar birler basamağından başlarlar . Sola doğru basamak basamak çoğalırlar. Ondalık kesirlerde birler basamağı yoktur. Ondalık kesirler sağa doğru gittikçe onar onar küçülürler.

ONDOKUZ (19) MAYIS :

Ondokuz mayıs, en mutlu günlerimizden biridir. 19 Mayıs 1919'da Anadolu'nun sıcak kucağına koşan Mustafa Kemal Samsun'a çıkmış; böylelikle de Kurtuluş Savaşına başlamış oldu. Bu itibarla bu tarih millî varlığımızın bir dönüm noktası sayılır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Atatürk 19 Mayısı, Türk gençliğinin büyük bayramı olarak ilân etti.

ONİKİADA :

Onikiada Anadolumuzun güney batı ucundadır. İrili ufaklı olan ve sayısı 12'yi bulan bu adaların en büyüğü Rodos'tur. Rodos, Kanunî devrinde sınırlarımıza katılmıştı. 1912'de İtalyanlara geçti. Şimdi de Yunanlılarındır.

ONLUK :

İçinde 10 tane bulunan dizilere kısaca onluk denilir.

ONTARİO GÖLÜ :

Ontario gölü Kanada ile Birleşik Devletler arasındadır.

O. N. U.

Bu harfler «Birleşmiş Milletler Teşkilâtı» nın kısaltılmış adıdır.

OPAL :

Değerli bir taş cinsi olan opal, hidratlı silis cinsinden bir taştır.

OPERA :

Opera, müzikli, şarkılı bir temsildir. Artisler karşılıklı olarak daima şarkı söylemek suretiyle konuşurlar. Opera temsillerinde orkestra da yer alır.

OPERA KOMİK :

Opera komik te tiyatronun bir nevidir. Opera komikte hem şarkı, hem de tabiî konuşma vardır. Konular yarı komik yarı ciddî olaylardan seçilir.

OPERATÖR :

Ameliyat olacak hastaları ameliyat eden doktorlar, operatörlerdir

OPERET :

Operet te tiyatro nevilerinden biridir. Hafif ve güldürürü konuları taşıyan operetlerde hem müzik, hem de tabiî konuşma vardır.

ORAK :

Ekin biçmede, çayır biçmede kullanılan bir tarım âletidir.

ORAN :

İki varlık arasındaki büyüklük, nicelik veya derece bakımından olan bağıntıya oran denilir

ORANGUTAN :

Sumatra, Borneo adalarında yaşıyan uzun kollu maymunlara oranın yerlileri «orman adamı» anlamına gelen **Orangutan**

adını vermişlerdir. Bu maymunlar ormanlarda yaşarlar. Kolayca da evcilleştirilirler.

ORANTI :

$$\frac{4}{8} = \frac{3}{6}$$

Burada «4» ün «8» e oranı 3 ün 6 ya oranına eşittir. Böylece, iki oranın eşit olma haline de **orantı** adı verilir. Bu orantı da 4'le 6 sayılarına **«yanlar»**, 8'le 3 sayılarına da **«ortalar»** denilir. Her orantıda ortaların çarpımı ile yanların çarpımı birbirlerine daima eşittir.

ORBAY :

İnkılâp tarihimizin sayılı simalarından biri olan Rauf Orbay 1881'de İstanbul'da doğmuştur. Ferik Amiral Muzaffer Paşanın oğludur. Heybeliada Deniz Mektebini bitirdi. Asıl şöhretini Hamidiye savaş gemisi komutanlığında yaptı. Sonraları politikaya atıldı. Sivas Mebusu oldu. Kurtuluş Savaşında İcra Vekilleri Heyeti Reisliğini yaptı. 1942'den 1944 yılına kadar Londra Büyük Elçiliğinde bulundu. Rauf Orbay çeşitli siyasî vazifelerde bulunduktan sonra 1944 yılında istirahate çekildi.

ORDİNARYÜS :

Yüksek profesörlere «**Ordinaryüs Profesör**» denir.

ORDİNAT :

Bir noktanın uzaydaki yerini tespit etmiye yarıyan çizgilerden birine ordinat denir.

ORDİNO :

Poliçenin arkasına yazılan havale emrine veya yük konşimentosuna karşılık eşyayı gümrükten çekmek için mal sahibinin ödediği havaleye **ordino** adı verilir.

ORDONAT :

Askerlikte ordu donatım sınıfının kısaltılmış adı ordonattır.

ORDU :

Bir milletin varlığını korumakla görevli askerî birliklerin tümüne ordu denir. Kara, deniz, hava orduları gibi... Ordunun

başında orgeneral bulunur. Her orduda 3 kolordu ile gereği kadar yardımcı birlikler yer alır.

ORDU :

Ordu, Doğu Karadeniz Bölgesinde bir vilâyet merkezimizdir. Doğusunda Giresun, batısında Samsun, güneyinde de Tokat ve Sivas Vilâyetleri yer alır. Kuzeyinde Karadeniz bulunur. 5.981 km2. genişliğinde olan Ordu'nun nüfusu 333.008'dir. Arazisi dağlıktır. Ormanları oldukça zengindir. Fındık, fasulye, mısır, patates ve kendir başlıca ürünlerini teşkil eder. Ordu'nun Gölköy, Fatsa, Mesudiye, Perşembe, Ünye adlarını taşıyan 5 kazası vardır.

ORDUGÂH :

Ordunun konakladığı yere «ordugâh» denir.

ORG :

Org. hava ile işleyen bir kilise çalgısıdır.

ORGAN :

Hayvanların ve bitkilerin yaşamalarında hizmetleri olan vücut parçalarına «organ» adı verilir.

ORGANİK :

Hayvanlardan ve bitkilerden gelen, bunlardan olan varlıklara «organik» adı verilir.

ORGANİZASYON :

Bir müsabaka, bir düğün veya müsamerenin tertibi işine «organizasyon» denir.

ORGANİZATÖR :

Organizatör, tertipleyici anlamını taşır.

ORGENERAL :

Ordu komutanı «orgeneral» rütbesini taşır. Orgenerallik, mareşallikten bir rütbe küçük olan bir askerî rütbedir.

ORHANELİ :

Orhaneli, Bursanın bir kazasıdır. 105 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 47.707'dir.

ORHAN GAZİ: (1288 - 1359):

Orhan Gazi, Osmanlı Devletinin 2. padişahıdır. Osman Beyin oğludur. 1326'da padişah oldu. Babasından kalan sınırları

genişletti. Bursa'yı aldı. Osmanlılar ilk defa, Orhan Gazi zamanında Trakyaya geçtiler. Gelibolu, Bolayır, Hayrabolu, Tekirdağ, İpsala gibi yerleri zaptettiler. Böylece Bizans'ı hem doğudan, hem de batıdan çevirmiş oldular. Bizans İmparatoru Kantaküzen, Orhan Bey'e kızını vererek ondan bir fayda ummuştu.

Orhan Bey'le ağabeyi Alâettin Paşa el ele vererek Osmanlı devletinin temelini kurdular. Orhan Bey 77 yaşındayken oğlu Süleyman Paşanın ansızın ölümü üzerine teessüre kapıldı. Çok geçmeden öldü. Muntazam bir ordu teşkilâtı onun zamanında gerçekleşmişti. Padişah olduğu zaman, ancak yarım milyonu bulan Osmanlı Beyliği, Orhan Beyin ölümünde 14 milyon nüfuslu koca bir ülke olmuştu. Türbesi Bursa'dadır.

ORHANGAZİ :

Orhangazi, Bursa'nın kazalarından biridir. 23 köyü vardır. Nüfusu 20.352'dir.

ORHUN ÂBİDELERİ :

Orhun anıtları Moğolistan'da, Orhun Irmağı yatağında ele geçmiştir. Bunlar, Milâdın VIII. yüz yılında Göktürk Hâkanları tarafından yaptırılmışlardır. Bu âbidelerdeki yazıtlar, Türk milliyetçiliğinin ne kadar eski ve sağlam temellere dayandığını ispat eder.

ORKESTRA :

Yaylı ve nefesli sazlar takımına «orkestra» denir. Orkestda bestekârların eserleri çalınır. Orkestrayı, orkestra şefi idare eder.

ORKİDE :

Orkide, bir bitki çeşididir. Çiçekleri başak halinde bulunur. Avrupada yetişen orkidenin türlü cinsleri vardır.

ORKİNOS :

Orkinos, balıkçıların avladığı iri bir balık cinsidir.

ORMAN :

Çok geniş ağaçlıklara «orman» denir. Ormanlarda türlü ağaçlar bulunur.

ORMAN İŞLETMELERİ :

Ormanlarımız, devletin kontrolü altındadır. Herkes diledi-

ğı, şekilde ağaç kesemez; ormanlar içinde keçi otlatamaz; ateş yakamaz. Ormanın neresinden odunluk ve kerestelik ağaç kesileceğini «Orman İşletmesi» memurları tâyin eder.

ORMANLARIMIZ: (Faydaları ve nasıl korunacağı):

Yurdumuz ormanca fakir bir ülkedir. Alanının ancak %9'u ormanlarla kaplıdır. Türkiyedeki orman bölgelerinin genişliği ancak 8 milyon hektardır.

Ormanlarımız kıyı bölgelerde bulunur. Bilhassa Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerinin bazı yerlerinde alabildiğine uzanırlar. Ormanlarımız içinde meşe, kavak, söğüt, kayın, kestane, ceviz, çam, ıhlamur, sedir, köknar, gürgen, karaağaç ve lâdin gibi çeşitli ağaçlara rastlanır.

Ormanlarımızın faydaları :

Ormanlar, yurdumuza engin faydalar sağlarlar. Ormansız bir ülke, çölden farksızdır. Yurdumuzu güzelleştiren ormanlarımızdır. Ayrıca, ormanlar, yağışlara sebep olurlar. Toprağı daima nemli tutarlar. Sellerin yıkıntısını önler; toprak akıtmasına engel olurlar. Ormanlık bölgelerde bataklıklar kendiliğinden kurur. Hava tertemiz olur. Bütün bunlardan başka ormanlar, güzel sesli kuşların, çeşitli av hayvanlarının da barınağı halindedir. Yakacak odunumuzu, kömürümüzü, kullandığımız ağaç ve keresteyi, hep ormanlardan sağlarız. Reçine, mantar, yemiş, meyva, tohum gibi çeşit maddeleri de yine ormanlardan elde ederiz. Unutmamalı ki yurt sevgisi, orman sevgisiyle başlar. Ormanlar sağlık, güzellik, daha doğrusu hayat kaynağıdır. Yurdumuzun müdafaasında bile ormanlar kolaylıklar sağlarlar.

(Bak: Ormanları nasıl koruruz?):

ORMANLARI NASIL KORURUZ? :

Ormanların en büyük düşmanı cahil kafalarla merhametsiz ellerdir. Zaten, eskiden ormanca çok zengin olan yurdumuzu bugünkü hale getiren, hep korkunç baltalardır. Bunlardan başka keçi sürüleri ve yangınlar da ormanlarımızı yok eden belâların başında gelir. Her şeyden önce, ormanlarımızı geliştirmenin tek yolu, bütün vatandaşlara ağaç sevgisi kazandırmak; ağacın sonsuz faydalarını benimsetmektir. Bu işte okullarımı-

za büyük vazifeler düşer. Tırtıllar, kurtlar, böcekler de ormanlarımızın yok olmasına sebep olmaktadır. Bu gibi zararlı yaratıklarla daima savaşmalıyız. Gelişigüzel ağaç kesmemeliyiz. Dalları kırmamalıyız. Ancak kuruyan dalları temizlemeliyiz.

ORMANLARIN EKONOMİK DEĞERLERİ: (Bak: Ormanlarımız).

ORMAN VE AĞAÇLARA ZARAR VERENLER: (Bak: Ormanları nasıl koruruz?):

ORTA ASYA:

Asya kıt'asının ortasını kaplayan ülkelere «Orta Asya» denir. Doğusunda Çin, batısında Hazar Denizi, kuzeyinde Sibirya, güneyinde de Himalâya sıra dağları bulunur. Orta Asyayı Altay, Kadırgan ve Himalâya'lar kuşatır. İklimi çok kuraktır. Çöller ve bozkırlar geniş yer kaplar. Hayat, daha çok ırmak boylarındadır.

ORTA ASYADA HAYAT:

Türklerin anayurdu Orta Asya'dır. Eski çağlarda Orta Asya'da büyük bir iç deniz vardı. Bu yüzden Orta Asya yeşil ovalarla, ormanlarla kaplıydı. Türkler, burada sırayla Yontma Taş, Cilâlı Taş Devirlerini geçirdiler. Diğer milletlerden çabuk olarak Maden Devrine eriştiler. Uygarlıkta çabuk ilerlediler. Türklerin Orta Asya'daki mes'ut yaşayışları, büyük içdeniz kuruyuncaya kadar devam etti. Büyük içdeniz'in suları çekilmeğe başlayınca göçler başladı. **(Bak: Göçler, sebep ve sonuçları):**

ORTA ASYA HUNLARI: (Yaşayış ve uygarlıkları, Çinlilerle münasebetleri):

Büyük göçlerden arta kalan bir kısım Türkler, Orta Asya'da kaldılar. Tanrı Dağlarının doğusunda yerleşenler Hun Devletini kurdular. Hunların bir kısmı göçebe, bir kısmı da çiftçi idiler. Askerliğe önem verirlerdi. Ata binmekte ustaydılar. İyi ok atmasını bilirlerdi. Savaşçıydılar. Yer ve gök Tanrılarına taparlardı. Memleket işlerini Kurultayda görüşürlerdi. Hâkanlarına **Tanrıkut** derlerdi. Hunlar yüzyıllarca Çin'e saldırdılar. Cinliler de M. Ö. 214'te Çin Seddini yapmak zorunda kaldılar. Hunların en ünlü hâkanı Mete idi. Mete'den sonra iç kavgaları çıktı. Hun

Kahramanlık Hikâyeleri

SUSTURUN ŞU DOMUZU

93 savaşında Binbaşı Ömer Bey, Kars'ın ötesinde bir yeri savunmakla görevlendirilmişti. Moskof topçuları Türk askerine göz açtırmıyordu. Bulundukları yer gizlenmeğe müsait olmadığı için düşen güllelerden çok zarar görüyorlardı. Hele pek yakınlarında bulunan bir yerden ateş eden top; yiğitlerimizi yaralıyor, şehit ediyordu. Muş'lu İdris Çavuş binbaşısının yanına geldi.

— Binbaşım, şu domuz susmazsa, halimiz duman olacak gayri.

— Ne edelim? Martin kurşunlarımız onlara ermez ki...

— İzin ver, ben gidip susturayım.

— Nasıl olur oğlum? Önümüzdeki alan tabak gibi. Beş adım atmadan ölürsün.

— Ondan yana hiç üzülme.

İdris Çavuş, yerinden fırladı. Topa doğru koşmağa başladı. Elinde kasaturası parlıyordu. Koştu, koştu. Düşmanlar önce şaştıklarından duraksadılar. Sonra kurşun yağmuruna tuttular. Fakat İdris Çavuş yine ayni hızla koşuyor:

— Susturun şu domuzu gâvur oğlu gâvurlar!

Diye bağırıyordu. Nihayet top yuvasına atladı. Elindeki kasaturayı düşman askerlerinin rastgele yerine saplıyordu. Çok geçmeden İdris Çavuşun mübarek vücudu düşman kılıçlariyle paramparça oldu. Lâkin «domuz» dediği top da sustu.

Gülüyorum

YEDEK PARÇA

Babası otomobil alırken pazarlıkta Yalçın da vardı.

— Otomobilin işlemesini sağlayacak her türlü yedek parçamız vardır. Hiç sıkıntı çekmezsiniz. İhtiyacınız olunca hemen yenisini veririz.

Otomobili aldıklarının haftasında babası kaza yaptı. Yalçın hemen acenteye koştu:

— Haydi bakalım, sözünüzü yerine getirin.

— Ne oldu?

— Babam kaza yaptı. Dişi kırıldı. Gözü çıktı.

— Vah... vah! Çok üzüldük.

— Teşekkür ederim ama. Bekletmeyin, haydi yenilerini verin.

PEKİYİ

Fikret, babası ile sokakta gidiyorlardı.

— Baba! Bugün öğretmen pekiyi verdi.

— Çok iyi. Memnun oldum. Demek dersini bildin?

— Pekiyi alan ben değilim baba. Demin selâmlaştığım arkadaşım Seçil aldı.

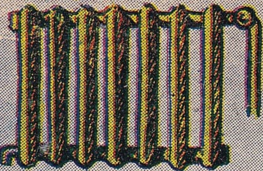
SEVİNİR

Matematik dersinde öğretmen kayayı kaldırdı.

— Oğlum, bakkala gitsen, 80 kuruşluk mal alsan, yüz kuruş versen. bakkal ne yapar?

— Sevinir öğretmenim.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN**
Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ**: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
1 NİSAN 1955, Cuma — Sayı: 72 — Fiyatı: 15 Kuruştur

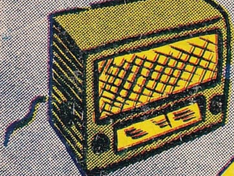
RADYATÖR

J.J. ROUSSEAU

RAMSES II

RADYO

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

R

REDİNGOT

RÜZGÂR GÜLÜ

RAFAEL

REN GEYİĞİ

Bunları biliyor musunuz?

PATATES, HAVUÇ GİBİ TOPRAK ALTI ÜRÜNLERİ NASIL SAKLANIR?

Köylülerin bu gibi ürünleri saklamak için buldukları yol basittir, fakat ilmî metodlara dayanır. Köylüler patates ve havuç gibi toprak altı ürünlerini gene toprak altına gömerek muhafaza ederler. Çünkü bu çeşit sebzeler ancak değişmez bir ısıda taze olarak kalabilirler ve toprağın muayyen bir derinliği bu değişmez ısıyı sağlar.

TANIDIKLARIMIZI NİYE ŞAPKA ÇIKARARAK SELÂMLARIZ?

Muaşeret kurallarına göre erkekler, rastladıkları dostlarını şapkalarını çıkararak selâmlarlar. Bu şekil selâmın kökü, çok eski günlere dayanır.

Erkeklerin vücutlarını korumak için zırh giydikleri devirlerde, bir kimse, bir dostunun evine gittiği zaman başındaki zırhı çıkarır; böylece karşısındakine emniyet ettiğini ispat edermiş.

Zırh başlığı çıkarma âdeti; sonradan şapka giyilince şapkada da bugünkü selâm şeklinde devam etmiştir.

ÖLÜLER HER YERDE GÖMÜLÜR MÜ?

Dünya üzerindeki insanların ölülerini gömdüğü, yaktığı veya tahnit ettiği herkesçe bilinir. Fakat bundan başka usuller de vardır.

Amerika yerlileri ölülerini sarıp sarmalıyarak ağaç dallarına asarlar. Hindistan'da yaşıyan Bars kabîlesi ölülerini dağ tepelerinde bırakıp yırtıcı kuşlara yem ederler. Tibetliler ölülerini parça, parça ederek göllere atarlar. Eski Norveçliler ölülerini boş gemilere koyarak açık denizlere koyuverirlerdi.

Devleti Kuzey ve Güney Hunları olarak ikiye ayrıldı. Böylece zayıflıyan Hun Devleti, zamanla Çinlilerin saldırıları karşısında yıkıldı, gitti.

ORTA ÇAĞ :

Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılması tarihi olan 395'ten Bizans'ın Türkler tarafından alınması tarihi olan 1453 yılına kadar geçen zamana **Ortaçağ** adı verilir.

ORTA ÇAĞ AVRUPASI :

Orta Çağlarda Avrupa, büyük bir cehalet karanlığı içindeydi. Hiristiyanlar üzerinde kilisenin nüfuzu çoktu. Orta Çağ boyunca Avrupada kuvvetli ve büyük devletler yoktu. Yalnız derebeylik idaresi mevcuttu. (Bak: Derebeylik).

ORTA ÇAĞIN SONA ERMESİ :

Ortaçağ, Bizans'ın, Fatih Sultan Mehmet'in eline geçmesiyle sona erdi (1453).

ORTAK :

Bir mal üzerinde payı olanlara ortak denilir.

ORTALAMA BULMAK :

Meselâ; 3, 5, 7 gibi üç sayının ortalamasını bulmak için bu sayıları toplar, sonucu sayı adedi olan «3» e böleriz. $3+5+7=15$ $15 : 3 = 5$ gibi. 5 sayısı 3, 5 ve 7 sayıları toplamının ortalamasıdır.

ORTANCA :

Ortanca, kokusuz, fakat güzel görünüşlü bir çiçektir.

ORTA OKUL :

İlk okul ile lise arasındaki 3 yıllık okul dönemine «orta okul» denir. Orta okuldan diploma alanlar liseye giderler.

ORTA OYUNU :

Ortada oynanan, yazılı bir temsil olmaktan ziyade tulûatçılığa (içten geliveren tuhaflıklara) dayanan bir tiyatro şekline «orta oyunu» denir.

ORTODOKS :

Hiristiyanlığın Ortodoksluk mezhebinden olanlara **Ortodoks** denilir.

ORUÇ :

İslâmiyetin 5 şartından biri de oruçtur. Ramazan ayında tan yerinin ışımasından güneşin batmasına kadar geçen süre için niyetlenip bir şey yememeğe, içmemeğe ve oruç bozucu hareketlerden kaçınmaya oruç tutmak adı verilir.

ORUÇ REİS :

Oruç Reis, ünlü denizcilerimizdendir. Barbaros'un büyük kardeşidir. Yakup Bey'in oğludur. Midilli'de doğdu. Genç yaşta denizciliğe atıldı. Zamanla korsanlığa başladı. Oruç Reis, kardeşi Hızır'la (Barbarosla) işbirliği yaptı. Tunus Beyinin himayesine sığındı. Gün geçtikçe kuvvetlendi. Akdenizde Venediklilere, Rodos şövalyelerine ve İspanyollara meydan okudu. Yabancı donanmaları bozguna uğrattı. Cezayir hâkimi oldu. Bir savaşta yaralanarak 1518 de öldü.

OSLO :

Oslo, Norveç'in baş şehridir. 275 bin nüfusu vardır. Christiania Fiyord'unun kıyısındadır.

OSMAN I. (1258 - 1326):

Osman I., Osmanlı Devletinin kurucusudur. Ertuğrul Beyin oğludur. Söğüt Kasabasında doğdu. 1288 de Beyliğinin başına geçti Etrafındaki Bizans tekfurlariyle savaşlara girdi. Bu savaşlarda zaferler kazandı; yeni yeni memleketler zaptetti. Anadolu Selçuklularının bir Uç Beyi iken, Selçuklu Sultanı Giyaseddin Mes'ut tarafından bir menşurla taltif edildi. 1300'de de bağımsızlığa kavuşmuş oldu. Devletin sınırlarını günden güne genişleten, Osman I. Bursa'nın alınışı sırasında 68 yaşındayken öldü.

OSMAN II (1604 - 1622): (Bak: Genç Osman.)

OSMAN III. (1698 - 1757):

Osman III. Osmanlı padişahlarının 25. sidir Babası Mustafa II. idi. 1754'te tahta çıktı. Değersizdi. Zaten, ömrünün 58 yılını sarayda mahpus olarak geçirmişti. Sinirleri bozuktu. En büyük hizmeti Koca Ragıp Paşayı sadrıâzam yapmasıdır.

OSMAN HALİFE (644 - 656) :

Osman Halife, Ömer'den sonra halife oldu. İhtiyar, iyi

kalpli ve yumuşaktı. Devrinde İslâm fetihleri devam etti. Fakat kendi soyu olan Emevî ailesine fazla imtiyazlar vermesi Halife Osman'ın öldürülmesine yol açtı.

OSMANCIK :

Osmancık, Çorum Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. 69 köyü ile bir nahiyesi vardır. Nüfusu 34628'dir.

OSMANELİ :

Osmaneli, Bilecik Vilâyetinin kazasıdır. 30 köyü vardır. Nüfusu 9.882'dir.

OSMANİYE :

Osmaniye, Seyhan Vilâyetinin kazalarından biridir. 42 köyü ile 4 nahiyesi vardır. Nüfusu 29,054'tür.

OSMANLI :

Osmanlı Devleti uyruğundan olanlara «Osmanlı» denilirdi.

OSMANLI DEVLETİ :

1300 yılında Osman I. tarafından kurulup 1920 yılına kadar yaşayan devlete Osmanlı Devleti adı verilir. Devlet adını, ilk kurucusunun isminden almaktadır.

Osmanlı devleti kuruluşundan yıkılmasına kadar 5 devir geçirmiştir: Kuruluş devri (1300 - 1453), Yükselme Devri (1453 - 1579), Duraklama Devri (1579 - 1699), Gerileme Devri (1699 - 1793), Yıkılış Devri (1793 - 1920).

Osmanlı Devleti hakkında bilgi edinmek için, kelime sıralarında geçen Osman I., Orhan Gazi, Murat I., Bayezit I., Mehmet I., Murat II., Mehmet II., Bayezit II., Selim I., Süleyman I., Selim II., Murat III., Ahmet I., Mustafa I., Osman II, Murat IV., İbrahim, Mehmet IV., Süleyman II., Ahmet II., Mustafa II., Ahmet III., Mahmut I., Osman III, Mustafa III., Abdülhamit I, Selim III., Mustafa IV., Mahmut II., Abdülmecit, Abdülâziz, Murat V., Abdülhamit II., Mehmet V., Mehmet VI Padişah isimlerini okuyunuz.

OSMANLI DEVLETİ (Kuruluşu) 1300 - 1453

Osman devleti bazı tarihçilerimize göre 1299, bazı tarihçilerimize göre de 1300'de kurulmuştur.

Osmanlı Devletini kuran Oğuz Türkleridir. Cengiz'in akın-

larından tedirgin olan Kayıhanlı aşireti Süleyman Şahın başkanlığında batıya göç etmişti. Süleyman Şah Suriye'de Fırat Nehrinde boğuldu. Geriye Gündüz, Gündoğdu, Dündar ve Tuğrul adlarında 4 oğlu kaldı. O sıralarda Cengiz'in ölümü sebebiyle Gündüz ve Gündoğdu Beyler taraftarlarını alarak, eski yurtlarına döndüler. Tuğrul ve Dündar Beyler de kendi taraftarlariyle Anadoluya geldiler. O vakitler Anadolu Selçukluların idaresinde idi. Selçuklular kahraman Kayıhanlı beyliğini Marmara Bölgesinde, Bizans sınırları üzerinde bir uç beyliği olarak birleştirdiler. Nihayet Selçuklu Devleti yıkılınca, beylik bağımsızlığını ilân etti. O zamanlar beyliğin başında Osman Bey bulunduğundan, kurulan devlete de Osmanlı Devleti denildi. Devletin kuruluşu, Bizans'ın alınmasına kadar sürdü (1453). Osman I., Orhan Gazi, Murat Bey, Yıldırım Bayezid, Mehmet Çelebi, Murat II. ve Fatih Mehmet kelimelerini inceleyiniz.

OSMANLI DEVLETİNDE ISLAHAT DEVRİ: (Sırp ve Yunan isyanları) :

18 inci yüzyılda yeniçeri teşkilâtı çok bozulmuştu. Ocakta disiplin kalmamıştı. Bunu sezen Selim III. yeniçerilerden ayrı olarak «Nizam-ı Cedit» ordusunu kurdu. Fransadan ve İsveçten subaylar getirtti. Askerî okullar açıldı. Böylece, başlayan yeni döneme «Islahat Devri» adı verildi. (Selim III. - Alemdar Mustafa Paşa ve Mahmut II kelimelerine bak.)

Bu sıralarda da Mora'da isyanlar çıkmıştı (1821). Rusya, İngiltere ve Fransa da Mora isyanını teşvik ediyordu. Neticede, 1829 da Yunanlılar bağımsızlıklarına kavuştular.

OSMANLI DEVLETİNİN AVRUPA DEVLETLERİYLE MÜNASEBETLERİ :

Osmanlı Devletinde Islahat hareketleri başladığı zaman, Avrupa Devletleri askerlikte, ilimde, her şeyde bizi çoktan geçmişlerdi. Artık onların tekniğine ve bilgisine muhtaç bir duruma düşmüştük. Zaten, devletin başında bulunan padişahlar da bunu iyiden iyiye sezmişlerdi. İşte Selim III ve ondan sonra gelen Mahmut II, Avrupa devletlerinin terakkilerinden faydalan-

ma yoluna girdiler. Bu suretle de Osmanlı Devletinin Avrupa devletleriyle münasebetleri gelişti.

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN YÜKSELMESİ (1453 - 1579) :

1453 yılı ile 1579 yılları arasındaki devreye Osmanlı İmparatorluğunun Yükselme Devri adı verilir. Evet, Osmanlı Devletinde yükselme Bizans'ın alınmasiyle başlar. Büyük Sadrıâzam Sokollu Mehmet Paşa'nın ölümüne kadar devam eder. Bu devirde sınırlar genişlemiş, devlet hazinesi durmadan zenginleşmiştir. Askerlikte, kültürde, bilgide, san'at ve medeniyette Osmanlılar en parlak, en yüce mevkie ulaşmışlardır. (Daha geniş bilgi edinmek için Fatih, Bayezit II., Yavuz Selim, Kanunî Süleyman, Selim II, Murat III ve Sokollu Mehmet Paşa kelimelerini okuyunuz.).

OSMANLILARIN DURAKLAMA DEVRİ (Sebep ve sonuçları) (1579 - 1699):

Osmanlılarda Duraklama Devri Sokollunun öldürülmesiyle başlar (1579); Karlofça Barışına kadar devam eder (1699). Bu devrin sebepleri şunlardır: a) Duraklama Devri padişahları Yükselme Devri padişahları kadar dirayetli değillerdi. b) Rüşvet almış yürümüştü. Memuriyetler rüşvetle sağlanıyordu. c) Devletin sınırları da çok genişlemişti. b) Avrupa durmadan ilerlerken, Osmanlılar bütün yeniliklere arka çevirmişlerdi. e) Ordunun düzeni bozulmuştu. f) Saray eğlencelere ve israfa düşmüştü. g) Savaşlar da devlete göz açtırmaz olmuştu.

Nihayet başa geçen Köprülüler çöküntüyü bir müddet için önlediler. Fakat Viyana'nın ikinci kuşatması büyük bir bozgunla sonuçlandı. Ordularımız yenildiler; geri çekildiler . 1699 da Karlofça Anlaşması imzalandı. Podolya'yı Lehistan, Azak Kalesini Rusya, Macaristan'ı Avusturya, Dalmaçya ve Morayı da Venedikliler aldılar. Şimdi de kısaca İran, Avusturya Savaşlarını inceleyelim:

İran - Avusturya Savaşları :

Sokullu'nun ölümünden bir yıl önce İran'a savaş açılmıştı. Sokullu bu savaşa taraftar değildi. Ama Padişah dinlemedi. Os-

manlı - İran Savaşları yıllarca sürdü; devleti yıprattı. Sonunda İranlılar yenildiler. Sınırlar da Hazar kıyılarına kadar genişledi. 1591 de Avusturyaya da savaş açıldı. Osmanlı - Avusturya Savaşları 15 yıl uzadı. Eğri ve Kanije Kaleleri alındı. Fırsat kollayan İranlılar da doğudan saldırdılar. Avusturya ile Zitvatorok Barışını imzalamak zorunda kaldık (1606).

OSMANLI - RUS SAVAŞI: (1877 - 1878) :

Meşrutiyetin ilânı günlerinde Balkanlılar ayaklandılar. Osmanlı Devleti de bu ayaklanmaları şiddetle bastırdı. İşe Avrupalılar karıştılar. Neticede Ruslar sınırlarımıza saldırdılar. Tuna boylarında Plevne'de, Osman Paşa kuvvetleri 5 ay üstün Rus kuvvetlerine karşı kahramanca karşı durdular. Osman Paşa yaralandı; esir düştü. Böylece Plevne müdafaası çöktü. Doğu illerimizden de ilerlemeye başlayan Rusya karşısında, 1878 tarihinde Berlin Barışını imzalamak zorunda kaldık.

OSMANLI SALTANATININ KALDIRILMASI :

Birinci Cihan Savaşı sonunda yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti Sevr Barışını imzalamıştı (10 Ağustos 1920). Böylece, bu kötü barışın ağır şartları altında istiklâlimizi, her şeyimizi kaybetmiş oluyorduk. Fakat, Büyük Türk Milleti, padişahla ayni düşüncede değildi. Derhal sevgili evlâdı Mustafa Kemal'in etrafında toplanarak Kurtuluş Savaşına girişti. 23 Nisan 1920' de de T. B. M. Meclisi açıldı. 30 Ağustos 1922'de kazanılan Başkomutanlık Savaşından sonra, düşmanlarımız aman dilediler. Mudanya Silâh Bırakışması imzalandı. Bu sıralarda T. B. M. Meclisi de kabul ettiği bir kanunla Osmanlı Saltanatını kaldırmış oldu. 6 yüzyıllık bir idare de sona erdi.

OSMANLI TÜRK UYGARLIĞI: (Kuruluşundan, Tanzimat devrine kadar) :

Osmanlılar, uygarlıkta çok ileriye gitmişlerdi. 7 milyon km2. lik topraklar üzerinde 60 milyon insan yaşıyordu. Devletin hâkimi padişahlardı. Devlet işleri Divanda görüşülürdü. İller sancaklara bölünmüştü. Bu geniş topraklar üzerinde din ve dil birliği yoktu. Orduya önem verilirdi. Merkezde Yeniçeri teşki-

lâtı vardı. Eyaletlerde de eyalet askerleri bulunurdu. Donanma, Akdenizde ve Hint Denizlerinde Türk'ün şanlı satvetini temsil ederdi. XVI. yüzyılda İstanbul, bütün dünyanın bilgi merkezi oldu. Edebiyatta Fuzuli, Nef'i, Nedim, Nabi gibi ünlü divan şairleri yetişti. Halk şairleri de ünlü eserler verdiler. Mimaride Koca Sinan ölmez şaheserler yarattı. Çinicilikte, oymacılıkta, yazı san'atında büyük san'atkârlar yetişti. Tarım ve endüstride de devrin icaplarına göre ileri durumdaydık. Fakat, Gerileme Devri ile beraber Osmanlı San'atında da gerileyiş baş gösterdi.

OSMAN PAŞA, GAZİ (1832 - 1897) :

Bak: Gazi Osman Paşa.

OT :

İlkbaharda sulak yerlerde biten. sonraları da sararıp kuruyan küçük bitkilere genel olarak ot denir.

Ot, çoklukla hayvan yemi olarak kullanılır.

OTAĞ - OTAK :

Büyük süslü çadırlara otağ adı verilir.

OT BALYA MAKİNESİ :

Balya makinesi, kuru otları muntazam balyalar haline getirir.

OTÇUL :

Otla beslenen hayvanlara **otçul** adı verilir.

OTLAK :

Otlak, hayvan otlatılan yerdir. Mer'a kelimesinin karşıtıdır.

OTLUKBELİ SAVAŞI :

Anadoluda, Akkoyunlu Devletinin başı Uzun Hasan, Fatih'e kafa tutmaya yelteniyordu. Fatih 1473 te Otlukbeli denilen yerde Uzun Hasanı yendi; Akkoyunlu Devletini yıktı.

OTOBÜS :

Yolcu taşıyan büyük otomobillere otobüs denir.

OTOMOBİL :

Lâstik tekerlekli olup motorla işleyen arabalara otomobil adı verilir.

OTOPSİ :

Ölüm sebebini anlamak için cesedi parçalama işi otopsidir.

OTORAY :

Ray üzerinde giden otomobile «otoray» denir.

OTRANTO KANALI :

Otranto Kanalı Arnavutluk ile İtalya arasındadır. Genişliği 75 ile 140 km. arasında değişir. Adriyatikle Yunan Denizini birleştirir.

OTTAWA :

Kanadanın başşehridir. Nüfusu 164 bindir.

OTUZ :

Otuz, «10» un 3 katıdır. 29 dan 1 fazladır. «30» olarak yazılır.

OTUZ BİR MART İSYANI :

Hicrî 1325 yılının martında İstanbul'da 4. Avcı taburunun isyanına «31 Mart isyanı» denir. Bu vak'ada mürteci ve Abdülhamit taraftarı unsurlar meşrutiyete karşı ayaklanmışlardı.

OVA :

Geniş düzlüklere ova denir.

OVACIK :

Tunceli Vilâyeti kazalarından biridir. 37 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 7.159 u bulur.

OVAL :

Yumurta biçiminde yüzeylere **oval** denilir.

OY :

Seçimlerde, seçmenlerin seçim sandıklarına attıkları makbuzlara **oy** adı verilir.

OYMAK :

Yavrukurt ve izci birliğidir. Obaların birleşmesinden meydana gelir.

OYUN :

Eğlenmek, hoş vakit geçirmek için yapılan hareketlere oyun denilir.

OYUNCAK :

Çocukları oyalıyan, eğlendiren şeylere oyuncak denir.

OYUN VE DİNLENME :

Çocuk eğitiminde oyunun rolü büyüktür. Oyun, hayat savaşına hazırlık safhasıdır. Gerekli alışkanlık ve meharetleri kazandırır. Çocukların bedenî ve zihnî yetenekleri (kabiliyetleri) oyunla gelişir. Oyunun ayni zamanda dinlendirici bir vazifesi de vardır. Ders çalışan bir çocuk yorulur; koşmak, oyun oynamak ister. Zihnî faaliyetler esnasında beyinde yavaş yavaş ağrılar başlar. Sinirler gerilir. Bu halde olan bir insan için oyun oynamak en iyi bir dinlenme çaresidir. Bu sebeple oyun ihmâl edilmemelidir. Kabilse bilgiler ve maharetler oyunlarla birlikte kazandırılmalıdır. Oyunun insan ruhu üzerinde müsbet bir tesiri vardır. Oyun neş'emizi arttırır. Bize arkadaş kazandırır. Bizi çevremize bağlar. Dolayısiyle de bize hayatı sevdirir.

OZAN :

Ozan, eski saz şairlerine verilen addır.

OZON :

Ozon, yoğunluğu fazla oksijen gazıdır. Ekseriya, yağmur yağdıktan sonra topraktan çıkan koku, ozon kokusudur (O3).

Ö :

Ö, Türk alfabesinin 19. harfidir. Yuvarlak seslilerin incesidir.

ÖBEK :

Ayni cins maddelerin yığınına «öbek» denir

ÖBÜR :

Öbür, öteki anlamına gelir.

ÖC :

Bize fenalık edenden intikam alma duyumuza öc adı verilir.

ÖD :

Karaciğerin altına yapışık keseciğe öd kesesi denir. Öd, bu kesecikte toplanır. Yeşil bir rengi vardır. Öd kanalı yolu ile ince barsaklara akarak sindirimi kolaylaştırır.

ÖD AĞACI :

Dinî merasimlerde yakılan kokulu bir ağaçtır.

ÖDEME :

Borcun yerine getirilmesi işlemine ödeme denir.

ÖDEMELİ :

Üzerinde değeri yazılan ve bu değeri ödenmedikçe alıcısına teslim edilmeyen taahhütlü posta paketine ödemeli denir.

ÖDEMİŞ :

Ödemiş, İzmir'e bağlı bir kazadır. 123 köyü ile 4 nahiyesi vardır. Nüfusu 99.776'dır.

ÖDENEK :

Zarar, ziyan veya masraf karşılığı verilen paraya ödenek denir.

ÖDEV :

Yapılması gerekli iş veya vazife «ödev» adını alır.

ÖĞLE :

Gündüzün, güneşin tepemize en yakın yerde bulunduğu sıradaki adına «öğle» denir.

ÖĞRENCİ :

Öğretmenden ders alan ve okula giden kimseye «öğrenci» denir

ÖĞRENCİNİN OKUDUĞUNU ANLAMAK VE MANAYI KAVRAMAK BAKIMINDAN KAZANMASI İSTENEN ALIŞKANLIK VE MAHARETLER :

a) Öğrenci, okuma kitapları dışında ciddî konulu eserleri de severek okumalıdır.

b) Önemli kelimeleri açıklanmış bir parçanın konusunu anlayabilmelidir.

c) Bilmediği kelimelerin anlamını kendisi bulup çözebilmelidir.

d) Parçadaki şahısların karakterlerini kavrayabilmelidir.

e) Yazılışça birbirine benzeyen kelimeler arasındaki anlam farkını kavrayabilmelidir.

f) Kitaplıktaki kitaplardan faydalanabilmelidir.

ÖĞRENCİNİN OKUMA TEKNİĞİ BAKIMINDAN KAZANMASI İSTENEN ALIŞKANLIK VE MAHARETLER :

a) Tatlı ve tabiî bir sesle okumalı, dinleyenlere zevk vermelidir.

b) Devamlı bir ilgi ile uzunca parçaları okuyabilmelidir.

c) Sessiz okumayı sesli okumadan daha hızlı başarmalıdır.

d) Devamlı okuma alışkanlığını kazanmalıdır.

e) Sözlük, imlâ lûgati, ansiklopedi gibi müracaat kitaplarını kolaylıkla kullanma alışkanlığını kazanmalıdır.

ÖĞRETMEN :

Okullarda çalışan ve öğrencilere bilgi, eğitim kazandır-

mayı meslek edinmiş kimselere «öğretmen» denir.

Öğretmenin çocuk psikolojisinden anlaması, terbiye ilmini bilmesi, geniş bir kültüre sahip olması gerekir. Ayni zamanda öğretmen, düzgün konuşmalıdır. Mesleğini seven, sabırla çalışan ve meslekî kültürünü durmadan geliştiren öğretmen, muvaffak olmuş sayılır. Her öğretmen kendisini, öğrencilerine ve muhitine sevdirmelidir.

ÖĞÜT :

Birine; uygun ve doğru yolu göstermek, ona öğüt vermektir.

ÖKÇE :

Ayakkabı topuğuna ökçe adı verilir.

ÖKSE OTU :

Bazı ağaçların üzerinde türeyen bitkilere ökse otu adı verilir. Ökse otu bitkinin özsuyunu emerek geçinir, parazittir.

ÖKSÜRMEK :

Üşümekten veya çeşitli hastalıklar sebebiyle ciğerlerdeki havanın sert bir gürültüyle dışarı çıkması hali öksürüktür.

ÖKÜZ :

Öküz, kocabaş hayvan cinslerinden olan sığırın erkeğine verilen bir isimdir.

ÖLÇEK :

Tahıl ölçen kablara ölçek denir. Ayrıca harita ve plânların ne kadar küçültülerek yapıldığını belirten sayılara da yine ölçek adı verilir.

ÖLÇMEK :

Genişlik, uzunluk, hacım ve zaman gibi nicelikleri belirli birimlerle karşılaştırma olayına ölçme işlemi denilir.

ÖLÇÜLER :

Matematikte adı geçen çeşitli ölçüler vardır. Şimdi, kısaca bunları görelim: Uzunluk ölçüleri birimi metredir. Alan ölçülerinde birim metrekaredir. Hacim ölçüleri birimi ise metreküptür. Ayrıca kabsığ ölçüleriyle ağırlık ölçüleri de vardır. Ağırlık ölçülerinde birim olarak kullanılan kilogramdır. Saat te zaman ölçüsüdür. Bütün bu ölçülerin askatları ve katları vardır.

ÖLMEK :

Ölüm, canlılığın sona ermesi halidir

ÖMER BİN HATTAB (581 - 644) :

İslâm dininin kuruluş devrinde adı geçen müslümanlardan biri de Hattab'ın oğlu Ömerdir. Ömer, önceleri Muhammed'in ve müslümanlığın kuvvetli bir düşmanı idi. Hattâ, Hazreti Muhammed'i öldürmek için bile vazife almıştı. Sonraları islâmiyeti kabul etti. Adâleti yüksekti. Hazreti Muhammed'in vefatiyle Ebu Bekir Halife olmuş; ondan sonra da Halifeliğe Ömer geçmiştir (634). Zamanında İslâm dini, Arap Yarımadası sınırları dışında yayılmıştır. 644 te bir köle tarafından öldürülmüştür.

ÖMER SEYFETTİN: (1884 - 1920) :

Değerli edebiyatçılarımızdan biridir. Bilhassa sade dilli hikâyeleriyle şöhret kazanmıştır. Gönen'lidir. Harp Okulunu bitirince askerlikten ayrıldı. Yazı hayatına atıldı. Balkan Savaşı konularından seçilen hikâyeleri zevkle okunur.

ÖMÜR :

Canlıların doğuştan ölüme kadar geçen hayat süresine **ömür** adı verilir.

ÖNERGE :

Resmî bir toplantıda bir veya birkaç üye tarafından kongre reisliğine verilen yazılı teklif, önergedir.

ÖN ODA :

Gözde iris ile saydam tabaka arasındaki boşluk ön odadır.

ÖN SÖZ :

Bir kitabın baş tarafındaki yazıya ön söz denir.

ÖRDEK :

Kümes hayvanlarından sayılan ördek, perde ayaklılar cinsinden bir kuştur. Bodur ayaklı, yassı gagalı olan ördeğin türlü çeşitleri vardır.

Hastaların yatakta su dökmelerine yarıyan iğri boyunlu kaba da ördek denir.

ÖREKE :

Yün ve keten iplik eğirmeğe yarayan araca **öreke** adı verilir.

ÖRGÜ İŞLERİ :

Okulda, aile bilgisi dersleri arasında örgü işleri de vardır. Eldiven, süeter, yün ceketler, fanilâlar, çorap vesaire örnek gibi... Örgü işlerinde tığ ve ipliğe ihtiyaç vardır.

ÖRNEK :

Bir bütünün küçük benzerlerine örnek denir.

ÖRS :

Örs, demircilerin kullandığı bir araçtır. Üzerinde maden dövülür. Kalın demirden yapılır.

ÖRTÜ :

Her hangi bir eşyanın üzerine örtülen kumaşa örtü denir.

ÖRÜMCEK :

Örümcek, 8 ayaklı minik bir hayvandır. Kurduğu ağ ile sinekleri avlar.

ÖSTAKİ BORUSU :

Östaki borusu, ağızdan orta kulağa açılan borudur.

ÖTMEK :

Kuşların ve kuş cinsinden olan hayvanların bağırmasına ötmek denir.

ÖZ :

Bitkilerde kök, gövde ve dalların ortasında bulunan hafif, gevrek kısma «öz» denir. Öz, gerçek anlamına da gelir.

ÖZALP :

Özalp, Van'ın Kazasıdır. 69 köyü ile 1 nahiyesi vardır. Nüfusu 15.440'tır.

ÖZBEKİSTAN :

Özbekistan, Sovyetler Birliğine dahil bir cumhuriyettir. Alanı 172.000 km2.'dir. Nüfusu 6.300.000'dir. Baş şehri Taşkent'tir. Ovalarında pamuk ekilir.

ÖZEL ADLARIN YAZILIŞI :

Özel adlar, cümlenin neresinde olurlarsa olsunlar daima büyük harfle yazılırlar.

ÖZEL İSİMLER :

Dünyada tek olan varlıkların adlarına «özel isim» denir. Mehmet, Pakize, İstanbul gibi.

ÖZERKLİK :

Bir topluluğun bazı şartlar tahtında istiklâline sahip olmasına özerklik denir. İdarî muhtariyet.

ÖZET :

Bir yazının (ana hatları kaybolmadan) kısaltılmışı o yazının özetidir.

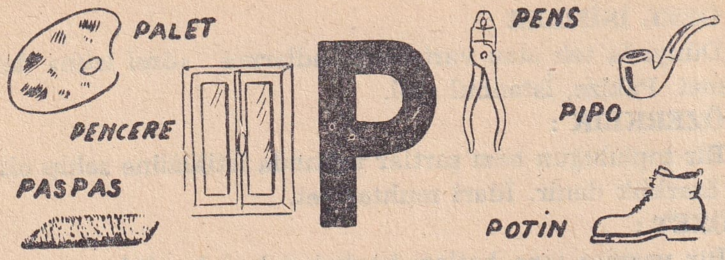
ÖZGÜL AĞIRLIK :

Hacim bireyinin ağırlığını teşkil eden gram sayısına özgül ağırlık denir.

ÖZNE :

Bir cümlede fiilin gösterdiği işi yapan kelime o cümlenin öznesidir.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ

P :

P, Türk alfabesinin 20. harfidir. Sessizdir. Kimyada da fosforun simgesidir.

PAÇAVRA :

Eskimiş bez ve kumaş parçalarına **paçavra** denir.

PADİŞAH :

Osmanlı Devleti reislerine «Padişah» denilirdi.

PAHALI :

Çok paraya satılan mallar için pahalı sözü kullanılır. Ucuzun karşıtıdır.

PAKET :

Bazı şeylerin bir kâğıda sarılarak elde taşınır hale getirilmesine **paket** adı verilir.

PAKİSTAN :

Pakistan, bir Asya devletidir. Büyük parçası Hint Yarımadasının kuzey batı köşesinde, küçük parçası da Ganj deltası üzerine düşer. Yüz ölçümü 901950 km2.'dir. Çoğu müslüman olan nüfusu 80 milyona varır. Bir İngiliz dominyonu olan Pakistan'ın baş şehri 349.492 nüfuslu **Karaşi**'dir. Pakistan Cumhuriyeti 1947 de kuruldu. İklim sıcaktır. Toprakları tarıma elverişlidir. Ormanları yabanıl hayvanlarla doludur. Çay, buğday, pirinç, jüt,

Kahramanlık Hikâyeleri:

ÖPÜLEN ALIN

Savaşlarda gösterdiği üstünlük ve cesaretten ötürü «YAVUZ» sanını kazanmış olan yaman kumandan Yavuz Selim'in; cenkçiliğini öğdüğü Sinan Paşanın, Çaldıran Savaşının kazanılmasında büyük rolü olmuştu.

Çaldıran'a giderken Tebriz önlerinde, yolculuğun mihnetlerine katlanamayıp dönmek istiyenler oldu. Yavuz:

— Kadınlarının yanına gitmek istiyenler dönebilir.

Dediği zaman herkesten önce atını sürüp Yavuza yetişerek:

— Ölmek var, dönmek yok. Seninle beraberim Padişahım.

Diyen Sinan Paşa olmuştu.

Savaş sırasında bir tepe üzerinden çarpışmayı seyreden Şah İsmail; Çaldıran Ovasını toz, dumana katan atlılara ağzı açık baktı:

— Kim bu insan suretindeki kasırgalar? Diye sordu.

— Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa ve sipahileri.

— Müthiş bir düşman. Kin ve şiddetten örülmüş birer harika. Diye mırıldandı.

Türk cenkçileri akla sığmaz kahramanlıklar gösterdiler. «Çaldıran Savaşı» dünya durdukça övülerek anılacak bir zafer olarak Türk tarihine geçti. Şah İsmailin tahtı, bu zaferin ölmez bir belgesidir. Topkapı müzesinde durmaktadır.

Savaş sonu, Yavuz; tebrikleri kabul etti. Bütün devlet büyükleri, kumandanlar:

— Savaşın kutlu, sonucu mutlu olsun. Dediler.

Bu arada Sinan Paşa da -diğerleri gibi- padişahın elini öpmek için tahta yaklaştı, Yavuz elini vermedi:

— Yook! Zaferin nuru pırıldayan bir alın; Tebriz önlerinde geri dönmek istiyenlerin dudak izleri bulunan yere sürülemez. Ancak öpülür.

Dedi Tahtından indi. Zafer kartalının alnından öptü.

Gülüyorum

SAAT

Çetin, okula başladığının ikinci haftası içinde babasının yazı makinesiyle, o gün öğrendiği «ALİ SAAT KAÇ» sözlerini yazmak istedi. Makine başına geçti. Tuşlara uzun uzun baktı. Düşündü, taşındı. Yüzünü buruşturdu.

— Bu makine ile saat yazılamaz.

— Neden oğlum?

— Baksanız a, yalnız bir tek A harfi var.

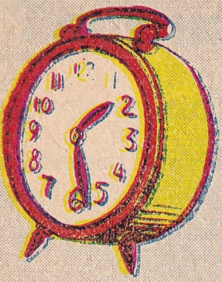
DENEME

Nasrettin Hoca, bir gün türkü söyliyerek koşuyormuş. Her gören şaşıp kalmış. Bir mânâ verememişler. Biri merak edip sormuş:

— Hey... Hoca! Bu ne iştir, koşarak türkü söylenir mi?

— Söylenmez ama, sesimin nerelere kadar gittiğini öğrenmek istiyorum.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: ALİ RIZA AKISAN
Teknik Sekreter: EJDER AKISAN - Yayımlıyan: AKISAN YAYINEVİ: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
1 NİSAN 1955, Cuma — Sayı: 73 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

SAAT

SAKSAFON

SANDALYA

SANSAR

AKISAN

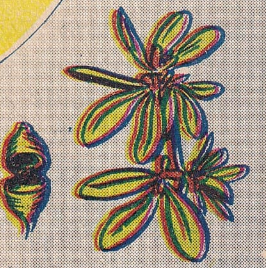
CEP ANSİKLOPEDİSİ

S-1

SARMAŞIK

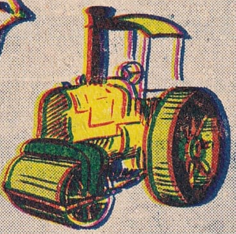

SEMİZOTU

SERÇE

SİLİNDİR

Bunları biliyor musunuz?

ŞEMSİYE NEREDE İCAT EDİLDİ?

Bundan takriben iki asir önceye kadar Avrupa memleketleri şemsiyenin ne olduğunu bilmezlerdi. Şemsiye Çin'de icat edilmiştir ve 1786 yılında Çin'den gelen John Hanoy adlı bir İngiliz tarafından Londra'ya getirilmiştir.

PALOMAR TELESKOPUNUN KUDRETİ

Göz bir mum alevini ancak 60 ilâ 70 metre mesafeden görebilir. Fakat Amerika'da Palomar Dağındaki muazzam teleskop ile 70.000 kilometre uzakta yanan bir mum alevi görülebilir.

KEDİ NİYE DÖRT AYAK ÜSTÜNE DÜŞER?

Kedilerin daima dört ayak üstüne düştüklerini bilirsiniz. Bunu, ayak kaslarını beyne bağlayan sinirlerin edindiği refleks sağlar. Bu refleksi kazanan herkes; ne kadar yüksekten atlarsa atlasın, iki ayağı üstüne düşer. Cambazlar buna iyi bir örnektir.

ALFA OTU NEDİR?

Alfa otu; Kuzey Afrika'da; Tunus, Cezayir, Trablus yaylâlarında kendi kendine yetişir. Memleketimizde bu bitkiye hasır sazı denilir. Alfa otu taze iken hayvanlara yedirilir. Kurumuş iken hasır, sepet ve ayakkabı yapılmasında kullanılır. Bugün Alfa otu en çok kâğıt yapımında kullanılmaktadır.

FLÜORESAN LÂMBASI DENİLEN AMPULLERİN ÖMRÜ

Memleketimizde gitgide yayılmakta olan flüoresan lâmbalarının ömürleri kalitelerine göre değişir. En âdi lâmba 1000, en iyi lâmba 8500 saat dayanır. Yani iyi bir lâmbayı mutfağımıza taksak onu değiştirmemize lüzum olmıyacaktır.

ipek başlıca ürünleri teşkil eder. Pakistan'la aramızda bir dostluk paktı vardır.

PALAMUT :

Palamut, irice bir balık cinsidir.

PALAMUT :

Bir bitki cinsidir. Ormanlarda yetişen bir çeşit ağaca palamut meşesi denir. Palamut meşesinin yemişine de palamut adı verilir.

PALANGA :

Ağır yükleri kaldırmakta kullanılan çifte makaradır.

PALET :

Ressamların sol elde tutup üzerine yağlı boya sıktıkları levhadır.

PALMİYE :

Hurma cinsinden olan süs ağaçlarına palmiye denir.

PALTOLARIMIZ:

Palto kışlık giyidir. Kalın kumaştan yapılır. Elbise üzerine giyilir. Paltolarımız ekseriya koyu renkli olur. Kışın paltosuz gezilmez.

PALU :

Palu, Elâzığ Vilâyeti kazalarındandır. 146 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 43.464'tür.

PALYAÇO :

Sirklerde ve panayır tiyatrolarında komiklik yapan gülünç komiklere **palyaço** denir.

PAMUK :

Pamuk, tohumlarındaki tüylerinden iplik yapılan bir bitkidir.

PANAMA :

Panama, Orta Amerikada bulunan küçük bir cumhuriyettir. Başkenti Panamadır. 74.012 km2. genişliğinde olan Panama Devletinin nüfusu 636 bindir.

PANAMA KANALI :

Panama Kanalı Orta Amerikadadır. Atlas Okyanusu ile

Büyük Okyanusu birleştirir. 1914'te açılan Kanalın uzunluğu 81 km dir. Kanal ve dolayında arazi A.B.D. nindir.

PANAYIRLAR :

Belirli zamanlarda kurulup günlerce devam eden pazarlara panayırlar denilir.

PANCAR :

Pancar, şeker yapımında kullanılan bir tarım bitkisidir.

PANCUR :

Güneş ve ışığı azaltmak gayesiyle yapılan açılır kapanır aynalı pencere kanadlarına pancur denir.

PANİSLÂMİZN :

Bütün dünya müslümanlarını tek devlet sınırları içinde toplamak isteyen siyasî nazariyeye **panislâmizm** denilir.

PANKREAS :

Pankreas bezi karaciğerle dalak arasında bulunur. Çıkardığı su yağları sindirir.

PANSIMAN :

Pansıman, yaraları temizleyip sarma işlemidir.

PANTEON :

Eski Yunan ve Roma devirlerinde, içinde bütün Tanrı heykelleri bulunan tapınaklara **Panteon** denir.

PANTOLON :

Erkeklerin, belden aşağı giydikleri giyiye pantolon denir.

PANZEHİR :

Zehirin etkisini yok eden maddeye panzehir adı verilir.

PAPA :

Hıristiyanlık dinin katolik mezhebinde, İsa Peygamber'in vekili sayılan en büyük dinî lidere **Papa** denir.

Papa, Roma şehrinde Vatikan'da oturur.

PAPAĞAN :

Papağan, kıvrık gagalı bir kuştur. İnsan sesini kolayca taklidedebilir.

PAPATYA :

Papatya kenarları beyaz, ortası sarı bir kır bitkisidir.

PAPAZ :

Hiristiyanlıkta din adamlarına **papaz** adı verilir.

PAPİN (Papen ok.) :

1647-1714 yılları arasında yaşamış Fransız fizikçisidir. Su buharının esnek kuvveti ve «Papin tenceresi» gibi çeşitli icatları vardır.

PAPİRÜS :

Papirüs Nil kıyılarında yetişen bir bitkidir.

PARA :

Para, alış verişlerde kullanılan bir değer ölçüsüdür. Türkiyede iki buçukluk, 5 lik, 10 luk, 50 lik, 100 lük, 500 lük, 1000 lik kâğıt liralar vardır. Kâğıt liraların üzerinde sevgili Atatürk'ün resimleri bulunur. Madenî kuruşlarımız da 1 — 2,5 — 5 — 10 — 25 — 50 — 100 kuruşluk olmak üzere kısımlara ayrılırlar. Paralarımızı, hususi kanununa göre, Cumhuriyet Merkez Bankası bastırır.

PARABOL :

Odak denilen sabit nokta ile «Doğrultman» adını alan bir doğrudan eşit uzaklıklarda bulunan noktaların teşkil ettiği eğriye **parabol** denir.

PARAFİN :

Parafin mum yapımında kullanılan bir maddedir, katran, petrol ve neftten çıkarılır. Yarı saydamdır.

PARAGRAF :

Neşir parçalarının ayrı bölümlerine paragraf denir.

PARAGUAY :

Paraguay, Güney Amerika devletlerinden biridir. Cumhuriyetle yönetilir. Başkenti Asuncion'dur. 417 bin km.2 genişliğinde olan Paraguay'ın nüfusu 1.141.000'dir.

PARAKETE :

Parakete gemilerin süratini ölçmiye yarıyan bir alettir.

PARALARIMIZ: (Bak: Para).

PARALAR VE İŞARETLERİ: (Bak: Para).

PARALEL :

Ayni yüzeydeki yanyana iki doğruyu ne kadar uzatır-

sak uzatalım birbirlerini kesmezlerse, bunlar birbirlerine paraleldir denir.

PARALEL DOĞRU :

Yanyana uzanıp ta yekdiğerini kesmeyen doğrular paralel doğrulardır.

PARALELKENAR (Bu biçimdeki bahçe v.s. çevrelerini ölçme) :

Açıları ve kenarları birbirine karşılıklı olarak eşit olan 4 kenarlı yüzey şekillerine **paralelkenar** adı verilir. Paralelkenarın 4 iç açısından ikisi dar, ikisi de geniş açıdır. Paralelkenar biçimindeki bir bahçenin çevresini ölçmek için kısa kenarla uzun kenarı toplar, 2 ile çarparız. Paralelkenarın alanını hesaplamak için de, üstteki uzun kenarın bitiş noktasından alttaki kısa kenara bir dikme indiriniz. Bu dikme paralelkenarın enidir. Bu eni, paralelkenarın boyu sayılan bir uzun kenar uzunluğu ile çarparsak paralelkenarın alanı bulunur. Paralelkenar biçimindeki bahçe v.s. nin çevre ve alanı ayni yolda, (uzunluklar mesaha zinciri ile ölçülerek) yapılır.

PARANTEZ :

Cümle içinde başka birine ait bir sözü veya açıklamaları parantez içine alırız. Parantez işareti şudur: ().

PARAŞÜT :

Paraşüt, sağlam ipekli kumaştan yapılır. Şemsiyeye benzer. Pilotlar, havacılar paraşüt kullanarak yüksekten atlarlar. Paraşüt, çabuk düşmeyi önler.

PARATİFO :

Paratifo; tifoya benzeyen bir hastalıktır.

PARATONER :

Paratoner, yıldırımı toprağa ileten bir aygıttır. Yüksek binalara konulur.

PARAZİT :

Tek başına değil de, başkasının sırtından geçinmeye alışmış canlılara **parazit** adı verilir.

PARÇA :

Bütünün kısımlarına parça denir.

PARDESÜ:

Serin ve yağmurlu havalarda giyilen, paltodan daha hafif olan üst giyiye pardesü denilir.

PARDON:

Pardon, afedersiniz anlamına gelen Fransızca bir sözdür.

PARİS:

Dünyanın sayılı şehirlerinden biri olan Paris, Fransa Cumhuriyetinin başkentidir. Sen nehrinin iki yakasında kurulmuştur. Genel nüfusu 4.775.711'dir.

Tarihî yapılariyle, muntazam caddeleriyle ün salmıştır. Çok turist çeker.

PARK:

Şehirlerin içinde halkın gezip eğlenmesi için yapılan güzel bahçelere park adı verilir.

PARKE:

Cadde döşemelerinde kullanılan düzgün kübik taşlara parke denir. Ayrıca küçük tahta parçalarından yapılmış döşemeler de parke adiyle anılır.

PARLÂMENTO:

Demokrat memleketlerde kanun yapan ve hükûmeti denetliyen meclislere parlâmento denilir. Parlâmento üyeleri halk tarafından seçilirler.

PARMAK:

El ve ayaklarımızın uçlarında bulunan oynak sivri çıkıntılara parmak deriz. El ve ayaklarımızın her birinde beşer parmak vardır.

PAROLA:

Parola, taraflar arasında kararlaştırılan özel bir işarettir.

PARS:

Pars, et yiyen memelilerin kedi cinsinden yırtıcı bir hayvandır. Sıcak memleketlerde yaşar.

PARSEL:

Arazinin bölünmüş parçalarına parsel denir.

PARŞÖMEN:

Kâğıdın icadından önce yazı yazmakta kullanılan parşö-

men; koyun ve keçi derisinden yapılırdı. Bugün de parşömen adını alan bir kâğıt cinsi vardır.

PARTİLER :

Parti, belli bir program etrafında toplanan vatandaşların kurdukları siyasî bir cemiyettir. Demokrasi rejimini kabul etmiş devletlerde partiler vardır. Yurdumuzun başlıca partileri şunlardır: Demokrat Parti (D.P.), Cumhuriyetçi Millet Partisi (C.M.P.), Cumhuriyet Halk Partisi (C.H.P.) Köylü Partisi (K.P.).

PASAPORT :

Yabancı memleketlere gidilirken yetkili makamlardan alınan yol tezkeresine pasaport adı verilir. Pasaportlar, diplomatik pasaport, umumî pasaport olmak üzere iki çeşittir.

PASAROFÇA :

Pasarofça Yugoslavyadadır. Tuna ve Morava kavuşağında bulunur. Küçük bir kasabadır. Türk tarihi bakımından önemli bir yeri vardır. Orada 21 Temmuz 1718 de Avusturya ve Venediklilerle imzalanan barış andlaşması Osmanlı devletini büyük toprak kayıpları karşısında bırakmıştı.

PASCAL (Paskal okunur) :

Blaise Pascal Fransanın meşhur adamlarından biridir. 1623 - 1662 yılları arasında yaşıyan Paskal fizikte, matematikte ve felsefede eserler vermiş bir insandır.

PAS - DE - CALAİS (Padökale oku.) :

Fransanın kuzeyinde yer alan bu toprak parçası Padökale boğazının hemen kıyısında bulunur.

PASİFİK OKYANUSU :

Pasifik Okyanusu dünyanın en büyük denizidir. Asya, Amerika ve Avusturalya arasında yer alır. Yüzölçümü 179,7 milyon kilometre karedir.

PASİNLER :

Erzurum Vilâyetinin kazalarından biri de Pasinler'dir. 143 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 57.048 dir. Erzurum'un 40 km. kuzey doğusuna düşer. Kaza merkezi Hasankale kasabasıdır.

PASLANMA :

Demirden yapılmış eşyanın, havanın ve suyun içindeki ok-

sijen (O) gazı ile yavaş yavaş yanmasına paslanma (oksidasyon) denir. Paslanmada demir madeniyle oksijen birleşmiş olur.

PASO :

Belediyelere ve devlete ait taşıtlarda ucuza seyahat edebilmek için, okul idarelerince öğrencilere verilen kartlara paso denir.

PASPAS :

Paspas; bazı yapıların sokak kapılarının önünde bulunur. Çok defa keçeden yapılır. Ayakkabıların altını silmeye yarar.

PASTEUR (Pastör ok.):

Dünyanın sayılı bilginlerinden olan Louis Pasteur 1822-1895 yılları arasında yaşamış bir Fransızdır. Kuduz aşısını, ipek böceği hastalıklarını önleyici tedbirleri bulmuştur.

PASTÖRİZE :

Kapalı kablardaki sütlerin mikroplarını imha gayesiyle, 20 dakika müddetle 75 derecede ısıtılarak ansızın soğutulması işlemine pastörize adı verilir.

PAŞA :

Albaydan büyük olan askerî rütbelere paşa denir. Eskiden paşalık sivillere de verilen bir ünvandı.

PATAGONYA :

Patagonya, Güney Amerikadadır. Şili ile Arjantinin güneyinde yer alır.

PATATES :

Patlıcangillerden olan patates bitkisinin, nişastaca zengin olan yumruları kuvvetli bir besindir.

PATATES SOYMAK :

Patates yumrularının kabuğu ince bir bıçakla veya özel bir âletle soyulurlar. Pişirilmek üzere hazırlanırlar.

PATEN :

Buz üzerinde kaymak için ayakkabılara geçirilen makaralı tabanlara paten adı verilir.

PATENTA :

Bir işin tek elden yapılması için verilen gediğe patenta denilir. Yeni buluşlar için de patentalar alınır.

PATİNAJ :

Patinaj, buz üstünde patenle kayma sporudur.

PATİSKA :

Pamuktan dokunmuş sık ve beyaz bezlere patiska denir.

PATLİCAN :

Patlıcan, bir sebze çeşididir. Bunun mor veya siyah renkli olan meyvaları yenir.

PATLICAN OYMAK :

Dolma yapmak gerekince patlıcanların içi oyulur. Bunun için de önce patlıcan iki avuç arasında oğulur. Yumuşayınca baş tarafı kesilmek suretiyle sivri bir bıçakla içi temizlenir.

PATNOS :

Patnos, Ağrı Vilâyetinin kazasıdır. 79 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 15.277 dır.

PATRİK :

Ortodoks ve doğu kilisesi başkanlarına patrik denilir.

PATRON :

Bir müessese sahibine patron adı verilir.

PATRONA HALİL :

Osmanlı tarihinde Lâle Devri diye adlandırılan bir devri, kanlı bir ihtilâlle sona erdiren zorbanın adı Patrona Halil'dir. Patrona Halil, Üçüncü Ahmedi tahttan indirmiş; Sadrıâzam Damat İbrahim Paşayı da öldürmüştür.

PAY :

Bir bütünün bölüştürülmesinde bir kişiye düşen hisseye pay adı verilir.

PAYANDA :

Bir duvarın devrilmemesi için konulan dayak payanda adını alır.

PAYDA :

Bayağı kesirlerde bölü çizgisinin altında kalan sayı, payda olarak anılır. Payda, bütünün kaç eşit parçaya bölündüğünü gösterir. (Bayağı kesirlere bak).

PAYDOS :

Dinlenmek için, çalışmaya ara verme işi «paydos» tur.

PAZAR :

Hafta günlerinden biri de pazardır. Pazar günü okullar, daireler ve iş yerleri kapalı olur.

PAZAR :

Pazar, Rizeye bağlı bir kaza merkezidir. 99 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 51.483 tür.

PAZARCIK :

Maraş Vilâyetinin kazalarından biri de Pazarcık'tır. 95 köyü ile 1 nahiyesi vardır. Nüfusu 39.366'dır.

PAZARLAR :

Kasabalarda ve şehirlerde türlü satıcıların, belirli günlerde toplanıp çeşitli ürünlerin satıldığı yere, pazar denir Pazarlardan alış-veriş etmek, daha ucuza mal alınabildiği için faydalı olur.

PAZARTESİ :

Haftanın ikinci günüdür. Pazardan sonra gelir.

PAZEN :

Kalın ve sık dokumalı kumaşlara pazen denir. Pazenlerin çoğu basma cinsinden dokumalardır.

PAZI :

Kolun üst kısmında şişen adeleye pazı denir. Omuzla dirsek eklemi arasındaki kemik te pazı kemiği adını alır

PEARY (Piri ok) :

1856 -1920 yılları arasında yaşayan Amerikalı Peary Groenland'ı ve Kuzey Kutbunun bazı yerlerini keşfetmiş büyük bir kâşiftir.

PEÇE :

Eskiden çarşaf giyen kadınlarımızın yüzlerine örttükleri ince siyah beze peçe denirdi.

PEÇETE :

Yemek yerken önümüze peçete yayarız.

PEÇİLİ KÖRFEZİ :

Peçili Körfezi, Doğu Asyadadır Çin'in Hu-Pei ve Şan-tung eyaletlerini çevirir.

PEDAGOG :

Çocuk terbiyesiyle uğraşanlara pedagog adı verilir.

PEDAL :

Bisiklet, motosiklet gibi ayakla işletilen makinalarda, ayağın bastığı kısma pedal adı verilir.

PEHLİVAN :

Pehlivan, güreşçi demektir.

PEHRİZ :

Vücut sağlığı için hastaların bazı yiyeceklerden sakınmaları pehrizdir.

PEKİ :

Peki, bir emri kabul ettiğimizi bildiren sözdür.

PEKİN :

Bu günkü Komünist Çin'in başkenti, Pekin adını taşır. Tarihî bir şehir olan Pekin'in nüfusu 1.602.000 dir.

PEKLİK :

Büyük abdest bozma zorluğuna peklik denilir.

PEKMEZ :

Meyvaların ve üzümlerin kaynatılmasiyle elde edilen tatlı bir sıvıdır.

PEKSİMET :

Kesilen ekmek dilimlerinin fırına sokulduktan sonraki gevrek hali peksimet adını alır.

PELERİN :

Vücudun üst kısmına giyilen kolsuz bir giyidir. Omuzlar üzerine atılır.

PELİKAN :

Perdeayaklılardan büyük bir kuş cinsidir. Uzun gagalı olan pelikanlar, hem uçarlar, hem de yüzerler.

PELİN :

Hekimlikte kullanılan bir bitki cinsidir.

PELOPONEZYA :

Yunanistanın güneyinde yer alan Mora Yarımadasına, eskiden Peloponezya denirdi. Bu yarımada üzerinde M. Ö. 431 ile 404 yılları arasında çetin savaşlar oldu. İspartalılar Atinayı yıktılar.

PEMBE :

Beyazla kırmızının karışmasından hâsıl olan renktir.

PENCAP :

Pencap, Pakistan'da bir ülkenin adıdır. İndüs Nehri ve kolları tarafından sulanır. Beş nehir anlamına gelen bu yerde 34 milyon insan yaşar. Merkezi Lâhur olan Pencap ,bir tarım memleketidir.

PENCERE :

Evlerin hava ve ışık alması için açılan kare veya dikdörtgen şeklindeki boşluklara pencere denir. Pencereler duvarlarda olur. Çerçevelerle kapanır.

PENÇE :

Yırtıcı kuşların tırnaklariyle, parmaklarına veya yırtıcı dört ayaklıların ön ayaklarına pençe adı verilir.

PENEPLEN :

Peneplen, aşınmalarla kısmen düzleşmiş bulunan dalgalı araziler için kullanılan bir addır.

PENGUEN :

Penguen, Kutup Bölgelerinde yaşıyan bir kuştur. Perde ayaklıdır. Balıklarla geçinir.

PENİSİLİN :

Penisilin, Sir Alexandre Fleming adlı İngiliz doktoru tarafından keşfedilmiş çok faydalı bir ilâçtır. Bir nevi mantardan çıkarılan penisilin'in şiddetli iltihaplara karşı büyük tesiri vardır.

PENS :

Hastanelerde cerrahların ve operatörlerin kullandıkları çeşit tipte madenî maşalara pens denir.

PEPSİN :

Pepsin, mide salgısında bulunan bir maddedir. Sindirimi harekete getirir. Albüminli besinleri peptona çevirir.

PEPTON :

Pepton, albuminli besinlerin vücude yarar bir hale gelmesine verilen bir addır.

PERAKENDE :

Dağınık ve parça parça alış verişlerde kullanılan kelimeye perakende adı verilir.

PERÇİN :

Demir levhaları birleştirmek için çivilerin ezilmek suretiyle baş hale getirilmesine perçin denilir.

PERDAH :

Perdah, parlatmak demektir.

PERDE :

Perde, pencerelere asılan örtüdür. Tiyatro sahnelerinin de perdesi olur.

PERDE AYAKLILAR :

Perdeayaklılar suda yüzen kuşların takım adıdır. Bunların ayak parmakları arasında perde vardır. Tüylerinin üzeri yağlı olduğundan ve karınlarında da yağ birikintisi bulunduğundan ıslanmadan yüzerler.

PERGEL :

Pergel, bir ucunda çivi, diğer ucunda kalem bulunan iki çubuğun bir eklemle bir noktada birleşmesinden meydana gelen bir âlettir. Daire çizmede kullanılır.

PERHİZ: (Bak: Pehriz).

PERİ :

Peri, hayalimizde canlandırdığımız kanatlı cinlerdir.

PERİBACASI :

Peribacası, sellerin etkisiyle olur. Tepesinde iri taş bulunan piramit veya direk şeklinde bir toprak yığınıdır.

PERİMASASI :

Arazide yassı geniş kayaların toprak veya çakıllar üzerinde bir yığın halinde kalmasına perimasası denir.

PERİPİRAMİDİ :

Taş yığınlarının toprak tümsekler üzerinde piramide benzemesine peripiramidi adı verilir.

PERİSKOP :

Deniz altı gemilerinin su içindeyken su yüzeyi üzerine çıkardıkları bir âlettir. Bu âletle komutan, etrafını görür

PERİTON :

Periton, karın zarına verilen bir addır.

PERİTONİT :

Karın zarı iltihabına peritonit denir.

PERSPEKTİV :

Görülen eşyayı belli bir noktadan göründüğü gibi resmetmeye perspektiv denilir.

PERŞEMBE :

Haftanın beşinci günüdür. Çarşambadan sonra gelir.

PERŞEMBE :

Ordu Vilâyetinin kazasıdır. 34 köyü vardır. Nüfusu 26.360 dır.

PERTEK :

Tunceli Vilâyetinin kazasıdır. 46 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 14.556 dır.

PERU :

Peru, Güney Amerikanın batı kıyılarında bulunur. Bir cumhuriyettir. 1.421.864 km2. genişliğinde olan devletin nüfusu 7.023.000 dir. Başkenti Lima'dır. Ormanları zengindir. İklimi sıcaktır.

PERVANE :

Geceleri ışık etrafında dönen kelebekler, pervanelerdir. Ayrıca bir eksen etrafında dönen iki, üç veya dört kanatlı âlete yine pervane denir. Uçak veya gemi pervanesi gibi ...

PERVARİ :

Siirt Vilâyetinin kazasıdır. 45 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 15688 dir.

PESTALOZZİ :

Jean Henri Pestalozzi 1746 - 1827 yılları arasında yaşamış, İsviçreli bir pedagogdur. Dünyanın sayılı terbiyecilerindendir.

PESTİL :

Yemiş ezmelerinin yufka halinde kurutulmasiyle pestil yapılır.

PEŞKİR :

El ve yüz kurulamakta kullanılan büyük bezdir.

PEŞTAMAL :

Banyodan sonra kurulandığımız geniş havluya peştamal denir.

PETEK :

Petek, arıların balmumundan yaptığı bal gömecidir.

PETROL :

Petrol, motorların işlemesini sağlayan akaryakıttır. Yerin altına açılan petrol kuyulariyle elde edilir.

PETROL LÂMBASI : (Bak: Lâmba).

PETUNYA :

Petunya bir süs bitkisidir. Vatanı Güney Amerikadır. Beyaz, mor, mavimtrak çiçekleri vardır.

PEY :

Satın alınacak bir mal için önceden verilen paraya pey denir.

PEYGAMBER :

Allah'ın emirlerini insanlara ileten ve belli bir dinin kurucusu olan kimselere **peygamber** adı verilir.

PEYK :

Gezeğenin etrafında dönen küçük gezeğenlere peyk = uydu denir.

PEYNİR :

Kaynamış sütün içine maya konulmak suretiyle yapılan kısmen sert bir besine peynir denilir. Türlü çeşitleri vardır.

PİLÂTİN :

Çok kıymetli bir madendir. Gümüşten daha esmerdir. Kolay işlenir. 1775 derecede erir. Yoğunluğu 21,4 tür.

PİLÂZMA :

Kan ve lenfanın sıvı kısmına pilâzma denir. Yuvarlar pilâzma içindedir.

PINAR :

Pınar, büyük su kaynağıdır.

PINARBAŞI :

Pınarbaşı, Kayseriye bağlı bir kazadır. 172 köyü ile 5 nahiyesi vardır. Nüfusu 60.778 dir.

PIRASA :

Kırasa, kış sebzesidir. Zambakgillerdendir. Sarımsağa benzer.

Pİ :

Pi (π) sayısı matematikte kullanılır. Daire çemberini çapa böldüğümüz zaman çıkan sayı pi (π) sayısıdır. Bu da 3,1416'dır.

PİKTOGRAM :

Sayıları bir ölçü içinde büyük ve küçük şekillerde canlandırmak için kullanılır gereçtir.

PİL : (Bak: Elektrik pilleri).

PİNG-PONG :

Ping-pong, 2,745 m. uzunluğunda ve 1,525 m. genişliğinde bir masa üzerine ortadan alçak bir file germek suretiyle küçük bir topla 2 kişi arasında oynanan bir oyundur. Oyuncular ellerinde raket tutarlar.

PİPE-LİNE (Payplâyn ok.) :

Geniş arazi üzerine döşenen petrol borularına Pipe-line denir.

PİRAMİT VE HACMİNİN HESAPLANMASI :

Tek tabanı kare, dikdörtgen veya üçgen olup, yanal yüzeyleri de üçgenlerden meydana gelen geometrik şekle piramit adı verilir. Taban alanını piramit yüksekliğiyle çarpıp sonucu «3» e bölersek, piramidin hacmini bulmuş oluruz.

PİRE :

Pire, bazı insan ve hayvanların kanını emerek yaşıyan sıçrayıcı bir böcektir.

PİRİM :

İşçilere memurlara kârdan bir ölçü dahilinde verilen hissedir. Sigorta primi, sigorta için verilen ücrettir.

PİRİNÇ :

Pirinç, sulak yerlerde yetişen taneli bir bitkidir. Pirinçten çorba ve pilâv yapılır.

PÎRÎ REİS :

Pîrî Reis 16. yüzyılda yaşamış kahraman bir denizcimizdir. Karaman'lıdır. Kemal Reis'in yeğenidir. Bayezit II zamanında İnebahtı ve Modon Savaşlarında ün kazandı. Yavuz ve Kanunî devirlerinde zaferler kazandı. Coğrafyaya ait önemli eserleri vardır. 1554 de Kanunî tarafından idam edildi.

PİSTON :

Tulumba, buhar makinesi ve motor silindirleri içinde ileri geri çalışan metal daireye piston denir.

PİYADE :

Piyade, yaya askerdir.

PİYALE PAŞA :

Piyale Paşa 16. yüzyılda yaşamış kahraman bir denizcimizdir. 14 yıl Kaptan-ı Deryalık yapmıştır. Sakız ve Cerbe Adalariyle daha bir çok adalar zaptetmiştir. Selim II. nin damadı oldu. 1577'de öldü.

PİYANO :

Piyano, telli bir çalgıdır. Parmaklarla çalınır.

PİYASA :

Piyasa, gezme, eğlenme anlamına gelir. Çarşı fiyatı da piyasa adını alır.

PİYES :

Piyes, tiyatro eserine verilen isimdir.

PLÂK :

Pilâk; kara ve parlak bir maddeden yapılır. Kolayca kırılır. Üzerinde ince pürüzler ve girintiler vardır. Pilâk, özel bir şekilde şarkı veya müzik parçalariyle doldurulur. Çalınınca bu şarkı ve müzik parçalarını tekrarlar. (Bak: Gramofon).

PLÂN :

Bir şehrin ,bir yerin belli bir ölçek oranında küçültülmüş kuş bakışı görünüşüne plân denir.

POLATLI :

Ankara'nın bir kazasıdır. 71 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 28.371 dir.

Kahramanlık Hikâyeleri:

TÜMSEK

Bir yaz günüydü. Saatler süren yolculuktan sonra, köyün kenarına gelmiştik. Yamaçta minik evler görünüyordu. Ötede beride çitler, çitlerin ortasında da sazdan damlar vardı. Arkadaşım «Haydi» dedi. «Biraz daha gidelim de, şu koca çamın dibinde duralım. Hem ırmaktan da buz gibi su içeriz.» Önümüzde uzanan toprak yolu geçtik Ekili tarlaların önünden ırmağa ulaştık. Burası serin, gölgelik bir yerdi. Oturduk. Avuçlarımızla kana kana su içtik. Uzaktan bir nine göründü. Kolundaki testi ile salına salına geliyordu. Yaklaştı. «Selâmün aleyküm ağalar» dedi. Biz de kendisine selâm verdik. Sonra da, vakur bir ahenkle seslendi: «Oturmayın! Bu tümseğe oturmayın!» Suç işlemiş gibi etrafımıza bakındık. Acaba, ekili bir yere mi oturmuştuk? Fakat nine, şüpheli bakışlarımızın mânâsını iyice kavramıştı. Anlatmaya koyuldu:

«Bura mezardır. Burada Koç Mehmed'im yatıyor» dedi. «Anadolu savaşında, o baharını süren bir yiğitti. Bir gün geldi; Ana be dedi. Ben de gidecem. İzin ver de babama varayım. Mustafa Kemal'in askerine katılayım. Gözlerim çıpıl çıpıl ıslandı. Yüreğime bir tokmak indi sanki. Babasının Çanakkale'de şehit düştüğünü ne bilsin yavrucak! Onu, hep avutur dururduk. Baban Sakarya'da derdik.» Nine çöktü. Islanan gözlerini elleriyle sıvazladı. Yavaş yavaş anlatmaya devam etti. «Günler geçti. Köyümüze kâfir düşman girdi. İşte, ne olduysa ondan sonra oldu. Mehmed'imi bir gece burada boğazladılar...» Nine kalktı. Tümseğe yanaştı. Elleriyle ıslak toprakları okşadı. Eğildi. Mezarı öptü. «Kusura bakmayın oğlum. Sizi rahatsız ettim. Buraya değil, aha şuraya oturun.» sözlerini söyledi. İçinde tatlı bir ürperme duydu. Her karış toprağında bir sevgili yatan aziz vatanımı o günden bu yana daha çok sevmiye başladım. Şimdi, nerde bir tümsek görsem irkilirim. Orada bir isimsiz bir koç Mehmed'in uyuduğunu sanırım. Bayrağım gibi güzel vatan! Sana lâyık olmaya çalışacağım.

Gülüyorum :

HAKLI DEĞİL Mİ?

Annesi küçük Nurten'e öğüt veriyordu:

— Yavrum; bir insan her işini zamanında yapmalıdır. Bugünkü işini kat'iyen yarına bırakma. Hiç bir işi geciktirme, vaktinde yap.

Nurten derhal cevap verdi:

— Hay hay anneciğim. Bana muhallebimin bıraktığım yarısını ver de bitireyim. Bugün yarına bıraktığım başka iş yok.

BU DA BİR CEVAP!...

Ahmet coğrafya dersine kalkmıştı. Öğretmen kendisine Sakarya nehrinin nereye döküldüğünü sordu. Ahmet bu suale «Karadeniz» diye cevap verdi.

Öğretmen sormaya devam etti:

— Peki, Sakarya'nın Karadeniz'e döküldüğünü bildin. Nereden çıktığını bilecek misin bakalım?

Ahmet düşündü, düşündü. Sonunda cevap verdi:

— Aktığı yerin tam tersinden çıkar efendim!..

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN**
Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ**: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : **ERCAN MATBAASI** — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
7 NİSAN 1955, Cuma — Sayı: 74 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

SİVRİSİNEK

SUSAM

SÜLÜK

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

S-2

SÜLÜN

SÜMBÜL

SÜNGER

SÜVARİ

SÜTUN

Bunları biliyor musunuz?

DİŞLERİ AĞIZDA OLMAYAN HAYVANLAR

Hayvanlar arasında dişleri ağzından başka yerde olanlar vardır. Sazan balığının dişleri yemek borusunun içindedir. Yengecin dişleri midesinde bulunur. Kuşlara gelince.. Kuşların dişleri yoktur ki!...

DÜNYA YÜZÜNDE KAÇ CUMHURİYET VARDIR?

Bugün dünya üzerinde 53 cumhuriyet vardır. Bunların içinde Amerika Birleşik Devletleri gibi bir çok cumhuriyetciklerden teşekkül etmiş olanları vardır. En eski cumhuriyet, İsviçre Cumhuriyetidir.

İLK SİGARA FABRİKASI NE ZAMAN KURULDU?

Tütünü, kâğıda sararak içmek; Amerikadan İspanya'ya geçmiş ve ilk sigara fabrikası 1784 yılında Sevilla şehrinde kurulmuştur.

KAZIN KANATLARINI HAREKETE GETİREN KASLAR

Bir kazın vücudunda, kanatları harekete getirmeye yarıyan kasların sayısı; on bin beş yüz gibi korkunç bir rakama ulaşır.

AMPUL TELİ

Elektrik ampullerinin içindeki teller çok incedir. 50 mumluk bir ampulün içindekı telden, bir kilometrelik uzunlukta bir parça alıp tartsaydık, ancak bir buçuk gram gelirdi.

ATLANTİĞİN UÇAKLA İLK AŞILIŞI

Atlantik'i uçakla ilk aşan Lindbergh adlı bir Amerikalı tayyarecidir. Lindbergh 1927 yılında, New-York ve Paris arasındaki mesafeyi 33,5 saatte aşmıştı. Bu olay o zaman Lindbergh'i bütün dünyaya meşhur etmişti. Atlantik'i aşarken Lindbergh'in kullandığı uçağın boyu 8 metre, kanatlar arası açıklığı ise 14 metre idi.

POLİGON :

Geometride, çok kenarlı düzgün şekillere poligon adı verilir. (Atış yeri anlamına da gelir.) Düzgün poligonların çevresi, bir kenar uzunluğu ile kenar sayısı çarpılarak bulunur.

POLİKLİNİK :

Hastanelerde hastaların muayene oldukları yerdir.

POLİNEZYA :

Okyanusya'nın takımadalarından biri de Polinezya'dır. Marshall, Havaii, Markiz, Tuamotu, Société, Tonga, Samoa, Tubuai, Cook adaları Polinezya gurubu içindedirler. Polinezya adaları İngiltere, Fransa ve A.B. Devletleri arasında paylaşılmıştır.

POLİS ·

Şehir içi güvenliğini sağlıyan emniyet memurlarına polis denir.

POLİTİKA :

Politika, siyaset kelimesinin bir başka deyimidir.

POLONYA :

Polonya, bir Doğu Avrupa devletidir. 389000 km². genişliğindedir. Nüfusu 35 milyondur. Başşehri Varşova'dır. Cumhuriyetle yönetilir. S.S.C. Birliği ile Almanya arasına sıkışmıştır. Arazisi genel olarak ovalıktır. Ormanları zengindir. Halkın çoğu tarım işleriyle uğraşır. İklimi serttir.

PORSELEN :

Kaolinden yapılan beyaz ,sert ve yarı şeffaf kablara porselen denir.

PORSUK :

Porsuk, su kenarlarında yaşayan memeli ve yabanıl bir hayvandır.

PORTAKAL :

Portakal, turunçgillerden bir meyvadır. Vitamince zengindir.

PORTE :

Üzerinde müzik notlarının yazıldığı 5 paralel çizgi ve 4 ara-

lıktan meydana gelen şekle porte adı verilir.

PORTEKİZ :

Portekiz, bir Batı Avrupa devletidir. İberik yarımadasının güney batı kıyısında bulunur. Cumhuriyetle yönetilir. Baş şehri Lizbon'dur. 91684 Km² genişliğindedir. Nüfusu 7 755 423'dür. Arazisi dağlıktır. İklimi ılımandır Tarımca ileridir. Ormanları, meyvalıkları boldur. Az miktarda sömürgeleri vardır.

PORTE ÜZERİNDE ŞARKI ÖĞRENME USULÜ :

Şarkı notları da porte üzerine yazılır. Bir şarkının bestesini çıkarmak için müzik işaretlerini, ölçülerini ve nota değerlerini iyice bilmek gerekir. Ayrıca, notaların seslerini de iyice tanımalıdır. Keman, piyano veya mandolin çalmasını bilenler şarkıyı kolayca öğrenirler.

POSOF ·

Posof Kars'a bağlı bir kazadır. 70 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 30.701 dir.

POSTA :

Bir yere gönderilen mektup ve emanetlerin tümüne Posta denir.

POSTACI :

Mektup dağıtıcılarına Postacı adı verilir.

POTASYUM KLORAT :

Potasyumla Klorün birleşmesinden meydana gelen kimyasal bir maddedir.

PÖSTEKİ :

Koyun ve keçi postlarına pösteki denilir.

POZİTİF :

Pozitif sıfırdan büyüktür. Negatifin karşıtıdır.

PRAG :

Prag, Çekoslovakya'nın baş şehridir. Bohemya'dadır. Şehrin içinden Moldau Nehri geçer. Nüfusu 934933 dür.

PREVEZE DENİZ SAVAŞI :

Barbaros'un, Venedikli amiral Andrea Doria'ya karşı kazandığı büyük deniz cengidir. Bu zafer, Yunanistan'da Arta körfezi

ağzında bulunan Preveze'de kazanılmıştı (27 Eylül 1538). Haçlılar donanması perişan olmuştu.

PRİZ—PİRİZ :

Bak. Elektrik prizi.

PRİZMA VE AÇINIMI :

Alt ve üst tabanları üçgen, kare, dikdörtgen ve çokgenlerden meydana gelen ve yanal yüzeyleri dikdörtgen olan düzgün cisimlere prizma denir. Prizmalar taban şekillerine göre adlandırılır. Prizmanın taban alanı ile yüksekliğini çarparsak hacmi bulunur. Taban çevresi ile yüksekliğini çarparsak ve alt tabanla üst taban alanlarını eklersek prizmanın bütün alanını bulmuş oluruz. Eğer bir kibrit kutusunu ayrıtlarından ayırıp açarsak, prizmanın açınımını görmüş oluruz.

PROBLEM :

Çözülmesi istenen sorulara problem denir. Matematik ve fizik problemleri gibi.

PROJEKSİYON ALETİ :

Cam ve filimler üzerindeki resimleri beyaz perdeye aksettirip büyüten ışık âletine projeksiyon denir. Sinema makinesi gibi...

PROJEKTÖR :

Projektör aynalı ve bol ışıklı bir lâmbadır.

PROTESTAN :

Protestanlık mezhebinden olanlara protestan adı verilir. Hıristiyanlık dininin bir başka kolu olan protestanlığın kurucusu Alman papazı Martin Luther'dir.

PROVA :

Bir gösterinin, bir törenin veya bir piyesin hazırlık çalışmalarına prova denir. Prova ilk deneme demektir.

PUL :

Pul devlet tarafından basılan damgalı, ince, küçük bir kâğıttır. Posta pulları mektuplara yapıştırılır. Damga pulları da resmî makbuzlara, dilekçe gibi kâğıtlara yapıştırılır.

PUSULA :

Pusula yönleri gösteren bir alettir. Saate benzer. İçinde

sivri bir iğne ucunda dönen ibresi vardır. Bu ibrenin bir ucu daima kuzeyi (şimali), diğer ucu da güney, (cenubu gösterir.

PUT :

Eski insanların tapındıkları heykellere, şekillere put denir.

PUVAN :

Bazı oyunlarda ve müsabaka (yarışma) larda kazanılan sayıya puvan adı verilir.

PÜLÜMÜR :

Pülümür, Tunceli Vilâyeti kazalarından biridir. 46 köyü ile 4 nahiyesi vardır. Nüfusu 12.429 dur.

PÜLÜTON (PLUTON) :

Güneş ailesine dahil olan gezeğenlerden biri de pülütondur. Pülüton Neptün'den daha uzaktadır. 1930 da keşfedilmiştir.

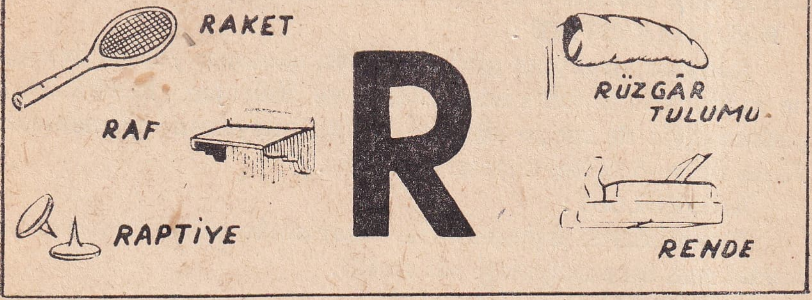
PÜLVERİZATÖR :

Pülverizatör, püskürgeçtir. Bitkilere bu âletle ilâçlı su fışkırtılır. Türlü şekilleri vardır.

PÜTÜRGE :

Malatya Vilâyetinin kazasıdır. 106 köyü ile 4 nahiyesi vardır. Nüfusu 48.017'dir.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ

R :

"R„ Türk alfabesinin 21. harfidir. Sessizdir.

RA ·

Eski Mısırlılar güneşe "RA„ derlerdi.

RAB. RABB :

Rab, Allah sözünün başka bir şeklidir.

RABAT :

Rabat, Fransız Fas'ının baş şehridir. Nüfusu 171.600'dür.

RACA :

Hint prenslerine ve Hint mihracelerinin küçüğüne **raca** denir.

RACİNE (1639 - 1699) «Rasin ok.»:

Jean Baptiste Racine 17. yüz yılda yaşamış bir Fransız şairidir. 1673 te Akademiye girdi. Tiyatro eserleri yazdı.

RADAR :

Radar, elektrikle çalışan bir haber alma aracıdır. 1940'ta İngilizler tarafından bulunmuştur.

RADYATÖR :

Radyatör bir boru yayma yüzeyini arttırmaya yarayan âlettir. Türlü şekillerde olur. Kalorifer, otomobil, elektrik radyatörleri gibi.

RADYO :

Havaya, elektrik dalgaları halinde yayılan ses dalgalarını tekrar sese çeviren özel biçimdeki âlete radyo denir.

RADYOAKTİVİTE :

Radyum, uranyum gibi cisimlerin ışınımlar yayma özelliğine radyoaktivite adı verilir. Atom ve Hidrojen bombalarının patlamasiyle de radyo aktivite bulutu meydana gelmektedir. Fazla radyoaktivite, hayata son verir.

RADYOLOJİ :

Hastalıkların teşhisinde ve tedavisinde çeşitli ışınımlardan faydalanan ilme radyoloji adı verilir.

RADYUM :

Radyum Pierre Curie ve eşi tarafından 1898 yılında keşfedilen kimyasal bir elemandır. Radyum 700° de erir. Atom ağırlığı 226 dır. Radyoaktivitesi çoktur.

RAFADAN :

Yumurtanın kabuklu olarak az pişirilmesine rafadan denir.

RAKAM :

Sayıları göstermeye yarayan işaretlere **rakam** adı verilir. Başlıca rakamlar 10 tanedir: 0—1—2—3—4—5—6—7—8—9.

RAKET ·

Tenis ve pingpong oyunlarında topa vurmaya yarar alete raket derler.

RAMAN :

Raman, Diyarbakır—Mardin yaylasında 1.228 m. yüksekliğinde bir dağdır. Türkiyenin petrol kaynakları Raman bölgesindedir.

RAMAZAN :

Müslümanların oruç ayı, Ramazan ayıdır. Kamer takviminin 9. ayıdır.

RAMAZANOĞLU DEVLETİ :

Osmanlı devletinin kuruluş yıllarında Türkmen Ramazan Bey tarafından kurulan Ramazanoğlu devleti 190 yıl yaşamıştır.

RAMSES :

Eski Mısır firavunlarından on biri Ramses adını taşır. Ram-

ses'lerin en meşhurları I-II-III. Ramses'lerdi. Bunlar M. Ö. XIII. yüz yıl arasında hüküm sürmüşlerdir.

RANGUN :

Rangun, Asya devletlerinden Birmanya'nın başkentidir. Nüfusu 400.500 dür.

RAPHAEL (1483 - 1520) :

Resim alanında dünyanın erişilmez üstatlarından biri olan Rafael Urbino'da doğmuştur. Perugino'nun talebesidir. Rönesans devrinin en büyük simalarından biridir. Bilhassa, Vatikan'da Papalık sarayını şaheserlerle süslemiştir. Tablolarının sayısı 1.400 ü bulur. 37 yaşında öldü.

RASATHANE (Bak: Gözlemevi) :

RAŞİTİZM :

Raşitizm çocuk hastalığıdır. Bakımsızlıktan, besinsizlikten ileri gelir. Bacaklar çarpılır. Çocuk zayıflar. Baş kocaman kalır.

RAY :

Bazı demir tekerlekli taşıtların üzerinden gittiği demiryola ray denir.

RAZAKİ :

Razaki bir üzüm cinsidir. İri ve uzun taneli olan razaki üzümlerinin rengi beyaz, kabukları kalınca olur. Tadı da oldukça fazladır.

RE :

Re, bir notadır. Portenin en alt çizgisinin aşağısına yazılır.

REÇEL :

Reçel, meyvaların şekerle pişirilmesi sonucunda olur. Reçeli katı yapmak gerekir. Sulu reçel çabuk bozulur.

REÇETE :

Hastayı muayene eden doktor gerekli ilâçları bir kâğıda yazar. Bu kâğıt reçete adını taşır.

REÇİNA—REÇİNE :

Reçine, ağaç sakızıdır. Bazı ağaçlardan, bilhassa çamdan elde edilir.

REDİF :

Eskiden terhis edilerek yedeğe alınan askerlere redif denir.

di: Ayrıca, şiirlerde, kafiye olan kelimeden sonra gelip daima ayni şekilde tekrarlanan kelime de redif adını alırdı

REDİNGOT :

Uzun etekli, arkası yırtmaçlı ceketlere redingot denir.

REFAHİYE :

Refahiye Erzincan'ın kazasıdır. 107 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 23.418 dir.

REFLEKTÖR :

Işığı yansıtan aynalı âlete reflektör adı verilir.

REFORM HAREKETLERİ :

XVI. yüzyılda bir kısım hiristiyanların katolik kilisesinden ayrılma hareketine 'Reform,, adı verilir. Ortaçağda papaların ve papazların büyük nüfuzu vardı. Bunlar diledikleri şekilde hareket ederler; kırallar gibi yaşarlardı. Çok defa din kurallarına da uymazlardı. Para ile günah çıkarırlar; cennetin anahtarlarını satarlardı. İncil de, lâtince yazılı olduğundan, cahil halk bu kitabı okumaktan bir şey anlamazdı. Fakat, Yeni Çağ başlarında İncil, Martin Luther tarafından Almancaya çevrildi. Böylece, İncilin yazdıkları ile din adamlarının söyledikleri arasında büyük ayrımlar oldukları anlaşıldı. Luther, Papaya karşı durdu. Papa, Luther'i afaroz etti. Alman Prensleri Luther'den yana oldular. Luther'i tutanlara **Protestan** denildi. Reform, dinde değişiklik, fikirlerde uyanıklıktır: Reform ile ortaçağlar kilisesinin otoritesi sarsıldı. Hiristiyanlığın kutsal kitabı olan İncil millî dillere çevrildi. (Bak: Luther).

REİSİ CUMHUR :

Cumhuriyetle yönetilen memleketlerde devlet reisi Reisi Cumhurdur. Reisi Cumhur da bir mebustur. Umumî seçimler yapılınca mebuslar Ankara'ya giderler. T.B.M.Meclisi binasında toplanırlar. Aralarından en yaşlısı geçici başkan, en gençlerinden ikisi de kâtip olur. Sırayla andiçerler. T. B. M Meclisi ile kâtiplerini seçerler. Sıra Reisi Cumhur seçimine gelir. Reisi Cumhur seçimi gizli oyla yapılır. Reisi Cumhur seçildikten sonra Meclis'e gelir. O da andiçer. Reisi Cumhur seçimi 4 yılda bir

yapılır. Reisi Cumhurun başlıca vazifeleri şunlardır:

a) Mebuslar arasından bir Başvekil tâyin eder.

b) Kabine üyelerini tasdik eder.

c) Gerektiği zaman Vekiller Heyetine başkanlık eder.

d) Her yılın kasım ayının ilk gününde, bir nutuk söyleyerek T. B. M. Meclisini açar.

e) Kanunları imzalar, uygun bulmadıklarını bir defaya mahsus olmak üzere T. B. M. Meclisine iade eder.

f) Yabancı devletler nezdine elçiler gönderir; yabancı devlet elçilerini kabul eder.

g) Tatilde gerekirse Meclisi toplantıya çağırır.

h) Yaşlı mahkûmların cezasını affeder.

Reisi Cumhur hazarda Türk ordularının başkomutanıdır. Seferde de onun tensip edeceği ve Meclisin kabul edeceği bir zat başkomutan olur.

REJİSÖR :

Tiyatroda piyesi sahneye koyup artistlere rol dağıtan kimse rejisördür .

REKÂT :

Namazda bir kıyam, bir rükû ve iki secdeden ibaret harekete rekât denir.

REKLÂM :

Bir malın sürümünü arttırmak için, o mal hakkında söz, yazı ve resimle yapılan tanıtma işlerine reklâm adı verilir.

REKOR :

Sporda en üstün derece **rekor** sayılır.

REKTÖR :

Üniversite reisine rektör denir. Rektör, belirli bir süre sonunda üniversite senatosu tarafından profesörler arasından seçilir.

REMBRANDT "Ranbran oku,, (1606 — 1669) :

Ranbran Holândalıdır. Ley'de doğdu. Dünyanın sayılı ressamlarından olan Ranbran Holândada, İtalya sanatının etkisine karşı uyanan hareketin şefi sayılır. Çizgilerinin temizliği, şahıs-

larının asaleti ve fırçasının zenginliği ile ölmezler arasına katılmıştır

REN :

Kuzey kutup çevrelerinde yaşayan bir cins geyiğe ren denir. Renlerin eti yenir; derisinden, sütünden faydalanılır.

RENDE :

Rende marangozların kullandığı bir âlettir. Tahtaların pürüzünü gidermek için kullanılır. Ayrıca, peynir, soğan havuç gibi yumruları ufalıyan mutfak âletine de yine rende adı verilir.

RENK :

Cisimlerden yansıyan ışıkların gözde meydana getirdiği duyuya renk denilir.

RENK FIRILDAĞI :

Renk fırıldağına nivton çarkı da denir. Bu daire şeklinde bir mukavvadır. Üzerinde eşit dilimler halinde güneşin 7 rengi vardır. Dairenin ortasındaki delikten bir eksen geçirilir. Renk fırıldağı hızla döndürülünce, 7 renk beyaz görülür.

RESİM :

Kâğıt gibi beyaz ve sair renk yüzeyler üzerine renkli veya yalnız çizgiyle, tabiattaki varlıkların modellerini çizme işlemine resim yapmak denilir.

RESİM — İŞ :

Okullarda en önemli derslerden biri de resim-iş dersidir. Resim-iş dersi bir ifade dersidir. 1—2—3. sınıfların resim-iş konuları hayat bilgisi derslerinden seçilir. Bu dersle çocukların içlerinde gizli bulunan san'atkârlık kabiliyeti gelişir; eşya yapabilme yeteneği inkişaf eder. Böylece çocuklar kendilerine gerekli araçları hazırlarlar. Resim-iş bütün diğer derslerin yardımcısıdır. Bazı bilgilerin kazanılmasında, problemlerin çözülmesinde mutlaka resim işten faydalanılır. Resim-işle çocuklar tabiatı yakından tanımış olurlar. Böylece tabiatı daha çok severler. Resim-iş hem el hünerlerini çoğaltır, hem de düşünce ve duygularımızı derinleştirir.

Resim - iş tekniği üçe ayrılır: a) Resim yapmak (çizgi ile ifade), b) Boyamak, kâğıt kesme ve ayırma işleri (yüzeyle ifa-

de), c) Madde ile ifade (üç boyutlu canlandırma). Resim - iş'te kum işleri, kil işleri, kâğıt işleri, ağaç ve tahta işleri, maden işleri, baskı işleri, örgü işleri, bahçe işleri gibi değişik ve zengin konular vardır.

RESİMLİ İSTATİSTİK :

İstatistiklerin resimli olanlarına, **resimli istatistik** denir.

RESMÎ :

Devlete, hükümete ait olan şeylere **resmî** denilir.

RESSAM :

Resim yapma işinde usta olan kimse ressamdır.

REŞADİYE :

Reşadiye, Tokat'ın kazasıdır. 90 köyü ile 1 nahiyesi vardır. Nüfusu 35.467'dir.

REŞİT GALİP (1897 - 1934) :

Geçmiş Millî Eğitim (Maarif) Vekillerimizin en başarılılarından biri de doktor Reşit Galip'tir. Rodosta doğdu. 1917'de İstanbul Tıb Fakültesini bitirdi. 1919'dan sonra da Anadolu'daki millî harekete katıldı. Türlü vazifelerde bulundu. Maarif Vekilliği 1932 - 1933 yılları arasına rastlar. 1934'de zatürrieden öldü.

REŞİT PAŞA (1799 - 1857) :

Tarihimizde, Büyük lâkabiyle anılan Mustafa Reşit Paşa, Tanzimat Devrini açanların başında gelir. İstanbul'ludur. Sadaret mektubi ve âmedi kalemlerinden yetişti. Serdar-ı Ekrem Selim Mehmet Paşa'nın tezkeresi ile Sultan Mahmud'un dikkatini çekti. Padişahın tavsiyesiyle fransızca öğrendi. Önce Paris, daha sonra da Londra elçisi oldu. Bu arada, Hariciye müsteşarlığı işiyle de görevlendi. 1836 da vezaret rütbesiyle Hariciye Nâzırlığına getirildi. Dirayetli siyaseti ile dahilî isyanlar içinde bocalayan Osmanlı Devletine İngilterenin yardımını sağladı. 1839 da «Tanzimatı Hayriye» adlı fermanı, Padişah Abdülmecit'e kabul ve ilân ettirdi. Böylece, tarihimizde «Tanzimat Devri» başlamış oldu. (Bak: Tanzimat ve Gülhane Hattı Hümayunu). Tanzimat Devrinin büyük devlet adamları olan Âli ve Büyük Fuat Paşa-

ları Reşit Paşa yetiştirmiştir. Henüz 58 yaşındayken ölen bu büyük insan, Bayezit'te Okçularbaşı'nda gömülüdür.

REYHANLI :

Hatay Vilâyetinin bir kazasıdır. 28 köyü ile 1 nahiyesi vardır. Nüfusu 19.630'dur.

RHEİN :

Rayn Nehri, Avrupanın sayılı akar sularındandır. 1298 km. uzunluğunda olan bu su, İsviçre'den çıkar. Constance Gölünden geçer. İsviçre, Almanya ve Hollanda topraklarını sular. Kuzey Denizine boşalır. Bazan Almanya ile İsviçre, bazan da Almanya ile Fransa sınırı üzerinde akan Rayn Nehri, önemli bir su yoludur. Akışı düzgündür. Vâdisi üzerinde Avrupanın belli başlı endüstri merkezleri vardır. Aldığı çaylarla bir hayli gürleşen bu nehirden elektrik te elde edilmektedir.

RHONE :

Ron Nehri, İsviçre'den çıkar; Fransa'dan geçer. Akdeniz'e dökülür. 812 km. uzunluğundadır. İsviçre'de 1.750 m. yüksekte bulunan buzullardan doğar. Çeşitli kollarla genişler. Vâdisinde geniş dutluklar vardır.

RIHTIM :

Akar suyun veya denizin kenarında yapılan setlere **rıhtım** denir.

RİF :

Rif, Afrikanın kuzey batı kıyılarında uzanan dağ silsilesidir. Bu dağlar madence zengindirler.

RİGA KÖRFEZİ :

Riga Körfezi, Baltık Denizindedir. Finlânda Körfezinin güneyinde yer alır. Boyu 160, eni 96 m.dir. Bu körfez yılda 4 ay donar.

RİNGA :

Ringa, bir balık cinsidir. Tütsü ile kurutulmuşu lezzetle yenir.

RİO DE JANEİRO :

Brezilya'nın baş şehridir. Nüfusu 1.519.000'dir. Atlas Okyanusu kıyısındadır. Modern ve büyük bir limanı vardır.

RIYAD :

Orta Arabistan'dadır. Neced'in baş şehridir. Nüfusu 60 bindir.

RİZE :

Rize, Doğu Karadeniz Vilâyetlerimizdendir. Dolayını Çoruh, Erzurum, Gümüşhane, Trabzon Vilâyetleri çevirir. Kuzeyinde de Karadeniz bulunur. Alanı 3664 km2.'dir. Arazisi dağlıktır. Ovaları hemen yok gibidir. Mısır, pirinç, fasulye, portakal başlıca ürünleridir. Çayeli, Güneyce ve Pazar adında 3 kazası vardır. Nüfusu 181.084'tür.

ROMA :

Roma, İtalya'nın baş şehridir. Tiber Nehri kenarındadır. TTarihî yapılarıyla meşhurdur. Nüfusu 1.491.000'dir.

ROMALILAR (YAŞAYIŞ VE UYGARLIKLARI — BELLİ BAŞLI SİYASÎ OLAYLAR) :

Roma'nın M. Ö. X. yüzyıldaki sakinleri Lâtinlerdi. Bu şehir M. Ö. VIII. yüzyıla kadar bağımsız yaşadı. Bu tarihte Lâtinler ve İtalik'ler, Etrüsklere karşı Albalonga merkez olmak üzere bir birlik kurdular. Fakat, neticede Etrüskler yine buraları zaptetmeye muvaffak oldular.

Romanın ilk kıralları: Roma'nın ilk kıralı Romulus'tür. Romulus'tan sonra Roma'nın başına daha 6 kral geçti. 4 üncü kral zamanında Roma, Etrüsk buyruğuna girdi. Roma'nın Etrüsk kıralları 3 kişidir.

Vatandaşlara Patrici denirdi. Halk Meclisini Patriciler teşkil ederdi. **Patriciler** (vatandaşlar) doğma büyüme Roma'lıydılar. Bunlar da kısımlara ayrılırlardı. Halka **Plep'ler** denirdi. Pleplerin siyasî hakları yoktu. Ama vergi veren, askerlik yapan, tarım, ticaret, çobanlık gibi türlü işler yapan hep bunlardı. Köleler ise, esir ana ve babadan çocuklarla, savaşlarda elde edilen esirlerden ibarettiler.

Sonraları Roma'da Cumhuriyet idaresi başladı. Devletin başında 2 Konsül bulunurdu. Konsüllerin her emrine uyulurdu. Memleket tehlikeye düşünce yetkiler diktatör'e verilirdi. Diktatör dilediğini yapardı. Cumhuriyetin ilk devirlerinde Kuria

Meclisi çalışırdı. Sonraları Halk Meclisi hâkim oldu. Senatus ta en büyük meclis olarak iş başında kaldı. Siyasî işler Forum meydanında görüşülürdü. Cumhuriyet devrinde de Romalılar **Patrici'ler, Plep'ler, Köle'ler** olmak üzere 3 sınıfa ayrılırlardı. Cumhuriyet devrinde M. Ö. 450 tarihinde 12 madenî levhaya yazılan kanunlar Forum meydanına asıldı. Romalılar zamanla yayıldılar. İtalya Yarımadasına hâkim oldular. M.Ö. 209). Daha bir sürü savaşlardan sonra da, Kartaca'lılarla Pön Harplerine giriştiler (Bak: Anibal).

İskender devletinin parçalarından Makedonya Kırallığı Roma'ya pek yakın bulunuyordu. Üç savaş sonunda Romalılar, Makedonyalıları egemenlikleri altına aldılar. Zamanla Suriye kırallığı da Roma'ya bağlandı. M. Ö. 190 da bütün Anadolu Roma'nın buyruğuna katıldı. Romalılar, savaşlar sonunda çok zenginlestiler. Bu zenginlik, halk sınıflarını birbirine düşürdü. Halk sınıflarının birbiriyle vuruşması sınırları tehlikeye soktu. Başa Marius, Sulla ve Pompeyus geçti. Sulla'nın ölümünden sonra iktidarı Çesar aldı. Çesar Galyayı fethetti. İspanya'yı aldı. Mısır'ı Romaya bağladı. Çesar yeni bir takvim kabul etti. Sonraları Çesarı öldürdüler. Çesardan sonra Roma'ya Antonius ve Oktavianus hâkim oldular. Roma, bütün Akdeniz'e Oktavianus zamanında hâkim oldu.

Roma İmparatorluğu Avgustus devrinde (M Ö. 30 - M. S. 14) kuruldu. Augustustan sonra Romaya çeşit adlar taşıyan imparatorlar hâkim oldular. Bu imparator aileleri Flaviyenler - Antoninler - İlliryalı İmparatorlar isimleriyle anılırlar.

Hiristiyanlığın doğuşu zamanında Romalılar hiristiyanlara hakaret ediyorlardı Din yalnızca zenginler arasında yayılıyordu. Bu dinin resmî din olmasını sağlayan Konstantinus'tur (M. S. 313). İmparator Büyük Teodosius, ölümünden önce Roma İmparatorluğunu oğulları arasında bölüştürdü Bunlardan Arkadius Adriyatik Denizinin doğusunda kalan ülkeleri, küçük oğlu Honorius ta batı ülkeleri aldı (M. S. 395). Batı Roma 476'da, Doğu Roma da 29 Mayıs 1453 te yıkılıp gittiler. Roma, gerek kırallık, gerek cumhuriyet ve imparatorluk devirlerinde askerliğe

çok önem vermişti. Donanması da hayli kuvvetliydi. Ordu disiplinliydi. Romalılar araba yarışlarını ve gladiyatör oyunlarını çok severlerdi. Romalıların dili Lâtinceydi. Roma edebiyatında Yunan edebiyatının etkileri görülür. Romanın meşhur tarihçi ve hatiplerinin başında Çiçeron ile Çesar gelir. Bilhassa Virgilius, Horatius büyük şairler arasındaydılar. Titus, Livius ve Takitus meşhur tarihçiler idiler.

ROMAN :

Uzun hikâye yazılarına roman adı verilir.

ROMANYA :

Romanya, Doğu Avrupa devletlerindendir. Balkan Yarımadasının kuzeyinde bulunur. Nüfusu 16.400.000 olan Romanya'nın alanı 240.000 km^2. dir. Cumhuriyetle yönetilir. Baş şehri Bükreştir. Tuna Nehri, Romanya'nın güney sınırını teşkil eder. Tuna'nın etrafı geniş ve bereketli ovalarla kaplıdır Transilvanya Ovasının dolayını Karpat Dağları çevirir. Romanya tarım memleketidir. Hayvancılık ve balıkçılık ta ileridir. Romanya, orman bakımından da zengindir. Memleketteki petrol ve tuz kaynakları da zengindir.

ROMA RAKAMLARI (C - D - M nin değerleri) :

Bazı saatlerde, dersane kapılarında, mektup, dilekçe ,tarihlerinde Roma rakamları kullanılır. Roma rakamları şu işaretlerle belirtilir: I = 1, II = 2, III = 3, IV = 4, V = 5, VI = 6, VII = 7, VIII = 8, IX = 9, X = 10... L = 50, C = 100, D = 500, M = 1000 MCMLV = 1955.

ROUSSEAU (1712 - 1778):

Fransa'nın sayılı ediplerinden ve fikir adamlarından biri olan Jean Jacques Rousseau 1712'de doğmuştur. Bilhassa «Nutuklar» kitabı ile kendisini tanıtan Rousseau, daha başka eserler de vermiştir. En önemli eserlerinden biri hiç şüphesiz «Emile veya Eğitim Hakkında» adlı kitabıdır. Bu eser ,çocuk terbiyesiyle ilgilidir. 18. yüzyılın en büyük insanlarından olan Rousseau, Fransız İhtilâlinin yaratıcılarından biri sayılır

RÖNESANS :

14. yüzyıl ortasında, önceleri İtalya'da, sonraları Batı Av-

rupa milletlerinde başlıyan «Eski Yunan ve Roma medeniyeti-nin yeniden doğuş hareketleri» ne **Rönesans** adı verilir. Rönesans edebiyatta, ilim ve fende, güzel san'atlarda olan canlanma hareketleridir.

RUMELİYE GEÇİŞ :

Osmanlılar, Rumeliye ilk olarak Çanakkale Boğazı üzerinden Orhan Bey zamanında geçtiler (1356) (Bak: Orhan Gazi).

RUSYA :

Rusya. Avrupanın doğusunda, geniş topraklar üzerinde kurulmuş bir devlettir. Başşehri Moskova'dır. Yüz ölçümü 19.700.000 km2. dir. Kendisine bağlı olan devletler hariç, nüfusu 109.000.000 dur. Memleket, deniş düzlüklerle kaplıdır. İklim serttir. En büyük akar suyu Volga'dır. Orman ve maden bakımından zengin olan Rusya'da hem tarım, hem de endüstri ileri durumdadır. Rusya, doğu sınırlarımızın ötesindedir.

RÜZGÂR: (HIZI - KUVVETİ - YÖNÜ) :

Rüzgârın kuvveti vardır. Rüzgârlar, kuvvetlerine ve estikleri yönlere göre adlanırlar. Hafif rüzgârlar saniyede 4, şiddetli rüzgârlar 8, fırtınalar 21, şiddetli fırtınalar 28, kasırgalar 34, tayfunlar 40 metre hızla eserler. (Rüzgâr yönleri için bak: Rüzgâr çeşitleri).

RÜZGÂR ÇEŞİTLERİ (ÇEVREMİZDE BAŞLICA RÜZGÂRLAR) :

Rüzgârlar, şiddetlerine ve estikleri yönlere göre çeşitli adlarla anılırlar. Şimdi, çevremizdeki başlıca rüzgârları belirtelim: Kuzeyden esen rüzgârlar Yıldız, Kuzeydoğudan esenler Poyraz, doğudan esenler Gündoğusu adını alırlar. Güneydoğu rüzgârlarına Keşişleme, Güney rüzgârlarına Kıble, güneybatı rüzgârlarına Lodos, batı rüzgârlarına Günbatısı, kuzeybatı rüzgârlarına da Karayel denir. Yurdumuz en çok kuzey, güney ve batı rüzgârlarının etkisi altındadır.

RÜZGÂR GÜLÜ :

Rüzgârın yönünü gösterir.

ASIL KAHRAMAN O İMİŞ!..

Türkler yeni bir tarih yaratıyorlardı. Bütün düşmanlarımızın «Artık yaşamıyacak, yahut bizim kölemiz olarak kalacak» dedikleri Türk Milleti, kendi tarihini yeniden, süngü ile yazıyordu. Gazi Mustafa Kemal'in emrinde toplanan kahramanlar canlarını hiçe sayarak; vatan için, istiklâl için çarpışıyorlardı. Bu öyle bir çarpışma idi ki; dünya tarihi bunun bir benzerini ne yazmıştır, ne de bundan sonra yazacaktır. İşte bu kahramanca çarpışmanın mükâfatı olan zaferi kazandık, bugün mes'ut günlere kavuştuk.

Bizlere bu günleri gösteren binlerce kahramanımızın bir tanesini, bir arkadaşı bakın nasıl anlatıyor:

«Öğretmen okulunda okuyorduk. Öğretmen olarak okulu bitirmemize birkaç ay vardı. Bir gün müdür hepimizi salonda topladı. (Arkadaşlar, okulumuzu bugünden itibaren kapıyacağız; bizim de cephede çarpışan kardeşlerimize yardım etme zamanımız gelmiştir).

Okulun kapanacağı haberi hepimizi üzmüştü ama, cephede çarpışmanın heyecanını şimdiden duymaya başladığımızdan üzüntümüzü çabuk unuttuk. Hepimiz neş'eli idik. Yalnız bir arkadaşımız çok durgundu. Bir kısım arkadaşlar onun korkudan öyle durduğunu söylüyorlar, alay ediyorlardı. Bir kaç gün sonra askerlik şubesinde onu ağlarken gördüm. (Nasıl olur?) diyordu. (Benim hastalığım, benim zayıflığım asker olmama nasıl mâni olur? Ben de savaşmak istiyorum.).

Daha sonraki yıllar eski arkadaşlar bir araya geldiğimiz zaman onun şehit olduğunu duydum. Beraber çarpıştıkları arkadaşları, onun kahramanlığını anlata anlata bitiremiyorlardı. Okul müdürümüz: (Artık biz de askere gideceğiz) dediği zaman onun yüzündeki endişeyi, askere alınmamak korkusunu hâlâ görür gibi oluyorum.».

Gülüyorum:

BİLMİYORMUŞ!...

Nurten, o yıl birinci sınıfa yazılmıştı. Eve gelince babasına öğretmenini şikâyet etti:

— Baba, bizim öğretmen var ya... Hiç bir şey bildiği yok?

— Neden, kızım?!

— Kitaptaki harfleri bize gösterip: «Bu ne harfi? Bu ne harfi?» diye soruyor.

NE YAPMIŞ?

Öğretmen — Kanunî Sultan Süleyman, Osmanlı tahtına çıktığı zaman ne yaptı?

Öğrenci — Oturdu, öğretmenim.

GÖREMEMİŞ!...

Altan, annesinin evde yok oluşunu fırsat bilip dolaptan bir elma yemişti. Annesi gelince hemen anladı ve sordu:

— Altan, ben giderken dolapta iki elma bırakmıştım. Halbuki şimdi bir tane var. Anlat bakayım, bu nasıl oldu?

— Birini görememişim anneciğim!...

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN**
Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ**: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
14 NİSAN 1955, Cuma — Sayı: 75 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

DOMATES
FASULYA
BİBER
SEBZELER
HAVUÇ
ISPANAK
KABAK
AKISAN
CEP ANSİKLOPEDİSİ
S-3
LÂHANA
KARNIBAHAR
PATLICAN
SOVAN
PATATES
PRASA

Bunları biliyor musunuz?

KİRPİKLER NE KADAR BÜYÜYEBİLİR?

Kirpikler, yüz güzelliğinde büyük rol oynar. Şimdiye kadar görülen en uzun kirpikler, Çinde yaşıyan Kaliching adlı bir kadınındır. Kaliching'in kirpikleri 10 santim uzunluğunda idi.

TAŞTAN AĞAÇLAR

İngiliz gezgini Gordon Lacoste, Kuzey Rodezya'da taştan ağaçlar görmüştür. Bu ağaçlar topraktan bol kireçli suyu eme eme yavaş yavaş taşlaşmışlardır.

BALIKÇI VE NİŞANCI BALIKLAR

Balıkçı ismini taşıyan bir balık, diğer balıkları; başının üstünde mevcut pembe uçlu ve oltaya benzer bir âletle avlar.

Kemankeş balıkları ise havaya su damlaları püskürterek böcek avlarlar.

AĞAÇ PİRESİ

Gül fidanlarında yaşıyan ağaç piresinin sırtında gül dikenlerine benziyen bir çıkıntı vardır. Böcek bu suretle kendisini düşmanlarının gözünden saklamış olur.

KELEBEKLER DÜNYASINDA

Yaprak kelebekleri bir dala kondukları zaman tıpkı toprağa benzerler.

Kaligo kelebeklerinin kanatlarında bulunan şekiller onları baykuşa benzetir. Böylece düşmanlarından kurtulmuş olurlar.

RÜZGÂRIN FAYDA VE ZARARLARI :

Tabiat kuvvetlerinden biri de rüzgârdır. Rüzgâr, yel değirmenlerini işletir, pervaneleri çevirir, yelkenlileri götürür, uçurtmaları uçurur. Ayrıca, yağmur bulutlarını dolaştıran, yağmurları yağdırtan, şehirlerin havasını temizleyen, bitkilerin üremesine yardım eden hep rüzgârlardır. Bu faydalarına karşılık, rüzgârların zararları da vardır. Denizleri alt üst ederler, gemileri batırırlar, damları uçururlar, ağaçları sökerler ..

RÜZGÂRLAR (NASIL MEYDANA GELİRLER?) :

Rüzgâr, havanın akımiyle olur. Sıcak havanın hacmi genişler ve hafifler. Dolayısiyle de yükselir. Boşalan yere ağır olan soğuk hava dolar. Böylece, rüzgâr meydana gelmiş olur.

RÜZGÂR OKU :

Rüzgâr oku, tıpkı bir oka benzer. Bir çivi üzerinde esintiye göre döner. Yüksek yerlere konulan rüzgâr okunun sivri ucu, rüzgârın estiği yönü gösterir.

RÜZGÂR ŞERİDİ :

Rüzgâr şeridi de rüzgâr yönünü gösterir. Yüksek bir direğin üzerine iliştirilen rüzgâr şeridi, esintinin etkisiyle uçar.

RÜZGÂR TULUMU :

Rüzgâr tulumu da yüksek bir direğe bağlanır. Rüzgârın esiş istikametinin aksine uçar.

RÜZGÂR YÖNÜNÜ GÖSTEREN BASİT ÂLETLER :

Rüzgârın yönünü rüzgâr gülü, rüzgâr tulumu, rüzgâr fırıldağı, «T» te işareti gibi âletlerle anlarız.

S :

«S», Türk alfabesinin 22. harfidir. Sessizdir. Kimyada da kükürdün simgesidir.

SAAT :

Saat, zaman birimidir. Günün 24 eşit parçada bir parçasıdır. Günün saatlerini gösteren âlete de yine saat denir. Elektrik, su, havagazı sayaçları da saat adını alırlar.

SABUN :

Yağlı asitlerle alkaliklerin birleştirilmesi suretiyle yapılan hamurumsu maddeye sabun denir. Temizlikte kullanılır.

SACAYAĞI :

Sacayağı, çember veya üçgen şeklinde; üç ayaklı, demirden yapılmış bir destektir. Üzerine tencere ve saire konur. Ocaklarda kullanılır.

SAFRANBOLU :

Zonguldak Vilâyetinin kazasıdır. 134 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 21.036'dır.

SAĞIR :

Kulakları duymayanlara sağır adı verilir.

SAĞLIĞIMIZI NASIL KORUYACAĞIZ? : (Bak: Sağlık öğütleri).

SAĞLIK KURUMLARI :

Hastalığımızı iyi eden yerler, sağlık kurumlarıdır. Hastane,

revir, dispanser, sanatoryum, prevantoryum, bakımevi gibi...

SAĞLIK ÖĞÜTLERİ :

Sağlığımızı korumak, sağlık öğütlerini dinlemek ve yerine getirmekle olur. Sağlam kalmak istiyorsak, temiz olmalıyız. Bulaşıcı hastalıklardan ve mikroplardan sakınmalıyız. Vücudumuzu yormamalıyız; üşütmemeliyiz. zamanında istirahat etmeliliyiz. Bol ve kuvvetli besin almalıyız. Açık havada, güneşte dolaşmalıyız. Havasız, güneşsiz ve kalabalık yerlerden kaçmalıyız. İdman, spor yapmalıyız. Hastalandığımız zaman da hemen doktora gitmeliyiz.

SAİMBEYLİ :

Saimbeyli kazası Seyhan Vilâyetine bağlıdır. 51 köyü ile beraber 21908 nüfusu vardır.

SAKARYA :

Anadolunun önemli akarsularından biri de Sakaryadır. Sakarya Bayat yaylâsından çıkar. Eskişehir vilâyeti topraklarının bir kısmını sular. Çeşit yönde kıvrımlar yaptıktan sonra kuzeye döner. Sakarya Vilâyeti topraklarından geçip Karadenize dökülür. Uzunluğu 790 km.'dir.

SAKARYA VİLÂYETİ :

Yeni kurulan vilâyetlerimizden biri de Sakarya vilâyetidir. Sakarya Vilâyeti Marmara bölgesinin doğu bölümünde yer alır. Merkezi Adapazarı'dır. Akyazı, Geyve, Hendek ve Karasu kazalarıdır.

SAKSAFON :

Saksafon bir müzik âletidir. Klârnete benzer. Nefesle çalınır Bandolarda ve cazlarda bulunur.

SALATA YAPMAK :

Salata, sofralarda bulundurulur Domates, marul, havuç, salataları vardır. Salata çiğ veya haşlanmış otların üzerine limon, zeytinyağı, biraz da tuz katmak suretiyle yapılır. İştah açan bir yiyecektir.

SALİHLİ :

Manisa Vilâyetinin kazasıdır. 68 köyü vardır. Nüfusu 42.260 dır.

SALVADOR :

Salvador, Orta Amerikanın Pasifik kıyısında küçük bir Cumhuriyettir. Alanı 34.126 km.² dir. Nüfusu 1.896.000 dır. Baş şehri San Salvador adını taşır. 1839'dan beri bağımsızdır.

SAMANOĞULLARI :

Samanoğulları orta çağlarda yaşayan Müslüman -Türk devletlerinden biridir. Maverayünnehir ve Horasan illerinde hüküm sürmüşlerdi. Saltanatı 102 yıl süren Samanoğlu devletinin kurucusu Samanoğlu Ahmet bin Esed'dir.

SAMSUN :

Samsun. Karadeniz bölgesinde yer almış bir vilâyetimizdir. Alanı 9.210 km.² dir. Nüfusu 407.541 dir. Alaçam, Bafra, Çarşamba, Havza, Kavak, Lâdik, Terme, Vezirköprü adında 8 kazası vardır. Arazisi dağlarla kaplıdır. Kızılırmak ve Yeşilırmak nehirlerinin ağzında Çarşamba ve Bafra kıyı ovaları bulunur. Ormanlar 223.043 hektarlık yer kaplar. Hayvan beslenir. Tarım yapılır. Samsun şehri, kurtuluş tarihimizin tatlı ha-yaşıyan nurlu bir beldedir.

SAN'AT :

Seyredenler, veya okuyanlar üzerinde heyecan uyandıran eserlere san'at eserleri denir. Bir de geçim yolu tutan insanların yaptıkları işler yine san'at adını alır.

SANDALLAR :

Sandallar hafif ayak giyileridir. Sayaları şeritten veya delikli sahtiyandan yapılır.

SANDALYE :

Sandalye 4 ayaklı bir oturaçtır.

SANDIKLI :

Afyonkarahisar Vilâyetinin kazasıdır. 77 köyü ile bir nahiyesi vardır. Nüfusu 49.114 dür.

SANSAR :

Sansar tilkiden küçük ve derisi makbul bir hayvandır. Başı ile kuyruğu arasındaki açıklık 0,70 metre kadardır. Zararlı bir hayvan olan Sansar bilhassa kümesler için tehlikelidir.

SANTİAGO :

Santiago Şili'nin başkentidir. Nüfusu 943.700 dür. Üniversitesi ve endüstri merkezleriyle şöhretlidir.

SARAY :

Saray Tekirdağ Vilâyetine bağlı bir kazadır. 32 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 28.730 dur.

SARAYKÖY :

Sarayköy, Denizli Vilâyetine bağlı bir kazadır. 42 köyü ile bir nahiyesi vardır. Nüfusu 28.416 dır.

SARIKAMIŞ :

Sarıkamış, Kars Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. 132 köyü ile 4 nahiyesi vardır. Nüfusu 65.766 dır.

SARIYER :

İstanbul'un kazasıdır. 11 köyü ile 1 nahiyesi vardır. Nüfusu 29.984 tür.

SARMAŞIK :

Sarmaşık, duvar ve ağaçlara tırmanan bir bitkidir.

SASON :

Siirt Vilâyetine bağlı bir kazadır. 29 köyü 1 nahiyesi vardır. Nüfusu 7.926 dır.

SAVUR :

Mardin Vilâyetine bağlı bir kazadır. 89 köyü vardır. Nüfusu 37.056 dır.

SAYFA :

Kitap, dergi, gazete yapraklarının bir yüzüne sayfa adı verilir.

SAYI :

Birimleri belirten söze, sayı denir. 1, 2, 5, 244 gibi.

SAYILARI ÇÖZÜMLEMEK, SAYILARI OKUMAK VE YAZMAK :

Sayılar, rakamların yan yana gelmesiyle teşekkül ederler. 1 den başlayarak milyar, trilyon, katrilyon ve kentrilyonlara kadar giderler. Tam sayılar, basamak basamak ayrılırlar. Birler, onlar, yüzler, binler, onbinler, yüzbinler, milyonlar, onmilyonlar, yüzmilyonlar, milyarlar, onmilyarlar, yüzmilyarlar... gibi.

Yanyana her üç basamak, bir bölük kabul edilir. İstenilen sayıyı kolayca okuyabilmek ve yazabilmek için sayı basamak ve bölüklerini iyice kavramak icabeder.

SEBZELER (Faydaları, pişmiş ve çiğ sebzeler, konserveler, turşular, sebze kurutulması, ezmeleri ve salça) :

Bostan ve bahçelerde yetişen bitkisel yiyeceklerin hepsine birden sebzeler denilir. Pırasa, lâhana, patlıcan, domates vesaire gibi... Her mevsimde yetişen sebze cinsleri de ayrı ayrıdır. Sebzelerin beslenmemizdeki değerleri büyüktür. Besinlerimizin büyük bir kısmını sebzeler teşkil eder. Ayrıca sebzelerin yapısında bulunan vitaminler; demir, fosfor, kireç gibi mineraller, şekerler hep vücudumuz için değerli birer unsurdurlar. Bu bakımdan sebzelerin kıymeti anlatılamıyacak kadar pek çoktur. Yalnız sebzeleri çiğ yemek veya çiğken sularını çıkarıp içmek gerekir. Kaynatılan, pişirilen sebzelerin besin değerleri hayli azalır.

Sebzeleri iyice temizleyip kutulara koyarlar. Kutuların havasını alıp kapaklarını kaparlar. Böylece konserve yaparlar. Konserveler vücuda yarayışlı sayılmazlar. Konservelerdeki sebzeler de hiç şüphesiz besin değerlerinden çok kaybetmiş bulunurlar. Turşular da sirke ve salamura ile yapılır. Tuzla, sirke ile sebzeler uzun zaman muhafaza edilir. Çok defa iştah açıcı bir yiyecek olarak kullanılan turşular vücuda zararlı da olurlar. Bazı sebzelerin kurutulması yapılır. Bamya, patlıcan ve saire gibi... Kurutulmuş sebzelerle yemekler yapılır. Sebzelerden ezme ve salçalar da imâl edilir. Domates salçası gibi...

SEBZE AYIKLAMA VE YIKAMAK :

Sebzeleri pişirmeğe hazırlarken ayıklamak ve iyice temizlemek gerekir. Bazı sebzelerin kabukları kazınır veya soyulur. Sebze soyma işi ince ve keskin bıçakla yapılır. Bu maksatla yapılmış özel âletler de vardır. Soyulan, ayıklanan sebzeler bol sularla yıkanmalıdır. Sebze bahçelerinin veya bostanlarının çirkef sulariyle sulanması tifo gibi hastalıkların yayılmasına sebep olur

SEFERİHİSAR :

İzmir Vilâyetine bağlı bir kazadır. 12 köyü vardır. Nüfusu 9.436 kişidir.

SEKENDİZ :

Sekendiz güneş etrafında dönen gezeğenlerden biridir. Güneşe altıncı yakınlıkta bir yıldızdır. Yerküreden 745 defa büyüktür. Güneşin çevresini 29,5 yılda kateder. Kendi ekseni etrafında dönüşünü 10 saat 14 dakikada tamamlar. Zühal adiyle de anılan Sekendiz'in çevresinde parlak bir halka görülür. Sekendiz'in 10 tane uydusu vardır.

SEKİZ :

Sekiz rakamı, yedi ile dokuz arasında bulunur. «8» şeklinde gösterilir.

SEKSEN :

Seksen 79 dan 1 fazla, 81 den de bir noksan olan sayıdır. "80,, işaretiyle belirtilir.

SELÂMLAŞMADA MUAŞERET :

Birbirini tanıyan insanlar selâmlaşırlar. Selâm ya elle, ya şapka ile veya hafifçe başı eğmek suretiyle verilir. Küçükler büyüğü; erkekler, hanımları selâmlarlar. Verilen selâmı almak mutlaka lâzımdır. Asker, subay, polis, izci yavrukurtlar şapkalarını çıkarmadan sağ ellerini şapka vizierine götürerek, selâm durumuna geçerler. Sivil giyimli erkekler, selâm verirken sol elleriyle hafifçe şapkalarını çıkarırlar. Sancağa, Reisicumhura ve cenazeye verilen selâm şekli ayrıdır, durarak selâm verilir.

SELÇUKLULAR :

Selçuk, Oğuzların Üç-Ok kolunun Kınık Boy'undan Dadak isminde birinin oğludur. Dadak, Uygur hanlarına bağlıydı. Selçuk ta ordu komutanı olmuştu. Etrafındakilerle beraber göç eden Selçuk, Seyhun ırmağı kenarında Cent şehrine yerleşti. İslâmiyeti kabul etti. Zamanla kuvvetlendi. Savaşlarda Samanoğullarına yardım etti. Ölümünden sonra yerine oğlu Arslan geçti. Bir süre sonra Oğuzların başına Tuğrul ve Çakır beyler geçtiler. Tuğrul bey 1040'da bütün Horasanı ele geçirerek Sel-

çuklu Devletini kurmuş oldu. Sınırlar genişletildi. Tuğrul bey 1068'de 70 yaşında öldüğü zaman İslâm Dünyasının büyük bir kısmı kendi devlet sınırları içinde bulunuyordu. (Alp Aslan, Melik Şah I, Melik Şah II. konularını okuyunuz.) 12 inci yüz yıl içinde Selçuklu imparatorluğunda taht kavgaları başladı. Böylece Selçuklu Devleti; Anadolu Selçukluları, Suriye Selçukluları ve İran Selçukluları diye bölümlere ayrıldı. Bu parçaların içerisinde tarihte en önemli rolü oynayan Anadolu Selçuklularıdır. Selçukluların yüksek bir medeniyeti vardı. Kuvvetli ordu teşkilâtına sahiptiler.

Müslüman olan Selçuklular sünnî mezhebindendiler. Şiiliği daima zayıflattılar. Sanat ve edebiyat dilleri acemceydi. Bununla beraber Türk diline de büyük yer verirlerdi. Kâşkğarlı Mahmud'un yazdığı «Divan-ı Lügatüt Türk» Selçuklulardan kalma çok kıymetli bir kitaptır. Selçuklular mimarlık eserleri ve el sanatları bakımından da üstündüler.

Anadolu Selçukluları :

Selçuklular, Anadoluya Alp Aslan komutasında girdiler. Selçukluların en büyük hizmetleri Anadoluyu Türkleştirmeleri ve islâm dinini Haçlılara karşı koruması olmuştur. (Bak. Alp Aslan, Kılıç Aslan, Haçlı Seferleri).

Anadolu Selçuklularının yükselme devri ikinci Kılıç Aslan ve Sultan Mesut zamanlarıdır. Bilhassa Kılıç Aslandan sonra gelen Gıyaseddin Keyhusrev I. İzzeddin Keykâvuz I. ve Alâaddin Keykubat devirleri A. Selçuklularının en parlak zamanıdır. Sonraları Cengiz'in sınırlara saldırması A. Selçuklularını zayıflattı, 1241. Bir süre sonra Anadolu Selçukluları Moğolların eyaleti haline geldiler. Zamanla merkezî kuvvetini kaybeden Selçuklular Moğolların da ortadan çekilmesi üzerine küçük küçük beyliklere bölündüler. Osman oğlu beyliği, Karamanoğulları, Menteşeoğulları, Saruhan oğulları, Karesi oğulları, Çandar oğulları, Germiyanoğulları Aydınoğulları, gibi.. Bu beyliklerin içerisinde en küçüklerinden biri olan Osmanoğlu beyliği koca bir devlet haline gelerek Anadoluda Türk hâkimiyetini uzun yıllar devam ettirmiştir.

Atabeyler :

Selçuk hükümdarlarının hizmetinde olan Türk memur ve komutanlarına Atabey denirdi. Selçuklular yıkıldıktan sonra bağımsızlığını ilân eden başlıca Atabeyler şunlardır. Sıvasta Danişment oğulları, Azerbeycan ve Kemah'ta Mengüç oğulları, Elcezire ve Suriye'de Artıkoğulları; ayrıca Musul, Halep ve Azerbaycan Atabeyleri... Bu Atabeyler ayrı ayrı küçük devletçiklerdi. Birbirleriyle daima savaş yaparlardı. Fakat Hıristiyan saldırmalarına, Haçlılara karşı daima birleştiler. Müslüman dünyasını canla başla korudular. Bunlar arasında temayüz eden Salâhaddin, Musul ve Halep Atabeyinin oğlu Nureddin'in yetiştirmesidir. (Bak: Eyyupłu Devleti).

SELİM I (1467 — 1520) :

Selim I «Yavuz» sanıyla anılır. Dokuzuncu Osmanlı Padişahıdır. 1467 de Amasya'da doğdu. Bayezit II. nin oğludur. Trabzon valisi iken Rumeli'ye geçti. Babasına karşı koydu. 1512 de tahta çıktı. Kendisiyle savaşan Ahmet ve Korkut adındaki büyük kardeşlerini de yendi; öldürttü. Yavuz Padişah olunca Anadoluda Şiîlik mezhebi alabildiğine yayılıyordu. Bu işi yaptıran da Şah İsmaildi. Böylece Osmanlıları içinden yıkmak, Anadoluyu ele geçirmek istiyordu. Yavuz Çaldıran'da Şah İsmail'i yendi. Tahtını, karısını ele geçirdi (1514). 1516'da Mısır ordusu ile Mercıdabık'ta karşılaştı; zafer kazandı. 1517'de Mısır ordusunu yenerek Kahire'yi zaptetti. Böylelikle zengin Mısır ülkesini Osmanlı sınırlarına kattı. Yavuz Halifeliği de Mısır seferinde kazandı. Tarihimizde şerefli hatıralar bırakan Yavuz Selim 1520'de şiri pençeden öldü.

SELİM II (1524 — 1574) :

11. Osmanlı padişahıdır. Kanunî'nin oğludur. Anası Hürrem Sultandı. Babasının ölümüyle 1566'da tahta çıktı. O zaman, sadaret makamında Sokullu Mehmet Paşa bulunuyordu. Kendisi bilgisiz ve içkiye düşkün bir insandı. Memleketi büyük insan Sokullu yönetiyordu. Kıbrıs, Selim II zamanında ele geçirilmişti. Sokullu Mehmet Paşa, Sinan Paşa, Kılıç Ali Paşa, Pi-

yale Paşa, Selim II. devrinin ünlü devlet adamlarıdır. Selim II. 1574 de öldü.

SELİM III. (1761 — 1808) VE YENİLEŞME HAREKETLERİ :

28. Osmanlı padişahıdır. Mustafa III. ün oğludur. 1789'da padişah oldu. O zaman Yeniçeri Ordusu iyiden iyiye bozulmuştu. Askerde disiplin kalmamıştı. Rusya, Avusturya, Fransa gibi devletler de ayrı cephelerden saldırıyorlar; Osmanlılardan toprak koparıyorlardı. Vahabîler Hicaz'da, Tepedelenli Ali Paşa Yanya'da baş kaldırmışlardı. Selim III. yenileşme hareketlerine girişti. Bozulmuş yeniçeri teşkilâtı yanında Nizamı Cedit teşkilâtını kurdu. Bir müddet sonra gevşekliğinden faydalanan zorba yeniçeriler, Kabakçı isyanı diye anılan bir ayaklanma tertip ettiler. Kendisini 1807 de tahttan indirdiler. Yerine Mustafa IV ü geçirdiler. Tuna boylarından gelen Alemdar Mustafa Paşa Selim III. ü padişah yapmak istediyse de parçalanmış cesedi ile karşılaştı (1808). Selim III. Bestekârdı.

SELLER :

Yağmurların fazla yağması veya akar suların etrafa taşıp yayılmasiyle seller meydana gelir. Seller, çok zaman korkunç zararlara sebep olurlar. Tarla ve bahçelerdeki ürünleri sürüklerler. Kasaba ve köyleri süpürürler. Selleri önlemek gayesiyle akar sulara barajlar, kanallar ve bentler yapmak gerekir. Araziyi ağaçlandırmak icabeder.

SEMAVER :

Semaver. çay pişirmek için su kaynatmaya yarayan, özel biçimde bir kabdır.

SEMİZOTU :

Salatası yapılan ve yemeği pişirilen bir ottur.

SENET :

Senet; taraflar arasında alacak ve vereceği belirten; şahitli ve imzalı bir kâğıttır.

SERÇE :

Serçe, minik bir kuştur. Koyu boz renklidir. Yuvasını saçaklarda kurar. Köy ve kasabalarda yaşar.

SERGİLER :

Pazarlarda satıcıların yaydığı mallara sergi denir. Ayrıca san'at sergileri de olur. Resim sergisi gibi. Okullarda her ders yılı sonunda çocukların resim ve elişlerini gösterir sergiler açılır.

SERİK :

Antalya vilâyetine bağlı bir kazadır. 60 köyü vardır. Nüfusu 21.789 dur.

SES VE SES NASIL MEYDANA GELİR?

İşitme organlarımızda etki yapan yankılara ses adını veririz. Ses, cisimlerin hava içinde titreşmelerinden meydana gelir. Sesi ileten hava tabakasıdır. Ses hava içinde kürecikler halinde etrafa yayılır.

SES BENZEŞMELERİ :

Ses benzeşmelerine, şiirlerde rastlarız. Bunlara eski dille kafiye denilirdi. Kelimelerin kulakta bıraktığı yankı benzerliği, ses benzeşmesi adını alır. Sayılır-bayılır gibi....

SESLİ HARFLER :

Türk alfabesini teşkil eden 29 harften 8 i sesli harftir. Sesli harfler tek başına okundukları gibi sessiz harflerin okunmasına da yardım ederler. İnce ve kalın sesliler olmak üzere ikiye ayrılırlar. A, I, O, U, kalın seslilerdir. E, İ Ö, Ü, ince seslilerdir.

SESLİ OKUMA :

Başkalarının duyması için yapılan yüksek sesle okumaya sesli okuma denir. Sesli okumada noktalama işaretlerine dikkat ederek, sesi konuşma ahengine uydurmak; parçanın anlamına sindirmek icab eder. 1, 2, 3 üncü sınıflarda daha çok sesli okumaya yer verilir.

SESSIZ HARFLER :

Tek başına okunamıyan, ancak seslilerin yardımı ile okunabilen harflere sessiz harfler denilir. Bunlar da 21 tanedir: B, C, Ç, D, F, G, Ğ, H, J, K, L, M, N, P, R, S, Ş. T, V, Y, Z.

SESSİZ OKUMA :

Kendimiz için yaptığımız okumaya sessiz okuma denir.

Sessiz okumada ses çıkmaz, dudaklar hareket etmez. Satırları yalnız gözler kovalar.

SES UYUMU :

Kelimeler hecelerden teşekkül ederler. Heceler ya ince sesli veya kalın seslidirler. Bir kelimenin ince sesli hecelerle başlayıp ince sesli hecelerle bitmesine veyahut kalın sesli hecelerle başlayıp kalın sesli hecelerle bitmesine. ses uyumu adı verilir. An ka ra, İz mir, ça lış kan kelimelerinde olduğu gibi.

Türkçe kelimelerde ses uyumu aranır. Yalnız atik, şişman, anne, elma, kardeş gibi bir kaç kelime ses uyumu kuralından müstesnadır.

SEUL :

Seul, Güney Kore Cumhuriyetinin baş şehridir. Nüfusu 935.000 dir. İçinden Han - Kiang nehri geçer.

SEVR ANTLAŞMASI :

10 Ağustos 1920 de Fransanın Sevres kasabasında Osmanlı Devleti tarafından imzalanmıştır. Bu barışla Türk Milletinin istiklâline son veriliyordu.

SEYAHAT ROMANLARI :

Roman çeşitlerinden biri de seyahat romanlarıdır. Bilhassa bu romanlar çocukların okuma zevkini geliştirirler. Coğrafya bilgilerini arttırırlar. 4 ve 5. sınıflarda seyahat romanlarına yer vermek faydalıdır.

SEYDİŞEHİR :

Konya vilâyetine bağlı bir kazadır. 47 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 35.069 dur.

SEYHAN :

Güney vilâyetlerimizden biridir. İskenderun Körfezinin batı ve kuzey bölümlerinde uzanır. Alanı 17.256 km.^{2} dir. Vilâyetin kuzey bölümü dağlıktır. Güney bölümünde Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin suladığı Çukurova yer alır. Çukurova çok bereketli topraklarla kaplıdır. Tarım ve hayvancılık çok ileridir. Ormanlar zengindir. 639.878 hektar yer tutan ormanlarda çam, meşe ve ardıç ağaçları bulunur.

Seyhan Vilâyetinin Bahçe, Ceyhan, Feke, Kadirli, Kara-

isalı, Kozan, Osmaniye, Saimbeyli adında 8 kazası vardır. Nüfusu 509.600'dür.

SEYHAN :

Seyhan ırmağı 516 km. uzunluğundadır. Zamantı ile Göksunun birleşmesinden meydana gelir.

SEYİTGAZİ :

Eskişehir Vilâyetinin bir kazasıdır. 51 köyü ile bir nahiyesi vardır. Nüfusu 22.742 dir.

SHAKESPEARE :

1564 — 1616 arasında yaşayan William Shakespeare İngilterenin hattâ dünyanın en büyük dram şairlerinden biridir. «Romeo ve Juliette», «Othello» «Macbeth», «Kıral Lear», «Hamlet» gibi seyredilmeye doyulmayan şaheser piyesleri vardır.

SICAKLIK NASIL ÖLÇÜLÜR?

Sıcaklık termometre (sıcak ölçer) ile ölçülür. Vücut ısısını da derece ile ölçeriz. Dereceyi sarsıp cıvayı 36'dan aşağı düşürünce çıplak koltuğumuzun arasına sıkıştırırız. Bir iki dakika sonra vücudumuzun derecesi öğrenilir. Hava ısısını ölçmek için ısı ölçeri güneş görmeyen kuytu bir yere asmak icab eder.

SICAKÖLÇER : (Bak: Termometreler) :

SIFAT :

Dil bilgisinde kelime çeşitlerinden biri de sıfattır. Sıfat, varlıkların renklerini, sayılarını, yerlerini, durumlarını bildiren kelimelere denir. Sıfatlar, **nicelik sıfatları** ve **belirtme sıfatları** diye ikiye ayrılırlar.

Nicelik sıfatları varlıkların biçimlerini, durumlarını, renklerini, yani nasıl ve nice olduklarını bildirirler. Büyük, küçük, iri, çalışkan, beyaz gibi...

Varlıkların yerlerini ve sayılarını belirten sıfatlara da belirtme sıfatları adı verilir. Bu çocuk, üç lira, birkaç insan deyimlerinde bu üç, birkaç kelimeleri, belirtme sıfatlarındandırlar. Belirtme sıfatları: a) işaret sıfatları, b) sayı sıfatları, c) belgisiz sıfatlar, d) soru sıfatları olmak üzere dörde ayrılırlar.

İşaret sıfatları, varlıkları işaret ederler. Daima isimlerle yanyana bulunurlar. Bu çocuk, şu araba, O ev gibi.

Sayı sıfatları, varlıkların sayılarını belirtirler. Asıl sayı sıfatları; üleştirme sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları ve kesir sayı sıfatları olarak çeşitlere ayrılırlar. 1, 2, 3, 4. . Bunlar asıl sayı sıfatları olarak çeşitlere ayrılırlar. 1, 2, 3, 4... Bunlar asıl sayı sıfatlarıdır. Birinci, ikinci... kelimeleri sıra sayılarındandır. Beşer, altışar...... kelimeleri üleştirme sayılarındandır. Üçte bir, dörtte iki... kelimeleri de kesir sayılarındandır.

Belgisiz sıfatlar, varlıkların sayılarını ve yerlerini şöyle böyle belirtirler.

Bir-kaç, bazı, birçok, hayli, nice, herhangibir. başka kelimelerinde olduğu gibi.

İsimlerin sonlarına lı, li, lu, lü, siz, sız, süz, suz ekleri takılarak nicelik sıfatları yapılmış olur. Ayaklı, boysuz... gibi.

Sıfatların sonuna lik, lık, lük, luk parçaları takılarak sıfatlardan isimler meydana getirilir: Güzel-lik, fena-lık, doğru-luk gibi. Sıfatlar daima isimlerle yanyana kullanılırlar.

SIFAT ÇEŞİTLERİ VE SIFATLARIN KULLANILIŞI: (Bak: Sıfat):

SIFAT YERİNE GEÇEN İSİMLER :

Bazı hallerde isimler, sıfat gibi kullanılırlar. Takısız isim tamlamalarındaki birinci isimler sıfat yerine geçerler. Meselâ: pamuk şilte, demir kapı, taş merdiven deyimlerinde olduğu gibi... Bir de alt, üst, yan, ön, arka kelimeleri, sıfat takımlarında bulundukları zaman sıfat, isim takımlarında bulundukları zaman isimdirler. 1 — Masanın altı, 2 — Alt kenar, 3 — Kapının yanı, 4 — Yan kapı gibi...

SIFAT TAKIMLARI :

İsimlerde olduğu gibi sıfatlarda da takımlar vardır. Bunlara tamlama adı da verilir. Bir sıfatla bir ismin yanyana gelmesinden sıfat takımları yapılmış olur.

Kırmızı gül, yeni yapı, çalışkan çocuk, sevgili anneciğim gibi.. Sıfat takımlarında sıfatlar ek almazlar, isimler ise değişik takılar alırlar.

SIFIR :

Kendi başına değeri olmıyan işarete. matematikte sıfır (0) denir. Sıfırın bulunduğu basamakta hiç birim yok demektir. Yalnız sayıların önünde ve arkasında ondalık veya tam sayılarda yer alan sıfırlar, sayının değerine mutlaka tesir ederler.

SIĞINAKLAR :

Savaşlarda, hava bombardımanlarından gizlenmek için yer altında yapılan yerlere sığınaklar adı verilir.

SIĞIR :

Öküz soyundan olan kocabaş hayvanların cins adına sığır denir. Öküz, inek, tosun, boğa, dana hayvanlarının hepsi sığır adını alır Mandalara da kara sığır denilir.

SINAV :

Okullarda, öğrencilerin sınıf geçmek için tâbi tutuldukları yoklamalara sınav denir.

SINDIRGI :

Sındırgı; Balıkesir Vilâyetinin kazalarından biridir. 73 köyü vardır. Nüfusu 36.598 dir.

SINIF :

Okullarda, öğretim süresinin bölümlerine, sınıf denir. 2. sınıf, 3. sınıf gibi...

SIPOR (SPOR) :

Vücudu geliştirmek, güzelleştirmek, sağlamlaştırmak için muntazaman yapılan beden hareketlerine Sıpor = spor denir. Güreş, futbol, tenis oyunları spordur.

SIRA (Aritmetikte) :

Matematikte bir kanun gereğince birbirini takibeden terimler düzenine sıra denir. Yine bir sırada bulunanlar, topluluğu hali sıra adını alır. Rakamların sırası gibi.

SIRA BİLDİREN SAYILARIN YAZILMASI :

Bir topluluk içindeki bölümler de sıra sayıları ile belirtilirler. Birinci (1.), ikinci (2.), üçüncü (3.)... gibi.

SITMA VE SITMADAN NASIL KORUNURUZ ?

Anofel cinsinden olan sivri sineğin aracılığı ile insandan in-

sana geçen; bazan terleten bazan titreten korkunç bir hastalığa sıtma adı verilir. Bu hastalığın âmili malarya mikrobudur. Mikrop vücuda girince hızla çoğalır; al yuvarları yemeğe koyulur. Sıtmalılar mutlaka kinin ile tedavi edilmelidirler. Aksı halde diğer illetlere tutulurlar. Sıtmadan korunmak için bataklıklar kurutulmalı, durgun sular akıtılmalıdır. Sivrisineğin kökü kazınmalıdır. Şüphelendiğimiz zamanlarda ise hemen doktora başvurmalı, kanımızı muayene ettirmeliyiz.

SIVI :

Moleküllerinin kaygan olması sebebiyle akıcı olan ve içinde bulunduğu kabın şeklini alan cisimlere, sıvı denir. Su, yağ vesaire gibi.

SIVI ÖLÇÜLERİ İŞARETLERİ :

Sıvılar, kapsığ ölçüleriyle ölçülürler. Kapsığ ölçülerinde birim litredir (Lt.) Bunun desilitre, Santilitre, mililitre olmak üzere askatları vardır. (Bak. Litre).

Sİ :

Notalardan biri de "Si,, sesidir. "Lâ,,dan sonra ve "do,, sesinden de önce gelir.

SİFON :

Sifon U şeklinde bir borudur. Hava basıncı yardımı ile bir kabtaki suyu diğer bir kaba boşaltmaya yarar. Yüksekte su dolu bir kaba lâstik bir boru daldırıp emsek, biraz sonra kabtaki su boşalır.

SİGARANIN ZARARLARI :

Sigara içmek hiç te faydalı bir iş değildir. Siğara içenlerin nefes yolları, solunum organları zifirle dolar. Sigaranın içinde nikotin denilen bir zehir vardır. Nikotin, vücut sağlığı için de çok zararlı bir maddedir. Böylece hem vücuda, hem de keseye zararı dokunan sigarayı içmemek en doğru harekettir.

SİGORTA :

Bir insan veya mal zarar gördüğü zaman belli bir tazminat alabilmek için, her yıl ödenen prim karşılığında bir sigorta şirketi ile yapılan anlaşmaya sigorta adı verilir. Sigortanın türlü çeşitleri vardır.

Kahramanlık Hikâyeleri :

ER OLAN ARKADAN GELSİN!...

1672 yılında, Bağdad muhasarası sırasındaydı. Murad Paşa kumandasındaki Türk fırkası İranlıların müthiş mukavemeti karşısında başarısızlığa uğramış. yeniçeriler ric'ate başlamıştı. Durum kötüydü. Bu geri çekiliş çok vahim neticeler doğurabilirdi. Bir yandan Yeniçeri Ağası Hüsrev Paşa, bir yandan Anadolu Beylerbeyi İlyas Paşa, askeri toplamaya çalışıyordu.

Veziriâzam Hafız Ahmet Paşa, durumu düzeltmek için son çareye başvurdu. Etrafındaki bütün paşa ve beyleri topladı, başlarına geçerek ateş hattına doğru yürüdü.

Bu kahramanlık, gerekli tesiri göstermişti Ric'at eden ordu, Allah, Allah sesleriyle paşalarını, beylerini takip ediyorlardı.

İki saat sonra, Türk fırkasının karşısındaki İran fırkası, son neferine kadar imha edilmişti. Zafer gene Türk askerinindi!...

Gülyoğrum :

VURAMIYORMUŞ!...

Bir avcı diğerine:

— Tavşan eti yemez misin?

— Yerim ama, o kendisini yedirmiyor ki!...

— Neden?

— Hiç tavşan vuramıyorum da ondan!...

ONUN İÇİNMİŞ...

Müşteri garsonu çağırdı:

— Bay garson!... Getirmiş olduğunuz biftek çok fena kokuyor.

— Evet efendim, zaten biz bu sebeple masanıza en güzel kokulu çiçekleri koyduk.

ACABA NEDEN GELMİYORLAR?!

Müşteri, kunduracıya sordu:

— Ayakkabılarınızı pek beğendim. Fakat, dayanıklı olup olmadığında şüphe ediyorum.

— O cihetten hiç merak etmeyiniz. Şimdiye kadar bizden ayakkabı alanların hiç biri, bir daha gelip tekrar ayakkabı almadı.

SEBEBİ VAR

Babası Ergül'ü dişçiye götürmüştü. Duvarda: «Diş çekme beş liradır» yazıyordu. Diş doktoru Ergül'ün dişini çekti. Babası 5 lirayı uzatınca dişçi:

— Hayır beyim, yirmi lira vereceksiniz.

Babası hayretle: «Niçin?» diye sorunca, diş doktoru:

— Oğlunuz o kadar bağırdı ki, korkudan bekleme odasındaki üç kişi kaçtı. Cevabını verdi.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ** : İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.

Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

21 NİSAN 1955, Cuma. Sayı: 76 — Fiyatı: 15 Kuruştur.